

Ιδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Η Ελληνική Οικονομία

4/10

Τριμηνιαία Έκθεση

Αρ. Τεύχους 62, Δεκέμβριος 2010

Οι Συγγραφείς

Η ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας αποτελεί προϊόν συλλογικής εργασίας των ερευνητών του ΙΟΒΕ. Τα κείμενα αυτά είναι ανυπόγραφα και οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν τη συσταμένη των διαφόρων αντιλήψεων και απόψεων. Επίσης, οι απόψεις που εκφράζονται εδώ δεν ανταποκρίνονται κατ' ανάγκη προς αυτές των οργανισμών που υποστηρίζουν, χρηματοδοτούν ή συνεργάζονται με το Ίδρυμα. Η ανάλυση στην παρούσα Έκθεση βασίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι 16/12/2010.

Το ΙΟΒΕ

Το **Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών** είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθή την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής

Copyright © 2010 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1106 – 4315

Χορηγός Τεύχους

FOURLIS
Ο Μ Ι Α Δ Σ Ε Τ Α Ι Ρ Ι Α Ν

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)
Τσάμη Καρατάση 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ. (+30210 9211200-10), Fax:(+30210 9233977)
<http://www.iobe.gr>

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	7
Πέρα από το Μνημόνιο: Προτάσεις για Βραχυπρόθεσμες και Μακροπρόθεσμες Αναπτυξιακές Πρωτοβουλίες»	7
Γενικές Διαπιστώσεις.....	7
Α. Αναπτυξιακή Διάσταση: Δεκαετής ορίζοντας	8
Β. Αναπτυξιακό Πρότυπο: Συνολική ζήτηση και προσφορά	8
Γ. Συμπλήρωση των σταθεροποιητικών και διαρθρωτικών μέτρων της Συμφωνίας.....	11
Δ. Ιστορικό Προηγούμενο Σταθεροποιητικής Προσπάθειας.....	12
Ε. Σύγχρονο όραμα, σχέδιο, οργάνωση και διοίκηση	13
Στην παγκόσμια οικονομία, οι κλυδωνισμοί στα δημόσια οικονομικά των αναπτυγμένων χωρών μετράζουν την ανάκαμψή της.....	13
Νέα κλιμάκωση της ύφεσης στην Ελλάδα, καθώς η διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής εντείνεται	14
Ικανοποιητικές δημοσιονομικές επιδόσεις το 2010, που όμως δεν πρέπει να οδηγήσουν σε εφησυχασμό	15
Ισχυροποίηση της ύφεσης μέχρι το τέλος του 2010.....	15
...που συνεπάγεται ενίσχυση των πιέσεων στην αγορά εργασίας	16
Αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, όμως παραμένουν οι ακαμψίες τιμών σε ορισμένες αγορές.....	16
Ειδική μελέτη ΙΟΒΕ: Η χωροθέτηση των επενδύσεων στην Ελλάδα	16
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	19
2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας.....	19
Το Παγκόσμιο Περιβάλλον	19
Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης.....	27
2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα	33
Α) Δημοσιονομικές εξελίξεις 2010 & Προϋπολογισμός 2011.....	33
Β) Δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές.....	50
Γ) Οικονομικό κλίμα	61
3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	69
3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις	69
Εξελίξεις το α' εννιάμηνο του 2010	69
Μεσοπρόθεσμες προοπτικές.....	72
3.2 Εξελίξεις και Προοπτικές σε βασικούς τομείς της οικονομίας.....	79
3.3 Οι Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας	91
3.4 Απασχόληση - Ανεργία	95
3.5 Τιμές Καταναλωτή.....	101
Πρόσφατες εξελίξεις	101
Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις	103
3.6 Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών	106
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών.....	106
Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων.....	107
Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών	108
Αποτίμηση	110

4. Η ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ	
ΛΥΣΕΩΝ	115
Το πρόβλημα της χωροθέτησης των επενδύσεων στην Ελλάδα	115
Στρατηγικές για την αντιμετώπιση του προβλήματος: από την ολυμπιακή νομοθεσία στον νόμο για τις στρατηγικές επενδύσεις	116
Η εμπειρία άλλων χωρών: επιχειρηματικότητα χωρίς χωροθετικά εμπόδια	118
Επανεξετάζοντας την ελληνική περίπτωση: υπάρχουν λύσεις;	120
5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΔΙΑΦΘΩΡΩΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ.....	124

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η έκθεση αυτή είναι η τελευταία που εκδίδει το IOBE για το 2010 στο πλαίσιο των περιοδικών επισκοπήσεων της ελληνικής οικονομίας. Η δημοσίευσή της γίνεται σε μια περίοδο κομβική για την πορεία της ελληνικής οικονομίας πρωτίστως το 2011, αλλά και για τα επόμενα χρόνια, καθώς: α) οριστικοποιείται-εγκρίνεται ο κρατικός προϋπολογισμός, εν μέσω έντονης κλιμάκωσης της ύφεσης στην ελληνική οικονομία β) ξεκινάει η υλοποίηση του πυρήνα των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο του Μνημονίου και γ) ολοκληρώνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση η θέσπιση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, που θα αφορά χώρες της Ευρωζώνης με δημοσιονομικά προβλήματα. Όπως όλες οι εκθέσεις του IOBE έτσι και αυτή αναπτύσσεται σε **τέσσερις ενότητες** ενώ συνοδεύεται από το **Παράρτημα** των διαρθρωτικών δεικτών, στο πλαίσιο της ποσοτικής παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισαβόνας. Αναλυτικότερα:

Σε μεθοδολογικό επίπεδο η έκθεση αναφέρεται και υποστηρίζεται σε στοιχεία που ήταν διαθέσιμα μέχρι τις 16/12/2010, ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν ληφθεί υπόψη και ακόμα νεότερα δεδομένα. Η **πρώτη ενότητα** περιλαμβάνει τις **προτάσεις για λήψη αναπτυξιακών πρωτοβουλιών του IOBE**, καθώς και τη **συνοπτική επισκόπηση** της έκθεσης, η οποία προσφέρει στον αναγνώστη τα βασικά σημεία της. Η **δεύτερη ενότητα** εστιάζει αρχικά στο γενικότερο οικονομικό περιβάλλον, μέσω της ανάλυσης του **διεθνούς περιβάλλοντος** με βάση τις πιο πρόσφατες εκθέσεις της Ευρ. Επιτροπής, του ΟΟΣΑ και του ΔΝΤ. Εν συνεχεία, παρουσιάζεται το εγχώριο περιβάλλον, μέσα από: α) την αποτύπωση του **οικονομικού κλίματος** στην Ελλάδα όπως αυτό σκιαγραφείται στις έρευνες οικονομικής συγκυρίας του IOBE β) τα **δημοσιονομικά δεδομένα**, βάσει των δημοσιονομικών εξελίξεων το 2010 και του Προϋπολογισμού του 2011. Στο τέλος της ενότητας πραγματοποιείται **αποτίμηση της αποτελεσματικότητας της δημοσιονομικής πολιτικής στην Ελλάδα**, με την εκτίμηση μακροχρόνιων αποτελεσμάτων εναλλακτικών δημοσιονομικών μέτρων.

Η **τρίτη ενότητα** εστιάζει στις επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας. Χαρτογραφείται το **τρέχον εγχώριο μακροοικονομικό περιβάλλον** και οι μεσοπρόθεσμες προοπτικές του, περιγράφονται οι **εξελίξεις** σε **βασικούς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας**, συνοψίζονται οι **εξαγωγικές επιδόσεις** της ελληνικής οικονομίας, αποδελτιώνονται οι εξελίξεις σε όρους **απασχόλησης** και **ανεργίας** και αναλύεται ο **πληθωρισμός** και οι παράγοντες που επηρεάζουν την πορεία του, ενώ η ενότητα ολοκληρώνεται με την παρουσίαση του **ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών**.

Τέλος, στην **τέταρτη** ενότητα της έκθεσης παρουσιάζονται τα βασικά σημεία μελέτης που εκπονείται από το IOBE με θέμα την χωροθέτηση των επενδύσεων στην Ελλάδα, τα προβλήματα που αυτή παρουσιάζει και δυνητικές λύσεις τους.

Η επόμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE για την ελληνική οικονομία θα εκδοθεί στα τέλη του τρίτου μήνα του 2011.

1. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πέρα από το Μνημόνιο: Προτάσεις για Βραχυπρόθεσμες και Μακροπρόθεσμες Αναπτυξιακές Πρωτοβουλίες»

Γενικές Διαπιστώσεις

Η Συμφωνία της Ελληνικής κυβέρνησης με την τρόικα και τα μέτρα που έχουν ληφθεί και εφαρμόζονται είναι απαραίτητα για την αποκατάσταση της δημοσιονομικής σταθερότητας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Κατά ένα τρόπο, η Συμφωνία αυτή προσέφερε στην ελληνική οικονομία και κοινωνία την απαραίτητη θεραπεία, την οποία το πολιτικό σύστημα δεν ήταν σε θέση να προσφέρει λόγω των ποικίλων δεσμεύσεων του προς πολλές και διαφορετικές ομάδες συμφερόντων. Από αυτήν την άποψη, η σημερινή κρίση μπορεί να θεωρηθεί και ως ευκαιρία διόρθωσης σοβαρών λαθών του παρελθόντος, που σχετίζονται κυρίως με τη δημιουργία ενός μεγάλου, δυσκίνητου και αναποτελεσματικού δημόσιου τομέα. Χωρίς τη Συμφωνία και το δάνειο των 110 δισ. ευρώ η Ελλάδα θα είχε ήδη κηρύξει στάση πληρωμών, με καταστρεπτικές συνέπειες για την οικονομία και την κοινωνική της συνοχή.

Σήμερα η χώρα μας έχει τη δυνατότητα να μπορεί να αγωνίζεται για την οικονομική ανόρθωσή της, με σοβαρές πιθανότητες επιτυχίας. Ήδη, είναι πλέον σχεδόν βέβαιο ότι αν η Ελλάδα επιτύχει τους στόχους στο τέλος της τριετίας και οι αγορές δεν παρέχουν επαρκή χρηματοδότηση, τότε η διάρκεια αποπληρωμής του δανείου των 110 δισ. ευρώ θα επιμηκυνθεί στα έντεκα αντί για πέντε χρόνια που ήταν στην αρχή. Ε-

πιπλέον, φαίνεται ότι οι ηγέτιδες δυνάμεις της Ευρωζώνης αντιλαμβάνονται, και έχει αρχίσει η σχετική συζήτηση, ότι η επιβίωση της Ευρωζώνης απαιτεί ενισχυμένη οικονομική διακυβέρνηση, αν και είναι νωρίς να εξαχθούν συμπεράσματα για τη μορφή που αυτή θα λάβει. Σε πρώτη φάση αποφασίστηκε η μετατροπή του προσωρινού Ευρωπαϊκού Οχήματος Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) σε ένα μόνιμο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο. Η συζήτηση που έχει ανοίξει για τη δημιουργία μιας περισσότερο ομοσπονδιακής Ευρωζώνης περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός Οργανισμού Διαχείρισης Δημόσιου Χρέους και την έκδοση Ευρωομολόγων.

Σε κάθε περίπτωση, η υπέρβαση της κρίσης στη χώρα μας απαιτεί την αποκατάσταση της δημοσιονομικής πειθαρχίας και την εφαρμογή σειράς μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Στο πλαίσιο αυτό, τα μέτρα της Συμφωνίας που ήδη εφαρμόζονται είναι απολύτως αναγκαία. Όμως δεν μπορούν να θεωρηθούν επαρκή για την οικονομική ανόρθωση της χώρας. Πρώτον, διότι η Συμφωνία δεν καλύπτει μέτρα με σημαντικές δυνητικές ωφέλειες για την ανάπτυξη, είτε σε βραχυπρόθεσμο είτε σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, όπως η ανακατανομή των πόρων του Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων, η αξιοποίηση της κρατικής ακίνητης περιουσίας κ.ά. Δεύτερον, διότι δεν ασχολείται με το βέλτιστο αναπτυξιακό πρότυπο, δηλαδή τη δομή της συνολικής ζήτησης και της συνολικής προσφοράς σε μια δεκαετία από σήμερα, και κυρίως με το

πώς θα φτάσουμε σ' αυτό. Τρίτον, διότι τα ήδη ληφθέντα σταθεροποιητικά και διαρθρωτικά μέτρα έχουν σημαντικά κενά (π.χ. το ασφαλιστικό) και πρέπει να συμπληρωθούν. Τέταρτον, διότι δεν έχει εξηγηθεί κατά πόσο το μέγεθος της δημοσιονομικής προσαρμογής είναι επιτεύξιμο, τουλάχιστον με βάση την ελληνική εμπειρία του πρόσφατου παρελθόντος, και αυτό δημιουργεί έλλειμμα εμπιστοσύνης, ανασφάλεια για το αν η προσπάθεια μπορεί να επιτύχει αλλά και κερδοσκοπικές τοποθετήσεις. Πέμπτον, διότι ακόμα και τα πλέον επαρκή μέτρα χρειάζονται το κατάλληλο όραμα, αποτελεσματική οργάνωση και αποφασισμένη διοίκηση για να εφαρμοστούν και να επιτύχουν.

A. Αναπτυξιακή Διάσταση: Δεκαετής ορίζοντας

Έρευνες του IOBE, αλλά και άλλων εγχώριων και διεθνών ερευνητικών οργανισμών, έχουν δείξει ότι το άνοιγμα των επαγγελματιών και των αγορών και η κατάργηση των αναχρονιστικών εμποδίων στην επιχειρηματικότητα κατά τρόπον ώστε η Ελλάδα να συγκλίνει στο μέσο ρυθμιστικό επίπεδο της Ευρωζώνης, μπορούν να επιφέρουν (εφόπαξ) αύξηση του ΑΕΠ άνω του 17% μακροπρόθεσμα, και περίπου 10% σε ορίζοντα πενταετίας. Τα οφέλη αυτά δεν έχουν ληφθεί υπόψη από τις αγορές, διότι δεν συμπεριλαμβάνονται στα επίσημα σενάρια που δημοσιοποιεί η τρόικα στις επικαιροποιήσεις του Μνημονίου. Έτσι, οι αγορές παραμένουν εξαιρετικά δύσπιστες ως προς τις αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Το ίδιο συμβαίνει και με την αξιοποίηση της κρατικής περιουσίας, ιδιαίτερα της ακίνητης:

καταγραφή της και μόνο, μαζί με μια σαφή και συγκεκριμένη διαβεβαίωση από την Κυβέρνηση για την αξιοποίησή της σε ορίζοντα δεκαετίας, θα δημιουργούσε τελείως διαφορετικές προσδοκίες στις αγορές από τις σημερινές σε σχέση με την εξέλιξη του δημόσιου χρέους, και, επομένως, αντίστοιχες εξελίξεις στα επιτοκιακά περιθώρια δανεισμού (spreads). Παρόλα αυτά, τόσο το άνοιγμα των αγορών και των επαγγελματιών όσο και η καταγραφή και αξιοποίηση της ακίνητης κρατικής περιουσίας αργούν υπερβολικά δεδομένης της σημασίας τους και της κρισιμότητας της κατάστασης.

B. Αναπτυξιακό Πρότυπο: Συνολική ζήτηση και προσφορά

Σήμερα, η δομή της συνολικής ζήτησης είναι στρεβλή: Η ιδιωτική κατανάλωση το 2009 ήταν το 75% και η δημόσια κατανάλωση το 18% του ΑΕΠ, όταν στην ΕΕ-27 τα αντίστοιχα ποσοστά φθάνουν το 60% και το 21%. Δηλαδή καταναλώνουμε περίπου το 93% του ΑΕΠ, έναντι 81% στην ΕΕ, ή, εναλλακτικά, αποταμιεύουμε μόλις το 7% του ΑΕΠ σε σύγκριση με 20% περίπου στην ΕΕ. Από την άλλη πλευρά, η Ελλάδα εξαγει (αγαθά και υπηρεσίες) που δεν ξεπερνούν το 18,5% του ΑΕΠ, όταν, για παράδειγμα, η αμέσως επόμενη Πορτογαλία εξαγει το 30% του ΑΕΠ. Στο τέλος της δεκαετίας η συνολική κατανάλωση πρέπει, για την αποκατάσταση της ισορροπίας στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών χωρίς μείωση των επενδύσεων, να έχει μειωθεί τουλάχιστον κατά 10% του ΑΕΠ, οι εξαγωγές να έχουν αυξηθεί τουλάχιστον κατά 10% του ΑΕΠ, ενώ οι εισαγωγές πρέπει να έχουν μειωθεί και αυτές, ή στην χειρότερη περίπτωση, να έχουν μείνει οι ίδιες αλλά

να έχει αυξηθεί το μερίδιο των εισαγωγών κεφαλαιουχικού εξοπλισμού εις βάρος του μεριδίου των εισαγωγών καταναλωτικών προϊόντων. **Στο αμέσως επόμενο χρονικό διάστημα, το IOBE θα προσπαθήσει, με τη χρήση του κατάλληλου υποδείγματος, να διερευνήσει την εφικτότητα αυτής της προσαρμογής με ορίζοντα το 2020.**

Η ίδια στρέβλωση παρατηρείται και στη συνολική προσφορά: Η παραγωγή είναι εσωστρεφής, προσανατολισμένη στην εσωτερική κατανάλωση και όχι στις εξαγωγές, οι οποίες περιλαμβάνουν προϊόντα και υπηρεσίες σχετικά χαμηλής ή μεσαίας ποιότητας και έντασης τεχνολογίας, όπου τα καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες είναι μικρό ποσοστό του συνόλου. Η Ελλάδα έχει μείνει πολύ πίσω στις επιδόσεις του «τριγώνου της γνώσης» (Παιδεία-Έρευνα-Καινοτομία) και αυτό αντανakλάται και στη δομή της παραγωγής και των εξαγωγών της.

Η μετάβαση από το τρέχον στο νέο αναπτυξιακό πρότυπο, δηλαδή στη νέα δομή της ζήτησης και της προσφοράς (με πιο ανταγωνιστικά και καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες) ασφαλώς και διευκολύνεται από τα σταθεροποιητικά και διαρθρωτικά μέτρα της Συμφωνίας. Αυτά όμως δεν είναι επαρκή: Η αγορά εργασίας πρέπει να «μεταφέρει» εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενους (περίπου το 10% του εργατικού δυναμικού) από κλάδους μη εμπορεύσιμων προϊόντων και υπηρεσιών σε κλάδους εξωστρεφείς. Η υπερίσχυση των επιχειρησιακών συμβάσεων εργασίας έναντι των κλαδικών προσδίδει στο σύστημα ευελιξία, αλλά αυτή δεν επαρκεί: Απαιτούνται και

ενεργές πολιτικές απασχόλησης κατά το Σκανδιναβικό ή Γερμανικό πρότυπο, και, κυρίως, νέες επενδύσεις στους κλάδους που το νέο αναπτυξιακό πρότυπο ευνοεί. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, τα επόμενα τρία χρόνια μπορεί να επενδυθούν 50 δισ. ευρώ σε οδικούς άξονες, λιμάνια, μαρίνες, αεροδρόμια, ξενοδοχεία, λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις, πράσινη ενέργεια, ορυκτό πλούτο, τηλεπικοινωνίες, κλπ. Αυτό όμως προϋποθέτει πρακτική και, κυρίως, νοοτροπία "fast track" από τις αρχές, σε συνδυασμό με πιο ευέλικτη χρήση των συμβάσεων παραχώρησης, περισσότερες ιδιωτικοποιήσεις, την αξιοποίηση της ακίνητης κρατικής περιουσίας χρησιμοποιώντας διαφορετικά κατά περίπτωση εργαλεία, την ανακατανομή του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) προς τα πλέον ώριμα έργα, αύξηση του ΠΔΕ παράλληλα με χρονική ανακατανομή της κοινοτικής συγχρηματοδότησής του προς τα εμπρός, μεγαλύτερη εμπλοκή της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των ελληνικών τραπεζών στα έργα των προαναφερόμενων τομέων. Οι ελληνικές τράπεζες πρέπει, στο πλαίσιο αυτό, να προβούν σε αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου όπως έπραξε προσφάτως η Εθνική Τράπεζα, κάνοντας χρήση των 10 δισ. ευρώ του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας εάν οι αγορές κεφαλαίου δεν ανταποκριθούν. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι, σε περιόδους κρίσης, είναι απαραίτητη η ενισχυμένη κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών.

Τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα, οι επενδύσεις, (δημόσιες και ιδιωτικές) και οι εξαγωγές μπορούν να γίνουν το αναπτυξιακό αντίβαρο στη μείωση της κατανάλωσης, δημόσιας και ιδιωτικής, που

αναπόφευκτα προκαλείται από τη δημοσιονομική προσαρμογή. Οι ιδιωτικές επενδύσεις όμως, για να υλοποιηθούν, απαιτούν την επίλυση του χρονίζοντος, οξύτατου προβλήματος της χωροθέτησης και των σχετικών αδειών, καθώς και συνεχή διαβούλευση και συντονισμό μεταξύ κυβέρνησης, τραπεζών και του ιδιωτικού τομέα, δεδομένης της δύσκολης οικονομικής συγκυρίας και των ποικίλων αβεβαιοτήτων. Λύσεις για τα προβλήματα υλοποίησης επενδυτικών σχεδίων υπάρχουν, όπως:

1. Η θέσπιση γενικών πολεοδομικών και περιβαλλοντικών κανονισμών για τους όρους και τις προϋποθέσεις χωροθέτησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με ισχύ στο σύνολο της χώρας, η συγχώνευση των ειδικών χωροθετικών αδειών σε μια ενιαία περιβαλλοντική άδεια, και η θέσπιση αποκλειστικών προθεσμιών για τη χορήγηση των αιτουμένων αδειών και εγκρίσεων, μετά την άπρακτη πάροδο των οποίων να θεωρούνται σιωπηρώς εκδοθείσες.
2. Η περισσότερο ευέλικτη χρήση των συμβάσεων παραχώρησης υποδομών (οδικοί άξονες, αεροδρόμια, λιμένες, μαρίνες), π.χ. με χρονική επέκταση των υπάρχουσών συμβάσεων, με τη δυνατότητα να μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι υποχρεώσεις του Δημοσίου προς κατασκευαστικές εταιρείες ως τίμημα για την απαίτηση νέων παραχωρήσεων, κλπ.
3. Η εισαγωγή συστημάτων ανταγωνισμού σε τομείς που δεν έχουν

ακόμα απελευθερωθεί, όπως η παροχή υπηρεσιών από ιδιωτικές επιχειρήσεις με συμβάσεις παραχώρησης και με υπεργολαβίες εκτέλεσης συγκεκριμένου μεταφορικού έργου (αστικές συγκοινωνίες, σιδηρόδρομος κλπ). Πρέπει να σημειωθεί ότι στον τομέα των μεταφορών το ελληνικό δημόσιο διατηρεί την απόλυτη κυριαρχία, αποθαρρύνοντας έτσι την είσοδο ιδιωτών και την πραγματοποίηση επενδύσεων, σε αντίθεση με δοκιμασμένες λύσεις που εφαρμόζονται σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πλαίσιο της βέλτιστης (μακροχρονίως) αρχιτεκτονικής των αγορών, το Δημόσιο θα πρέπει να αποχωρήσει πλήρως από τομείς και αγορές που λειτουργούν υπό καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού (πχ. τηλεπικοινωνίες, τράπεζες, ενέργεια, κ.ά.). Παρεμπιπτόντως, στην περίπτωση της ΔΕΗ, και στο πλαίσιο αφενός της προσπάθειας σύγκλισης διαφορετικών προσεγγίσεων και αφετέρου των ήδη εξεταζόμενων εναλλακτικών τρόπων για την ικανοποίηση των οδηγιών της ΕΕ, θα μπορούσε να εξεταστεί και η περίπτωση δημιουργίας μιας ή περισσότερων θυγατρικών εταιριών, αρχικά με μοναδικό μέτοχο τη ΔΕΗ, στις οποίες θα περιέλθουν το 40% των λιγνιτικών και υδροηλεκτρικών σταθμών. Οι εταιρείες αυτές θα λειτουργούν ανεξάρτητα από τη ΔΕΗ. Σταδιακά, στο μετοχικό σχήμα τους μπορούν να εισέλθουν και ιδιώτες.

Τέλος, η ενίσχυση της καινοτομικής προσπάθειας απαιτεί: (α) συντονισμό δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων με πανεπιστήμια (ιδιαίτερος με τα μεταπτυχιακά τμήματα) και ερευνητικά κέντρα, (β) προσανατολισμό της εφαρμοσμένης έρευνας προς το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της χώρας (βιολογικές καλλιέργειες, γεωπονική, τεχνολογίες πράσινης ενέργειας, ορυκτός πλούτος, διαχείριση υδάτινων πόρων, ασφαλάτωση θαλασσινού νερού, διαχείριση απορριμμάτων, ψηφιακή τεχνολογία, τηλεπικοινωνίες, δημόσια υγεία, τεχνολογία τροφίμων, εφαρμοσμένη οικονομική και κοινωνική έρευνα, έρευνα πολιτιστικής κληρονομιάς), (γ) κατάλληλη «δικτύωση» της ερευνητικής και επιχειρηματικής κοινότητας, (δ) ενίσχυση των συνθηκών ανταγωνισμού και της υγιούς επιχειρηματικότητας αντί για προσπάθεια δημιουργίας «εθνικών πρωταθλητών», (ε) εισαγωγή της καινοτομίας (τεχνολογικής και μη) σε κάθε πτυχή της δραστηριότητας κάθε ιδιωτικής και δημόσιας επιχείρησης: στο management, στην έρευνα και ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών ανταγωνιστικών στην αγορά (εγχώρια και διεθνή), στη βελτίωση των δεξιοτήτων των εργαζομένων στις επενδύσεις σε νέα συστήματα παραγωγής, διανομής και λειτουργίας.

Γ. Συμπλήρωση των σταθεροποιητικών και διαρθρωτικών μέτρων της Συμφωνίας

Στο πλαίσιο αυτό προτείνονται, πέραν των διαλαμβανομένων στην προηγούμενη ενότητα, τα εξής:

α) Κατάργηση όλων των φορολογικών απαλλαγών και εκπτώσεων που αφο-

ρούν πολίτες και αντικατάστασή τους με στοχευμένες άμεσες δαπάνες.

- β) Δημιουργία ηλεκτρονικού συστήματος για τον εντοπισμό της φοροδιαφυγής, με ενοποίηση των εισπρακτικών μηχανισμών φορολογικών εσόδων και ασφαλιστικών εισφορών, που αξιοποιεί συνδυαστικά όλα τα δεδομένα (business intelligence system).
- γ) Επανεξέταση όλων των κοινωνικών μεταβιβάσεων/επιδομάτων χρησιμοποιώντας εισοδηματικά και κοινωνικά κριτήρια. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται τόσο οι πόροι υπέρ τρίτων, ιδιαίτερα όσοι αφορούν στα λεγόμενα ειδικά και ευγενή ασφαλιστικά ταμεία, τα οποία ο τελευταίος ασφαλιστικός νόμος (3863/10) ατυχώς εξαιρέσε, όσο και οι πόροι που δημόσιοι οργανισμοί, τράπεζες και επιχειρήσεις αφιερώνουν για την κάλυψη των ελλειμμάτων των ταμείων κύριας και επικουρικής ασφάλισης (οι πόροι αυτοί δεν πρέπει να συγχέονται με την εργοδοτική εισφορά).
- δ) Συγχώνευση κρατικών νοσοκομείων και εξειδικευσή τους ανάλογα με τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Ιδιωτικοποίηση νοσοκομείων που περισσεύουν. Κατάργηση νομοθετικών ρυθμίσεων τύπου «βασικού μετόχου», που εμποδίζουν τη δημιουργία ιδιωτικών κλινικών και, ιδιαίτερα, διανοσοκομικών κέντρων.
- ε) Συγχώνευση και κατάργηση στρατιωτικών μονάδων. Αξιοποίηση στρα-

τοπέδων που περισσεύουν για την αποπληρωμή στρατιωτικών δανείων.

στ) Συγχώνευση ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

ζ) Σχεδιασμός της επόμενης μεταρρύθμισης του ασφαλιστικού συστήματος με μείωση των ασφαλιστικών εισφορών και ανάληψη του σχετικού κόστους από τον προϋπολογισμό με μείωση δαπανών ή/και αύξηση της φορολογίας, καθώς και δημιουργία κεφαλαιοποιητικού «δεύτερου» πυλώνα για όσους επιθυμούν πρόσθετη σύνταξη και ασφάλιση υγείας πέραν αυτών που εξασφαλίζει το διανεμητικό σύστημα. (Η μείωση των εισφορών βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα).

η) Κωδικοποίηση και απλοποίηση της νομοθεσίας.

θ) Θέσπιση ποσοτικών στόχων αναβάθμισης των θεσμών: Επιδίωξη βελτίωσης της θέσης της Ελλάδας στις διεθνείς κατατάξεις που μετρούν τις σχετικές επιδόσεις κατά χ θέσεις μέσα στην επόμενη τριετία στους τομείς της διαφάνειας, της διαφθοράς, της παιδείας, της καινοτομίας, της ανταγωνιστικότητας, της επιχειρηματικότητας, της ταχύτητας απονομής δικαιοσύνης κ.λ.π.

ι) Σύνδεση των στόχων της ενεργειακής πολιτικής (20-20-20) με τις πολιτικές στήριξης της έρευνας και της καινοτομίας, με σκοπό την ενίσχυση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας

των «πράσινων» τεχνολογιών και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.

ια) Χρησιμοποίηση καταξιωμένων managers για την υλοποίηση των πραγματι δύσκολων στόχων στους βασικούς τομείς του κυβερνητικού έργου.

Δ. Ιστορικό Προηγούμενο Σταθεροποιητικής Προσπάθειας

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 η Ελλάδα πέτυχε δημοσιονομική προσαρμογή περίπου παρόμοια με αυτή που απαιτείται σήμερα από τη Συμφωνία, στο ίδιο περίπου χρονικό διάστημα: Το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης έφτασε το 14,5% του ΑΕΠ το 1993 και μειώθηκε στο 3,1% το 1999. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής ανατιμήθηκε (δηλαδή η ανταγωνιστικότητα μειώθηκε) κατά 15% περίπου ως αποτέλεσμα της ακολουθούμενης τότε αντιπληθωριστικής συναλλαγματικής πολιτικής. Ωστόσο η μεταβολή του ΑΕΠ προοδευτικά επιταχύνθηκε, κυρίως ως αποτέλεσμα τριών παραγόντων: *Πρώτον*, της απελευθέρωσης του τραπεζικού συστήματος. *Δεύτερον*, της μείωσης των επιτοκίων της αγοράς λόγω ονομαστικής σύγκλισης. *Τρίτον*, της συγχρηματοδότησης των έργων υποδομής από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο βασικός παράγοντας ανάπτυξης στη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν οι επιχειρηματικές επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα, αντανakλώντας κυρίως τη βελτίωση της εμπιστοσύνης.

Παρόμοιες δυνάμεις θα μπορούσαν να αναδειχθούν και σήμερα με μια και μόνο διαφορά: Τα επιτόκια δεν μπορούν να έ-

χουν την πορεία της δεκαετίας του '90, όμως σήμερα μπορούμε να έχουμε σημαντική βελτίωση, αντί χειροτέρευση, της ανταγωνιστικότητας με τις προωθούμενες μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων, υπηρεσιών και εργασίας καθώς και με την αυστηρότερη εισοδηματική πολιτική.

Ε. Σύγχρονο όραμα, σχέδιο, οργάνωση και διοίκηση

Η προσπάθεια που έχει αναληφθεί για την αποφυγή της στάσης πληρωμών και την έξοδο της χώρας από την κρίση έχει σημαντικές πιθανότητες επιτυχίας με δεδομένα (α) το «λίπος» που υπάρχει στο σώμα της ελληνικής οικονομίας και τις αναξιποίητες ευκαιρίες και δυνατότητες της, (β) την εμπειρία της δεκαετίας του '90, (γ) τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, σε συνδυασμό με τη διαφαινόμενη τάση για μία Ευρωζώνη περισσότερο ομοσπονδιακή από τη σημερινή. Η διασφάλιση της επιτυχίας προϋποθέτει επιπλέον:

- Τη διαμόρφωση, επεξήγηση και επικοινωνία ενός σύγχρονου αναπτυξιακού οράματος για την επόμενη δεκαετία, δηλαδή ενός νέου αναπτυξιακού και κοινωνικού προτύπου, απαλλαγμένου από τις ιδεολογικές αγκυλώσεις του παρελθόντος. Βασικό συστατικό στοιχείο αυτού του οράματος πρέπει να είναι η σύγκλιση της απόδοσης των θεσμών της χώρας με αυτήν του μέσου όρου της Ευρωζώνης («θεσμική» σύγκλιση).
- Την ενίσχυση της διοικητικής επάρκειας των μηχανισμών εφαρμογής

και παρακολούθησης, με την αναβάθμιση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης, τη διευρυμένη χρήση εμπειρών εξωτερικών συμβούλων και τη δημιουργία ειδικού γραφείου διοίκησης των αλλαγών (Project Management Office) στο γραφείο του Πρωθυπουργού. Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να διερευνηθεί: Πρώτον, η δυνατότητα και η προθυμία ιδιωτικών επιχειρήσεων να χορηγήσουν άδεια με κανονικές αποδοχές σε έμπειρα στελέχη τους για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα προκειμένου να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στην προσπάθεια οικονομικής ανόρθωσης της χώρας. Δεύτερον, η δυνατότητα χρησιμοποίησης εμπειρών και καταξιωμένων κρατικών λειτουργών που έχουν αφυπηρετήσει για την αναμόρφωση της Δημόσιας Διοίκησης.

- Τη μέγιστη δυνατή κινητοποίηση, τη μέγιστη δυνατή κοινωνική και πολιτική συναίνεση και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης.

Από την ανάλυση που γίνεται στο υπόλοιπο κείμενο της τριμηνιαίας τα βασικά συμπεράσματα είναι:

Στην παγκόσμια οικονομία, οι κλυδωνισμοί στα δημόσια οικονομικά των αναπτυγμένων χώρων μετριάζουν την ανάκαμψή της

Επιβεβαιώνοντας τις προβλέψεις στην αρχή του δεύτερου εξαμήνου του 2010, η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας επιβραδύνθηκε στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα σε σύγκριση με το πρώτο μισό

του έτους, σε μικρότερο βαθμό όμως από ότι αρχικά αναμενόταν. Η απώλεια αναπτυξιακής δυναμικής της παγκόσμιας οικονομίας προκλήθηκε αφενός από την εξασθένηση του βασικού αιτίου ανάκαμψής της, της υψηλής κινητικότητας στο διεθνές εμπόριο, αφετέρου από τις έντονες ανισορροπίες στα δημοσιονομικά μεγέθη χωρών που βρίσκονται κυρίως στην περιφέρεια της Ευρωζώνης και την επιφυλακτικότητα για τη δημοσιονομική βιωσιμότητά τους. Το δεύτερο ζήτημα επανήλθε οξυμένο στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος με την προσφυγή της Ιρλανδίας στο μηχανισμό στήριξης Ευρωπαϊκή Ένωσης - ΔΝΤ. Αποδυνάμωση της παγκόσμιας ανάπτυξης προήλθε και από την παρατεταμένη στασιμότητα στην οικονομία των ΗΠΑ. Η ανασχετική επίδραση των παραπάνω παραγόντων αναμένεται να υποχωρήσει σταδιακά μέχρι τα μέσα του 2011. Συνεπώς, η επιστροφή της παγκόσμιας οικονομίας στους υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης νωρίτερα φέτος θα λάβει χώρα μετά από αυτή την περίοδο.

Νέα κλιμάκωση της ύφεσης στην Ελλάδα, καθώς η διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής εντείνεται

Η ύφεση της ελληνικής οικονομίας το 2010 είναι εντονότερη από ότι αρχικά είχε εκτιμηθεί, σύμφωνα με τα αναθεωρημένα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Έφτασε το 4,6% στο τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους και το 3,8% στο σύνολο του πρώτου εννιαμήνου του, από 2,5% και 2,0% αντίστοιχα το 2009. Η κατακόρυφη, κλιμακούμενη πτώση των επενδύσεων αποτελεί τη βασική αιτία συρρίκνωσης του ΑΕΠ. Πρόσθετες περιοριστικές επιδράσεις ασκούνται σε αυ-

τό από τη μείωση της ιδιωτικής και κυρίως, σε αναλογικούς όρους, της δημόσιας κατανάλωσης, ως αποτέλεσμα της προσπάθειας περιορισμού του ελλείμματος στον - πρόσφατα αναθεωρημένο- στόχο του Μνημονίου. Στον αντίποδα, παρουσιάζεται συνεχής βελτίωση του αποτελέσματος του εξωτερικού τομέα της οικονομίας του ΑΕΠ, με το έλλειμμά του να έχει περιοριστεί κατά σχεδόν τέσσερις εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με πέρυσι, στο 8,6% του ΑΕΠ, από την καθίζηση των εισαγωγών.

Η εικόνα που παρουσιάζει αυτή την περίοδο η δραστηριότητα στους κύριους κλάδους της ελληνικής οικονομίας είναι μεικτή: Σε ορισμένους εξ' αυτών η μείωση των σχετικών δεικτών διευρύνεται (πχ. οικοδομική δραστηριότητα, χονδρικό εμπόριο), ενώ σε άλλους η υποχώρηση συνεχίζεται μεν, αλλά σε μικρότερο βαθμό (βιομηχανία, λιανικό εμπόριο). Ενδεχομένως η ύφεση αποκτά σταδιακά κλαδικά χαρακτηριστικά και «αιχμές», άρα παύει να είναι οριζόντιο χαρακτηριστικό της οικονομίας. Σε αντίθετη τροχιά κίνησης από τους υπόλοιπους κλάδους, αυτός της γεωργίας-δασοκομίας-αλιείας είναι ο μόνος που παρουσιάζει συνεχώς αύξηση του προϊόντος του. Παρόμοια με την δραστηριότητα της πλειοψηφίας των κλάδων διακύμανση παρουσιάζει ο δείκτης οικονομικού κλίματος και οι κλαδικοί δείκτες που τον συγκροτούν, καθώς οι περισσότεροι εξ' αυτών κινούνται σταθεροποιητικά το τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου, σε μικρή απόσταση ωστόσο πάνω από τις ιστορικά ελάχιστες τιμές τους.

Ικανοποιητικές δημοσιονομικές επιδόσεις το 2010, που όμως δεν πρέπει να οδηγήσουν σε εφησυχασμό

Η πρόσφατη αναθεώρηση των στοιχείων για το δημοσιονομικό έλλειμμα και χρέος της Ελλάδας την πενταετία 2005-2009 από την Eurostat οδήγησε, ως γνωστόν, στην προς τα πάνω αναθεώρηση του στόχου για το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης το 2010, διευρύνοντας παράλληλα το χρέος της. Σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2011, ο περιορισμός του ελλείμματος το 2010 σε απόλυτους όρους θα φτάσει τα € 14,3 δισ., ξεπερνώντας τον στόχο που είχε τεθεί στο Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής κατά τη σύναψη του Μνημονίου (€ 13,7 δισ.). Παράλληλα, το πρωτογενές έλλειμμα προβλέπεται να διαμορφωθεί χαμηλότερα του υποδιπλάσιου του επιπέδου του το 2009. Ανεξάρτητα από τις επιπτώσεις των μετέπειτα αναθεωρήσεων/αναταξινομήσεων των δημοσιονομικών στοιχείων και του ΑΕΠ, ο περιορισμός του απόλυτου επιπέδου των δύο ελλειμμάτων σε αυτή την έκταση, που αντιστοιχεί σε έξι και σχεδόν πέντε εκατοστιαίες μονάδες του ακαθ. εγχώριου προϊόντος αντίστοιχα, θα αποτελεί, εφόσον τελικά επιτευχθεί, ένα πρώτο, πολύ αποφασιστικό και καθοριστικό βήμα για την επίτευξη της δημοσιονομικής προσαρμογής της χώρας. Με αυτό, θα έχει καλυφθεί μέσα σε ένα χρόνο περίπου η μισή απαιτούμενη απόσταση μέχρι τον τελικό στόχο, την επίτευξη πρωτογενών πλεονασμάτων και τη μείωση του ελλείμματος της Γενικής Κυβέρνησης κάτω από το 3% του ΑΕΠ.

Από την άλλη πλευρά, η οποία επιτυχία δεν θα πρέπει να λειτουργεί καθυστερητικά απέναντι στα προβλήματα που παρουσίασε η εκτέλεση του προϋπολογισμού του 2010, όπως αυτός τροποποιήθηκε από το Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής. Ιδιαίτερης προσοχής χρήζει η σημαντική υστέρηση των εσόδων (προ επιστροφών) του Τακτικού Προϋπολογισμού, που εκτιμάται ότι θα αυξηθούν κατά 5,7%, έναντι στόχου 12,7% στο αρχικό Μνημόνιο, παρά τα εκτεταμένα φορολογικά-εισπρακτικά μέτρα. Στο πεδίο του χρέους, η εκτίναξή του πάνω από το 140% του ΑΕΠ ήδη από το 2010, καθιστά ακόμα πιο επείγουσα την πραγματοποίηση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην ελληνική οικονομία, που θα αποτελέσουν το βασικό καταλύτη της ανάκαμψής της, και την αξιοποίηση της ανεκμετάλλευτης δημόσιας περιουσίας.

Ισχυροποίηση της ύφεσης μέχρι το τέλος του 2010...

Η πτώση του ΑΕΠ αναμένεται να είναι ακόμα μεγαλύτερη στο τελευταίο τρίμηνο του 2010. Αυτή την εξέλιξη θα προκαλέσουν α) η περαιτέρω αποδυνάμωση της ιδιωτικής κατανάλωσης, λόγω κυρίως της ανόδου της ανεργίας και της περικοπής του υψηλότερου από τα υπόλοιπα επιδόματος Χριστουγέννων στο δημόσιο τομέα και στους συνταξιούχους β) η πολύ συντηρητική πραγματοποίηση καταναλωτικών δαπανών από το κράτος, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος για το έλλειμμα και γ) η αναιμική επενδυτική δραστηριότητα, ενόψει και του νέου «τοπίου» που θα προκύψει στο συγκεκριμένο πεδίο, μετά την ολοκλήρωση των σχετικών νομοθετικών παρεμβάσεων από την κυβέρνηση. Ως α-

ποτέλεσμα, η ύφεση στο σύνολο του 2010 εκτιμάται ότι θα φτάσει το **4,2%**.

...που συνεπάγεται ενίσχυση των πιέσεων στην αγορά εργασίας

Η εκ νέου άνοδος της ανεργίας στο τρίτο τρίμηνο στο 12,4%, ύστερα από τη σταθεροποίησή της στην περιοχή του 11,8% το πρώτο εξάμηνο του έτους και παρότι διαχρονικά υποχωρούσε τους καλοκαιρινούς μήνες εξαιτίας εποχικών παραγόντων, αντανakλά ανάγλυφα την εκτεταμένη υποχώρηση της (τουριστικής) ζήτησης και της οικονομικής δραστηριότητας γενικότερα. Οι συγκεκριμένοι παράγοντες αύξησής της επαληθεύονται από τη διεύρυνση της πτώσης της απασχόλησης στο 3,0%, που αποτελεί τη βασική αιτία ανόδου της. Όπως επισημάνθηκε και στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE, η ενίσχυση της ανεργίας προέρχεται εν μέρει από την επέκταση του εργατικού δυναμικού, που εξασθενεί ωστόσο στην πορεία του έτους. Καθώς αναμένεται βάθυνση της ύφεσης στο τέταρτο τρίμηνο, θα ασκηθούν ακολούθως εντονότερες πιέσεις στην απασχόληση και στην ανεργία, διαμορφώνοντάς τη κοντά στο 13% σε αυτή την περίοδο και γύρω από το **12,2%** στο σύνολο του έτους.

Αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, όμως παραμένουν οι ακαμψίες τιμών σε ορισμένες αγορές

Παρότι ο πληθωρισμός δεν κλιμακώθηκε περαιτέρω μετά τον Μάιο, οπότε και άρχισε να εφαρμόζεται σταδιακά η τρίτη δέσμη φορολογικών μέτρων, εντούτοις δεν είχε παρουσιάσει ουσιαστική εξασθένιση μέχρι τον Οκτώβριο, ενώ το Σεπτέμβριο διαμορ-

φώθηκε στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων δεκατριών ετών. Επιπλέον, η πρώτη, μικρή εξασθένιση που εμφάνισε ο πληθωρισμός τον Οκτώβριο και η σαφής πτώση του τον Νοέμβριο, οφείλονται κατά κύριο λόγο στην υψηλότερη τιμή του δείκτη τιμών καταναλωτή τους ίδιους μήνες του 2009, σε σχέση με τους προηγούμενους μήνες αυτού του έτους. Επομένως, η ανθεκτικότητα χρόνιων στρεβλώσεων σε πολλές αγορές παραμένει ισχυρή. Ωστόσο, το «αποτέλεσμα βάσης» που περιγράφηκε, σε συνδυασμό με τη συνεχώς φθίνουσα ζήτηση, δημόσια και ιδιωτική, εκτιμάται ότι θα χαλαρώσουν τις πληθωριστικές πιέσεις που θα ασκηθούν από τις αρχές του νέου χρόνου λόγω της αύξησης των δύο χαμηλότερων βαθμίδων του Φ.Π.Α. από το 5,5% το 11%, στο 6,5% και 13% αντίστοιχα. Γεγονός που ευνοεί την συγκράτηση του πληθωρισμού αποτελεί η πρόσφατη συμφωνία του Υπουργείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας με επιχειρήσεις για μειώσεις τιμών. Μέχρι το τέλος του 2010, ο πληθωρισμός, που βρέθηκε στο 4,9% τον Νοέμβριο, θα συνεχίσει να κινείται χαμηλότερα. Στο σύνολο του 2010 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο **4,7%**, που είναι και το μέσο επίπεδο του στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου.

Ειδική μελέτη IOBE: Η χωροθέτηση των επενδύσεων στην Ελλάδα

Το IOBE διεξάγει μελέτη για μια από τις βασικές παραμέτρους υλοποίησης επενδύσεων, στην οποία δίνεται διαχρονικά μικρότερη βαρύτητα σε σύγκριση με άλλες, μπορεί όμως να αποτελέσει την κύρια αιτία σημαντικών καθυστερήσεων στην πραγ-

ματοποίηση, ακόμα και ακύρωσης επενδυτικών σχεδίων, τη διαδικασία χωροθέτησής τους. Στη μελέτη καταγράφονται τα βασικά κωλύματα στη χωροθέτηση επενδύσεων στην Ελλάδα και τα αίτια τους, καθώς και πρακτικές που ακολουθήθηκαν, συνήθως περιστασιακά, για την υπερπήδησή τους (πχ. Ολυμπιακοί Αγώνες 2004). Περιγράφονται οι μέθοδοι που εφαρμόζονται σε άλλες χώρες για την αντιμετώπιση πα-

ρόμοιων με τα εγχώρια χωροθετικών προβλημάτων. Δεδομένων της διεθνούς εμπειρίας και των εγχώριων χρόνιων δυσχερειών, προτείνονται λύσεις προκειμένου αυτές να ξεπεραστούν, οι οποίες σε μια περίοδο όπως η τρέχουσα, με την ανάγκη άμεσης τόνωσης της αναπτυξιακής διαδικασίας να είναι πιο επιτακτική από ποτέ τις τελευταίες δεκαετίες, αποκτούν ιδιαίτερα υψηλή σημασία.

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

2.1 Τάσεις και Προοπτικές της Διεθνούς Οικονομίας

Το Παγκόσμιο Περιβάλλον

Η παγκόσμια οικονομία συνεχίζει να ανακάμπτει το β' εξάμηνο του 2010, με αρκετά βραδύτερο ρυθμό όμως σε σύγκριση με το πρώτο. Η απώλεια της ανοδικής δυναμικής οφείλεται αφενός στην ηπιότερη επέκταση στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα του διεθνούς εμπορίου, που ήταν ο κύριος ωθητικός παράγοντας της ανάκαμψης των ανεπτυγμένων οικονομιών, αφετέρου στην αναταραχή στις αγορές κρατικών ομολόγων, εξαιτίας των κλυδωνισμών στα δημόσια οικονομικά ορισμένων χωρών της Ευρωζώνης. Άλλωστε, η διαρκής αβεβαιότητα για τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών κρατών που βρίσκονται κυρίως στην περιφέρεια της Ευρωζώνης, αναζωπυρώθηκε πρόσφατα με τη διαφαινόμενη αδυναμία της Ιρλανδίας να εξυπηρετήσει το 2011 το χρέος της μέσω των αγορών, που οδήγησε στην προσφυγή της στο μηχανισμό στήριξης της ΕΕ. Στους παραπάνω ανασταλτικούς παράγοντες της ταχείας ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας, προστίθεται η παρατεταμένη στασιμότητα στις ΗΠΑ, κατά την προεκλογική περίοδο των εκλογών στη γερουσία αλλά και μετά από αυτές, εξαιτίας του αποτελέσματός τους. Αναμένεται πάντως προοδευτική εξασθένιση των ανασταλτικών δυνάμεων, ιδίως της χαλάρωσης της εμπορικής δραστηριότητας, από τα μέσα του 2011 και ύστερα.

Από την άλλη πλευρά, οι μεγαλύτερες οικονομίες της νοτιοανατολικής Ασίας συνεχίζουν να ηγούνται της αναπτυξιακής πορείας στην περιοχή και παγκοσμίως. Έχουν απολέσει ωστόσο μέρος της πυγμής που παρουσίαζαν στην αρχή του 2010. Υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης σημειώνονται και στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, με προεξέχουσα την Βραζιλία. Σε τροχιά ανόδου κινούνται με σταθερή ταχύτητα, οι οικονομίες της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, που επηρεάστηκαν σε μικρό βαθμό από την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση και την επακόλουθη ύφεση. Σε κάθε περίπτωση το παγκόσμιο εμπόριο αυξήθηκε κατά 20% από τα μέσα του 2009, καταγράφοντας τον μεγαλύτερο ρυθμό ανόδου σε βάθος 10ετίας, καταδεικνύοντας ουσιαστικά τη σημασία του εμπορίου προκειμένου να εξέλθει η οικονομία από την ύφεση. Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΔΝΤ¹, ο όγκος του παγκόσμιου εμπορίου αναμένεται να αυξηθεί κατά 11,4% το 2010 (από -11% το 2009).

Η αλληλεπίδραση των παραπάνω τάσεων στην παγκόσμια οικονομία οδήγησε στη χαμηλότερη μεγέθυνσή της το β' εξάμηνο του 2010, αν και η ένταση της επιβράδυνσης είναι ηπιότητα απ' ό,τι αρχικά αναμενόταν. Ως αποτέλεσμα, οι διεθνείς οργανισμοί παρουσιάζονται στις πρόσφατες εκθέσεις τους ελαφρά πιο αισιόδοξοι ως προς το τελικό μέγεθος της οικονομι-

¹ World Economic Outlook, IMF, November 2010

κής ανάπτυξης διεθνώς το 2010. Η σχετική εκτίμηση του ΔΝΤ βρίσκεται στο 4,8% (από 4,6%) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο 4,5% (από 4,0%)². Η συνέχιση της υποτονικότερης ανάκαμψης στο πρώτο μισό του 2011, αντανακλάται στις οριακά αναθεωρημένες προς τα κάτω προβλέψεις αμφότερων για το συγκεκριμένο έτος: διεύρυνση του παγκόσμιου ΑΕΠ της τάξης 4,2% αναμένει το ΔΝΤ και κατά 3,9% η ΕΕ, έναντι προηγούμενων εκτιμήσεων 4,3% και 4,0% αντίστοιχα.

Αναλυτικότερα, **η εξέλιξη της ανάκαμψης της διεθνούς οικονομίας συναρτάται πλέον κατά κύριο λόγο από την πορεία της δημοσιονομικής προσαρμογής, στην οποία βρίσκονται πολλές ανεπτυγμένες χώρες** (ιδίως χώρες της ΕΕ), για την εξουδετέρωση των δημοσιονομικών ανισορροπιών που προκλήθηκαν από τα προγράμματα αντιμετώπισης της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Σύμφωνα με το ΔΝΤ, το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν κατά μέσο όρο 5% του ΑΕΠ υψηλότερο το 2009 σε σύγκριση με το 2008 στις ανεπτυγμένες οικονομίες. Η πορεία των οικονομιών της Ευρωζώνης και η αστάθεια στις αγορές κρατικών ομολόγων – η οποία διαχέεται και στη διατραπεζική αγορά και στα χρηματιστήρια – εξακολουθούν να αποτελούν παράγοντες αβεβαιότητας και ανησυχίας. Αυτές οι επιδράσεις, λαμβάνουν χώρα σε μια περίοδο που οι τράπεζες επιχειρούν εμφαιτικότερα να αποκαταστήσουν τα επίπεδα ρευστότητάς τους, χωρίς κρατικές παρεμβάσεις. Πρόσθετες ανησυχίες για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα απορρέουν και από

την ταυτόχρονη ανάγκη αναχρηματοδότησης προσεχώς μεγάλου τμήματος του χρέους, τόσο των κρατών, όσο και των τραπεζών.

Οι διακυμάνσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές έχουν επίπτωση στην παροχή πιστώσεων από την πλευρά των τραπεζών και ακολούθως στην επενδυτική δραστηριότητα. Η έντονη ζήτηση από τις αναπτυσσόμενες χώρες για συγκεκριμένες κατηγορίες εξαγωγίμων αγαθών και υπηρεσιών περιορίζει τις όποιες δυσκολίες άντλησης χρηματοδότησης των επιχειρήσεων-προμηθευτών, και ωφελεί ευρύτερα τις εθνικές οικονομίες των χωρών εντός των οποίων γίνεται η παραγωγή τους. Μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, κυρίως η Γερμανία και οι ΗΠΑ καλύπτουν τη ζήτηση που δημιουργείται στις αναδυόμενες αγορές, ο θετικός αντίκτυπος της οποίας στην αγορά εργασίας δεν έχει γίνει ακόμα αισθητός. Επιπλέον, η ζήτηση ακινήτων στις ανεπτυγμένες χώρες παραμένει αναιμική και πλέον **η πιθανότητα επανεμφάνισης της κρίσης στην αγορά ακινήτων δεν μπορεί να αποκλειστεί, κυρίως για τις ΗΠΑ αλλά και την Μεγάλη Βρετανία.**

Δεδομένων των συνθηκών αβεβαιότητας που εξακολουθούν να επικρατούν, οι Κεντρικές Τράπεζες ανέβαλαν για αργότερα τις πολιτικές εξόδου από τα έκτακτα μέτρα «χαλάρωσης» της νομισματικής πολιτικής, σε μια προσπάθεια να ενισχύσουν την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Παρόλα αυτά, η πιστωτική επέκταση εξακολουθεί να κινείται σε χαμηλά επίπεδα, παρά τη βελτίωση που παρατηρείται σε ΗΠΑ και Ιαπωνία. Παρά τις προσπάθειες εξορθολογισμού των ισολογισμών τους που

² World Economic Outlook, IMF, November 2010 – European Economic Forecast, Autumn 2010, European Commission, November 2010

καταβάλλουν πολλές τράπεζες, **η διεξαγωγή περιοδικών και αυστηρών stress tests, το αυστηρότερο εποπτικό πλαίσιο, τα προβλήματα χρηματοδότησης και η εφαρμογή των κανόνων της Βασιλείας III ενδέχεται να λειτουργήσουν επιβαρυντικά στην αύξηση των δανείων την επόμενη περίοδο.**

Ένας άλλος παράγοντας αβεβαιότητας παραμένει το ζήτημα της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη και η συζήτηση για τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας, προκειμένου να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο διαχείρισης μελλοντικών δημοσιονομικών κρίσεων στην οικονομική ζώνη. Το ενδεχόμενο ελεγχόμενης πτώχευσης των δημοσιονομικά αδύναμων χωρών, η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στο κόστος αναδιάρθρωσης, η εισαγωγή ρήτρων συλλογικής δράσης (Collective Action Clauses, CACs) στα ομόλογα των χωρών-μελών, ακόμα και η έκδοση Ευρωομολόγου και η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου, παράλληλα με έναν Ευρωπαϊκό Οργανισμό Διαχείρισης Δημόσιου Χρέους, καθώς και πρωτοβουλίες για μεγαλύτερο συντονισμό των δημοσιονομικών πολιτικών, είναι θέματα που καθώς συζητιούνται, προκαλούν ταυτόχρονα αβεβαιότητα και αναταραχές στις αγορές ομολόγων και στα χρηματιστήρια, επιβαρύνοντας το κόστος δανεισμού για αρκετές χώρες.

Η αύξηση της κατανάλωσης αναμένεται να επιβραδυνθεί λόγω της βραδείας υποχώρησης της ανεργίας, της υποτονικής αύξησης των μισθών και την ολοκλήρωση διαφόρων προγραμμάτων φορολογικών ελαφρύνσεων. Επιπλέον, η συσσώρευση απο-

θεμάτων, που συνέβαλε καθοριστικά στους ενισχυμένους ρυθμούς ανάπτυξης των αναπτυγμένων οικονομιών στις αρχές του έτους, φαίνεται ότι χάνει πλέον τη δυναμική της, καθώς η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής και της μεταποίησης εμφανίζεται ηπιότερη.

Ειδικότερα, στις σημαντικότερες οικονομίες παγκοσμίως, **η οικονομία των ΗΠΑ συνεχίζει να ανακάμπτει** απομακρύνοντας το ενδεχόμενο διπλής ύφεσης (double dip), με το ρυθμό ανάκαμψης να αναθεωρείται ανοδικά το γ' τρίμηνο του έτους στο 2,5% (έναντι αρχικής εκτιμήσεις για 2%). Ο παράγοντας που συνετέλεσε καθοριστικά σε αυτό είναι η επιτάχυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης (κατά 2,8%). Επίσης, η διαδικασία αποκατάστασης των εταιρικών αποθεμάτων συνέχισε να συμβάλλει θετικά, παρόλο που η συσσώρευση αποθεμάτων φαίνεται να επιβραδύνεται προς το τέλος του β' εξαμήνου. Θετικά επίσης συνεχίζουν να συμβάλλουν η χαλαρή δημοσιονομική και νομισματική πολιτική, οι οποίες ενισχύουν μεν την ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας, αλλά οδηγούν σε περαιτέρω αύξηση των ελλειμμάτων των ΗΠΑ, επιδεινώνοντας τις μακροοικονομικές παγκόσμιες ανισορροπίες³.

Από την άλλη πλευρά, η πορεία του εξωτερικού εμπορίου εξακολούθησε να αποτελεί αρνητικό παράγοντα, καθώς η αύξηση κατά 17% των εισαγωγών ήταν πολύ μεγαλύτερη από την αύξηση κατά 6% των εξαγωγών. Ως εκ τούτου, η Fed προχώρησε σε νέα ποσοτική ενίσχυση της ρευστό-

³ Η αύξηση του κυβερνητικού χρέους και των ελλειμμάτων, ως αποτέλεσμα της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής, έχει αυξήσει την μεταβλητότητα στο κλίμα που επικρατεί στις χρηματοπιστωτικές αγορές, παρά το γεγονός ότι οι αποδόσεις των κρατικών ομολόγων έχουν σημειώσει σημαντική πτώση.

τητας, αποσκοπώντας αφενός στη διατήρηση χαμηλών μακροπρόθεσμων επιτοκίων, και αφετέρου στη διολίσθηση του δολαρίου, σε μια προσπάθεια ώθησης των εξαγωγών. Ως εκ τούτου, η επερχόμενη υποχώρηση του δολαρίου και αύξηση του εισαγόμενου πληθωρισμού απομακρύνουν τις ανησυχίες για το ενδεχόμενο αποπληθωρισμού, με τον πληθωρισμό ωστόσο να εξακολουθεί να κυμαίνεται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, λίγο πάνω από το 1%. Παράλληλα, οι επιχειρηματικές επενδύσεις – ενισχύθηκαν κατά 10%, σημειώνοντας όμως επιβραδυνόμενο ρυθμό, ενώ οι επενδύσεις κατοικιών συρρικνώθηκαν, εξαιτίας του τερματισμού της ισχύος των κυβερνητικών μέτρων ενίσχυσης της συγκεκριμένης αγοράς. Στο μέτωπο της ανεργίας, τα στοιχεία δείχνουν ότι αναμένεται σταδιακή ανάκαμψη στην αγοράς εργασίας, παρά το γεγονός ότι το ποσοστό ανεργίας παρέμεινε σταθερό στο 9,6% τον Οκτώβριο.

Στο σύνολο του έτους, ο ρυθμός ανάπτυξης της αμερικάνικης οικονομίας αναθεωρήθηκε ελαφρώς καθοδικά από την ΕΕ, στο 2,7% (έναντι προηγούμενης πρόβλεψης για ανάπτυξη 2,8%). Σε κάθε περίπτωση, σημαντικές θα πρέπει να θεωρούνται και οι πρωτοβουλίες της Κυβέρνησης να θέσει το χρέος σε διατηρήσιμη τροχιά τα επόμενα χρόνια (εκτίμηση για αύξηση στο 110% του ΑΕΠ μέχρι το 2015)⁴ και να μειώσει το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης (εκτίμηση για 10% του ΑΕΠ το 2010 και 2011), προσπαθώντας παράλληλα να περιορίσει τις αρνητικές επιπτώσεις στην εγχώρια ζήτηση.

Στην **Ιαπωνία**, ο ρυθμός ανάπτυξης το γ' τρίμηνο αυξήθηκε κατά 4,5% ετησίως, κυρίως λόγω της θετικής συμβολής της ιδιωτικής κατανάλωσης (λόγω δημοσιονομικών ενισχύσεων⁵), αύξησης του σχηματισμού αποθεμάτων και της ανόδου των κεφαλαιουχικών δαπανών. Οι προβλέψεις για το τρέχον τρίμηνο εστιάζουν την προσοχή τους στην επιβράδυνση της ανάπτυξης, λόγω της λήξης των δημοσιονομικών πακέτων στήριξης και της αρνητικής επίπτωσης στην κατανάλωση, της ανατίμησης του γιεν και της αποδυνάμωσης της ζήτησης σε παγκόσμιο επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, τα τελευταία στοιχεία δείχνουν συρρίκνωση της μεταποιητικής παραγωγής και μείωση των νέων παραγγελιών από το εξωτερικό στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων 19 μηνών. Η ανατίμηση του γιεν είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του εμπορικού πλεονάσματος τον Οκτώβριο (κατά 5,5%), καθώς οι καθαρές εξαγωγές απώλεσαν τη δυναμική τους⁶. Επιπλέον, η ανεργία κινείται σταθερά πάνω από 5%. Η οικονομία εξακολουθεί να βρίσκεται σε αποπληθωριστικό περιβάλλον⁷, ενώ οι έρευνες δείχνουν επιδείνωση του επιχειρηματικού κλίματος. Οι κεφαλαιακές δαπάνες για το σύνολο του έτους αναμένεται να αυξηθούν με χαμηλότερο ρυθμό απ' ό τι το 2009, καθώς η παραγωγική δυναμικότητα βαίνει μειούμενη και οι επιχειρήσεις αναμένεται να αναβάλουν τις κεφαλαιουχικές επενδύσεις για τα μέσα

⁵ Τα δημοσιονομικά μέτρα στήριξης αφορούσαν κυρίως φοροαπαλλαγές στην αγορά αυτοκινήτων φιλικών προς το περιβάλλον. Άλλα μέτρα περιελάμβαναν αύξηση των δημοσίων δαπανών σε δημόσια έργα, επιδοτήσεις επενδύσεων με περιβαλλοντικό χαρακτήρα και αυξήσεις στα επιδόματα ανεργίας.

⁶ Σημειώνεται ότι οι καθαρές εξαγωγές είχαν συμβάλει θετικά για 5 συνεχόμενα τρίμηνα στην ανάπτυξη της οικονομίας.

⁷ Ο ρυθμός πληθωρισμού διαμορφώθηκε στο -0,6% τον Σεπτέμβριο.

⁴ IMF – World Economic Outlook – October 2010

του 2011, οπότε και προβλέπεται ανάκαμψη των εξαγωγών. Στο πεδίο της νομισματικής πολιτικής, η ΤτΙ ακολουθεί και αυτή χαλαρή προσέγγιση, ενώ προέβη επίσης και σε μηδενισμό του βασικού επιτοκίου, που αναμένεται να παραμείνει αμετάβλητο τουλάχιστον μέχρι τις αρχές του 2012. Για το 2010 αναμένεται ρυθμός ανάπτυξης 3,5%, ενώ για το 2011 προβλέπεται επιβράδυνση στο 1,3%, λόγω της δυναμικής των αναδυόμενων αγορών και της Κίνας, με αβέβαιες ωστόσο προοπτικές, λόγω των επιπτώσεων των δημοσιονομικών μέτρων για περιορισμό του ελλείμματος (από 7,7% το 2010 στο 7,5% το 2011)⁸ και των εξελίξεων στην αγορά συναλλάγματος.

Για την οικονομία της **Κίνας**, ο ΟΟΣΑ αναθεώρησε την πρόβλεψή του για το ΑΕΠ του 2010 στο 10,5% (από προηγούμενη εκτίμηση 11,1%), ενώ εκτιμά επιβράδυνση της ανάπτυξης στο 9,7% το 2011. Η ανάπτυξη θα βασιστεί κυρίως στην εσωτερική κατανάλωση, και λιγότερο στις εξαγωγές⁹. Ο πληθωρισμός εκτιμάται στο 3,3% για το 2010 και το 2011, ενώ οι αυξημένες πληθωριστικές πιέσεις (4,4% τον Οκτώβριο), οδήγησαν την Κεντρική Τράπεζα να συνεχίσει να αυξάνει το ποσοστό των απαιτούμενων αποθεματικών σε μια προσπάθεια να αφαιρέσει ρευστότητα από την οικονομία. Παράλληλα, οι προθέσεις των νομισματικών αρχών για ανατίμηση του γουάν δεν φαίνεται να συνοδεύονται από σχετικές παρεμβάσεις, καθώς η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία του νομί-

σματος έχει υποχωρήσει έναντι του δολαρίου. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι οι άμεσες ξένες επενδύσεις το 10μηνο κατέγραψαν αύξηση ρεκόρ 15,7%, γεγονός που δείχνει την εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών στην οικονομία της χώρας.

Στην **Ινδία**, ο ετήσιος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης το γ' τρίμηνο διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα (8,9%), αλλά η δυναμική της οικονομίας φαίνεται και εδώ να εξασθενεί, με την ΕΕ να εκτιμά ότι η ανάπτυξη θα διαμορφωθεί στο 8,5% για το σύνολο του έτους. Ο ρυθμός αύξησης των επενδύσεων υποχώρησε στο 1,1% το συγκεκριμένο τρίμηνο (από 19% το προηγούμενο), ενώ η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης επιταχύνθηκε στο 9,3%. Τα δημοσιονομικά μέτρα ενίσχυσης αποσύρονται σταδιακά, αλλά η καταναλωτική δαπάνη, τα αγροτικά εισοδήματα, η εγχώρια ζήτηση και οι επενδύσεις των επιχειρήσεων αναμένεται να επηρεάσουν θετικά την παραγωγή το επόμενο διάστημα. Η άνοδος του πληθωρισμού δημιουργεί ανησυχίες, με τις προβλέψεις για το έτος να κυμαίνονται στο 9,1%¹⁰. Επίσης, η επιβράδυνση της βιομηχανικής παραγωγής (στο 4,4% τον Σεπτέμβριο) εγείρει προβληματισμούς για το ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας, με την άνοδο των επιτοκίων να αναβάλλεται για το επόμενο διάστημα. Στο μέτωπο της δημοσιονομικής προσαρμογής, ο στόχος για μείωση του ελλείμματος της κεντρικής κυβέρνησης στο 5,5% του ΑΕΠ φαίνεται εφικτός για το 2010¹¹.

⁸ OECD Economic Outlook – Volume 2010/2 – 2010

⁹ Ο ρυθμός αύξησης των εξαγωγών περιορίστηκε στο 18% το γ' τρίμηνο του 2010, ενώ για το 2011 αναμένεται σημαντική επιβράδυνση στο 13,2% (από εκτίμηση για άνοδο 30,2% το 2010) σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΟΟΣΑ. - OECD Economic Outlook – Volume 2010/2 – 2010

¹⁰ OECD Economic Outlook – Volume 2010/2 – 2010

¹¹ Σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΟΟΣΑ, το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης αναμένεται να μειωθεί στο 8,3% του ΑΕΠ το 2010 (από 10,2% το 2009) και στο 7,6% του ΑΕΠ το 2011. - OECD Economic Outlook – Volume 2010/2 – 2010

Η περιοχή της Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών (που περιλαμβάνει τα **κράτη της πρώην ΕΣΣΔ**) αναμένεται να έχει ηπιότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σύγκριση με άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες. Το ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα αυξηθεί κατά 3,7% το 2010 και 4,1% το 2011, σύμφωνα με τις προβλέψεις της ΕΕ, λόγω της ανόδου των τιμών των εμπορευμάτων, της εισροής κεφαλαίων και της ανάκαμψης της Ρωσικής οικονομίας. Σημειώνεται ότι οι περισσότερες χώρες είναι εξαγωγείς ενεργειακών προϊόντων, και αναμένεται να επωφεληθούν τόσο από την άνοδο των τιμών των εμπορευμάτων, όσο και από την αύξηση του όγκου των εξαγωγών φυσικού αερίου. Επίσης, η δημιουργία τελωνειακών ενώσεων μεταξύ κρατών θα δώσει ώθηση στο εμπόριο και στις κινήσεις κεφαλαίων. Παρόλα αυτά, το γεγονός ότι οι περισσότερες χώρες της περιοχής είναι πολύ ευάλωτες σε πιθανές δυσμενείς εξελίξεις στο εξωτερικό περιβάλλον (και κυρίως στην Ρωσία), λειτουργεί ως παράγοντας ανησυχίας. Προβληματίζει εξάλλου και ο έλεγχος του πληθωρισμού, που κινείται στην περιοχή του 7,5%. Η αναδιάρθρωση και η οχύρωση του τραπεζικού τομέα (κυρίως στο Καζακστάν) θεωρείται εξίσου κρίσιμη ώστε να αποκατασταθεί η ευρωστία του χρηματοπιστωτικού κλάδου και να βελτιωθεί το επενδυτικό κλίμα.

Η οικονομική ανάκαμψη στη **Ρωσία** είναι στέρεα, αλλά όχι ιδιαίτερα εντυπωσιακή. Το γ' τρίμηνο η ανάπτυξη επιβραδύνθηκε στο 2,7% σε ετήσια βάση, κυρίως λόγω του πλήγματος που δέχτηκε η οικονομική δραστηριότητα από την περίοδο ξηρασίας και τις πυρκαγιές του καλοκαιριού, αλλά και της αύξησης του κόστους κεφαλαίου και του παγώματος των επενδύσεων. Για

το σύνολο του έτους αναμένεται ρυθμός ανάπτυξης 3,5%, ενώ για το 2011 μικρή επιτάχυνση στο 3,8%, σύμφωνα με τις προβλέψεις της ΕΕ. Ο πληθωρισμός ενισχύθηκε εξαιτίας της ανόδου των τιμών των τροφίμων και αναμένεται να κυμανθεί στο 6,8% το 2010, και 7,7% το 2011. Οι δείκτες οικονομικού κλίματος συνεχίζουν να βελτιώνονται, ενώ αξιοσημείωτη αύξηση παρουσιάζει και η πιστωτική επέκταση, λόγω της σημαντικής πτώσης των επιτοκίων. Η ανεργία υποχωρεί, ενώ μακροχρόνια οφέλη θα προκύψουν και από την ολοκλήρωση της διαδικασίας για την ένταξη στον ΠΟΕ. Ο περιορισμός των δημοσίων δαπανών αναμένεται να οδηγήσει σε μηδενισμό του ελλείμματος μέχρι το 2012¹².

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης παρουσιάζει η δυναμική της οικονομίας της **Τουρκίας**, η οποία φαίνεται ότι ανακάμπτει γρήγορα από την ύφεση του 2009 (-4,7%), με την άνοδο της εγχώριας ζήτησης και των επενδύσεων να αποτελούν του θετικούς καταλύτες για το 2010, ενώ η χαλαρή νομισματική πολιτική¹³, η δημοσιονομική επέκταση¹⁴ και ο υγιής τραπεζικός κλάδος¹⁵ συνέβαλαν στην

¹² Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ, το δημοσιονομικό έλλειμμα θα διαμορφωθεί στο 2,7% του ΑΕΠ το 2010 και αναμένεται να μειωθεί στο 2% του ΑΕΠ το 2011 και στο 0,9% το 2012. - OECD Economic Outlook – Volume 2010/2 – 2010

¹³ Η Κεντρική Τράπεζα έχει μειώσει σημαντικά το βασικό επιτόκιο την τελευταία 2ετία (7% το Νοέμβριο 2010). Αύξηση των επιτοκίων δεν αναμένεται πριν το τελευταίο τρίμηνο του 2011.

¹⁴ Κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους η Κυβέρνηση προέβη στην πρόωθηση δημοσιονομικών πακέτων στήριξης της οικονομίας, περιορίζοντας σημαντικά τις επιπτώσεις της ύφεσης αφενός, αφετέρου όμως επιδεινώνοντας του δείκτες του ελλείμματος (6,7% του ΑΕΠ το 2009 από 2,2% του ΑΕΠ το 2008) και του χρέους (45,4% του ΑΕΠ το 2009 από 39,5% του ΑΕΠ το 2008).

¹⁵ Σε αντίθεση με άλλες χώρες της περιοχής, ο τραπεζικός κλάδος στην Τουρκία αποδείχθηκε ιδιαίτερα ανθεκτικός στη χρηματοπιστωτική κρίση εξαιτίας των βελτιώσεων του ρυθμιστικού πλαισίου που

άμβλυνση των επιπτώσεων που προκάλεσε η χρηματοπιστωτική κρίση. Ύστερα από τη μεγάλη πτώση του ΑΕΠ κατά 14,5% σε ετήσια βάση το α' τρίμηνο του 2009, ο ρυθμός ανάπτυξης βελτιώνεται συνεχώς, καταγράφοντας αύξηση 11% κατά μέσο όρο το α' εξάμηνο του 2010, ενώ η ΕΕ εκτιμά ότι για το τρέχον έτος η Τουρκική οικονομία θα επεκταθεί κατά 7,5% και κατά περίπου 5% τα επόμενα χρόνια. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο οικονομικός κύκλος στην Τουρκία είναι πολύ ευαίσθητος σε μεταβολές του εξωτερικού περιβάλλοντος και στην πορεία των εξαγωγών, ενώ οι αβεβαιότητες που χαρακτηρίζουν την ανάκαμψη της οικονομίας της ΕΕ, καθώς και ο εκλογικός κύκλος του 2011 αναμένεται να επηρεάσουν σημαντικά τις επιδόσεις της εγχώριας οικονομίας και το εύρος της οικονομικής ανάπτυξης¹⁶. Παρά το γεγονός ότι οι εξαγωγές δείχνουν να ανακάμπτουν το α' εξάμηνο του 2010, η συνεχιζόμενη ανατίμηση του εγχώριου νομίσματος και ο υψηλός πληθωρισμός (9% τον Οκτώβριο, εκτίμηση για 6,5% το 2010) υπονομεύουν τη συμβολή του εξαγωγικού τομέα, με αποτέλεσμα το 2010 να αναμένεται αύξηση του ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

Σε μια προσπάθεια συγκράτησης του πληθωρισμού, η Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε τον Νοέμβριο την αύξηση του υποχρεωτικού ποσοστού ρευστών διαθεσίμων σε εγχώριο νόμισμα κατά 50μ.β. στο 6% σε μια προσπάθεια να περιορίσει την προσφορά χρήματος. Η ανεργία το 2010 φαίνεται να υποχωρεί στο 12,2% παραμένοντας ωστόσο σε υψηλά επίπεδα.

Αξιζει τέλος να αναφέρουμε ότι η Τουρκία εφαρμόζει ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων στο πλαίσιο της προ-ενταξιακής διαδικασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁷. Η συνολική επίπτωση των μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται εκτιμάται στο 1,2% του ΑΕΠ (συνολικά για τη 3ετία 2010-2012)¹⁸. Σε κάθε περίπτωση, η τουρκική οικονομία φαίνεται να ανακάμπτει γρηγορότερα σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές οικονομίες. Οι θετικές προοπτικές της Τουρκικής οικονομίας αντανακλώνται και από την ανοδική αναθεώρηση της πιστοληπτικής αξιολόγησης από διεθνείς οίκους.

έλαβαν χώρα μετά την τραπεζική κρίση του 2001. Επιπλέον, η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων ήταν περιορισμένη, ενώ η αύξηση της πιστωτικής επέκτασης ανήλθε σε διψήφια ποσοστά το προηγούμενο έτος.

¹⁶ Εθνικές εκλογές τον Ιούλιο 2011.

¹⁷ Σύμφωνα με την αξιολόγηση της ΕΕ, οι μεταρρυθμίσεις που περιγράφονται στο πρόγραμμα έχουν ως στόχο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, την ενίσχυση του ρυθμιστικού πλαισίου και τη διόρθωση των ανισορροπιών στην αγορά εργασίας - 2010 Pre-accession Economic Programmes of candidate countries: EU Commission Assessments – Directorate-General for Economic and Financial Affairs – Occasional Papers 69 – September 2010

¹⁸ 2010 Pre-accession Economic Programmes of candidate countries: EU Commission Assessments – Directorate-General for Economic and Financial Affairs – Occasional Papers 69 – September 2010

Πίνακας 2.1

Διεθνές Περιβάλλον – Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ετήσια % μεταβολή, σε πραγματικές τιμές)

	2009	2010	2011
ΑΕΠ			
ΗΠΑ	-2,7	2,7	2,1
Ιαπωνία	-5,2	3,5	1,3
Ασία (εκτός Ιαπωνίας)	5,8	8,5	7,6
εκ των οποίων Κίνα	8,7	10,5	9,2
Ινδία	7,4	8,5	8,3
Ευρωζώνη	-4,1	1,7	1,5
ΕΕ-27	-4,2	1,8	1,7
Υποψήφιες χώρες (στην ΕΕ)	-4,8	6,3	5,1
Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών (CIS)	-7,0	3,7	4,1
εκ των οποίων Ρωσία	-7,9	3,5	3,8
MENA	2,1	3,8	4,0
Λατινική Αμερική	-1,9	5,6	4,0
εκ των οποίων Βραζιλία	-0,2	7,4	4,8
Υποσαχάρια Αφρική	2,1	5,0	5,5
Παγκόσμια οικονομία	-0,7	4,5	3,9
Παγκόσμιο Εμπόριο			
Παγκόσμιες εισαγωγές	-13,8	13,8	7,4
Αγορά Εξαγωγών εκτός ΕΕ-27	-11,0	13,7	7,9

MENA (Middle East & North Africa): Αλγερία, Μπαχρέιν, Αίγυπτος, Ιράν, Ιράκ, Ισραήλ, Ιορδανία, Κουβέιτ, Λίβανος, Λιβύη, Μαρόκο, Ομάν, Κατάρ, Σαουδική Αραβία, Συρία, Τυνησία, Ην. Αραβικά Εμιράτα, Υεμένη.
Υποσαχάρια Αφρική: Όλες οι χώρες εκτός αφρικανικών MENA χωρών.

Πηγή: European Economic Forecast, Autumn 2010, European Commission, November 2010

Πίνακας 2.2

IFO - Εκτιμήσεις για την παγκόσμια οικονομία (Δείκτες, 2005=100)

Τρίμηνο / Έτος	IV/08	I/09	II/09	III/09	IV/09	I/10	II/10	III/10	IV/10
Οικονομικό Κλίμα	60,6	50,7	65,2	79,6	91,4	99,5	104,1	103,2	98,6
Παρούσα Κατάστα-	69,2	46,7	39,3	43,0	54,2	67,3	80,4	93,5	95,3
Προσδοκίες	52,6	54,4	89,5	114,0	126,3	129,8	126,3	112,3	101,8

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES 04/2010

Πίνακας 2.3

IFO - Δείκτης οικονομικού κλίματος στις οικονομικές ζώνες (2005=100)

Τρίμηνο / Έτος	IV/08	I/09	II/09	III/09	IV/09	I/10	II/10	III/10	IV/10
Βόρεια Αμερική	51,0	46,0	66,9	78,7	85,4	90,4	95,4	88,7	82,8
Δυτική Ευρώπη	59,6	52,6	64,5	76,4	89,3	98,3	99,3	102,2	105,2
Ασία	57,9	47,4	69,3	89,5	101,8	108,8	113,2	107,9	95,6

Πηγή: IFO, World Economic Survey, WES 04/2010

Εικόνα περαιτέρω επιδείνωσης του οικονομικού κλίματος, σε αντιστοιχία με τις ενδείξεις για επιβράδυνση της ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας, προκύπτει και από την εξέλιξη των δεικτών οικονομικού κλίματος. Οι σχετικοί δείκτες, που περιέχονται στο "World Economic Survey", το

οποίο διεξάγεται από το Ινστιτούτο IFO της Γερμανίας, υποχωρούν για 2^ο συνεχόμενο τρίμηνο.

Αναλυτικότερα, ο δείκτης οικονομικού κλίματος στην παγκόσμια οικονομία για το 4ο τρίμηνο του έτους σημείωσε περαιτέρω

πτώσει σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο (Πίνακας 2.2). Παρόλο που ο δείκτης εξακολουθεί να παραμένει υψηλότερα από τον μακροχρόνιο μέσο όρο (96,9), η μικρή υποχώρηση υποδηλώνει την αποδυνάμωση των προσδοκιών για την κατάσταση της οικονομίας τους επόμενους 6 μήνες και ότι η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας θα ακολουθήσει ηπιότερους ρυθμούς, σε σχέση με προηγούμενες εκτιμήσεις. Λαμβάνοντας πάντως υπόψη τη συνεχή και έντονη βελτίωση των προσδοκιών μέχρι το 1^ο τρίμηνο του 2010, η υποχώρηση των δεικτών μπορεί να θεωρηθεί ως διόρθωση της υπεραισιοδοξίας που είχε δημιουργηθεί. Σε συνέχεια των τάσεων των προηγούμενων τριμήνων, η αξιολόγηση της τρέχουσας κατάστασης της οικονομίας βελτιώθηκε οριακά, ωστόσο ο ρυθμός αύξησης του σχετικού δείκτη ήταν σαφώς μικρότερος σε σχέση με προηγούμενες περιόδους.

Σε επίπεδο οικονομικών ζωνών (Πίνακας 2.3), στη **Βόρεια Αμερική** και στην **Ασία** το οικονομικό κλίμα επιδεινώθηκε για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο. Στις περιοχές αυτές, η αξιολόγηση για την τρέχουσα κατάσταση χειροτέρευσε, ενώ οι προσδοκίες για το εξάμηνο παρέμειναν σταθερές για τη Βόρεια Αμερική, ενώ επιδεινώθηκαν για την περιοχή της Ασίας. Αντιθέτως, ο δείκτης οικονομικού κλίματος της **Δυτικής Ευρώπης** αυξήθηκε οριακά το δ' τρίμηνο του έτους. Σε αυτή την περίπτωση, η αξιολόγηση για την τρέχουσα κατάσταση της οικονομίας βελτιώθηκε, ενώ οι προοπτικές για το εξάμηνο κατέγραψαν ελαφρά υποχώρηση.

Οικονομίες της ΕΕ και της Ευρωζώνης

Οι ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης στην ΕΕ-27 και στις χώρες της Ευρωζώνης το γ' τρίμηνο του 2010 διατηρήθηκαν στα ίδια επίπεδα με το προηγούμενο τρίμηνο. Συγκεκριμένα **σε ετήσια βάση, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στην ΕΕ-27 αυξήθηκε στο 2,2% το 3^ο τρίμηνο, ενώ στην Ευρωζώνη ο ρυθμός ανάκαμψης υποχώρησε ελαφρά** στο 1,9%¹⁹. Παρά την αυξημένη αβεβαιότητα για τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών των χωρών της Ευρωζώνης, την αναζωπύρωση της κρίσης χρέους στις χώρες της περιφέρειας, με την Ιρλανδία να εντάσσεται στον μηχανισμό στήριξης και τις υπόλοιπες χώρες να υιοθετούν περιοριστικά δημοσιονομικά μέτρα, η ΕΕ προχώρησε σε σημαντική ανοδική αναθεώρηση των προβλέψεων της για την αύξηση του ΑΕΠ το 2010, έναντι των εαρινών προβλέψεων. Έτσι, η ευρωπαϊκή οικονομία φαίνεται ότι αναπτύχθηκε πολύ ικανοποιητικά το α' εξάμηνο του έτους (1,4% για ΕΕ-17 και Ευρωζώνη), λόγω της ανάκαμψης του παγκόσμιου ΑΕΠ και του παγκόσμιου εμπορίου, αλλά και λόγω της εξομάλυνσης της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Ως εκ τούτου, **η αύξηση του ΑΕΠ για το 2010 στην ΕΕ-27 εκτιμάται πλέον στο 1,8%** (έναντι προηγούμενης πρόβλεψης για αύξηση 1%), **ενώ στην Ευρωζώνη ο ρυθμός ανάπτυξης για το έτος αναθεωρήθηκε στο 1,7%** (έναντι προηγούμενης πρόβλεψης 0,9%).

Θα πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι σε κάθε περίπτωση, η οικονομική ανάκαμψη στην Ευρώπη είναι μικρότερη σε σχέση με

¹⁹ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 182/2010, 02/12/10, όπως και για όλα τα στοιχεία εθνικών λογαριασμών που ακολουθούν.

άλλες αναπτυγμένες οικονομίες, γεγονός που δείχνει ότι η έξοδος της ευρωπαϊκής οικονομίας από την κρίση θα είναι συγκριτικά βραδύτερη. Επιπλέον, επισημαίνονται οι σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των οικονομιών της Ευρωζώνης, με τη Γερμανία να εκτιμάται ότι θα καταγράψει ανάπτυξη 3,7% το 2010, όταν η Ιρλανδία (-0,2%), η Ισπανία (-0,2%) και η Ελλάδα (-4,2%) θα σημειώνουν συρρίκνωση του εθνικού προϊόντος. **Για το 2011, η ΕΕ προβλέπει επιβράδυνση της ανάπτυξης**, καθώς η αδύναμη αγορά εργασίας (διψήφιο ποσοστό ανεργίας στην Ευρωζώνη), και οι περιορισμένες δυνατότητες πιστωτικής επέκτασης ως αποτέλεσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης και της διάχυτης αβεβαιότητας, δεν θα επιτρέψουν τη δυναμική ανάκαμψη της ζήτησης. Αξίζει να σημειώσουμε τις περιπτώσεις της Ισπανίας και της Μεγάλης Βρετανίας, οι οποίες αν και εφαρμόζουν αυστηρό πρόγραμμα λιτότητας, αναμένεται να σημειώσουν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης το 2011 (0,7% και 2,2% αντίστοιχα). Αντίθετα, η ύφεση αναμένεται να συνεχιστεί για την Ελλάδα (-3%) και την Πορτογαλία (-1%). **Οι σημαντικές διαφοροποιήσεις και αποκλίσεις στους ρυθμούς ανάπτυξης των διαφόρων χωρών-μελών της Ευρωζώνης οφείλονται σε διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομικής ζώνης**, όπως η αδύναμη εγχώρια ζήτηση (στις πλεονασματικές χώρες) και η χαμηλή ανταγωνιστικότητα (στις ελλειμματικές χώρες), σε συνδυασμό με υψηλά επίπεδα δημόσιου χρέους στις τελευταίες.

Τα μέτρα περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής που υιοθετούνται από πολλές χώρες της Ευρωζώνης αναμένεται να οδηγήσουν **σε μείωση του δημοσιονομι-**

κού ελλείμματος στην Ευρωζώνη στο 4,6% του ΑΕΠ το 2011 (από 6,3% του ΑΕΠ το 2010), ενώ το **χρέος** εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο 86,5% του ΑΕΠ το 2011 (από 84,1% του ΑΕΠ το 2010).

Μοχλός ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής οικονομίας αναδεικνύονται για άλλη μια φορά οι καθαρές εξαγωγές, ιδιαίτερα της Γερμανίας. Το γ' τρίμηνο του 2010 οι **εξαγωγές** τόσο στην ΕΕ-17 όσο και στην Ευρωζώνη κατέγραψαν διψήφιο ρυθμό αύξησης για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο (10,7% για ΕΕ-27, 11,3% για Ευρωζώνη)²⁰. Συνεπώς, οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2010 αναθεωρήθηκαν σημαντικά προς τα πάνω, στο 10,7% για την ΕΕ-17 και 10,2% για την Ευρωζώνη. Η τόνωση των εξαγωγών οφείλεται κυρίως στην άνοδο της ζήτησης από τις χώρες της Ασίας, οι οποίες αποτελούν παραδοσιακά ισχυρό εξαγωγικό προορισμό, κυρίως της Γερμανίας. Για το 2011, ο εξαγωγικός τομέας θα συνεχίσει να στηρίζει την ανάπτυξη, αν και σε μικρότερο βαθμό έναντι του 2010, λόγω των ηπιότερων ρυθμών ανάπτυξης σε ΗΠΑ και Ασία. Με το ρυθμό αύξησης των **εισαγωγών** να μειώνεται λόγω της αναιμικής κατανάλωσης, οι εκτιμήσεις της ΕΕ δείχνουν ότι οι καθαρές εξαγωγές το 2011 θα συνεχίσουν να συμβάλουν θετικά στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικονομίας, αν και ηπιότερα απ' ό,τι το 2010.

Η ενίσχυση των εξαγωγών στην Ευρωζώνη, ευνοούνται ιδιαίτερα από τη διολίσθηση του **Ευρώ** έναντι του δολαρίου και τη διαμόρφωσή του σε πιο ανταγωνιστικά επίπεδα. Η υποτίμηση του Ευρώ ενισχύει

²⁰ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 182/2010, 02/12/10.

σημαντικά την ανάπτυξη πλεονασματικών χωρών (π.χ. Γερμανία, Ολλανδία), όπως άλλωστε φαίνεται και από το γεγονός ότι η ανάπτυξη της Γερμανίας κατά 3,9% το γ' τρίμηνο του 2010 οφείλεται κυρίως στις καθαρές εξαγωγές και τις επενδύσεις, ενώ η αύξηση της κατανάλωσης ήταν πολύ χαμηλότερη. Εντούτοις, οι ανησυχίες για ανατίμηση του κοινού νομίσματος παραμένουν, γεγονός που, σε συνδυασμό με την ακολουθούμενη δημοσιονομική πολιτική, ενδέχεται να ακυρώσει μέρος της δυναμικής της ευρωπαϊκής οικονομίας.

Η **ιδιωτική κατανάλωση**, αυξήθηκε ετησίως κατά 1,3% στην ΕΕ-27 και 1% στην Ευρωζώνη το γ' τρίμηνο του 2010²¹, ενώ η Επιτροπή προέβη σε ανοδική αναθεώρηση των προβλέψεων της για το σύνολο του έτους σε 0,7% για την ΕΕ-27 και 0,6% για την Ευρωζώνη. Αυτό σημαίνει ότι παρά τη θετική αναθεώρηση των εκτιμήσεων, **η ζήτηση θα συνεχίσει να παραμένει υποτονική το τελευταίο τρίμηνο του έτους**. Η εξέλιξη αυτή θεωρείται αναμενόμενη αν λάβει κανείς υπόψη του τα μέτρα περιοριστικής πολιτικής που λαμβάνονται σε πολλές χώρες, ενώ το ποσοστό ανεργίας εξακολουθεί να κινείται σε διψήφια επίπεδα. Επιπλέον, λόγω της ασκούμενης δημοσιονομικής πολιτικής, η **δημόσια κατανάλωση** παραμένει στάσιμη (+1% στην ΕΕ-27) ή επιβραδύνεται (+0,5% Ευρωζώνη). Παρόλα αυτά, η ΕΕ εκτιμά ότι στο σύνολο του έτους θα κλείσει στο 1,2% για την ΕΕ-27 και 1% για την Ευρωζώνη. Οι τάσεις σχετικά με την κατανάλωση επιβεβαιώνονται από τη σημαντική βελτίωση που παρουσίασαν οι δείκτες καταναλωτικής εμπιστοσύνης τον

Νοέμβριο, εξέλιξη που αντανακλά τη σχετική αισιοδοξία των καταναλωτών παρά το γεγονός ότι η ανεργία παραμένει σε υψηλά επίπεδα, ενώ παράλληλα υπήρξε ένταση των προβλημάτων που προκύπτουν από την κρίση χρέους στην Ευρωζώνη. Για το 2011 η τόνωση της καταναλωτικής δαπάνης αναμένεται αδύναμη, καθώς η προοπτική ανατίμησης του ευρώ και τα μέτρα λιτότητας που υιοθετούνται σε αρκετές χώρες ενδέχεται να επηρεάσουν αρνητικά τη ζήτηση. Επιπλέον τα χαμηλά επίπεδα πιστωτικής επέκτασης (+1,4% τον Οκτώβριο) δεν βοηθούν στη δυναμική ανάκαμψη της καταναλωτικής δαπάνης, καθώς οι τράπεζες παραμένουν επιφυλακτικές και παρά την ικανοποιητική κερδοφορία τους²².

Το γ' τρίμηνο αυξήθηκαν οι πάγιες επενδύσεις, για πρώτη φορά μέσα σε τουλάχιστον 3 τρίμηνα. Στην ΕΕ-27 οι επενδύσεις αυξήθηκαν κατά 0,6% ενώ στην Ευρωζώνη η αύξηση ήταν 0,3%. Σύμφωνα με τις φθινοπωρινές προβλέψεις της ΕΕ, η πτώση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου το 2010 σε σύγκριση με το 2009 θα είναι πολύ μικρότερη από αυτή που είχε αρχικά εκτιμηθεί (-0,6% στην ΕΕ-27). Συνολικά, η πτώση το 2010 οφείλεται στη μεγάλη υποχώρηση των επενδύσεων σε κατασκευές κατά 3,6% το 2010, κυρίως στην Ισπανία, την Ιρλανδία και την Ελλάδα²³. Για το 2011, αναμένεται αύξηση

²¹ News Release Euro Indicators, EUROSTAT, 182/2010, 02/12/10.

²² Θυμίζουμε ότι οι περισσότερες Ευρωπαϊκές τράπεζες πέρασαν με επιτυχία τα stress tests του Ιουλίου 2010, καταδεικνύοντας ότι κατέχουν ικανοποιητική κεφαλαιακή επάρκεια. Επιπλέον, το γ' τρίμηνο του έτους η άνοδος του κόστους χρηματοδότησης των τραπεζών και οι δυσκολίες πρόσβασης σε αγορές κεφαλαίου μετριάστηκαν σε σχέση με το β' τρίμηνο.

²³ Εβδομαδιαίο Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων – Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών – Alpha Bank – 02/12/2010

των επενδύσεων (+2,2% στην Ευρωζώνη, +2,8% στην ΕΕ-27), προερχόμενη κυρίως από επενδύσεις σε εξοπλισμό, λόγω της ανάκαμψης της εξαγωγικής βιομηχανίας και της ικανοποιητικής κερδοφορίας. Από την άλλη πλευρά, σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας αναμένεται να είναι η μείωση των δημοσίων επενδύσεων, εξαιτίας των μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής στην Ευρωζώνη.

Η ανεργία εξακολουθεί να παραμένει ένα από τα σημαντικά προβλήματα της ευρωπαϊκής οικονομίας. Για το 2010 το ποσοστό ανεργίας στην Ευρωζώνη εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο 10,1% και θα διατηρηθεί στα ίδια περίπου επίπεδα το 2011. Ωστόσο, το τελευταίο διάστημα παρατηρείται σταδιακή βελτίωση στις συνθήκες της αγοράς εργασίας της Γερμανίας και της Ολλανδίας, όταν αντίθετα επιδεινώση καταγράφεται στα ποσοστά ανεργίας της Ισπανίας, Ιρλανδίας και Ιταλίας²⁴. Οι αδύναμες προοπτικές στην αγορά εργασίας οφείλονται στους ακόλουθους λόγους: 1) συνήθως παρατηρείται μια χρονική υστέρηση 2-3 τριμήνων μεταξύ των κυκλικών εξελίξεων στην παραγωγή και στην αγορά εργασίας, 2) τα μέτρα που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της κρίσης δεν έχουν ακόμα αποδώσει πλήρως, 3) διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις λαμβάνουν χώρα, ενώ τα μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής σε διάφορες χώρες-μέλη αναμένεται να οδηγήσουν σε απολύσεις εργαζομένων στο δημόσιο το-

μέα την επόμενη περίοδο. Παρόλο που το ενδεχόμενο μιας οικονομικής ανάκαμψης χωρίς σημαντική ενίσχυση της απασχόλησης είναι πιθανό, η λήψη διαρθρωτικών μέτρων ευελιξίας της αγοράς εργασίας κατά την τελευταία 10ετία στην ΕΕ παρέχουν αισιοδοξία ότι τα υψηλά ποσοστά ανεργίας δεν θα είναι τόσο μακροχρόνια όσο στο παρελθόν.

Στο πεδίο του **πληθωρισμού**, οι εκτιμήσεις της ΕΕ καταδεικνύουν ότι **το ενδεχόμενο πληθωριστικών πιέσεων είναι περιορισμένο**²⁵, καθώς η ετήσια μεταβολή του ΔΤΚ στην Ευρωζώνη αναμένεται στο 1,5% για το 2010 και στο 1,8% για το 2011, επιτρέποντας στην ΕΚΤ να διατηρεί τα επιτόκια στο χαμηλό 1%. Οι αναιμικές αυξήσεις στους μισθούς και στο μοναδιαίο κόστος εργασίας θα συμβάλλουν στη συγκράτηση του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα, παρόλο την αύξηση της έμμεσης φορολογίας σε αρκετές χώρες. Σε γενικές γραμμές, η άνοδος του πληθωρισμού το 2010 οφείλεται στην άνοδο των τιμών των τροφίμων, της ενέργειας και των εμπορευμάτων.

²⁴ Οι διαφοροποιήσεις και αποκλίσεις στην πορεία της ανεργίας σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες οφείλονται στη διαφορετική διάρθρωση της παραγωγής των διαφόρων οικονομιών, στο διαφορετικό επίπεδο χρησιμοποίησης της παραγωγικής δυναμικότητας και την κερδοφορία των εταιριών, καθώς και στα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας και τη λήψη των κατάλληλων μέτρων πολιτικής.

²⁵ Από την άλλη πλευρά, αύξηση των ρυθμών ανάπτυξης στις αναδυόμενες οικονομίες άνω των προβλέψεων ενδέχεται να οδηγήσει άνοδο των τιμών των εμπορευμάτων, και σε συνδυασμό με την περαιτέρω νομισματική επέκταση στις ΗΠΑ, ενδέχεται να εγείρουν ανησυχίες για πληθωριστικές πιέσεις.

Πίνακας 2.4

Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη, ΕΕ27, Ευρωζώνη (ετήσιες % μεταβολές)

	ΕΕ-27			Ευρωζώνη		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011
ΑΕΠ	-4,2	1,8	1,7	-4,1	1,7	1,5
Ιδιωτική Κατανάλωση	-1,7	0,7	1,2	-1,1	0,6	0,9
Δημόσια Κατανάλωση	2,0	1,2	-0,2	2,4	1,0	-0,1
Επενδύσεις	-12,1	-0,6	2,8	-11,4	-0,8	2,2
Απασχόληση	-1,9	-0,6	0,4	-2,0	-0,7	0,3
Ανεργία	8,9	9,6	9,5	9,5	10,1	10,0
Πληθωρισμός	1,0	2,0	2,1	0,3	1,5	1,8
Εξαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	-13,2	10,7	6,1	-12,5	10,2	6,4
Εισαγωγές αγαθών – υπηρεσιών	-12,0	8,7	5,1	-12,4	8,9	5,4
Ισοζύγιο Γεν. Κυβέρνησης (%)	-6,8	-6,8	-5,1	-6,3	-6,3	-4,6
Χρέος Γεν. Κυβέρνησης (%)	74,0	79,1	81,8	79,1	84,1	86,5
Ισοζύγιο Τρεχουσών. Συναλλαγών	-1,0	-0,9	-0,5	:	:	:

Πηγή: European Economic Forecast, Autumn 2010, European Commission, November 2010

Αναμφισβήτητα, το γεγονός που χαρακτηρίσε τις τελευταίες εξελίξεις στην οικονομία της Ευρωζώνης είναι η υπαγωγή της Ιρλανδίας στον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης. Το μέγεθος του δανείου που συμφωνήθηκε μεταξύ της ΕΕ-27, του ΔΝΤ και της Κυβέρνησης της Ιρλανδίας ανέρχεται συνολικά στα € 85δισ., με ετήσιο επιτόκιο 5,8% και διάρκεια αποπληρωμής 7,5 έτη²⁶. Εν μέσω πολιτικής και κοινωνικής αναταραχής, το ιρλανδικό κράτος ετοιμάζεται να διασώσει την τελευταία μη κρατική τράπεζα (Bank of Ireland), ενώ ταυτόχρονα οι πιστοληπτικοί οίκοι αξιολόγησης (Fitch, Standard & Poor's) προέβησαν σε μείωση της πιστοληπτικής διαβάθμισης της χώρας με αρνητικές προοπτικές. Παράλληλα, η Ιρλανδία δεσμεύεται για δημοσιονομική προσαρμογή της τάξης των € 15,8δισ. (ή περίπου 9% του ΑΕΠ) έως το 2015, από

²⁶ Τα € 35δισ. θα διατεθούν για την κάλυψη των αναγκών χρηματοδότησης του τραπεζικού κλάδου, ενώ τα υπόλοιπα € 50δισ. προορίζονται για την κάλυψη των αναγκών χρηματοδότησης των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της αναχρηματοδότησης του δημοσίου χρέους, καθώς το κόστος δανεισμού εκτινάχθηκε σε απαγορευτικά επίπεδα.

τα οποία τα € 5,3δισ. αφορούν το 2011. Ύστερα από τη σχεδιαζόμενη δημοσιονομική προσαρμογή, το έλλειμμα εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 10,3% του ΑΕΠ το 2011 (από 32,3% του ΑΕΠ το 2010) και κάτω από 3% του ΑΕΠ έως το 2015. Το χρέος αναμένεται να αυξηθεί στο 107% του ΑΕΠ το 2011 (από 97,4% του ΑΕΠ το 2010). Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ΕΕ εκτιμά ότι η ύφεση το 2010 θα κυμανθεί μόλις στο 0,2%, ενώ για το 2011 αναμένεται ανάπτυξη 0,9% και 1,9% για το 2012. Επομένως, **η ανωτέρω δημοσιονομική προσαρμογή θα έχει μικρή μόνο επίπτωση στην ιδιωτική κατανάλωση**, με πτώση της κατά 1,8%, ενώ οι επενδύσεις σε εξοπλισμό θα υποχωρήσουν μόλις κατά 3,2% το 2011. Επίσης, η ανεργία αναμένεται να μειωθεί στο 2011 (την χρονιά της πιο έντονης δημοσιονομικής προσαρμογής) στο 13,5% από 13,7% το 2010.

Η σταδιακή ανάκαμψη της παραγωγής και η μικρή βελτίωση των προβλέψεων για την πορεία την ευρωπαϊκής οικονομίας

αποτυπώνονται και στην εξασθένιση της απαισιοδοξίας στις προσδοκίες των επιχειρήσεων και καταναλωτών στην ΕΕ. **Οι πρόδρομοι δείκτες, όπως ο δείκτης οικονομικής δραστηριότητας²⁷ και οι δείκτες οικονομικού κλίματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG EGFIN), κινήθηκαν ανοδικά στις τελευταίες εκτιμήσεις τους.** Αναλυτικότερα, ο δείκτης οικονομικής δραστηριότητας για την Ευρωζώνη ανέκτησε την ανοδική πορεία του το δίμηνο Οκτωβρίου–Νοεμβρίου, ύστερα από συνεχόμενη υποχώρηση 6 μηνών. Η αύξηση του σχετικού δείκτη οφείλεται κυρίως στη βελτίωση της επιχειρηματικής και καταναλωτικής εμπιστοσύνης. Το γεγονός ότι η τιμή του εν λόγω δείκτη κινείται σε θετικό έδαφος σημαίνει ότι στο δ' τρίμηνο αναμένεται αύξηση του ΑΕΠ στην Ευρωζώνη, σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο.

Η βελτίωση του **οικονομικού κλίματος** στην Ευρωπαϊκή οικονομία προκύπτει και από την πορεία των σχετικών δεικτών της ΕΕ σε Ευρωζώνη και ΕΕ-27, οι οποίοι στην Ελλάδα εκτιμώνται από το IOBE. Τον Νοέμβριο παρατηρήθηκε ενίσχυση, σε σχέση με τον Οκτώβριο, εκφράζοντας την ανάκαμψη του οικονομικού κλίματος, κυρίως λόγω της σημαντικής βελτίωσης του οικονομικού περιβάλλοντος στη Γερμανία, ενώ

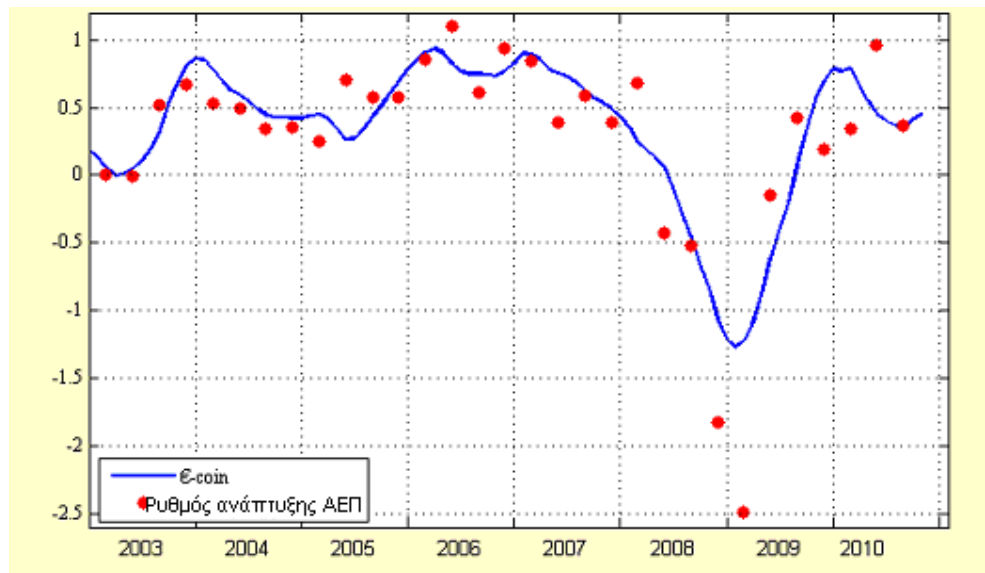
σε κλαδικό επίπεδο η μεγαλύτερη άνοδος καταγράφηκε στις Υπηρεσίες. Οριακά βελτιώθηκαν οι επιχειρηματικές προσδοκίες στη Βιομηχανία, ενώ στο Λιανικό Εμπόριο ο σχετικός δείκτης ενισχύεται στην ΕΕ αλλά περιορίζεται οριακά στην Ευρωζώνη. Αντίθετα, στις Κατασκευές το κλίμα επιδεινώνεται, εξέλιξη στην οποία συνέβαλε σημαντικά η μεγάλη πτώση του αντίστοιχου δείκτη στην Ισπανία. Η βελτίωση των δεικτών επιχειρηματικών προσδοκιών ουσιαστικά δείχνουν ότι αμβλύνονται οι ανησυχίες που είχαν δημιουργηθεί για το ενδεχόμενο επιβράδυνσης της ανάπτυξης στην παγκόσμια οικονομία και ανατίμησης του ευρώ ως τις αρχές Νοεμβρίου. Η μέτεπεια υποχώρηση του Ευρώ και η αποδυνάμωση των αρνητικών ενδείξεων για την ανάπτυξη της οικονομίας το 2011 φαίνεται ότι αποκατέστησαν την αισιοδοξία των επιχειρηματιών. Μικρή βελτίωση παρουσίασε η **καταναλωτική εμπιστοσύνη** τον Νοέμβριο σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα σε ΕΕ-17 και Ευρωζώνη, κυρίως λόγω των θετικών προβλέψεων για την οικονομική κατάσταση της χώρας και της οριακής υποχώρησης των αρνητικών προβλέψεων των καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους το επόμενο 12μηνο.

²⁷ Το ερευνητικό κέντρο Center of Economic Policy Research σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ιταλίας εκτιμά κάθε μήνα τον πρόδρομο δείκτη οικονομικής δραστηριότητας €-COIN για την Ευρωζώνη. Ο δείκτης συνιστά πρόβλεψη της εξέλιξης του και προκύπτει από τη σύνθεση ποικίλων διαφορετικών δεδομένων, όπως η πορεία της βιομηχανικής παραγωγής, των τιμών, στοιχείων από την αγορά εργασίας, καθώς και χρηματοοικονομικών στοιχείων.

Διάγραμμα 2.1

Μηνιαίος Δείκτης €-COIN του CEPR

Πηγή: CEPR (www.cepr.org)

Πίνακας 2.5

Ευρ. Επιτροπή – Δείκτης Οικονομικού Κλίματος ΕΕ-27 & Ευρωζώνης (1990-2009=100)

Μήνας	Ιαν-10	Φεβ-10	Μαρ-10	Απρ-10	Μάι-10*	Ιουν-10	Ιουλ-10	Αυγ-10	Σεπτ-10	Οκτ-10	Νοε-10
ΕΕ-27	97,2	97,6	99,8	101,9	100,2	100,3	102,1	103,2	103,6	103,9	105,2
Ευρωζώνη	96,0	95,9	97,9	100,6	98,5	99,0	101,1	102,3	103,3	103,8	105,3

*Από τον Μάιο του 2010, τα στοιχεία των ερευνών των επιχειρήσεων για το οικονομικό κλίμα, ταξινομούνται πλέον σύμφωνα με την νέα NACE Rev. 2 της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αντιστοιχεί στην εθνική ΣΤΑΚΟΔ 08

Πηγή: European Commission (DG ECFIN), November 2010

2.2 Το οικονομικό περιβάλλον στην Ελλάδα

Α) Δημοσιονομικές εξελίξεις 2010 & Προϋπολογισμός 2011

Α1. Έλλειμμα και χρέος γενικής κυβέρνησης

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Προϋπολογισμό του 2011, το έλλειμμα της Γεν. Κυβέρνησης μειώθηκε το 2010 σε σχέση με το 2009 κατά 6% του ΑΕΠ (από 15,4% σε 9,4% του ΑΕΠ), ενώ το 2011 προβλέπεται μείωση 2% για να διαμορφωθεί στο 7,4% (βλ. Πίνακα 2.6).

Μετά την πρόσφατη αναθεώρηση των στοιχείων από τη Eurostat, η μείωση του ελλείμματος του 2010 ανέρχεται σε € 14.250 εκατ.²⁸, και εφ' όσον επαληθευτούν οι εκτιμήσεις,, αναμένεται να διαμορφωθεί στα €21.900 εκατ. Η απόκλιση από τους στόχους του ΠΟΠ ανέρχεται σε - €3,2 δισ. και οφείλεται στην απόκλιση κατά - €2,6 δισ. στον Κρατικό Προϋπολογισμό και - €2,6 δισ. στους λοιπούς φορείς, ενώ καταγράφεται όφελος €2,9 δισ. από τις εθνικολογιστικές διαφορές. Για το 2011 το έλλειμμα προβλέπεται να μειωθεί κατά €5.067 εκατ. και να ανέλθει σε € 16.833

²⁸ Το αρχικό ΠΟΠ, πριν τις αναθεωρήσεις των στοιχείων, προέβλεπε μείωση € 13,7 δισ.

εκατ., λίγο χαμηλότερα από τα €17 δισ. (7,6% του ΑΕΠ) που προβλέπεται στο αρχικό ΠΟΠ. Σημαντικό χαρακτηριστικό της μείωσης του ελλείμματος είναι ότι το 2010 αυτή προήλθε κατά τα $\frac{3}{4}$ από τον κρατικό προϋπολογισμό, ενώ το 2011 η συμμετοχή του πέφτει κάτω από το $\frac{1}{2}$ (Διάγραμμα 2.2).

Το 2010 το δημόσιο χρέος αυξήθηκε κατά €32,4 δισ., εκ των οποίων €15,8 δισ. προέρχονται από την ένταξη του χρέους των ελλειμματικών ΔΕΚΟ, και ανέρχεται σε 142,5% του ΑΕΠ, έναντι 133,2% που προέβλεπε το ΠΟΠ (βλέπε Πίνακα 2.7). Για το 2011 προβλέπεται ότι το χρέος θα αυξηθεί κατά €18,1 δισ., αγγίζοντας το 153% σε σχέση με το στόχο του 145,2%.

Πίνακας 2.6

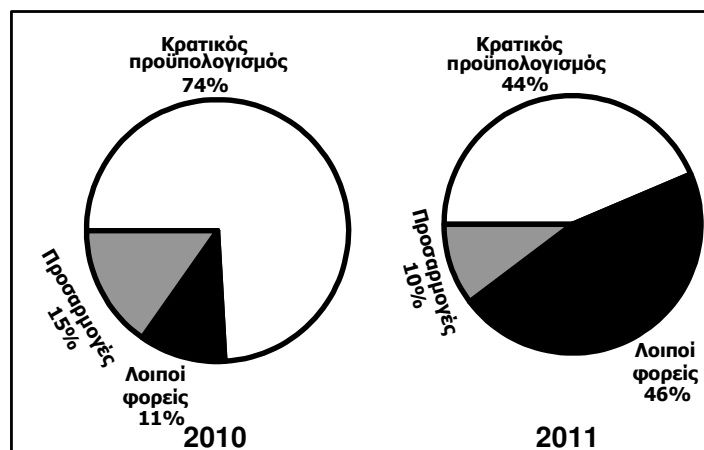
Το Έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης

€ εκατομμύρια	2009	2010 ΠΟΠ	2010	2011
1. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ	-35.858	-17.822	-24.320	-20.327
Κρατικός προϋπολογισμός	-33.629	-20.491	-23.067	-20.857
Νομικά πρόσωπα	125		102	230
Νοσοκομεία	-611		-815	
ΔΕΚΟ	-1.743	2.669	-540	300
2. ΟΤΑ	-65		20	500
3. ΟΚΑ	-71		382	461
4. ΕΘΝΙΚΟΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ	-156	-900	2.018	2.533
5. ΓΕΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ (=1+2+3+4)	-36.150	-18.722	-21.900	-16.833
(% του ΑΕΠ)	-15,4%	-8,1%	-9,4%	-7,4%

Πηγή: Προϋπολογισμός 2011

Διάγραμμα 2.2

Οι Πηγές Μείωσης του Ελλείμματος της Γενικής Κυβέρνησης

Πηγή: Προϋπολογισμός 2011

Πίνακας 2.7
Το Χρέος της Γενικής Κυβέρνησης

€ εκατομμύρια	2008	2009	2010	2011
Γενική Κυβέρνηση (=1+2-3)	261.396	298.032	330.400	348.500
(% του ΑΕΠ)	110,3%	126,8%	142,5%	152,6%
1. Κεντρική Διοίκηση	287.374	326.289	361.336	379.611
2. ΟΤΑ και ΟΚΑ	1.795	2.010	2.050	1.866
3. Ενδοκυβερνητικό χρέος	27.773	30.267	32.986	32.977
Γενική Κυβέρνηση (ΠΟΠ)	237.250	273.410	307.460	324.830
(% του ΑΕΠ)	98,8%	115,0%	133,2%	145,2%

Πηγή: Προϋπολογισμός 2011

Πίνακας 2.8
Βασικά Μεγέθη του Κρατικού Προϋπολογισμού

€ εκατομμύρια	2009	2010 ΠΟΠ	2010	2011	2010/ΠΟΠ	2010/09	2011/10
1. ΕΣΟΔΑ (=1.1+1.2)	50.585	58.434	54.326	59.482	15,5%	7,4%	9,5%
1.1 ΕΣΟΔΑ Τ.Π. (=α+β+γ+δ-ε)	53.498	60.276	56.534	59.360	12,7%	5,7%	5,0%
α. Τακτικά έσοδα	52.308	58.744	54.853	57.520	12,3%	4,9%	4,9%
β. Ειδικοί λογ/σμοί (καταργηθέντες)	1.088	1.200	1.150	1.157	10,3%	5,7%	0,6%
γ. Πρόγραμμα τραπεζών	47	280	485	643	495,7%	931,9%	32,6%
δ. NATO	55	52	46	40	-5,5%	-16,4%	-13,0%
1.2 ΠΔΕ	2.040	3.258	2.892	3.922	59,7%	41,8%	35,6%
2. ΔΑΠΑΝΕΣ (=2.1+2.2+2.3+2.4)	89.165	84.025	82.493	84.139	-5,8%	-7,5%	2,0%
2.1 ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΔΑΠΑΝΕΣ Τ.Π.	57.992	54.611	52.798	52.053	-5,8%	-9,0%	-1,4%
2.2 ΛΟΙΠΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	9.260	7.197	7.935	7.666	-22,3%	-14,3%	-3,4%
α. Παλαιές οφειλές νοσοκομείων	1.498	245	345	450	-83,6%	-77,0%	30,4%
β. NATO	51	52	46	40	2,0%	-9,8%	-13,0%
γ. Εξοπλισμοί	2.175	1.800	1.500	1.600	-17,2%	-31,0%	6,7%
δ. Καταπτώσεις εγγυήσεων	584		944	1.196	-100,0%	61,6%	26,7%
ε. Επιστροφές φόρων	4.952	5.100	5.100	3.800	3,0%	3,0%	-25,5%
ε. Αποθεματικό				580			
2.3 ΠΔΕ	9.588	9.200	8.500	8.500	-4,0%	-11,3%	0,0%
2.4 ΤΟΚΟΙ	12.325	13.017	13.260	15.920	5,6%	7,6%	20,1%
3. ΚΑΘΑΡΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ (=1-2)	-33.629	-20.491	-23.067	-20.857	-39,1%	-31,4%	-9,6%
(% του ΑΕΠ)	-14,3%	-8,9%	-9,9%	-9,1%	-38,0%	-30,5%	-8,2%
4. ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ (=3+2.4)	-21.304	-7.474	-9.807	-4.937	-64,9%	-54,0%	-49,7%
(% του ΑΕΠ)	-9,1%	-3,2%	-4,2%	-2,2%	-64,3%	-53,3%	-48,9%

Πηγή: Προϋπολογισμός 2011

A2 Ο Κρατικός Προϋπολογισμός

Το καθαρό έλλειμμα του Κρατικού Προϋπολογισμού μειώθηκε το 2010 κατά €13,1 δισ., από 14,3% σε 9,9% του ΑΕΠ (βλέπε Πίνακα 2.8). Η απόκλιση από το ΠΟΠ ανήλθε σε €2,6 δισ., ή 1% του ΑΕΠ (λαμβάνοντας υπόψη και τις διαφορετικές ε-

κτιμήσεις του ΑΕΠ). Η αντίστοιχη μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος ανήλθε σε €13,8 δισ., ή 4,9% του ΑΕΠ, με απόκλιση €2,3 δισ. από το ΠΟΠ.

Η απόκλιση του καθαρού ελλείμματος το 2010 οφείλεται κυρίως στα έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού, τα οποία αυξη-

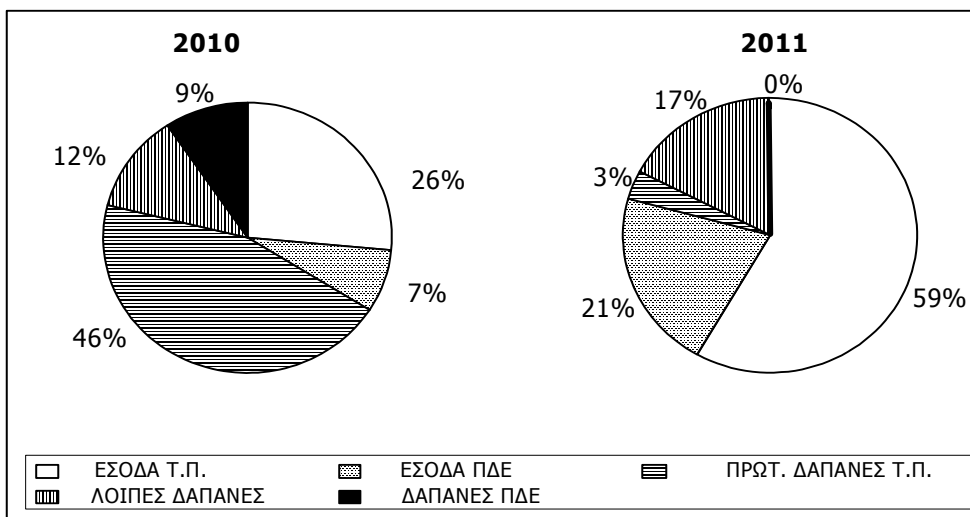
θηκαν κατά 5,7% έναντι στόχου 12,7% σε σχέση με το 2009, παρουσιάζοντας έτσι υστέρηση €3,7 δισ. (€3,9 δισ. για τα τακτικά έσοδα). Επίσης, τα έσοδα του ΠΔΕ παρουσίασαν υστέρηση €366 εκατ. Από την άλλη πλευρά, οι πρωτογενείς δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού μειώθηκαν 9% (€5,2 δισ.), περισσότερο από το 5,8% του στόχου, εξοικονομώντας €1,8 δισ. Οι λοιπές δαπάνες, αν και ήταν €1,3 δισ. χαμηλότερες από το 2009, υπερέβησαν το στόχο κατά €738 εκατ., κυρίως λόγω των καταπτώσεων εγγυήσεων που απορρόφησαν την κατά €300 εκατ. μείωση των εξοπλιστικών δαπανών. Οι δαπάνες του ΠΔΕ ήταν μειωμένες κατά περίπου €1 δισ. σε σχέση με το 2009, €700 εκατ. χαμηλότερα από το στόχο του ΠΟΠ, στην προσπάθεια να εξισορροπηθεί η υστέρηση των εσόδων. Τέλος, οι πληρωμές για τόκους παρουσιάζονται €935 εκατ. υψηλότερες σε σχέση με το 2009, υπερβαίνοντας κατά €243 εκατ. την εκτίμηση του ΠΟΠ.

Για το 2011 ο Προϋπολογισμός προβλέπει ότι το καθαρό έλλειμμα θα διαμορφωθεί στο 9,1% του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας μικρή μείωση 0,8%. Δεδομένου ότι εκτιμάται πως οι πληρωμές για τόκους θα αυξηθούν 20,1%, ή 2,2 δισ., γίνεται αντιληπτό ότι η πίεση για τη μείωση του ελλείμματος μεταφέρεται στο πρωτογενές έλλειμμα, το οποίο προβλέπεται να μειωθεί κατά 2% του ΑΕΠ και να διαμορφωθεί στο 2,2%. Η μείωση αυτή είναι σημαντικά χαμηλότερη από του 2010 και θα έχει ανάλογη επίπτωση στη δυναμική του δημόσιου χρέους.

Η μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος προκύπτει κατά κύριο λόγο από την αύξηση των εσόδων (τα τακτικά έσοδα προβλέπεται ότι θα αυξηθούν όσο και το 2010) και λιγότερο από τη μείωση των δαπανών (οι δαπάνες πλην τόκων εκτιμάται ότι θα μειωθούν 1,5% έναντι 9,9% το 2010).

Διάγραμμα 2.3

Πηγές Προσαρμογής του Πρωτογενούς Αποτελέσματος του Κρατικού Προϋπολογισμού

Πηγή: Προϋπολογισμός 2011

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.3, η μείωση του πρωτογενούς ελλείμματος το 2010 προήλθε κατά 67% από την πλευρά των δαπανών, ενώ το 2011 θα προέλθει κατά 80% από την πλευρά των εσόδων (τα έσοδα του Τακτικού προϋπολογισμού συμμετείχαν κατά 26% στη μείωση του ελλείμματος το 2010, έναντι 59% που προβλέπεται για το 2011).

Με τα παραπάνω δεν υπονοείται ότι η αύξηση των εσόδων δεν είναι επιθυμητή (αντιθέτως, ιδιαίτερα όταν προέρχεται από τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και όχι από την αύξηση των φορολογικών συντελεστών). Υπάρχει όμως ο κίνδυνος να θεωρηθεί ότι ο Κρατικός Προϋπολογισμός δεν έχει άλλα περιθώρια βελτίωσης από την πλευρά των δαπανών και να χαλαρώσει η όλη προσπάθεια. Αν και η ανάλυση του Τακτικού Προϋπολογισμού, ακολουθεί σε επόμενη ενότητα, επισημαίνεται ότι στον Πίνακα 2.8 οι μεν «κανονικές» πρωτογενείς δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού μειώνονται κατά 1,4%, άλλες δαπάνες, όμως, και κυρίως οι εξοπλισμοί, παρουσιάζουν σημαντική αύξηση.

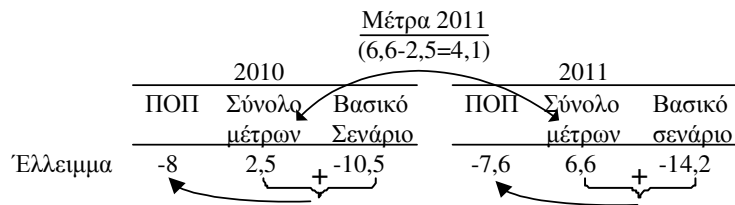
Το γεγονός της στήριξης σε μεγάλο βαθμό στα έσοδα έγινε ορατό και στο προσχέδιο του Προϋπολογισμού, το οποίο αντανακλούσε τη φιλοσοφία του ΠΟΠ (ας θυμηθούμε ότι παρόμοια προσέγγιση υπήρχε και στο Πρόγραμμα Σταθερότητας του 2010, η οποία αναθεωρήθηκε στη συνέχεια με το ΠΟΠ). Για το λόγο αυτό, και σε συνδυασμό με την ανάγκη λήψης μέτρων για την απόκλιση του ελλείμματος του 2010, δρομολογήθηκαν πρόσθετα μέτρα για το 2011, τα οποία δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη μείωση των δαπανών. Τα μέτρα αυτά, όμως, αφορούν κυρίως τους

υπόλοιπους φορείς του δημοσίου και όχι τον Κρατικό Προϋπολογισμό (βλέπε επόμενη ενότητα). Αυτό σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να σηματοδοτήσει ότι η προσπάθεια μείωσης των δαπανών σε κεντρικό επίπεδο έχει εξαντληθεί

A.3 Τα μέτρα για το 2011

Σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό, για το 2011 προβλέπονται μέτρα ύψους 14,3 δισ. (6,3% του ΑΕΠ), τα οποία κατανέμονται σε 8.030 εκατ. (3,5% του ΑΕΠ) από την πλευρά των εσόδων και 6.300 εκατ. (2,8% του ΑΕΠ) από την πλευρά των δαπανών²⁹ (βλέπε Πίνακα 2.8). Το ΠΟΠ αρχικά προέβλεπε μέτρα απόδοσης 9.150 εκατ. για το 2011, η οποία αναθεωρήθηκε σε 8.200 εκατ. μέτρα ΠΟΠ 2010+μέτρα ΠΟΠ 2011 στον Πίνακα 2.8). Δεδομένης και της απόκλισης του ελλείμματος του 2010, η οποία προφανώς αύξανε το έλλειμμα του βασικού σεναρίου (χωρίς μέτρα) για το 2011, υιοθετήθηκε μία νέα δέσμη μέτρων ύψους 6.130 εκατ. Αυτή, όπως προαναφέρθηκε, δίνει μεγαλύτερη έμφαση στη μείωση των δαπανών (3.850 εκατ.), κυρίως σε φορείς του Δημοσίου εκτός Κρατικού Προϋπολογισμού, απ' ό,τι στην αύξηση των εσόδων (2.280 εκατ.)

²⁹ Περιλαμβάνεται η απόδοση μέτρων που ελήφθησαν εντός του 2010 και μέρος της απόδοσής τους θα εμφανιστεί το 2011. Η συνολική επίπτωση των μέτρων πρέπει να αφαιρεθεί από το θεωρητικό βασικό σενάριο (χωρίς μέτρα). Για παράδειγμα, η αριθμητική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στη βάση του Πίνακα 8 του European Commission-DG EC/FIN (2010) *The Economic Adjustment Programme for Greece Occasional Papers* 61, σελ. 41, έχει ως εξής:

Πίνακας 2.9

Η Απόδοση των Δημοσιονομικών Μέτρων του 2011

ΕΣΟΔΑ	8.030	6.300	ΔΑΠΑΝΕΣ
2010 ΠΟΠ	1.500	1.150	2010 ΠΟΠ
ΕΦΚ καυσίμων	250	500	Μειώσεις μισθών και αμοιβών
ΕΦΚ καπνού	250	500	Μειώσεις επιδομάτων συντάξεων
ΕΦΚ ποτών	50	150	Μειώσεις υψηλών συντάξεων
Ε.Φ. Πολυτελείας	50		
ΦΠΑ	750		
Ημιυπαίθριοι χώροι	150		
2011 ΠΟΠ	4.250	1.300	2011 ΠΟΠ
Διεύρυνση βάσης ΦΠΑ	100	500	Εξοικονομήσεις "Καλλικράτη"
Αύξηση χαμηλού συντελεστή ΦΠΑ	800	300	Μείωση καταναλωτικών δαπανών
Μετάταξη σε χαμηλό συντελεστή ΦΠΑ	-250	100	Εξοικονομήσεις ΕΑΠ
Εξίσωση ΕΦΚ καυσίμων	600	100	Πάγωμα συντάξεων
Ειδική εισφορά επιχειρήσεων	1.000	500	Μείωση ΠΔΕ
Μείωση φορολογικού συντελεστή επιχειρήσεων	-320	-200	Επίδομα θέρμανσης
Τεκμήρια	700		
Φορολόγηση αμοιβών σε είδος	150		
Λογιστικός προσδιορισμός εισοδημάτων	50		
Δικαιώματα τυχερών παιγνίων	200		
Άδειες τυχερών παιγνίων	500		
Φορολόγηση αυθαιρέτων	300		
Αύξηση αντικειμενικών αξιών	270		
Πράσινα τέλη	150		
2011 ΝΕΑ	2.280	3.850	2011 ΝΕΑ
Σύστημα εισροών-εκροών εμπορίας καυσίμων	190	1.400	Μείωση φαρμακευτικής δαπάνης ΟΚΑ
Συλλογή ληξιπροθέσμων οφειλών	200	700	Προμήθειες νοσοκομείων
Συλλογή φορολογικών προστίμων	400	800	Εξοικονόμηση από ΔΕΚΟ
Νέο πλαίσιο διευθέτησης φορολογικών διαφορών	300	150	Στοχευμένα οικογενειακά επιδόματα
Ρύθμιση φορολογικών διαφορών	100	100	Μείωση συμβάσεων ορισμένου χρόνου
Ρύθμιση διαφορών ασφαλιστικών εισφορών	300	500	Μείωση αμυντικών εξοπλισμών
Αύξηση δικαστικών παραβόλων	100	200	Επί πλέον μείωση καταναλωτικών δαπανών
Άδειες τηλεπικοινωνιών	350		
Επέκταση σύμβασης αεροδρομίου Αθηνών	250		
Είσπραξη από καταπτώσεις εγγυήσεων	90		

Πηγή: Προϋπολογισμός 2011

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.9, από την πλευρά των εσόδων καταβάλλεται μία μεγαλύτερη προσπάθεια σε θέματα φορολογικής διοίκησης και είσπραξης οφειλών, η οποία θα πρέπει να επιβεβαιωθεί και στην πράξη, ενώ προβλέπονται σημαντικά έσοδα ύψους €600 εκατ. από την ανανέωση αδειών τηλεπικοινωνιών και την επέκταση της σύμβασης του Αεροδρομίου Αθηνών. Από την πλευρά των δαπανών, οι παρεμβάσεις στο χώρο της υγείας αναμένεται να αποδώσουν €2,1 δισ., ενώ η συγκράτηση των δαπανών στις ΔΕΚΟ προβλέπεται να αποδώσουν €800 εκατ. Σημαντική απόδοση €500 εκατ. αναμένεται και από τη μείωση των παραλαβών αμυντικού εξοπλισμού, αν και δεν είναι σαφές πώς θα επιτευχθεί αυτό, στην περίπτωση που αναφερόμαστε σε συμβατικές υποχρεώσεις προηγούμενων ετών.

Η απόδοση των μέτρων σε άλλες περιπτώσεις μπορεί να θεωρηθεί ως εκτίμηση και σε άλλες περισσότερο ως στόχος. Το κατά πόσο θα επιτευχθούν τα επιθυμητά αποτελέσματα εξαρτάται αφ' ενός από το πόσο ρεαλιστικές είναι οι εκτιμήσεις και αφ' ετέρου κατά πόσο γρήγορα και αποτελεσματικά θα υλοποιηθούν τα μέτρα. Η αναθεώρηση των μέτρων δείχνει ότι στο αρχικό ΠΟΠ υπήρξαν αποκλίσεις που ίσως θα μπορούσαν να αποφευχθούν. Σε κάθε περίπτωση η αντικατάσταση ή επέκταση μέτρων, παρ' ότι προβλέπεται από την α-

πόφαση 2010/486/EU/7-9-2010 του Συμβουλίου (βλέπε ΙΟΒΕ 3/2010), θα πρέπει να γίνεται μόνο όταν υπάρχουν πολύ καλοί λόγοι (για παράδειγμα, απρόβλεπτα γεγονότα), αλλιώς οι επιπτώσεις στην οικονομία μπορεί να είναι αρνητικές. Στον Πίνακα 2.10 συγκρίνονται οι νέοι στόχοι του 2011, όπως διατυπώνονται στον Προϋπολογισμό, σε σχέση με τους αρχικούς στόχους του ΠΟΠ.

Παρατηρούμε ότι τα έσοδα που αναμένονται από μέτρα που ελήφθησαν το 2010 έχουν αναθεωρηθεί προς τα κάτω κατά €700 εκατ. (ή -32%). Η μεγαλύτερη μείωση (-€350 εκατ.) προέρχεται από την επανεκτίμηση της απόδοσης της ρύθμισης για τους ημιυπαίθριους χώρους, γεγονός που σημαίνει είτε ότι η αρχική πρόβλεψη ήταν υπεραισιόδοξη, είτε ότι η οργάνωση και ο διοικητικός μηχανισμός αδυνατούν να αποδώσουν τα αναμενόμενα. Σημαντική είναι και η αναθεώρηση προς τα κάτω κατά 25% των εσόδων ΦΠΑ, η οποία θα πρέπει να αποδοθεί στην αδυναμία είσπραξης ή/και στην υποεκτίμηση των επιπτώσεων της εισοδηματικής ελαστικότητας και της ελαστικότητας τιμής. Τέλος, μειώσεις σημειώνονται και στα έσοδα από τη φορολογία καπνού και ειδών πολυτελείας, προφανώς από αρχικά αισιόδοξες εκτιμήσεις των ελαστικότητων και των αποτελεσμάτων υποκατάστασης.

Πίνακας 2.10
 Διαφορές στην Απόδοση των Δημοσιονομικών Μέτρων του 2011
 σε Σχέση με Αρχικούς Στόχους.

	ΠΟΠ	Π/Υ 2011	Διαφορά
ΕΣΟΔΑ	6.600	5.750	-850
2010 ΠΟΠ	2.200	1.500	-700
ΕΦΚ καυσίμων	250	250	0
ΕΦΚ καπνού	300	250	-50
ΕΦΚ ποτών	50	50	0
Ε.Φ. Πολυτελείας	100	50	-50
ΦΠΑ	1.000	750	-250
Ημιυπαίθριοι χώροι	500	150	-350
2011 ΠΟΠ	4.400	4.250	-150
Διεύρυνση βάσης ΦΠΑ	1000	100	-900
Αύξηση χαμηλού συντελεστή ΦΠΑ		800	800
Μετάταξη σε χαμηλό συντελεστή ΦΠΑ		-250	-250
Εξίσωση ΕΦΚ καυσίμων		600	600
Ειδική εισφορά επιχειρήσεων	600	1.000	400
Μείωση φορολογικού συντελεστή επιχειρήσεων		-320	-320
Τεκμήρια	400	700	300
Φορολόγηση αμοιβών σε είδος	150	150	0
Λογιστικός προσδιορισμός εισοδημάτων	50	50	0
Δικαιώματα τυχερών παιγνίων	200	200	0
Άδειες τυχερών παιγνίων	500	500	0
Φορολόγηση αυθαιρέτων	800	300	-500
Αύξηση αντικειμενικών αξιών	400	270	-130
Πράσινα τέλη	300	150	-150
ΔΑΠΑΝΕΣ	2.550	2.450	-100
2010 ΠΟΠ	1.050	1.150	100
Μειώσεις μισθών και αμοιβών	400	500	100
Μειώσεις επιδομάτων συντάξεων	500	500	0
Μειώσεις υψηλών συντάξεων	150	150	0
2011 ΠΟΠ	1.500	1.300	-200
Εξοικονομήσεις "Καλλικράτη"	500	500	0
Μείωση καταναλωτικών δαπανών	300	300	0
Εξοικονομήσεις ΕΑΠ	100	100	0
Πάγωμα συντάξεων	100	100	0
Μείωση ΠΔΕ	500	500	0
Επίδομα θέρμανσης		-200	-200
Συνολική απόδοση μέτρων	9.150	8.200	-950

Πηγή: Προϋπολογισμός 2011

Η απόδοση των μέτρων που θα εφαρμοστούν το 2011 έχει προσαρμοστεί ελαφρά προς τα κάτω (-150 εκατ. ευρώ). Η μετάταξη 30% προϊόντων από τον χαμηλό στον τυπικό συντελεστή ΦΠΑ, η οποία αναμενόταν να αποδώσει €1 δισ., αντικα-

ταστάθηκε από μία σειρά άλλων μέτρων. Συγκεκριμένα, προβλέπεται η αύξηση του χαμηλού συντελεστή από 11% σε 13% (+800 εκατ. ευρώ), αλλά μετάταξη στο χαμηλό συντελεστή των φαρμάκων και τουριστικών υπηρεσιών (-250 εκατ. ευ-

ρώ), η διεύρυνση του ΦΠΑ σε εξαιρούμενα επαγγέλματα (+100 εκατ. ευρώ) και η εξίσωση του ΕΦΚ καυσίμων (+600 εκατ. ευρώ). Η συνολική απόδοση των νέων μέτρων, τα οποία κρίνονται πιο ορθολογικά (ιδιαίτερα η εξίσωση το ΕΦΚ καυσίμων), είναι €250 εκατ. υψηλότερη από πριν, αλλά αν λάβουμε υπ' όψη από την πλευρά των δαπανών την πληρωμή επιδόματος θέρμανσης ύψους €200 εκατ., τότε η αλλαγή των μέτρων είναι περίπου ουδέτερη (-50 εκατ. ευρώ). Από την άλλη πλευρά, η ειδική εισφορά στις κερδοφόρες επιχειρήσεις είχε προγραμματιστεί να αποδώσει 600 εκατ. και ο προϋπολογισμός την αυξάνει κατά περίπου 70% στο €1 δισ. Συγχρόνως, μειώνεται από 24% σε 20% ο φορολογικός συντελεστής στα κέρδη με απώλεια €320 εκατ., αποφέροντας ως καθαρό αποτέλεσμα +80 εκατ. ευρώ. Δεδομένου ότι η κερδοφορία του 2010 αναμένεται να είναι πολύ περιορισμένη (ενδεικτικά, περισσότερες από τις μισές εισηγμένες στο ΧΑΑ εταιρείες αναμένεται να παρουσιάσουν ζημίες, υπάρχουν ερωτηματικά για την απόδοση της ειδικής εισφοράς, αλλά και για τις επιπτώσεις της στην παρούσα συγκυρία πολύ περιορισμένης ρευστότητας, ενώ στο τελικό αποτέλεσμα θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη και η περιορισμένη απόδοση της φορολογίας των μερισμάτων που θα προκύψει από το παραπάνω μέτρο.

Στον Προϋπολογισμό εκτιμάται, χωρίς να εξηγούνται οι λόγοι, ότι η εφαρμογή των τεκμηρίων φορολόγησης θα αποδώσει περίπου το διπλάσιο (€700 εκατ. αντί €400 εκατ.), ενώ εντύπωση προκαλεί η μεγάλη αναπροσαρμογή προς τα κάτω (περίπου στο 50%) που γίνεται στην απόδοση της φορολόγησης των αυθαιρέτων, της ανα-

προσαρμογής των αντικειμενικών τιμών και των πράσινων τελών με συνολικές απώλειες €780 εκατ. Τέλος, στις δαπάνες δεν παρουσιάζονται σημαντικές αναπροσαρμογές, εκτός από την εκτίμηση ότι η περικοπή στις αμοιβές του δημοσίου θα αποδώσει €100 εκατ. περισσότερα του αναμενόμενου. Παρ' όλα αυτά εξακολουθούν και υπάρχουν αμφιβολίες για την απόδοση κάποιων μέτρων, όπως η εξοικονόμηση €500 εκατ. από τον «Καλλικράτη».

Δαπάνες και έσοδα τακτικού προϋπολογισμού

Έσοδα

Δεδομένων των μέτρων που παρατέθηκαν στην προηγούμενη ενότητα, η αύξηση των εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού αναμένεται το 2011 να ανέλθει στο 5%, έναντι 5,7% το 2010 (Πίνακας 2.11). Για τα φορολογικά έσοδα προβλέπεται αύξηση 1,8% (λιγότερο από €1 δισ.), ενώ για τα μη φορολογικά η αύξηση ανέρχεται σε 40,6% (€1,9 δισ.), κυρίως λόγω των αδειών και δικαιωμάτων για τυχερά παιγνίδια, της ανανέωσης αδειών τηλεπικοινωνιών και την ανανέωση της σύμβασης για το Αεροδρόμιο Αθηνών. Σε σχέση με το Προσχέδιο του Προϋπολογισμού, τα φορολογικά έσοδα του 2011 είναι μειωμένα κατά περίπου €3 δισ., γεγονός που υποδεικνύει ότι οι προβλέψεις έγιναν λιγότερο αισιόδοξες και οφείλεται εν μέρει στην αναθεώρηση της εκτίμησης των εσόδων του 2010 κατά €1,2 δισ. προς τα κάτω.

Όλα αυτά, βεβαίως, είναι ενδείξεις ότι πρέπει να αποφεύγεται η «εύκολη» λύση της διόγκωσης των εσόδων στο στάδιο

του Προϋπολογισμού, καθ' ότι αργότερα θα εμφανιστούν ως αποκλίσεις στο έλλειμμα που πιθανόν να μη μπορούν να αντιμετωπιστούν στο μικρό διάστημα που θα έχει απομείνει μέχρι το τέλος του έτους. Μέρος αυτής ακριβώς της αναθεώρησης σε σχέση με το Προσχέδιο έρχονται να καλύψουν τα μέτρα στα μη φορολογικά έσοδα, τα οποία σε σχέση με το Προσχέδιο είναι αυξημένα κατά €1,2 δισ.

Το 2011 οι άμεσοι φόροι αναμένεται να αυξηθούν 2,2%. Η αύξηση οφείλεται κυρίως στην αύξηση των φόρων περιουσίας, λόγω της αναπροσαρμογής των αντικειμενικών αξιών. Η φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων αναμένεται να αυξηθεί 6,5% (€650 εκατ.), λόγω της διεύρυνσης της φορολογικής βάσης που προκύπτει από το νέο φορολογικό σύστημα, και η οποία θα πρέπει να υπερκαλύψει την απώλεια εσόδων λόγω της συγκράτησης των μισθών στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα και την προβλεπόμενη μείωση κατά 2,6% της απασχόλησης. Στο σημείο αυτό τίθεται το ερώτημα κατά πόσον έχει εξαντληθεί η προσπάθεια διεύρυνσης της φορολογικής βάσης, δεδομένου ότι υπάρχει ακόμη μεγάλος αριθμός φοροαπαλλαγών, εκπτώσεων και κατ' αποκοπή φορολογιών που θα μπορούσαν να επανεξεταστούν (και μάλιστα σε όλες τις φορολογίες και όχι μόνο στο φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων).

Οι έμμεσοι φόροι προβλέπεται να αυξηθούν 1,6% αντανakλώντας την κάμψη στην κατανάλωση, αλλά και συστημικές αλλαγές, όπως η αλλαγή στον τρόπο φορολόγησης των καυσίμων (θα υπάρξει απώλεια από τις προκαταβολές στους φόρους επί των καυσίμων, οι οποίες, όμως, θα επανακτηθούν από την πλευρά των δαπανών, λόγω των μειωμένων επιστροφών για τους συγκεκριμένους φόρους). Προβλέπεται, επίσης, μείωση των τελών κυκλοφορίας, ενώ εξετάζεται και η μείωση των τελών ταξινόμησης, τα οποία στον προϋπολογισμό εμφανίζονται αυξημένα κατά 4%, προφανώς λόγω της προσδοκώμενης ανάκαμψης της αγοράς. Αν και το μέτρο της μείωσης των τελών ταξινόμησης, ιδιαίτερα στα μεσαίου και μικρού κυβισμού αυτοκίνητα, αναμένεται πράγματι να βοηθήσει την αγορά, παραμένει ζητούμενο κατά πόσο η ανάκαμψη αυτή θα είναι αρκετά μεγάλη για να υπερκαλύψει τη μείωση των τελών ταξινόμησης.

Σε κάθε περίπτωση πρέπει και πάλι να τονιστεί η μεγάλη σημασία που έχουν στον προϋπολογισμό τα έσοδα από παρελθόντα οικονομικά έτη (ΠΟΕ) και λοιπούς έμμεσους φόρους, από την αύξηση των οποίων Κράτος προσδοκά να συλλέξει περί τα 700 εκατ. από τα €950 εκατ. της συνολικής αύξησης των φορολογικών εσόδων. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την αποτελεσματική εφαρμογή των μέτρων επιτάχυνσης είσπραξης των εσόδων.

Πίνακας 2.11
Τα Έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού (σε € εκατ)

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
	2009	2010 ΠΟΠ	2010	2011	Στόχος μεταβο- λής 2010	2010/09	Διαφορά 2010/09 από στό- χο	2011/10
<i>Άμεσοι φόροι</i>	21.431	21.859	20.440	20.880	2,0%	-4,6%	-1.419	2,2%
Φόρος Εισοδήματος	16.589	15.704	14.900	14.820	-5,3%	-10,2%	-804	-0,5%
ΦΕΦΠ	10.841	10.760	9.950	10.600	-0,7%	-8,2%	-810	6,5%
ΦΕΝΠ	3.813	3.044	3.335	2.800	-20,2%	-12,5%	291	-16,0%
<i>Ειδικών κατηγοριών</i>	<i>1.935</i>	<i>1.900</i>	<i>1.615</i>	<i>1.420</i>	<i>-1,8%</i>	<i>-16,5%</i>	<i>-285</i>	<i>-12,1%</i>
Φόροι περιουσίας	526	895	600	910	70,2%	14,1%	-295	51,7%
ΠΟΕ	2.446	2.430	2.310	2.700	-0,7%	-5,6%	-120	16,9%
Λοιποί άμεσοι φόροι	1.870	2.830	2.630	2.450	51,3%	40,6%	-200	-6,8%
<i>Έμμεσοι Φόροι</i>	28.293	33.810	31.472	31.980	19,5%	11,2%	-2.338	1,6%
ΦΠΑ	16.582	19.015	17.680	18.030	14,7%	6,6%	-1.335	2,0%
<i>πετρελαιοειδών</i>	<i>1.907</i>	<i>2.535</i>	<i>2.600</i>	<i>2.410</i>	<i>32,9%</i>	<i>36,3%</i>	<i>65</i>	<i>-7,3%</i>
<i>καπνού</i>	<i>681</i>	<i>930</i>	<i>820</i>	<i>972</i>	<i>36,6%</i>	<i>20,4%</i>	<i>-110</i>	<i>18,5%</i>
<i>λοιπών</i>	<i>13.994</i>	<i>15.550</i>	<i>14.260</i>	<i>14.648</i>	<i>11,1%</i>	<i>1,9%</i>	<i>-1.290</i>	<i>2,7%</i>
Λοιποί φόροι συναλλαγών	1.292	1.185	1.130	1.260	-8,3%	-12,5%	-55	11,5%
Φόροι Κατανάλωσης	9.569	12.830	11.918	11.640	34,1%	24,5%	-912	-2,3%
<i>Ασφαλιστρών</i>	<i>358</i>	<i>380</i>	<i>401</i>	<i>410</i>	<i>6,1%</i>	<i>12,0%</i>	<i>21</i>	<i>2,2%</i>
<i>Τέλος ταξινόμησης</i>	<i>473</i>	<i>490</i>	<i>274</i>	<i>285</i>	<i>3,6%</i>	<i>-42,1%</i>	<i>-216</i>	<i>4,0%</i>
<i>ΕΦΚ καυσίμων</i>	<i>4.374</i>	<i>5.700</i>	<i>5.900</i>	<i>5.240</i>	<i>30,3%</i>	<i>34,9%</i>	<i>200</i>	<i>-11,2%</i>
<i>Λοιποί ΕΦΚ</i>	<i>2.924</i>	<i>4.090</i>	<i>3.500</i>	<i>3.911</i>	<i>39,9%</i>	<i>19,7%</i>	<i>-590</i>	<i>11,7%</i>
<i>Τέλη κυκλοφορίας</i>	<i>1.046</i>	<i>1.400</i>	<i>1.300</i>	<i>1.212</i>	<i>33,8%</i>	<i>24,3%</i>	<i>-100</i>	<i>-6,8%</i>
<i>Λοιποί</i>	<i>394</i>	<i>770</i>	<i>543</i>	<i>582</i>	<i>95,4%</i>	<i>37,8%</i>	<i>-227</i>	<i>7,2%</i>
ΠΟΕ	434	390	376	530	-10,1%	-13,4%	-14	41,0%
Λοιποί έμμεσοι φόροι	416	390	368	520	-6,3%	-11,5%	-22	41,3%
Φορολογικά έσοδα	49.724	55.669	51.912	52.860	12,0%	4,4%	-3.757	1,8%
Μη φορολογικά έσοδα	3.773	4.607	4.622	6.500	22,1%	22,5%	15	40,6%
ΣΥΝΟΛΟ	53.497	60.276	56.534	59.360	12,7%	5,7%	-3.742	5,0%

Πηγή: Προϋπολογισμός 2011

Δαπάνες

Παρά την οριακή μείωση των πρωτογενών δαπανών κατά 0,3% (€165 εκατ.), οι δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού για το 2011 παρουσιάζουν αύξηση 3,8%, λόγω της αύξησης των πληρωμών για τόκους κατά 20,1% (€243 εκατ.) (Πίνακας 2.12)³⁰. Το 2010 οι πρωτογενείς δαπάνες σημείωσαν σημαντική μείωση €5,2 δισ. (-9%), η οποία, όμως δεν συνεχίζεται και το 2011. Ως λόγοι θα μπορούσαν να προβληθούν η πρόβλεψη για αποθεματικό 580 εκατ. και το νέο επίδομα θέρμανσης που

αντισταθμίζει μέρος της απώλειας των νοικοκυριών από την εξίσωση στον ΕΦΚ πετρελαίου. Και πάλι, όμως, η μείωση θα ανερχόταν σε 1,8%, λιγότερο από €1 δισ.

Εξετάζοντας τις επί μέρους δαπάνες, παρατηρούμε **ότι οι δαπάνες για αποδοχές** το 2011 μειώνονται 2,8%, προφανώς λόγω της επίπτωσης των περικοπών του 2010 (διότι δεν είχαν γίνει στην αρχή του έτους) και της εξόδου αρκετών υπαλλήλων λόγω του νέου ασφαλιστικού. Αν λάβουμε υπ' όψη ότι στο εν λόγω κονδύλι περιλαμβάνεται επιβάρυνση €132 εκατ. λόγω των μετατάξεων των υπαλλήλων της Ολυμπιακής, τότε η μείωση αγγίζει το 4%. **Οι δαπάνες για συντάξεις** αυξάνονται

³⁰ Στις δαπάνες αυτές δεν συμπεριλαμβάνεται μία σειρά δαπανών, οι οποίες εμφανίζονται στον 2,4 *Λοιπές δαπάνες*.

ελαφρά, προφανώς για το λόγο που προαναφέρθηκε.

Οι κοινωνικές δαπάνες οι οποίες αποτελούν το δεύτερο μεγαλύτερο κονδύλι (περίπου 30% του συνόλου), παρουσιάζονται αυξημένες κατά 3,5% (€540 εκατ.), κυρίως λόγω του επιδόματος θέρμανσης και

των λοιπών δαπανών (2.4), οι οποίες αφορούν πληρωμές για την κάλυψη των ελλειμμάτων των νοσοκομείων και είναι αυξημένες κατά 48,1%. Αυτές υποκαθιστούν μέρος των επιχορηγήσεων προς τα Ασφαλιστικά Ταμεία και κρίνεται ως σωστή πρακτική, ώστε να αποφευχθεί η συσσώρευση ελλειμμάτων, όπως στο παρελθόν.

Πίνακας 2.12

Οι Δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού (σε € εκατ.)

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5) = (3)/(1)-1	(6) = (3)- (2)	(7) = (4)/(3)-1
	2009	2010 ΠΟΠ	2010	2011	2010/09	Διαφορά 2010- 2010 ΠΟΠ	2011/10
1. Αποδοχές και συντάξεις	24.486	22.401	22.027	21.593	-10,0%	-375	-2,0%
1.1 Αποδοχές Κεντρικής διοίκησης	18.000	16.101	15.782	15.335	-12,3%	-320	-2,8%
Λοιπών φορέων	3.554	3.261	3.246	3.099	-8,7%	-15	-4,5%
Νέες προσλήψεις				50			
1.2 Συντάξεις	6.487	6.300	6.245	6.258	-3,7%	-55	0,2%
2. Κοινωνικές δαπάνες	17.020	16.156	15.512	16.052	-8,9%	-644	3,5%
2.1 Περιθαλψη	1.383	1.511	1.306	1.312	-5,6%	-205	0,5%
2.2 Κοινωνική προστασία	3.403	2.688	2.866	3.041	-15,8%	178	6,1%
ΕΚΑΣ ¹	1.034	1.040	889	940	-14,0%	-151	5,7%
Πολύτεκνοι	790	792	792	675	0,3%		-14,8%
ΕΤΚΣ ²	311						
ΑΚΑΓ ³	140	630	370	500	164,3%	-260	35,1%
ΟΑΕΔ	522		560	606		560	8,2%
Ενίσχυση αλληλεγγύης	488	100	111		-77,2%	11	
Λοιπές δαπάνες	119	126	144	320	21,5%	18	122,2%
2.3 Επιχορηγήσεις Ταμείων	12.234	10.118	10.530	10.500	-13,9%	412	-0,3%
2.4 Λοιπές δαπάνες		1.839	810	1.200		-1.029	48,1%
3. Λοιπές δαπάνες	16.486	16.053	15.259	14.988	-7,4%	-794	-1,8%
3.1 Επιχορηγήσεις	2.619	2.946	2.490	2.213	-4,9%	-456	-11,1%
Συγκοινωνίες	273	247	251	446	-8,1%	4	77,7%
Λοιπές	2.346	2.699	2.239	1.767	-4,6%	-460	-21,1%
3.2 Καταναλωτικές δαπάνες	3.209	2.695	2.665	2.255	-16,9%	-30	-15,4%
3.3 Αντικριζόμενες & υ.κ. ⁴	3.448	3.558	3.350	3.361	-2,8%	-208	0,3%
3.4 Αποδιδόμενοι πόροι	6.452	6.215	6.149	5.978	-4,7%	-66	-2,8%
3.5 ΤΑΠ/ΔΕΗ	758	639	604	600	-20,3%	-35	-0,7%
3.6 Αποθεματικό				580			
Πρωτογενείς δαπάνες (=1+2+3)	57.992	54.610	52.798	52.633	-9,0%	-1.813	-0,3%
4. Τόκοι	12.325	13.017	13.260	15.920	7,6%	243	20,1%
ΣΥΝΟΛΟ (=1+2+3+4)	70.318	67.627	66.058	68.553	-6,1%	-1.570	3,8%

¹ Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης ² Εθνικό Ταμείο Κοινωνικής Συνοχής ³ Ασφαλιστικό Κεφάλαιο Αλληλεγγύης Γενεών ⁴ υπό κατανομή

Όσον αφορά στις λοιπές δαπάνες, αυτές παρουσιάζουν μείωση 1,8% (€271 εκατ.), παρά την αύξηση κατά 77,7% των επιχορηγήσεων στους συγκοινωνιακούς φορείς για την κάλυψη των ελλειμμάτων τους, εφ' όσον πλέον αποτελούν μέρος της Γενικής Κυβέρνησης. Οι λοιπές επιχορηγήσεις παρουσιάζονται μειωμένες κατά 21,1%, ενώ οι καταναλωτικές δαπάνες κατά 15,4%.

Συνολικά, ο Τακτικός προϋπολογισμός εμφανίζει προσπάθεια συγκράτησης των δαπανών, η οποία πιθανόν να μπορούσε να είναι πιο έντονη, αν και τα επί μέρους στοιχεία δεν έχουν δημοσιοποιηθεί ώστε να μπορεί να εκφραστεί πιο συγκεκριμένη πρόταση. Η παρουσίαση των δαπανών του Προϋπολογισμού μόνο κατά τις οκτώ μείζονες κατηγορίες, σύμφωνα με τη νέα νομοθεσία, δεν βοηθά ιδιαίτερα στην εξέταση των δαπανών και τη διαφάνεια. Τέλος, η ύπαρξη αποθεματικού ύψους περίπου 1,1% των πρωτογενών δαπανών, αποτελεί καλή δημοσιονομική πρακτική, αρκεί στο τέλος να καλύψει, αν χρειαστεί, έκτακτες δαπάνες και όχι διάφορες άλλες υπερβάσεις.

Συμπεράσματα- Προτάσεις

Σύμφωνα με τη δυναμική του δημόσιου χρέους, υποθέτοντας ότι οι προβλέψεις για το 2011 θα πραγματοποιηθούν και χρησιμοποιώντας ένα απλό βασικό σενάριο³¹ για το χρονικό διάστημα μέχρι και το 2020,

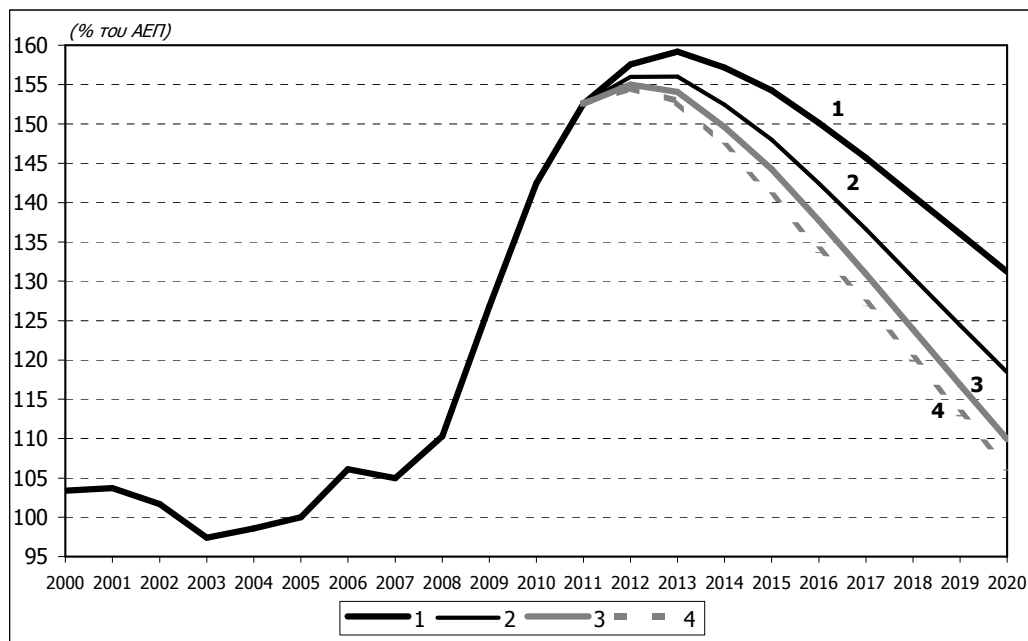
προκύπτει ότι το δημόσιο χρέος θα φτάσει το μέγιστο ύψος 159,2% του ΑΕΠ το 2013. Ξεκινώντας από αυτό το πολύ υψηλό επίπεδο, στη συνέχεια αποκλιμακώνεται για να φτάσει το 131,2% το 2020. Το καταληκτικό ύψος του χρέους, παρά τη σημαντική δημοσιονομική προσπάθεια που μεσολαβεί, παραμένει σε πολύ υψηλό επίπεδο, ενώ σε απόλυτους όρους αυξάνεται.

Μία πρόχειρη ανάλυση ευαισθησίας δείχνει ότι η επαναφορά του χρέους σε επίπεδα κοντά στο 100% απαιτεί σωρευτικά υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης, υψηλότερα πρωτογενή πλεονάσματα και περισσότερες αποκρατικοποιήσεις. Στο σενάριο 2 του Διαγράμματος 2.4, η αύξηση του ρυθμού μεγέθυνσης κατά 1% από το 2012 και μετά μειώνει το χρέος στο καταληκτικό έτος στο 118,4%. Αν αυτό συνδυαστεί με 1% του ΑΕΠ υψηλότερα πρωτογενή πλεονάσματα για την ίδια περίοδο, όπως στο σενάριο 3, τότε το χρέος μειώνεται στο 109,9%, ενώ στο σενάριο 4, έσοδα 10 δισ. από αποκρατικοποιήσεις για τα έτη 2012-2016 (κατανεμημένα 1+2+3+3+1) μειώνουν το χρέος στο 106,6%. Στις τελευταίες δύο περιπτώσεις, μάλιστα, το χρέος μειώνεται και σε απόλυτους όρους.

Τα μέτρα του Προϋπολογισμού είναι προς τη σωστή κατεύθυνση, αλλά από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις πρέπει να ενισχυθούν και να επιταχυνθούν. Στο δημοσιονομικό πεδίο, η προσπάθεια πρέπει επίσης να ενταθεί. Μερικά από τα σημεία παρέμβασης μπορεί να είναι τα παρακάτω:

³¹ Σύμφωνα με το σενάριο αυτό, οι δημοσιονομικοί στόχοι του ΠΟΠ εν πολλοίς θα εφαρμοστούν και στη συνέχεια, από το 2014 και μετά, θα υπάρχει ένα σταθερό πρωτογενές πλεόνασμα της τάξης του 5% του ΑΕΠ ετησίως. Το ονομαστικό ΑΕΠ θα αυξηθεί κατά 1,5% το 2012, 2,5% το 2013, 3,5% το 2014, 4% το 2015 και 5% από το 2016 και μετά. Έσοδα από αποκρατικοποιήσεις δεν προβλέπονται από το 2012 και μετά.

Διάγραμμα 2.4
 Η Δυναμική του Δημόσιου Χρέους

Πηγή: Εκτιμήσεις ΙΟΒΕ

Πρόγραμμα δεκαετίας

Δεδομένης της ρευστής κατάστασης στην Ευρωζώνη και της πιθανότητας, στη βάση της προηγούμενης ανάλυσης, οι αγορές να επιδείξουν σχετική απροθυμία χρηματοδότησης της Ελληνικής οικονομίας, η οποία πιθανότατα θα εκφρασθεί με απαγορευτικά υψηλά επιτόκια, είναι αναγκαία η πρόσθετη μείωση του χρέους μέχρι το 2014, καθώς και η ταχύτερη αποκλιμάκωσή του στη συνέχεια, ενώ θα πρέπει να περιοριστούν οι βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες ανάγκες αναχρηματοδότησης. Η Ελλάδα πρέπει να εκπονήσει ένα στρατηγικό Πρόγραμμα με ολοκληρωμένες πολιτικές και στόχους για τη δεκαετία 2011-2020, το οποίο θα εγκριθεί από τους εταίρους μας χωρίς να χρειάζεται να επιβληθεί από αυτούς.

Μεγαλύτερη μείωση του χρέους, με χαμηλότερα ελλείμματα και εκτεταμένες αποκρατικοποιήσεις την περίοδο 2011-2014

Η επί πλέον μείωση του χρέους μπορεί να επιτευχθεί με τον ταχύτερο από ό,τι προβλέπει το ΠΟΠ περιορισμό των ετήσιων ελλειμμάτων, καθώς και την ταχύτερη επιστροφή σε υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης. Τα παραπάνω μπορούν να επιτευχθούν μέσω υψηλότερων πρωτογενών πλεονασμάτων και μεγαλύτερη ένταση και ταχύτητα στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Πρωτεύοντα ρόλο παίζει η αναδιάρθρωση του δημόσιου τομέα. Η προσπάθεια εξέτασης ανάγκης ύπαρξης μεγάλου αριθμού δημόσιων φορέων και η κατάργηση ή συγχώνευση πολλών εξ αυτών πρέπει να ενταθεί. Μάλλον πρόκειται για πολυτέλεια η ύπαρξη τεσσάρων δημοσίων τηλεοπτικών σταθμών, ή η χρηματοδότη-

ση από το κράτος του ελλειμματικού ισοδρομιακού στοιχήματος

Συγχρόνως, θα πρέπει οι υψηλές αυτόνομες αυξήσεις του χρέους να αντισταθμιστούν με ανάλογες μειώσεις μέσω εκτεταμένων αποκρατικοποιήσεων. Οι αποκρατικοποιήσεις, υπό την ευρεία έννοια, περιλαμβάνουν την πώληση (μεριδίων) ΔΕΚΟ, την εκχώρηση δραστηριοτήτων στον ιδιωτικό τομέα, την εκμετάλλευση της δημόσιας ακίνητης περιουσίας και την πώληση αδειών για μία σειρά επιχειρηματικών και επαγγελματικών αδειών (π.χ. άδειες ραδιοτηλεοπτικών δικαιωμάτων, πιστοποίηση και αδειοδότηση επαγγελματιών).

Θα πρέπει το κράτος να προχωρήσει άμεσα στη δημιουργία ενός κεντρικού φορέα διαχείρισης της ακίνητης δημόσιας περιουσίας.

Επιμήκυνση της αποπληρωμής του χρέους προς το Μηχανισμό Στήριξης

Ο περιορισμός των αναγκών (ανα)χρηματοδότησης του χρέους σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να γίνει με οποιαδήποτε μορφή αναδιάρθρωσης, αλλά απλώς με την ουσιώδη επιμήκυνση των περιόδων αποπληρωμής του δανείου προς το Μηχανισμό Στήριξης και τον προσεκτικό σχεδιασμό της χρονικής διάστασης και των όρων.

Αποφασιστικός προσανατολισμός της δημοσιονομικής πολιτικής

Η δημοσιονομική πολιτική της δεκαετίας θα πρέπει να κινηθεί στους εξής άξονες: α) μείωση δαπανών, β) ανακατανομή δαπανών, γ) επέκταση της φορολογικής βάσης και περιορισμός της φοροδιαφυγής και της εισφοροδιαφυγής, δ) δικαιότερη δια-

νομή εισοδήματος και φορολογικών βαρών, και ε) αποτελεσματική δημοσιονομική διοίκηση και διαχείριση, μέσω διαρθρωτικών πολιτικών. Η πολιτική περιορισμού των δαπανών θα πρέπει να έχει τον πρώτο λόγο το 2011 και 2012, μέχρι να αποδώσουν οι προσπάθειες για τη μείωση της φοροδιαφυγής και την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας.

Μείωση δαπανών

Η μείωση δαπανών πρέπει να γίνει τα επόμενα δύο έτη για τη δημιουργία του αναγκαίου ύψους πρωτογενών πλεονασμάτων με σκοπό τη μείωση του δημόσιου χρέους. Στη συνέχεια, όταν οι συνθήκες επιτρέψουν την ουσιαστική αύξηση των εσόδων, οι δαπάνες μπορούν να αυξηθούν με ρυθμούς όχι υψηλότερους αυτών της αύξησης των εσόδων, συγκλίνοντας προς τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Η απαιτούμενη μείωση των δαπανών μπορεί να υλοποιηθεί με τη δραστική μείωση και ανασυγκρότηση των φορέων και την ανακατανομή του προσωπικού του δημοσίου, την αναδιάρθρωση του ύψους των αμοιβών και των συντάξεων στο δημόσιο, τη σημαντική μείωση του κόστους λειτουργίας και προμηθειών (ιδιαίτερα στους τομείς της διοίκησης και της άμυνας, καθώς και στις ΔΕΚΟ και τους λοιπούς φορείς του δημόσιου τομέα), και τον εκτεταμένο έλεγχο της αποτελεσματικότητας των άμεσων μεταβιβαστικών πληρωμών προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Μέχρι την ισχύ του νέου μισθολογίου, η άρση των αδικιών στο ύψος των επιδομάτων, με μεταφορά πόρων από τα υψηλά στα χαμηλά επιδόματα, θα αυξήσει το βαθμό αποδοχής της ακολουθούμενης πολιτικής. Το νέο μισθολόγιο θα πρέπει να

εισάγει γενναίες ανατροπές, όπως η πλήρης κατάργηση των επιδομάτων (εκτός του οικογενειακού) και η πρόσληψη και ένταξη των υπαλλήλων σε συγκεκριμένους ενιαίους κλάδους και όχι στους φορείς. Σε αυτή τη βάση ο κάθε κλάδος θα πρέπει να έχει αποκλειστικό μισθολόγιο στο οποίο τα προσόντα, η προϋπηρεσία, ο βαθμός ευθύνης και η αποδοτικότητα θα αποτυπώνονται στις βασικές τακτικές αποδοχές.

Θα πρέπει να περικοπούν οι επιχορηγήσεις σε όλους τους φορείς αναλόγως με το ύψος των διαθέσιμων που παρουσιάζουν. Σύμφωνα με τον Προϋπολογισμό, το ύψος των διαθέσιμων των διαφόρων δημόσιων φορέων, πλην ΟΚΑ, ΟΤΑ και ΔΕΚΟ, ανέρχεται σε €2,3 δισ., τα περισσότερα εκ των οποίων πιθανότατα προέρχονται από μη απορροφηθείσες επιχορηγήσεις του παρελθόντος.

Θα πρέπει να αναθεωρηθεί ριζικά το καθεστώς αποδόσεων εσόδων σε τρίτους και σε (καταργηθέντες!) ειδικούς λογαριασμούς. Οι πόροι αυτοί, προέρχονται από χαριστικές, ή μη, ρυθμίσεις του παρελθόντος επιβαρύνοντας τη φορολογία, ή τις τιμές αγαθών και συντελεστών παραγωγής. Στο ίδιο πλαίσιο πρέπει να επανεξεταστεί η αποτελεσματικότητα του τρόπου χρηματοδότησης της Αυτοδιοίκησης και μάλιστα με τρόπο που να μην αντιστρατεύεται δυναμικά την εθνική δημοσιονομική πολιτική (βλέπε IOBE 3/10).

Θα πρέπει να περικοπούν περαιτέρω δαπάνες για προμήθειες αγαθών και υπηρεσιών, όχι αδιάκριτα και αναλογικά, αλλά λαμβάνοντας υπ' όψη παράγοντες όπως την αναγκαιότητά τους, τη δυνατότητα φθηνότερης υποκατάστασης ή το ρυθμό αύξησής τους την περίοδο 2008-2009.

Στο παραπάνω πνεύμα, περαιτέρω μειώσεις θα πρέπει να υπάρξουν και στις λοιπές δαπάνες (οδοπορικά, αποζημιώσεις διάφορες κ.ά.).

Ανακατανομή δαπανών

Μέρος, τουλάχιστον, της εξοικονόμησης πόρων από τη μείωση των δαπανών θα πρέπει σταδιακά να επιστρέψει στο δημόσιο τομέα και το κοινωνικό σύνολο με τη μορφή αυξήσεων των επενδυτικών δαπανών και αυξημένων ποσών σε στοχευμένες κοινωνικές παροχές. Τομείς όπως της Υγείας και της Εκπαίδευσης, όπου υστερούμε σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη, θα πρέπει να ενισχυθούν αποτελεσματικά και σίγουρα όχι πάνω στα μέχρι τώρα πρότυπα.

Δικαιότερη διανομή εισοδήματος και κατανομή των φορολογικών βαρών

Η δικαιότερη διανομή εισοδήματος μπορεί να επιτευχθεί εν μέρει μέσω της ανακατανομής των δαπανών, αλλά θα πρέπει και το φορολογικό σύστημα να συντονιστεί αναλόγως και να συμβάλλει στην αναθέρμανση της κατανάλωσης. Σταδιακά θα πρέπει να βελτιωθεί η αναλογία των άμεσων προς τους έμμεσους φόρους, πιθανόν με τη μείωση ή κατάργηση κάποιων φόρων κατανάλωσης και συναλλαγών.

Θα πρέπει να βελτιωθεί ο βαθμός ομογενοποίησης του συστήματος και να εξεταστεί η εισαγωγή κάποιου βαθμού προοδευτικότητας στο σύστημα των εισφορών της κοινωνικής ασφάλισης. Παρόμοιες προοπτικές θα πρέπει να εξεταστούν και για τη χρηματοδότηση του συστήματος Υγείας (όπου, για παράδειγμα, το ύψος των κρατήσεων ποικίλει μεν, αλλά δεν

λαμβάνεται υπ' όψη ο αριθμός των ατόμων που καλύπτεται).

Οι διάφορες φορολογικές δαπάνες θα πρέπει να επανεξεταστούν στο σύνολό τους ως προς τη σκοπιμότητα και την αποτελεσματικότητά τους και όπου είναι σκόπιμο να αντικατασταθούν με άμεσες δαπάνες. Πολλές από αυτές, είτε έχουν χορηγηθεί με γεωγραφικά, είτε με κλαδικά, είτε με κοινωνικά κριτήρια, διακρίνονται για την αδιαφάνεια και την αναποτελεσματικότητά τους.

Όλες ανεξαιρέτως οι κοινωνικές, πλην συντάξεων, παροχές και εισοδηματικές ενισχύσεις θα πρέπει να επανεξεταστούν ως προς την αποτελεσματικότητα και τη δίκαιη αναδιανομή του εισοδήματος και να αναδιοχετευτούν όπου δει μέσω στοχευμένων πολιτικών. Ο ανασχεδιασμός θα πρέπει να είναι ριζικός και ταχύς.

Αύξηση φορολογικών εσόδων

Τα παραπάνω μέτρα, σε συνδυασμό με τις πολιτικές που έχουν ήδη δρομολογηθεί, αναμένεται να συνεισφέρουν στην επέκταση της φορολογικής βάσης. Η μείωση της φοροδιαφυγής και της εισφοροδιαφυγής θα αποδώσουν πλήρως όταν το σύστημα ελέγχων και επιβολής ποινών επεκταθεί, γίνει απλούστερο και αντικειμενικό, λειτουργεί αποτελεσματικά και χωρίς εξαιρέσεις, και συμπληρώνεται από ένα αποδοτικό σύστημα είσπραξης.

Η υποχρέωση τήρησης βιβλίων και στοιχείων και η κατάργηση των κατ' αποκοπή φορολογιών θα πρέπει να επεκταθεί σε όλη την οικονομία. Ο αγροτικός τομέας είναι ένα τέτοιο παράδειγμα, όπου το παρόν καθεστώς ευνοεί τη φοροδιαφυγή όχι

τόσο στην παραγωγή, όσο στην εμπορία των αγροτικών προϊόντων.

Η καταπολέμηση του λαθρεμπορίου στα καύσιμα μπορεί να αποφέρει πολύ σημαντικά ποσά. Τα θετικά βήματα που έχουν ήδη γίνει θα πρέπει να συμπληρωθούν με την κατάργηση των σχετικών φοροαπαλλαγών, ιδιαίτερα στον αγροτικό τομέα, που ευνοούν το λαθρεμπόριο. Επίσης, οι δυνάμεις δίωξης θα πρέπει θεσμικά να ενδυναμώσουν τη συνεργασία τους με τα Σώματα Ασφαλείας.

Οι απώλειες εσόδων στους φόρους κατανάλωσης σε σχέση με τους στόχους θα μπορούσαν να συγκρατηθούν με τον εξορθολογισμό των φορολογικών επιβαρύνσεων (π.χ. αναδιάρθρωση της φορολογίας καπνού με σημαντική αύξηση του πάγιου στοιχείου του ΕΦΚ καπνού, μείωση τελών ταξινόμησης αυτοκινήτων), αφαιρώντας συγχρόνως πίεση από τις αγορές.

Εντονότερη επενδυτική δραστηριότητα

Το ΠΔΕ θα πρέπει να αυξηθεί σημαντικά παράλληλα με αυστηρούς ελέγχους στην τιμολόγηση των έργων και των υπηρεσιών. Οι προϋπολογισμοί των έργων του ΠΔΕ θα πρέπει γενικά να μειωθούν κατά ένα ποσοστό σε σχέση με τους προϋπολογισμούς ομοειδών έργων του παρελθόντος.

Το αναπτυξιακό αποτέλεσμα του ΠΔΕ πρέπει να ενισχυθεί μέσω της ενεργοποίησης των ΣΔΙΤ, ιδιαίτερα σε μεγάλα έργα (π.χ. υποδομές, αεροδρόμια, λιμάνια, πρόγραμμα ανοικοδόμησης και εκσυγχρονισμού των φυλακών κ.λπ.).

Διαρθρωτικές πολιτικές

Οι διαρθρωτικές πολιτικές αφορούν τόσο στο εσωτερικό του δημόσιου τομέα, όσο και στο ρυθμιστικό ρόλο που έχει στην οικονομία. Πολλές από αυτές προβλέπονται στο τρέχον Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής. Θα πρέπει οι μεταρρυθμίσεις που έχουν ήδη δρομολογηθεί να προχωρήσουν με πιο γρήγορα και αποφασιστικά βήματα. Θα πρέπει, επίσης, να θεωρηθούν ως το ελάχιστο που πρέπει να γίνει και να οι διαρθρωτικές αλλαγές να επεκταθούν σημαντικά σε όλο το φάσμα της οικονομίας, αλλά και όλων των άλλων δραστηριοτήτων που έχουν επιπτώσεις στην οικονομία ή εξαρτώνται από αυτή.

Όλα τα στοιχεία προέρχονται από τον Προϋπολογισμό 2011. Ο Πίνακας 2.12 καταρτίστηκε με εκτιμήσεις του IOBE στη βάση των ως άνω στοιχείων.

Β) Δημοσιονομικοί πολλαπλασιαστές

Β1.Εισαγωγή, γενική τοποθέτηση του ζητήματος

Η παγκόσμια χρηματοοικονομική αναταραχή που εκδηλώθηκε από τα μέσα του 2007 άφησε έντονα αποτυπώματα στα δημοσιονομικά ελλείμματα και στο δημόσιο χρέος των ανεπτυγμένων οικονομιών. Οι κυβερνήσεις των χωρών στην Ευρώπη αλλά και στις Ην. Πολιτείες και την Ιαπωνία, πέραν της μη συμβατικής νομισματικής πολιτικής που ακολούθησαν προώθησαν και μια σειρά επεκτατικών δημοσιονομικών μέτρων πρωτοφανούς εκτάσεως μέσω των πακέτων συστημικής στήριξης του Τραπεζικού τομέα αλλά και αμέσων (μεταβατικού χαρακτήρα) δημοσιονομικών παρεμβάσεων ενίσχυσης της οικονομικής

δραστηριότητας. Επιπλέον όμως, η αδυναμία συγκέντρωσης εσόδων εξαιτίας της υποτονικής οικονομικής δραστηριότητας καθώς και η μη επαρκής προώθηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων σε ορισμένες χώρες (κυρίως στο φορολογικό σύστημα αλλά και στα ασφαλιστικά ταμεία) μαζί με τις πιέσεις από τη γήρανση του πληθυσμού συνέτεινε στην επιδείνωση της δημοσιονομικής κατάστασης σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι εξελίξεις αυτές οδήγησαν σε σημαντική άνοδο του δημοσίου χρέους διεθνώς. Για παράδειγμα στη ζώνη του ευρώ το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε κατά δεκαέξι εκατοστιαίες μονάδες στο διάστημα 2006-2010 ενώ η αντίστοιχη άνοδος για το σύνολο της ευρωπαϊκής ένωσης είναι 18 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.

Η αλματώδης άνοδος του δημόσιου χρέους μετέθεσε το επίκεντρο των συζητήσεων από τις δημοσιονομικές πολιτικές ενίσχυσης του ρυθμού ανάπτυξης των οικονομιών, στο ζήτημα της δραστικής δημοσιονομικής προσαρμογής προκειμένου να περιοριστούν οι αρνητικές επιδράσεις του υψηλού χρέους στο ρυθμό ανόδου του ΑΕΠ και στην απασχόληση. Μάλιστα το ζήτημα έλαβε ειδικό τίτλο στα διεθνή fora ως "στρατηγικές εξόδου από τις ενισχύσεις."

Στο πλαίσιο αυτό, σε μια προσπάθεια καλύτερης υποστήριξης και κατεύθυνσης της οικονομικής πολιτικής, η ποσοτική εκτίμηση των επιδράσεων των δημοσιονομικών παρεμβάσεων στην οικονομική δραστηριότητα και γενικότερα το ζήτημα της αποτελεσματικότητας της δημοσιονομικής πολιτικής αποτελεί ένα από τα πλέον θερμά θέματα των συζητήσεων και της έρευνας

στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς αλλά και στη πανεπιστημιακή κοινότητα. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί ότι και οι τρεις μεγάλοι Διεθνείς Οργανισμοί το ΔΝΤ, η Ε.Ε και ο ΟΟΣΑ στις πρόσφατες εκθέσεις τους, περιλαμβάνουν ειδικά και εκτενή κεφάλαια που περιέχουν εκτιμήσεις για το μέγεθος των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών των διαφόρων κατηγοριών δαπάνης και εσόδων³². Επιπλέον, οι εκθέσεις αυτές περιλαμβάνουν αξιολογήσεις και προτάσεις για το σχεδιασμό συστατικής δημοσιονομικής πολιτικής³³ που πρέπει να ακολουθηθεί για την περιστολή των ελλειμμάτων και του χρέους, επιδιώκοντας το ελάχιστο δυνατό κόστος σε όρους απώλειας προϊόντος και θέσεων εργασίας.

Στην Ελλάδα ο πρόσφατος δημοσιονομικός εκτροχιασμός και η εκτίναξη του δημοσίου χρέους σε μη διατηρήσιμα επίπεδα, κατέστησε το ζήτημα της δημοσιονομικής προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας, λόγω της σοβαρότητάς του, το πρωταρχικό θέμα του προβληματισμού της ακολουθούμενης οικονομικής πολιτικής. Ο δραστικός περιορισμός του ελλείμματος και του χρέους που πρέπει να επιτευχθεί σε ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα που θέτει το πρόγραμμα οικονομικής πολιτικής, αναμένεται να έχει βραχυχρόνια δυσμενείς επιπτώσεις στο ρυθμό ανόδου του ΑΕΠ ενώ παράλληλα θα προκαλέσει άνοδο της ανεργίας³⁴. Μακροχρόνια βέβαια η σταδια-

κή μείωση των ελλειμμάτων και του χρέους θα έχει σαφείς ευεργετικές επιπτώσεις στην οικονομία όπως επιβεβαιώνεται από τη διεθνή βιβλιογραφία.

Οι μελέτες των διεθνών οργανισμών που αναφέρθηκαν εστιάζουν σε μεγάλες οικονομίες που συνήθως έχουν και ανεξάρτητη νομισματική πολιτική. Για μικρές όμως οικονομίες που λειτουργούν σε νομισματική ένωση η βιβλιογραφία είναι πολύ περιορισμένη.

Η ελληνική οικονομία πρέπει να αποκτήσει τη δική της στρατηγική εξόδου από την κρίση που έχει περιέλθει. Η μεγάλη πρόκληση για την τρέχουσα οικονομική πολιτική είναι ο σχεδιασμός μιας διατηρήσιμης μεσοπρόθεσμα δημοσιονομικής πολιτικής ενώ παράλληλα να βοηθά την ανάκαμψη, ελαχιστοποιώντας το βραχυχρόνιο κόστος της προσαρμογής. Η εργασία αυτή συμβάλλει δίνοντας κατευθύνσεις για τη διαμόρφωση ενός μείγματος δημοσιονομικής πολιτικής που να είναι, κατά το δυνατόν, φιλικό στην ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Για το σκοπό αυτό η εργασία εστιάζει στο ζήτημα της αξιολόγησης των δημοσιονομικών μέσων επιχειρώντας να παράσχει ποσοτικές εκτιμήσεις των επιδράσεων τους στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη. Ειδικότερα, η εργασία επιδιώκει να αξιολογήσει και ιεραρχήσει τις μακροοικονομικές επιδράσεις των διαφόρων δημοσιονομικών μέσων σε όρους ισοδυνάμου αποτελέσματος στο δημόσιο έλλειμμα εκφρασμένο ως ποσοστό του ΑΕΠ. Για παράδειγμα το τυ-

³² Οι κεντρικές τράπεζες συμμετέχουν σε αυτό το διάλογο. Για παράδειγμα το Μηνιαίο Δελτίο της ΕΚΤ Ιουλίου 2010 περιλαμβάνει ειδική μελέτη για το θέμα και παρέχει εκτιμήσεις των πολλαπλασιαστών.

³³ Αξίζει να σημειωθεί ότι ένας μεγάλος όγκος τεχνικών εργασιών υποστηρίζει τις εισηγήσεις αυτές. Οι εργασίες αυτές είναι διαθέσιμες στις σειρές των ερευνητικών δοκιμών των οργανισμών.

³⁴ Υποστηρίζεται από μια μερίδα της βιβλιογραφίας ότι ακόμη και βραχυχρόνια η περιοριστική δημοσιο-

νομική πολιτική μπορεί να ενισχύσει το ρυθμό ανόδου του ΑΕΠ. Ωστόσο η εκδοχή αυτή βασίζεται σε ακραίες υποθέσεις που σαφώς δεν ισχύουν τώρα στην Ελλάδα.

πικό ερώτημα που τίθεται είναι: πια θα είναι η επίδραση στο ΑΕΠ και στα άλλα στοιχεία της ζήτησης αλλά και στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και τις τιμές, αν μια μόνιμη κατά μία εκατοστιαία μονάδα μείωση του ελλείμματος ως ποσοστό του ΑΕΠ, επιτευχθεί εναλλακτικά μέσω περιορισμού της δημόσιας κατανάλωσης, ή των δημοσίων επενδύσεων ή αύξησης των αμέσων φόρων κλπ. Τα διάφορα μέσα έχουν αισθητά διαφορετικές επιδράσεις βραχυχρόνια, που διαφοροποιούνται ακόμη εντονότερα μακροχρόνια. Οι επιδράσεις αυτές ποσοτικοποιούνται με το μέγεθος των λεγομένων πολλαπλασιαστών που ορίζονται ως ο λόγος της μεταβολής της μάκρο μεταβλητής (έστω το ΑΕΠ) προς τη μεταβολή του δημοσιονομικού μέσου (έστω η δημόσια δαπάνη. Ακολουθώντας η εργασία εξετάζει το ζήτημα των επιδράσεων των δημοσιονομικών παρεμβάσεων ανάλογα με το μόνιμο ή μεταβατικό χαρακτήρα τους, καθώς και το ρόλο της αξιοπιστίας της δημοσιονομικής πολιτικής, αλλά και το πώς αυτή εκλαμβάνεται από τον ιδιωτικό τομέα. Το ζήτημα της αξιοπιστίας της αναγγελθείσας πολιτικής έχει ιδιαίτερη σημασία για τη μείωση του βραχυχρόνιου κόστους προσαρμογής.

Στο επόμενο τμήμα εκτίθεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις των πολλαπλασιαστών.

B2. Μεθοδολογία και εμπειρικά αποτελέσματα

Η απάντηση στα ερωτήματα που τέθηκαν στο προηγούμενο τμήμα δίδεται με τη διενέργεια προσομοιώσεων με τη χρήση του νέο-κενсуανού υποδείγματος γενικής ι-

σορροπίας GIMF³⁵ που διαμετρήθηκε σε μια εκδοχή δυο χωρών: Ελλάδα και ζώνη ευρώ. Η αναλυτική και λεπτομερής δημοσιονομική διάρθρωση του GIMF επιτρέπει την διατύπωση των ερωτημάτων που θέτει η εργασία για μια μικρή ανοικτή οικονομία όπως η ελληνική που λειτουργεί στο πλαίσιο της νομισματικής ένωσης της ζώνης του ευρώ. Ειδικότερα θα πρέπει να αναφερθεί ότι ενώ τα περισσότερα δυναμικά υποδείγματα γενικής ισορροπίας με ορθολογικές προσδοκίες υποθέτουν τη Ρικαρδιανή ισοδυναμία³⁶, το υπόδειγμα GIMF ενώ διατηρεί την υπόθεση των ορθολογικών προσδοκιών, παραβιάζει την ισοδυναμία πράγμα που το κάνει να είναι ιδιαίτερα κατάλληλο για τη μελέτη δημοσιονομικών ζητημάτων. Τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: σημαντικό ποσοστό καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας, οικονομικές μονάδες με πεπερασμένους ορίζοντες προγραμματισμού (επικαλυπτόμενες γενεές) και διαστρεβλωτικοί φόροι (πχ άμεσοι προσωπικοί φόροι με ελαστική προσφορά εργασίας), δίνουν έντονα μη Ρικαρδιανές ιδιότητες στο υπόδειγμα και κάνουν τη δημοσιονομική πολιτική αποτελεσματική και ενδιαφέρουσα.

Αρχικά διατυπώνεται ένα σενάριο ισορροπίας για μια μεγάλη χρονική περίοδο το

³⁵ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη διάρθρωση του GIMF και τη διαμέτρηση του για την Ελλάδα και τη ζώνη του ευρώ περιέχονται στις δύο τελευταίες τριμηνιαίες εκθέσεις του ΙΟΒΕ.

³⁶ Ο όρος Ρικαρδιανή ισοδυναμία περιγράφει μία υπόθεση της οικονομικής θεωρίας στο πλαίσιο της θεωρίας των ορθολογικών προσδοκιών, σύμφωνα με την οποία όταν η χρηματοδότηση δημοσίων δαπανών γίνεται με δημόσιο χρέος, ο συνολικός πλούτος των νοικοκυριών παραμένει ανέπαφος λόγω των μελλοντικών φόρων που αναμένουν να καταβάλλουν οι καταναλωτές. Τούτο έχει ως συνέπεια οι καταναλωτές να μην μεταβάλλουν τις δαπάνες τους και η δημοσιονομική πολιτική είναι αναποτελεσματική. Η αντίληψη αυτή βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με τη κενсуανή άποψη των ισχυρών δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών.

οποίο θεωρείται η προσομοίωση βάσης ή αναφοράς. Στη συνέχεια διατυπώνονται διάφορα σενάρια δημοσιονομικής προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας μεταβάλλοντας τα διάφορα δημοσιονομικά μέσα τόσο από την πλευρά των εσόδων όσο και από την πλευρά των δαπανών. Τα αποτελέσματα συγκρίνονται με την προσομοίωση αναφοράς και παρουσιάζονται ως ποσοστιαίες ή απόλυτες αποκλίσεις από αυτή.

B.2.1. Μείωση της δημόσιας κατανάλωσης ώστε το έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ να μειωθεί μόνιμα κατά 1% του ΑΕΠ (αντιπροσωπευτική προσομοίωση).

Σε αυτή την προσομοίωση εξετάζονται οι επιδράσεις στα βασικά μακρο-μεγέθη από μια μόνιμη δημοσιονομική προσαρμογή **που επιτυγχάνεται με περιστολή της δημόσιας κατανάλωσης**. Η προσομοίωση θέλει να δείξει τη γενικότερη λειτουργία και τους παράγοντες που καθορίζουν τη δημοσιονομική προσαρμογή.

Γίνεται η δεσμευτική υπόθεση ότι ο ιδιωτικός τομέας από την αρχή της προσομοίωσης εκλαμβάνει ως μόνιμη τη δημοσιονομική παρέμβαση και την ενσωματώνει στις προσδοκίες του, δηλαδή η ασκούμενη πολιτική είναι πλήρως αξιόπιστη. Τα ονομαστικά επιτόκια παραμένουν σταθερά λόγω της κοινής νομισματικής πολιτικής στη ζώνη του ευρώ, ενώ τα πραγματικά προσδιορίζονται ενδογενώς. Αυτό βέβαια έχει σα συνέπεια το crowding-in να είναι περιορισμένο. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται γραφικά ως αποκλίσεις από την προσομοίωση αναφοράς στο Διάγραμμα 2.5.

Η περιστολή των δημοσίων δαπανών επιδρά σε όλα τα στοιχεία της ζήτησης και την πρώτη χρονιά το ΑΕΠ υποχωρεί κατά 0.6% περίπου από την προσομοίωση βάσης. Ουσιαστικά όμως από το έκτο έτος έχει προσεγγίσει τη βάση και μακροχρόνια είναι κατά 0,35% υψηλότερα σε σχέση με τις τιμές αναφοράς. Η κατανάλωση υποχωρεί οριακά στην αρχή της περιόδου, μακροχρόνια όμως βρίσκεται σχεδόν 2% πάνω από τη βάση, λόγω κυρίως της αναμενόμενης περιστολής των φόρων και την ενίσχυση του πλούτου που αυτό συνεπάγεται. Στην προσομοίωση αυτή η καθώς το χρέος συγκλίνει στη νέα τιμή ισορροπίας δημιουργείται κάποια μορφή δημοσιονομικής άνεσης και οι φορολογικοί συντελεστές των άμεσων φόρων μπορούν να υποχωρήσουν εφόσον το χρέος είναι εντός στόχου. Η μείωση των διαστρεβλωτικών αυτών φόρων έχει ευεργετικές επιδράσεις στο ΑΕΠ. Σημειώνεται, ότι αν παράλληλα επιτραπεί και μείωση των συντελεστών φορολογίας στις επιχειρήσεις (επίσης διαστρεβλωτικός φόρος) τότε μακροχρόνια το ΑΕΠ θα είναι κατά 0,6% πάνω από τη βάση. Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει τη σημασία μιας φορολογικής μεταρρύθμισης με στροφή σε φορολογία λιγότερο διαστρεβλωτική της δραστηριότητας.

Οι ιδιωτικές επενδύσεις μετά από μια μικρή υποχώρηση μακροχρόνια υπερβαίνουν τις τιμές αναφοράς κατά 0,45%. Η αρχική πτώση της ζήτησης περιορίζει την άνοδο των τιμών που βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα με ευεργετικές επιδράσεις στις εισαγωγές και τις εξαγωγές και τελικά το εμπορικό ισοζύγιο. Ωστόσο, καθώς η ζήτηση ενισχύεται οι εισαγωγές ανακάμπτουν και το εμπορικό ισοζύγιο ως πο-

σοστό του ΑΕΠ επανέρχεται στις τιμές αναφοράς. Η άνοδος της δημόσιας αποταμίευσης δεν αντισταθμίζεται πλήρως από την πτώση της ιδιωτικής αποταμίευσης λόγω της περιορισμένης ισχύος της Ρικαρδιανής ισοδυναμίας, η εθνική αποταμίευση αυξάνεται και η άνοδος αυτή αντανakλάται στη μόνιμη βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Οι σχετικές γραφικές απεικονίσεις στο Διάγραμμα 2.5 περιγράφουν τις διαδρομές αυτών των μεγεθών εκφρασμένα ως ποσοστά του ΑΕΠ. Το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στη νέα μακροχρόνια ισορροπία μετά τη δημοσιονομική παρέμβαση υποχωρεί κατά είκοσι δύο περίπου εκατοστιαίες μονάδες. Βραχυχρόνια το δημόσιο χρέος προσεγγίζει την τιμή αυτή σταδιακά.

B.2.2. Μεταβατική μείωση της δημόσιας κατανάλωσης ώστε το έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ να μειωθεί για μια μόνο περίοδο κατά 1% του ΑΕΠ

Στο τμήμα αυτό της εργασίας επιχειρεί να καταδείξει αφενός μεν την υπεροχή των μόνιμων μεταβολών των δημοσιονομικών μέσων έναντι των μεταβατικών μεταβολών για τον περιορισμό του βραχυχρόνιου κόστους των πολιτικών δημοσιονομικής προσαρμογής, αφετέρου δε τη σημασία της αξιοπιστίας που πρέπει να περιβάλλει την ασκούμενη πολιτική για τον επιπλέον περιορισμό των δυσμενών βραχυχρόνιων

επιδράσεων. **Η δημόσια κατανάλωση μειώνεται για μια μόνο περίοδο ώστε το έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ να μειωθεί κατά μια εκατοστιαία μονάδα.**

Ακολούθως, η δημόσια κατανάλωση επανέρχεται στην τιμή της προσομοίωσης βάσης. Υπολογίζονται στη συνέχεια οι άμεσοι πολλαπλασιαστές (impact multipliers) της μεταβατικής μεταβολής της κατανάλωσης για το ΑΕΠ και τις ώρες εργασίας. Ο πίνακας 2.13 συνοψίζει τα αποτελέσματα για τρεις διαφορετικές προσομοιώσεις. Στην πρώτη στήλη, για λόγους σύγκρισης, δίδονται οι άμεσοι πολλαπλασιαστές από τη μόνιμη μεταβολή που περιγράφηκε στο τμήμα Β.2.1. Στη δεύτερη στήλη οι πολλαπλασιαστές αφορούν μια μεταβατική μεταβολή της δημόσιας κατανάλωσης για ένα μόνο έτος, ωστόσο ο ιδιωτικός τομέας πιστεύει από την αρχή της περιόδου προσομοίωσης ότι η πολιτική αυτή από το δεύτερο έτος και εφεξής θα αναστραφεί. Η περίπτωση αυτή είναι η της πλήρους αξιόπιστης οικονομικής πολιτικής, όπως βέβαια και αυτή του τμήματος Β.2.1. Στην τρίτη στήλη, οι πολλαπλασιαστές αφορούν πάλι μια μεταβατική μεταβολή της κατανάλωσης για ένα έτος, ωστόσο ο ιδιωτικός τομέας πείθεται για την πρόθεση των αρχών να αναστρέψουν τη μεταβολή μόνο μετά το πρώτο έτος όταν πλέον βλέπουν ότι η εφαρμογή της πολιτικής είναι σύμφωνη με τις εξαγγελίες.

Πίνακας 2.13

Άμεσοι πολλαπλασιαστές της δημόσιας κατανάλωσης

	<i>Μόνιμη μεταβολή πλήρους αξιοπιστία</i>	<i>Μεταβατική μεταβ. πλήρους αξιοπιστία</i>	<i>Μεταβατική μεταβ. μερική αξιοπιστία</i>
ΑΕΠ	-0,6	-0,78	-1,1
Ώρες εργασίας	-0.5	-0.66	-0,94

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Οι τιμές των πολλαπλασιαστών που παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.13 καταδεικνύουν αφενός μεν τη σημασία της αξιοπιστίας στην εφαρμογή της δημοσιονομικής προσαρμογής αφετέρου δε τη σημασία του μόνιμου χαρακτήρα της μόνιμης μείωσης του ελλείμματος για το μετριασμό των βραχυχρόνιων δυσμενών επιπτώσεων. Οι άμεσοι πολλαπλασιαστές της δημόσιας κατανάλωσης, στην περίπτωση της μόνιμης και αξιόπιστης δημοσιονομικής παρέμβασης έχουν τιμές σαφώς μικρότερες (σχεδόν στο μισό) σε σχέση με την αντίστοιχη τιμή που προκύπτει από την προσομοίωση με μεταβατική παρέμβαση σε περιβάλλον περιορισμένης αξιοπιστίας. Για τη μεταβατική μεταβολή σε περιβάλλον πλήρους αξιοπιστίας ο πολλαπλασιαστής λαμβάνει μια ενδιάμεση τιμή.

B.2.3 Οι μεμονωμένες συμβολές των δημοσιονομικών μέσων με ισοδύναμο αποτέλεσμα στη δημόσια αποταμίευση.

Στο τμήμα αυτό της εργασίας παρουσιάζονται πέντε διαφορετικά σενάρια δημοσιονομικής προσαρμογής στα οποία η δημόσια αποταμίευση εκφρασμένη ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνεται μόνιμα κατά μια εκατοστιαία μονάδα. Η άνοδος της αποταμίευσης -μείωση του ελλείμματος- επιτυγχάνεται με μεμονωμένες μόνιμες διαταραχές των εξής μέσων δημοσιονομικής πολιτικής: δημόσια κατανάλωση, δημόσιες επενδύσεις, προσωπικοί φόροι, φόροι στη κατανάλωση και μεταβιβαστικές πληρωμές. Ακολούθως, αξιολογούνται συγκριτικά οι επιδράσεις των διαταραχών στα βασικά μακρο-μεγέθη σένα ορίζοντα πενήντα ετών. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται κυρίως γραφικά ενώ τα αριθμητικά αποτε-

λέσματα περιέχονται στους πίνακες 2.14 & 2.15)

Από την εξέταση του διαγράμματος 2.6 και 2.6a (στο 2.6a έχει γίνει μόνο αλλαγή κλίμακας) προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα: Η περιστολή της δημόσιας κατανάλωσης και των γενικών μεταβιβαστικών πληρωμών έχουν τις μικρότερες βραχυχρόνιες περιοριστικές επιδράσεις στο ΑΕΠ και μακροχρόνια τα μεγαλύτερα οφέλη. Σημειώνεται, ότι οι μεταβιβαστικές πληρωμές έχουν γενικό χαρακτήρα και δεν αφορούν τους καταναλωτές με περιορισμούς ρευστότητας. Η αύξηση της δημόσιας αποταμίευσης με περικοπή των δημόσιων επενδύσεων έχει μόνιμες και εξαιρετικά ισχυρές αρνητικές επιπτώσεις στο επίπεδο του ΑΕΠ. Σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα το ΑΕΠ υποχωρεί κάτω από τη βάση περισσότερο από 5%, επιπλέον δε και ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ γίνεται αρνητικός. Οι διαστρεβλωτικοί φόροι στα προσωπικά εισοδήματα έχουν μόνιμες αρνητικές επιδράσεις στο επίπεδο του ΑΕΠ που υποχωρεί κατά 0.5% κάτω από τη βάση ενώ επηρεάζουν έντονα την προσφορά εργασίας. Οι με λιγότερες διαστρεβλωτικές επιδράσεις φόροι στην κατανάλωση έχουν και αυτοί μόνιμες αρνητικές επιδράσεις διότι επηρεάζουν αρνητικά την οριακή ροπή προς κατανάλωση. Ωστόσο η αρνητική επίδραση είναι μικρότερη.

B.3. Συμπεράσματα

Οι προσομοιώσεις που διενεργήθηκαν και οι εκτιμήσεις των σχετικών πολλαπλασιαστών οδηγούν σε ορισμένα βασικά συμπεράσματα που μπορούν να βοηθήσουν στον καλύτερο σχεδιασμό της δημοσιονομικής πολιτικής ώστε να αποκτήσει ένα περιεχόμενο κατά το δυνατόν φιλικό στην

ανάπτυξη και παράλληλα να εξασφαλίζει μεσοπρόθεσμη διατηρησιμότητα. Είναι εφικτό να περιοριστούν τα βραχυχρόνια κόστη και να μεγιστοποιηθούν τα μακροχρόνια οφέλη στην τρέχουσα συγκυρία. Ωστόσο, κάτι τέτοιο προϋποθέτει ότι ο σχεδιασμός της δημοσιονομικής πολιτικής διαμορφώνεται κατά συνεπή τρόπο με το μακροοικονομικό περιβάλλον και λαμβάνει υπόψη όλες οι αλληλεπιδράσεις. Αυτό επιχειρήθηκε σε αυτή την εργασία, πιο κάτω παρουσιάζονται συνοπτικά τα γενικά συμπεράσματα.

Ο σχεδιασμός μιας διατηρήσιμης δημοσιονομικής προσαρμογής με παράλληλη διατηρησιμότητα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών πρέπει να γίνει με γνώμονα την περιστολή των δαπανών, κυρίως της

δημοσίας κατανάλωσης. Η αύξηση της φορολογίας πρέπει να είναι περιορισμένη ιδιαίτερα δε αυτή των φυσικών προσώπων και των επιχειρήσεων. Σύντομα, όπως το έλλειμμα και χρέος θα περιορίζονται οι φορολογικοί συντελεστές των φόρων που εμποδίζουν την ανάπτυξη των παραγωγικών συντελεστών (φόροι εισοδήματος εργασίας και επιχειρήσεων) θα πρέπει να περισταλούν. Η έμμεση φορολογία έχει σαφώς λιγότερες δυσμενείς επιπτώσεις και βραχυχρόνια και μακροχρόνια στο ρυθμό ανόδου του ΑΕΠ. Αυτό θέτει το ζήτημα μιας φορολογικής μεταρρύθμισης προς την κατεύθυνση αυτή. Ορισμένοι μη διαστρεβλωτικοί εφάπαξ φόροι μπορεί να φανούν χρήσιμοι στο αρχικό στάδιο της προσαρμογής.

Πίνακας 2.14

Αύξηση κατά 1 εκατοστιαία μονάδα της Δημόσιας αποταμίευσης ως % του ΑΕΠ επιδράσεις ισοδύναμου αποτελέσματος στο ΑΕΠ (Ποσοστιαίες αποκλίσεις επιπέδων από την προσομοίωση βάσης προ της διαταραχής)

	<i>1^{ος} χρόνος</i>	<i>2^{ος} χρόνος</i>	<i>Μακροχρόνια</i>
Δημόσια κατανάλωση	-0.6	-0.4	0.35
Δημόσιες επενδύσεις	-1.3	-1.1	-5.0
Φόροι εισοδήματος	-0.4	-0.4	-0.5
Φόροι κατανάλωσης	-0.4	-0.3	-0.3
Μεταβιβαστικές πλ.	-0.3	-0.1	0.25

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

Πίνακας 2.15

Αύξηση κατά 1 εκατοστιαία μονάδα της Δημόσιας αποταμίευσης ως % του ΑΕΠ επιδράσεις ισοδύναμου αποτελέσματος στην απασχόληση (Ποσοστιαίες αποκλίσεις επιπέδων από την προσομοίωση βάσης προ της διαταραχής)

	<i>1^{ος} χρόνος</i>	<i>2^{ος} χρόνος</i>	<i>Μακροχρόνια</i>
Δημόσια κατανάλωση	-0.5	-0.3	0.2
Δημόσιες επενδύσεις	-1.1	-0.7	-0.3
Φόροι εισοδήματος	-0.6	-0.5	-0.6
Φόροι κατανάλωσης	-0.5	-0.4	-0.4
Μεταβιβαστικές πλ.	-0.3	-0.1	0.0

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE

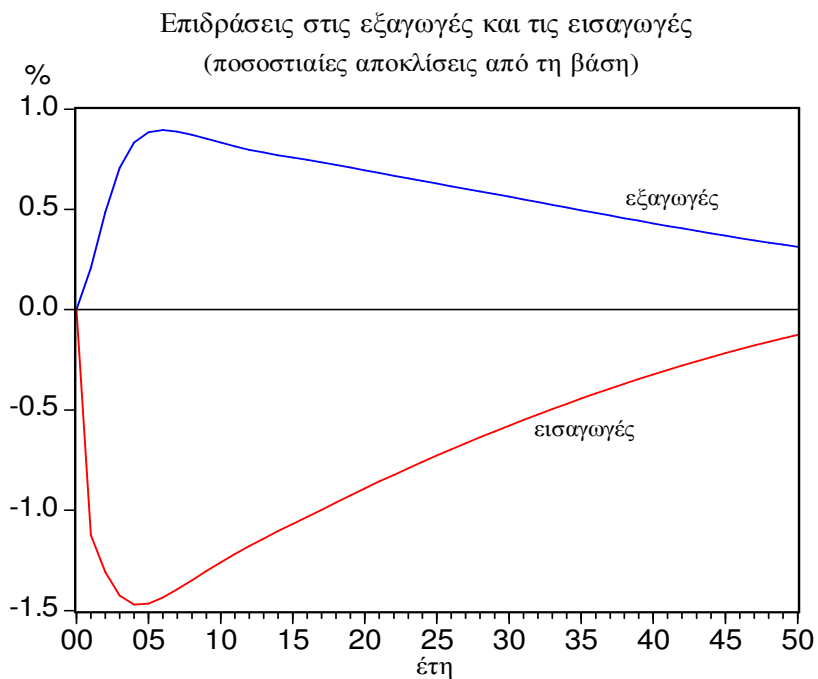
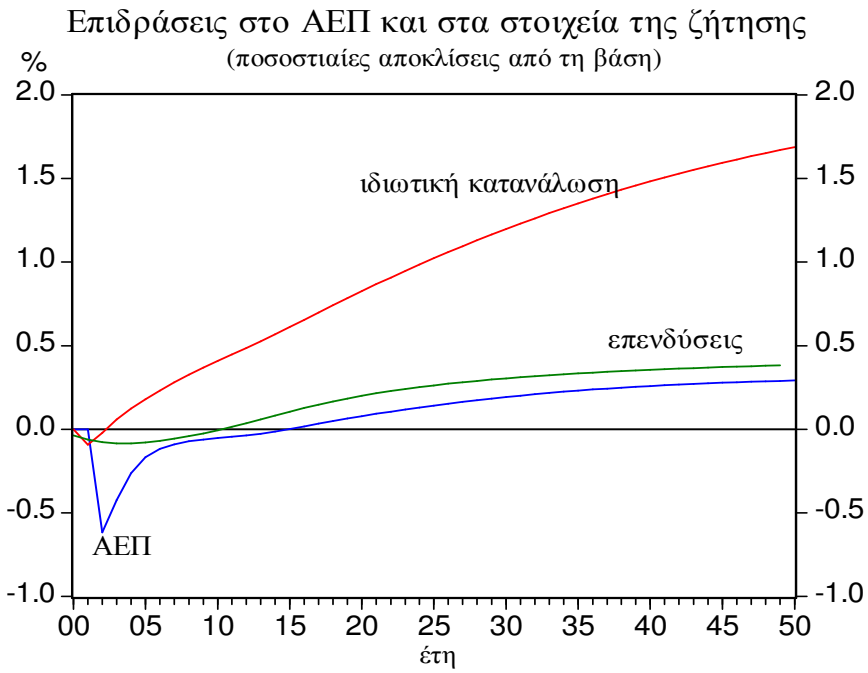
Η περικοπή των παραγωγικών δημόσιων επενδύσεων για τη μείωση του ελλείμματος είναι μια ιδιαίτερα επιβλαβής για την ανάπτυξη της οικονομίας επιλογή. Η μεγάλη και μόνιμη πτώση του επιπέδου του ΑΕΠ που επιφέρει, αλλά και του ρυθμού μεταβολής του για μακρά περίοδο, όπως κατέδειξαν οι προσομοιώσεις που διενεργήθηκαν, οδηγούν σε αποτελέσματα σαφώς αντίθετα των επιδιωκόμενων.

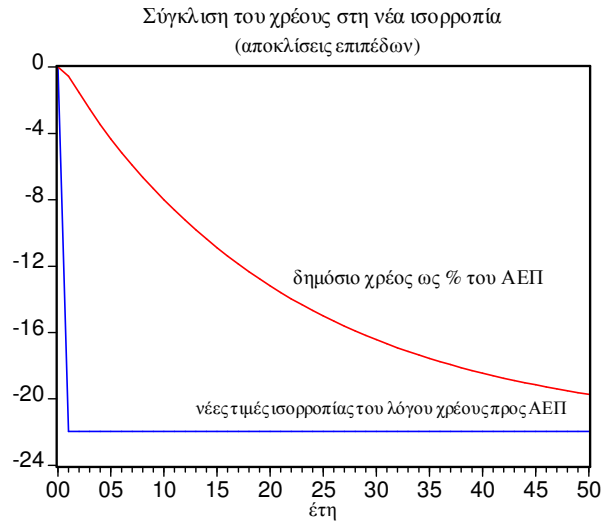
Για την ελαχιστοποίηση του βραχυχρόνιου κόστους της προσαρμογής, η πολιτική πρέπει να έχει μόνιμο χαρακτήρα να έχει εξηγηθεί πειστικά στο κοινό και να εφαρμόζεται σύμφωνα με τις εξαγγελίες. Με την ενίσχυση της αξιοπιστίας ο ιδιωτικός τομέ-

ας θα ενσωματώσει στις μεσοπρόθεσμες προσδοκίες του τα οφέλη της προσαρμογής και αυτό θα έχει σημαντικές ευεργετικές επιπτώσεις στις τρέχουσες εξελίξεις ενισχύοντας την ανάπτυξη. Η περικοπή των γενικών μεταβιβαστικών πληρωμών είναι επωφελείς για τη μείωση του ελλείμματος με μακροχρόνιες θετικές επιδράσεις και γρήγορη επαναφορά του ΑΕΠ πάνω από το επίπεδο της αρχικής ισορροπίας. Στοχευμένη περικοπή των μεταβιβαστικών πληρωμών προς την κατηγορία των καταναλωτών με περιορισμούς ρευστότητας και χαμηλά εισοδήματα έχει σαφείς δυσμενείς επιπτώσεις στη δραστηριότητα και την απασχόληση και πρέπει να αποφευκτεί.

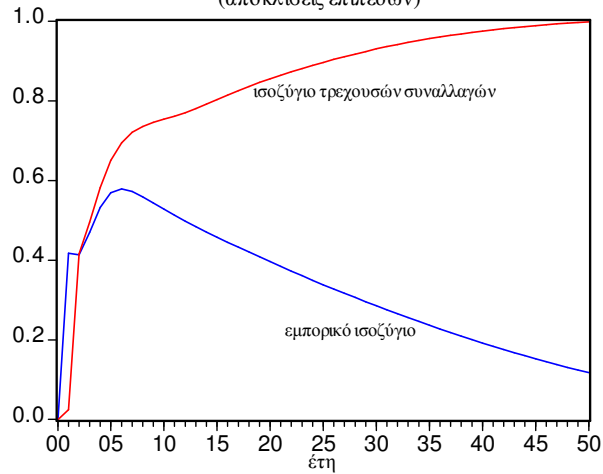
Διάγραμμα 2.5

Μόνιμη μείωση της δημόσιας κατανάλωσης κατά 1% του ΑΕΠ

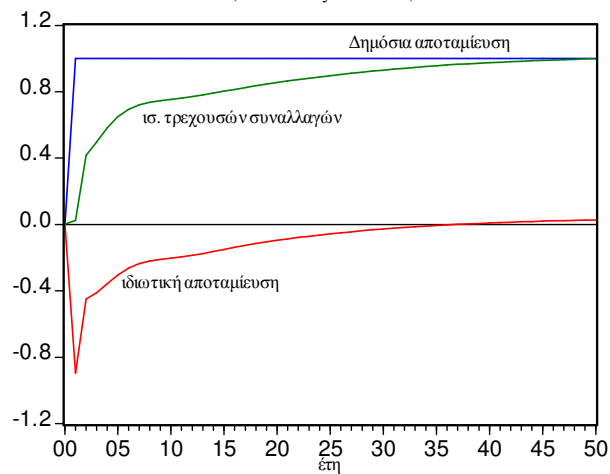

Εμπορικό ισοζύγιο και ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ
(αποκλίσεις επιπέδων)

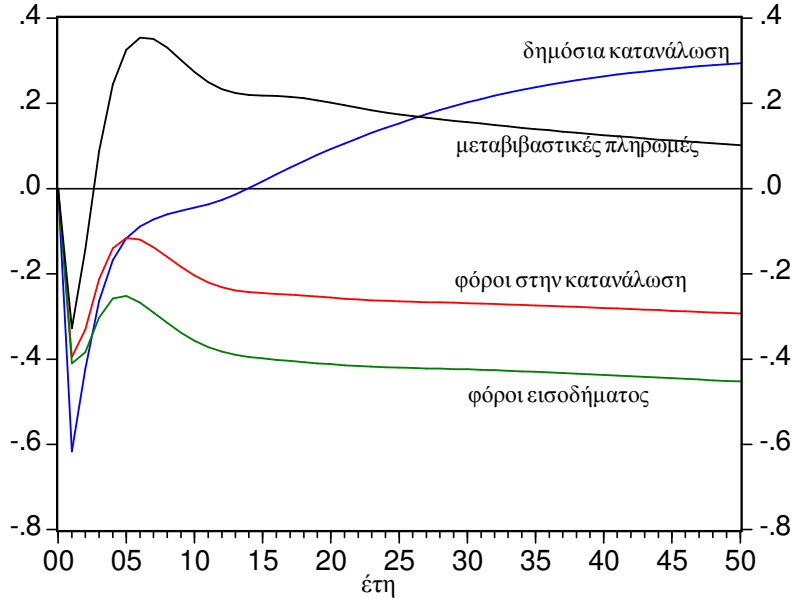
Αποταμίευση δημόσια ιδιωτική και ισ. τρεχουσών συναλλαγών ως % του ΑΕΠ
(αποκλίσεις επιπέδων)

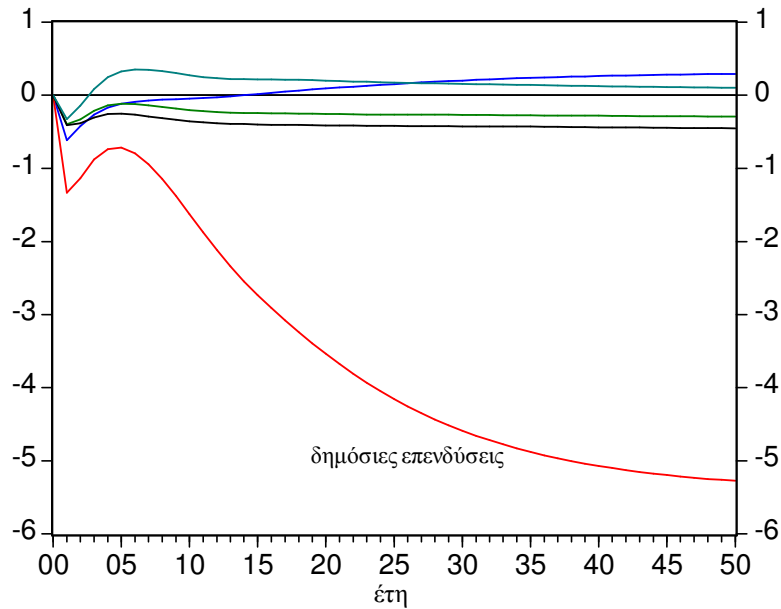
Διαγράμματα 2.6 και 2.6α

Μόνιμη αύξηση της δημόσιας αποταμίευσης κατά 1% του ΑΕΠ

Επιδράσεις στο ΑΕΠ από τη μεταβολή των δημοσιονομικών μέσων
(ποσοστιαίες αποκλίσεις από τη βάση)

Επιδράσεις στο ΑΕΠ από τη μεταβολή των δημοσιονομικών μέσων
(ποσοστιαίες αποκλίσεις επιπέδων)

Γ) Οικονομικό κλίμα

Ο **Δείκτης Οικονομικού Κλίματος στην Ελλάδα** το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου παραμένει αμετάβλητος σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (Ιουνίου – Αυγούστου) και διαμορφώνεται και πάλι στις 67 μονάδες κατά μέσο όρο. Άλλωστε, από τον Μάρτιο και μετά, ο δείκτης βρίσκεται σταθερά κάτω από τις 70 μονάδες, **αγγίζοντας το κατώτατο σημείο του τον Μάιο (61,9 μονάδες), το μήνα δηλαδή που υπογράφηκε το Μνημόνιο συνεργασίας με την τριάδα ΔΝΤ-ΕΕ-ΕΚΤ.** Η επίδοση του τελευταίου τριμήνου είναι έτσι σημαντικά χαμηλότερη του μακροχρόνιου μέσου όρου της περιόδου 2001-2009 (95,7 μονάδες), αλλά και της αντίστοιχης περσινής επίδοσης (78,4 μονάδες). Οι επιχειρηματικές προσδοκίες παραμένουν, με μικρές διακυμάνσεις, σε πολύ χαμηλά επίπεδα από τους πρώτους μήνες του έτους, **με τη μεγαλύτερη απογοήτευση να καταγράφεται στο Λιανικό Εμπόριο και τις Κατασκευές.** Αλλά και στην πλευρά της ζήτησης, η καταναλωτική εμπιστοσύνη έχει υποχωρήσει σε ιστορικά χαμηλό σημείο. Η συγκράτηση των καταναλωτικών δαπανών και η πιστωτική στενότητα που οδηγεί σε μείωση της ρευστότητας, συμβάλλουν στη διατήρηση και επιδείνωση της ύφεσης, εικόνα η οποία δεν αναμένεται να ανατραπεί εύκολα, αν δεν υπάρξει ουσιαστική παρέμβαση αναθέρμανσης της οικονομίας.

Από την πλευρά της ζήτησης, η καταναλωτική εμπιστοσύνη διολισθαίνει περαιτέρω κατά το υπό εξέταση τρίμηνο, καταγράφοντας νέα ιστορικά χαμηλά επίπεδα, με τις προβλέψεις των νοικοκυριών να είναι ακόμα δυσμενέστερες. Από την πλευρά

της προσφοράς, σημειώνεται ήπια ανάκαμψη των επιχειρηματικών προσδοκιών σε σχέση με το θερινό τρίμηνο στις Κατασκευές και στο Λιανικό Εμπόριο, οριακή βελτίωση στη Βιομηχανία, ενώ στις Υπηρεσίες, οι προσδοκίες παραμένουν στα επίπεδα του προηγούμενου τριμήνου. Γενικά πάντως, οι εξελίξεις στους επιμέρους τομείς της οικονομίας υποδηλώνουν σχετική σταθερότητα του οικονομικού κλίματος το τελευταίο τρίμηνο, μετά τις έντονες διακυμάνσεις των προηγούμενων μηνών. Παρόλα αυτά, σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο, καταγράφεται καθολική πτώση των σχετικών δεικτών, η οποία είναι αισθητά εντονότερη στο Λιανικό Εμπόριο και τις Κατασκευές και οριακά και στη Βιομηχανία.

Αντίθετα το κλίμα βελτιώνεται στην ΕΕ και την Ευρωζώνη, ακόμα και σε σχέση με το ίδιο διάστημα πέρυσι. Συγκεκριμένα, το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου, ο μέσος δείκτης στην ΕΕ-27 και την Ευρωζώνη διαμορφώνεται στις 104 μονάδες, 15 μονάδες υψηλότερα σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο και κατά 3-4 μονάδες υψηλότερα σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Αναλυτικότερα:

Ο **Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης** στην Ελλάδα φθάνει σε νέα κατώτατα επίπεδα το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου σε σύγκριση με το προηγούμενο τρίμηνο και διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -69 μονάδες (από -65 μονάδες), έχοντας απολέσει 35 μονάδες σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή μέση τιμή του. **Η Δυσαρέσκεια που εκφράζουν οι Έλληνες καταναλωτές για την εξέλιξη των οικονομικών τους, τους κατα-**

τάσσει σταθερά φέτος ως τους πιο απαισιόδοξους ευρωπαίους. Συγκεκριμένα, οι μέσοι ευρωπαϊκοί δείκτες για το ίδιο τρίμηνο βρίσκονται σημαντικά υψηλότερα, στις -11 και -10 μονάδες αντίστοιχα σε ΕΕ και Ευρωζώνη, έχοντας βελτιωθεί τόσο σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, όσο και σε σύγκριση με την ίδια περίοδο πέρυσι.

Η καταναλωτική εμπιστοσύνη στην Ελλάδα επιδεινώθηκε τον Μάιο, όταν οριστικοποιήθηκαν τα δημοσιονομικά μέτρα στο πλαίσιο του μηχανισμού στήριξης από ΕΕ – ΔΝΤ - ΕΚΤ, και διατηρήθηκε σε πολύ χαμηλά επίπεδα το καλοκαίρι, ενώ τον Οκτώβριο ξεπέρασε τις -70 μονάδες. Τον Νοέμβριο, η καταναλωτική εμπιστοσύνη σημειώνει μικρή βελτίωση, όμως τα ελληνικά νοικοκυριά παραμένουν ιδιαίτερα επιφυλακτικά και συγκρατημένα απέναντι στις τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις. Με εξαίρεση τις προβλέψεις για την οικονομική κατάσταση της χώρας για το επόμενο 12μηνο, όπου καταγράφεται οριακή βελτίωση, όλα τα υπόλοιπα στοιχεία του δείκτη επιδεινώνονται το τελευταίο τρίμηνο

σε σχέση με το προηγούμενο. **Δύο στα τρία νοικοκυριά θεωρούν ότι η οικονομική τους κατάσταση θα επιδεινωθεί λιγότερο ή περισσότερο στο επόμενο 12-μηνο, ενώ τα ¾ των νοικοκυριών προβλέπουν ελαφρά ή αισθητή επιδείνωση στην οικονομική κατάσταση της χώρας.** Η πρόθεση για αποταμίευση παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα, με το 68% των νοικοκυριών κατά μέσο όρο το τελευταίο τρίμηνο να μη τη θεωρεί πιθανή, ενώ η συντριπτική πλειονότητα (93%) των καταναλωτών αναμένει ελαφρά ή αισθητή επιδείνωση της ανεργίας. Εξάλλου, το ποσοστό των καταναλωτών που δηλώνει «χρεωμένο» και αντλεί πόρους από τις αποταμιεύσεις του κινείται στο 8-9% το τελευταίο εξάμηνο, ενώ το ποσοστό εκείνων που δηλώνουν ότι αποταμιεύουν λίγο ή πολύ, περιορίζεται στο 23% από 25% το τρίμηνο Ιουνίου – Αυγούστου (και 28% πέρυσι). Τέλος, αυξάνεται στο 59% (από 52% το περασμένο τρίμηνο), το ποσοστό των καταναλωτών που δηλώνουν ότι «μόλις τα βγάζουν πέρα».

Πίνακας 2.16

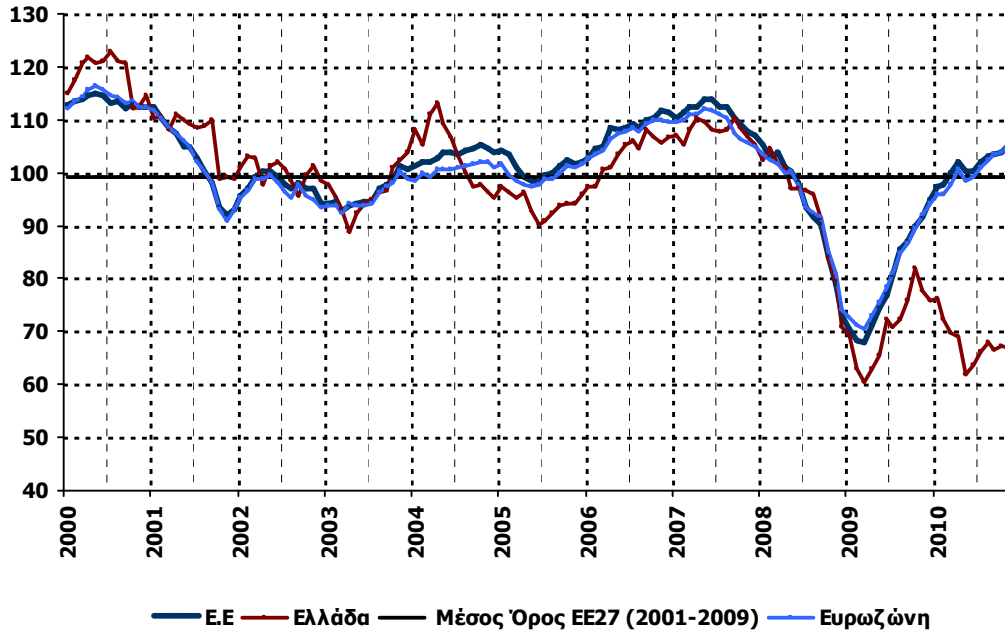
Βραχυχρόνιοι Δείκτες Οικονομικής Συγκυρίας

Μήνας/ Έτος	Δείκτες Οικονομικού Κλίματος ¹		Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών ² (Ελλάδα)				Δείκτης Καταναλωτικής Εμπιστοσύνης ¹ (Ελλάδα)
	Ε.Ε-27	Ελλάδα	Βιομηχανία	Κατασκευές	Λιαν. Εμπόριο	Υπηρεσίες	
2001	101,0	107,6	101,9	114,0	92,2	105,8	-26
2002	94,9	98,9	101,2	114,0	93,3	82,8	-28
2003	93,2	93,2	97,9	115,0	102,0	85,5	-39
2004	102,5	102,9	99,1	81,5	104,8	94,6	-26
2005	99,4	89,3	92,6	63,0	96,8	93,6	-34
2006	108,4	103,1	101,5	91,1	110,8	103,7	-33
2007	110,8	108,0	102,8	92,5	120,8	106,6	-29
2008	90,7	89,0	91,9	95,2	102,5	97,8	-46
2009	79,9	70,6	72,1	65,5	80,4	70,1	-46
Ιαν-09	70,3	69,4	68,2	65,0	65,3	62,6	-48
Φεβ-09	68,2	63,1	62,8	68,3	61,9	64,5	-55
Μαρτ-09	68,0	60,4	63,8	59,1	60,2	66,0	-56
Απριλ-09	71,1	63,0	68,9	63,0	64,5	66,7	-51
Μάιος-09	74,3	65,3	71,0	52,8	80,7	73,2	-50
Ιούν-09	77,1	72,3	76,0	69,0	90,4	75,3	-45
Ιούλ-09	80,5	70,7	73,8	67,4	91,4	73,7	-49
Αυγ-09	85,4	72,3	75,5	61,4	88,5	75,8	-45
Σεπτ-09	87,0	75,7	80,4	67,6	91,4	68,4	-39
Οκτ-09	90,0	81,8	79,4	71,6	99,0	72,4	-27
Νοεμ-09	91,5	77,7	74,8	72,4	91,1	71,8	-38
Δεκ-09	95,0	75,9	71,0	68,1	81,0	70,6	-44
Ιαν-10	97,2	76,1	75,8	64,1	75,3	67,2	-47
Φεβ-10	97,6	72,4	72,6	48,5	71,6	63,1	-51
Μαρτ-10	99,8	69,6	75,3	39,6	54,5	61,7	-58
Απριλ-10	101,9	69,1	80,6	44,6	64,0	64,1	-61
Μάιος-10	100,0	61,9	74,9	44,0	64,3	56,8	-67
Ιούν-10	100,3	63,8	75,3	51,1	53,3	63,1	-67
Ιούλ-10	102,1	66,3	75,8	46,1	50,8	64,1	-67
Αυγ-10	102,7	67,9	76,9	48,0	53,2	67,0	-61
Σεπτ-10	103,6	66,6	78,4	35,5	53,4	66,7	-67
Οκτ-10	103,9	67,3	78,5	59,7	58,2	67,4	-72
Νοεμ-10	105,2	67,0	74,6	56,1	55,3	60,3	-69

Πηγή: ¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN, ² IOBE

Διάγραμμα 2.7

Δείκτες Οικονομικού Κλίματος Ε.Ε-27 και Ελλάδα (1990-2008=100, εποχικά εξομαλυμένα στοιχεία)

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, DG ECFIN

Διάγραμμα 2.8

Στοιχεία έρευνας καταναλωτών για την οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού τους (μέσος όρος Ιουνίου- Αυγούστου 2010)

Πηγή: ΙΟΒΕ

Στη **Βιομηχανία**, ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου κινείται κατά μέσο όρο στις 77 μονάδες, οριακά υψηλότερα της αντίστοιχης επίδοσης του προηγούμενου τριμήνου, αλλά και του φετινού μέσου όρου. **Πάντως δεν είναι ιδιαίτερα δυσμενέστερος της αντίστοιχης περσινής περιόδου** μιας και τότε βρισκόταν στις 75 μονάδες. **Η Βιομηχανία παραμένει άλλωστε γενικά ο τομέας που έχει επηρεαστεί λιγότερο σε σχέση με τους υπόλοιπους, επιδεικνύοντας σταθερότητα.** Παρόλα αυτά, η πλειονότητα των επιμέρους δεικτών βρίσκεται σε αρνητικά επίπεδα.

Συγκεκριμένα, οι προβλέψεις για την εξέλιξη της παραγωγής τους προσεχείς 3-4 μήνες είναι οριακά αρνητικές (στις -3, από -5 μονάδες το περασμένο τρίμηνο και +3 την ίδια περίοδο πέρυσι). Ήπια βελτίωση καταγράφεται και στις εκτιμήσεις για το επίπεδο παραγγελιών και ζήτησης, αλλά και της ζήτησης εξωτερικού, παρόλο που πάνω τις μισές επιχειρήσεις εκτιμούν και πάλι ότι οι παραγγελίες τους βρίσκονται σε χαμηλά για την εποχή επίπεδα. Τα αποθέματα, αν και διογκωμένα, διατηρούνται στα επίπεδα του προηγούμενου τριμήνου, στις +14 μονάδες, χαμηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο (+18 μονάδες). Επιδείνωση καταγράφεται από την άλλη πλευρά στις προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα, με το αρνητικό ισοζύγιο να διευρύνεται στις -23 μονάδες (από -17 το περασμένο τρίμηνο και -14 μονάδες την ίδια περίοδο πέρυσι), ενώ ως προς το ποσοστό χρησιμοποίησης του εργασιακού δυναμικού, αυτό περιορίζεται οριακά στο 68%, όταν την ίδια περίοδο πέρυσι έφθανε το 71%. Τέλος, οι μήνες

εξασφαλισμένης παραγωγής βρίσκονται σταθερά στους 3,8 και αυτό το τρίμηνο, πολύ κοντά στο μέσο όρο του έτους (4 μήνες) και ελαφρώς κατώτερα σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή περίοδο (στους 4,4 μήνες).

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο **Λιανικό Εμπόριο** το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου κινείται κατά μέσο στις 56 μονάδες, ελαφρώς υψηλότερα σε σχέση με την μέση επίδοση της περιόδου Ιουνίου – Αυγούστου (52 μονάδες), αλλά αισθητά χαμηλότερα σε σύγκριση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι (94 μονάδες). **Το Λιανικό Εμπόριο υπέστη σημαντική φθορά το τρέχον έτος από τη δυσμενή οικονομική συγκυρία και, με μικρή χρονική καθυστέρηση σε σχέση με τους υπόλοιπους τομείς, επηρεάστηκε έντονα από τη δημοσιονομική κρίση και τις συνέπειές της το 2010.** Μέχρι τον Ιούλιο, η πτώση του σχετικού δείκτη είναι συνεχής, με όλα τα στοιχεία δραστηριότητας να παρουσιάζουν κάμψη.

Ωστόσο, τους τελευταίους τέσσερις μήνες, οι επιχειρηματικές προσδοκίες έχουν σταθεροποιηθεί, χωρίς όμως ενδείξεις ανάκαμψης. Οι αρνητικές εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για τις πωλήσεις τους αμβλύνονται ελαφρώς, ενώ υψηλότερη είναι η βελτίωση που παρουσιάζουν οι προβλέψεις για τις πωλήσεις του επόμενου τριμήνου, με το σχετικό ισοζύγιο να διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -38 μονάδες (από -48 το προηγούμενο τρίμηνο). Αντίστοιχη «βελτίωση» παρουσιάζουν και οι προβλέψεις για τις παραγγελίες προς προμηθευτές, αν και παραμένουν πτωτικές (στις -48 ο σχετικός μέσο δείκτης), ενώ τα

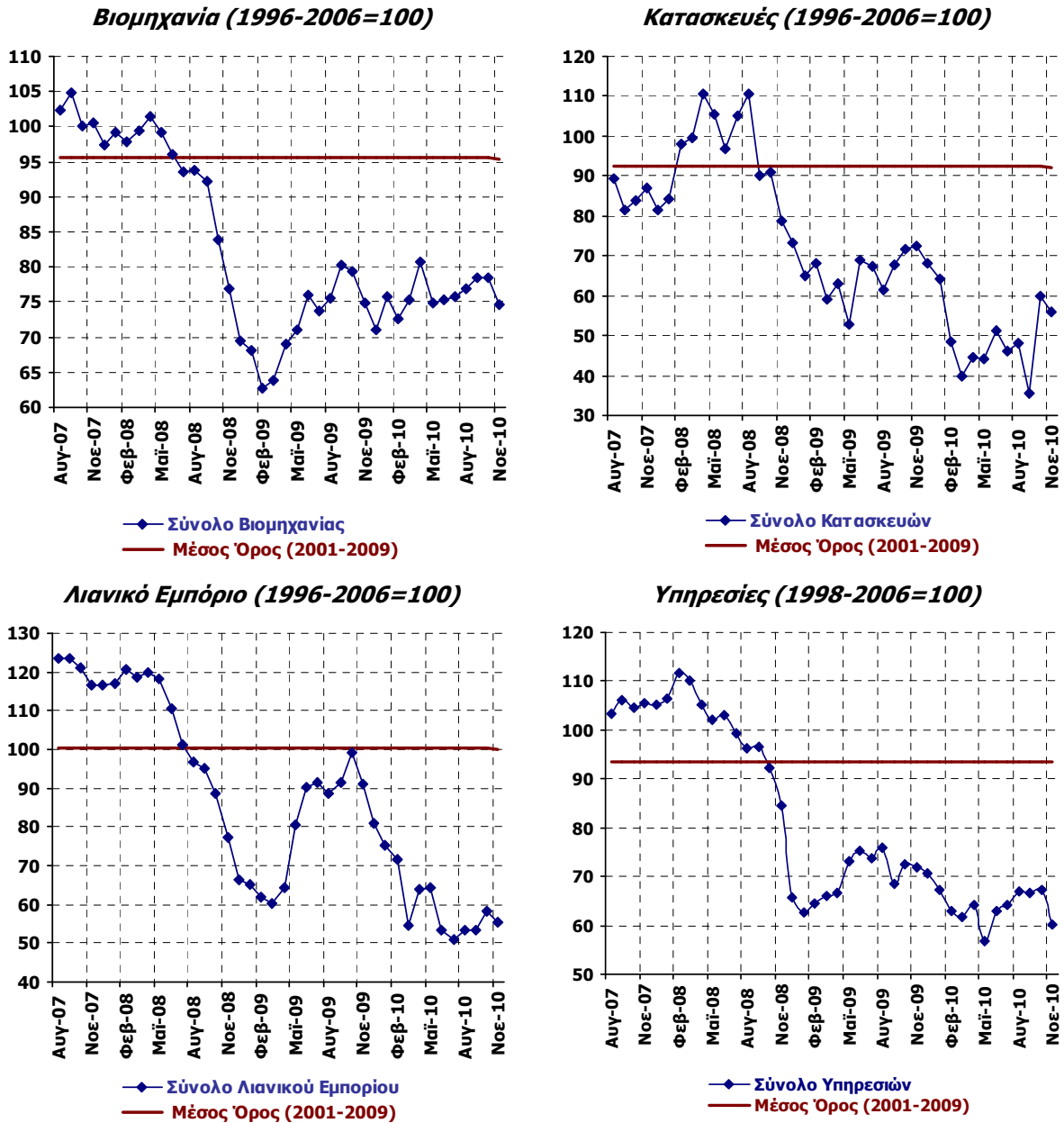
αποθέματα παραμένουν διογκωμένα και αυτό το τρίμηνο. Ως προς τις προοπτικές της απασχόλησης του κλάδου, αυτές βελτιώνονται το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου, κυρίως λόγω της έντονης ανόδου του Σεπτεμβρίου, αλλά το σχετικό ισοζύγιο παραμένει ελαφρώς αρνητικό. Τέλος, σε όρους τιμών, ο σχετικός αρνητικός δείκτης του περασμένου τριμήνου διευρύνεται ελαφρά και διαμορφώνεται στα ίδια επίπεδα με τα αντίστοιχα περσινά, στις -16 μονάδες.

Οι επιχειρηματικές προσδοκίες στις **Κατασκευές** καταγράφουν ήπια βελτίωση το τελευταίο τρίμηνο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο, κυρίως λόγω της έντονης ανόδου του διμήνου Οκτωβρίου – Νοεμβρίου. **Η σημασία και η βαρύτητα του κατασκευαστικού τομέα στην οικονομία της χώρας είναι αδιαμφισβήτητη, όμως τα διαρθρωτικά προβλήματα που παρουσιάζει, η υπερβολική μεγέθυνση των προηγούμενων ετών, η υποχώρηση της στεγαστικής πίστης, η μείωση του προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων και η εν γένει κάμψη της ζήτησης οδηγούν σε στασιμότητα τον τομέα.** Το υπό εξέταση τρίμηνο, ο δείκτης προσδοκιών διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις 50 μονάδες (από 48 το προηγούμενο τρίμηνο και 71 μονάδες την αντίστοιχη περσινή περίοδο). Οι έντονα αρνητικές προβλέψεις των επιχειρήσεων για το επίπεδο προγράμματος

εργασιών τους αμβλύνονται κατά 9 μονάδες και το σχετικό ισοζύγιο διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις -56 μονάδες. Από την άλλη πλευρά, οι αρνητικές προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα διευρύνονται αυτό το τρίμηνο, με πάνω από τις μισές επιχειρήσεις να αναμένουν μείωση στις θέσεις εργασίας του τομέα. Ως προς τις εκτιμήσεις για το τρέχον επίπεδο του προγράμματος εργασιών τους, αυτές υποδηλώνουν ήπια βελτίωση το τελευταίο τρίμηνο, σύμφωνα με το 14% των επιχειρήσεων (από 10% το προηγούμενο τρίμηνο). Οι μήνες εξασφαλισμένης δραστηριότητας διευρύνονται στους 14 από τους 12, όταν την ίδια περίοδο πέρυσι έφθαναν τους 16, ενώ ως προς το επίπεδο των τιμών, υπερτερούν σταθερά οι προβλέψεις αποκλιμάκωσης έναντι των προσδοκιών ανόδου. Τέλος, μόλις το 6% των επιχειρήσεων (από 10% το προηγούμενο τρίμηνο και 15% την ίδια περίοδο πέρυσι) κρίνει ότι δεν αντιμετωπίζει προσκόμματα στη λειτουργία του, με το 45% να κρίνει ως σημαντικότερο εμπόδιο την ανεπαρκή χρηματοδότηση και το 38% τη χαμηλή ζήτηση, ενώ ένα 11% επισημαίνει παράγοντες που συνδέονται με τη γενική οικονομική κατάσταση, την κρατική ανεπάρκεια και γραφειοκρατία, την υψηλή φορολογία, τις μεγάλες εκπτώσεις και την αναστολή των δημόσιων έργων, την περιρρέουσα αβεβαιότητα, την αδυναμία χρηματοδότησης από τις τράπεζες, κ.α.

Διάγραμμα 2.9

Δείκτες Επιχειρηματικών Προσδοκιών¹

¹ Στον υπολογισμό των δεικτών χρησιμοποιείται περίοδος βάσης, αντί για έτος βάσης. Έτσι οι τομείς της Βιομηχανίας, των Κατασκευών και του Λιανικού εμπορίου αποκτούν κοινή περίοδο βάσης (1996-2006=100) και στις Υπηρεσίες χρησιμοποιείται η περίοδος (1998-2006=100) αφού δεν υπάρχουν μετρήσεις του τομέα πριν το 1998. Η αλλαγή αυτή επιτρέπει την ακριβέστερη αποτύπωση των διακυμάνσεων της επιχειρηματικών προσδοκιών σε μία μακρά περίοδο, ενώ παράλληλα δίνει τη δυνατότητα κατασκευής συγκρίσιμων επιμέρους κλαδικών δεικτών.

Πηγή: ΙΟΒΕ

Ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις **Υπηρεσίες** το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου παραμένει στα επίπεδα του τριμήνου Ιουνίου – Αυγούστου 2010 και διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στις 65 μονάδες, 6 μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα το 2009. **Οι προσδοκίες του τομέα είχαν σχετικά σταθεροποιηθεί, παρουσιάζοντας τάσεις βελτίωσης από τους θερινούς μήνες και μετά, όμως τον Νοέμβριο, η έντονη πτώση του δείκτη τον φέρνει στα χαμηλότερα επίπεδα του τελευταίου εξαμήνου.**

Οι εκτιμήσεις των επιχειρήσεων για την τρέχουσα δραστηριότητα και τη ζήτηση παραμένουν απαισιόδοξες, με το σχετικά ισοζύγιο να διευρύνονται ελαφρά, στις -30 και -15 μονάδες αντίστοιχα (από -11 μονάδες και στις δύο κατηγορίες την ίδια περίοδο πέρυσι), ενώ αντίθετα, οι προβλέψεις για τη μελλοντική πορεία της ζήτησης σημειώνουν ήπια ανάκαμψη, με μία στις πέντε επιχειρήσεις να αναμένει άνοδο. Σημαντική είναι και η βελτίωση που κατα-

γράφεται στις προβλέψεις για την απασχόληση του τομέα, όπου το σχετικό ισοζύγιο κερδίζει έδαφος και διαμορφώνεται στις -12 μονάδες (από -23), στην ίδια τιμή με την αντίστοιχη περσινή. Σε σχέση με τις τιμές, οι προσδοκίες υποδηλώνουν και πάλι αποκλιμάκωση, παρόλο που η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων του τομέα προβλέπει σταθερότητα. Τέλος, αυξάνεται ελαφρά στο 29% (από 25% το περασμένο τρίμηνο), το ποσοστό των επιχειρήσεων που δηλώνει απρόσκοπτη λειτουργία, με το 39% να θεωρεί την ανεπάρκεια ζήτησης ως βασικότερο πρόβλημα στη δραστηριότητά του, το 15% την ανεπάρκεια κεφαλαίων κίνησης και άλλο ένα 15% να επισημαίνει εξωγενείς παράγοντες, με κυριότερους τη γενική οικονομική κρίση, την ανεπάρκεια του κράτους και τη γραφειοκρατία, τις καθυστερήσεις στις εισπράξεις του Δημοσίου, την υψηλή φορολογία, την υποβάθμιση του κέντρου της πρωτεύουσας, την κακή διαχείριση των πόρων, τις υπέρογκες εισφορές ΙΚΑ κ.α.

3. ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

3.1 Μακροοικονομικές Εξελίξεις

Εξελίξεις το α' εννιάμηνο του 2010

Η εκκίνηση υλοποίησης των δημοσιονομικών και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο (μεταρρύθμιση ασφαλιστικού συστήματος, άρση cabotage, απελευθέρωση αδειών χερσαίων μεταφορών ΦΔΧ) και οι αντιδράσεις που αυτή συνάντησε, η ολοκλήρωση εφαρμογής της νέας δέσμης φορολογικών και εισοδηματικών μέτρων και τέλος, η διαδικασία αξιολόγησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την ΕΚΤ και το ΔΝΤ για τη λήψη της δεύτερης δόσης της χρηματοδότησης στο πλαίσιο του Μνημονίου, διαμόρφωσαν κατά κύριο λόγο τις οικονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα στο τρίτο τρίμηνο του τρέχοντος έτους. Σε αυτό το οικονομικό περιβάλλον, η υποχώρηση του ΑΕΠ κλιμακώθηκε περαιτέρω, φθάνοντας το 4,6%, από 4,0% το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, σύμφωνα με τα πρόσφατα αναθεωρημένα στοιχεία εθνικών λογαριασμών της ΕΛ.ΣΤΑΤ (Πίνακας 3.1). Βάσει αυτών, **η ύφεση της ελληνικής οικονομίας στο πρώτο εννιάμηνο φέτος διαμορφώθηκε στο 3,8%, από 2,0% στο αντίστοιχο διάστημα του 2009.**

Η διεύρυνση της υποχώρησης του ΑΕΠ στο γ' τρίμηνο σε σύγκριση με το αμέσως προηγούμενο αντανακλάται σε όλες τις βασικές συνιστώσες του, με εξαίρεση τις εξαγωγές και τη δημόσια κατανάλωση, η πτώση των οποίων εξασθενεί, ιδίως της τελευταίας. Σε ολόκληρο το πρώτο εννιάμηνο του 2010, **η συρρίκνωση του ακαθ. σχηματισμού κεφαλαίου αποτελεί τον κύριο προσδι-**

οριστικό παράγοντα της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας. Έπονται σε σημασία η ιδιωτική κατανάλωση και η δημόσια κατανάλωση. Η μείωση των εξαγωγών περιορίζεται σταδιακά, ενώ σημαντική επιτάχυνση παρουσιάζει στη διάρκεια του έτους η πτώση των εισαγωγών. Ακολούθως, η αρνητική συμβολή του εξωτερικού τομέα στο ΑΕΠ περιορίζεται ολοένα και περισσότερο, αντιστρέφοντας σε μεγάλο βαθμό την ανοδική τάση των ελλειμμάτων στα ισοζύγια εξωτερικού τα προηγούμενα χρόνια.

Πιο συγκεκριμένα, σε επίπεδο βασικών συνιστωσών του ΑΕΠ, **η συνολική τελική κατανάλωση, δημόσια και ιδιωτική,** υπολειπόταν την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου φέτος κατά 4,1% της αντίστοιχης περυσινής, που ήταν σταθεροποιημένη στο επίπεδο του ίδιου διαστήματος το 2008. Σε απόλυτα μεγέθη, η υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης είναι ευρύτερη από εκείνη της δημόσιας κατανάλωσης, όμως αναλογικά η πρώτη είναι 3,0% μικρότερη από ότι στο πρώτο εννιάμηνο του 2009, ενώ η σχετική ποσοστιαία μείωση της δεύτερης φθάνει το 8,2%. Επισημαίνεται πάντως ότι μέχρι το μέσον του τρέχοντος έτους, η πτώση της δημόσιας κατανάλωσης ήταν μεγαλύτερη από αμφοτέρες σκοπιές. Όμως, η δημόσια κατανάλωση ήταν η μοναδική συνιστώσα του ΑΕΠ που αυξήθηκε μεταξύ τρίτου και δεύτερου τριμήνου του 2010, κατά 7,9%, εξέλιξη που συγκράτησε αρκετά την πτώση της στο εννιάμηνο. Από την άλλη πλευρά, η ιδιωτική κατανάλωση, που το πρώτο τρίμηνο του έτους αυξανόταν, μειώ-

νεται έκτοτε, με συνεχώς μεγαλύτερη ταχύτητα. **Από τα αναθεωρημένα στοιχεία προκύπτει ότι τα φορολογικά κίνητρα για έκδοση αποδείξεων αγοράς που δόθηκαν στις αρχές της χρονιάς και είχαν θετικό αντίκτυπο στις επίσημα πραγματοποιούμενες συναλλαγές, δεν απέτρεψαν την μετέπειτα συμπίεση της καταναλωτικής δαπάνης από τα νοικοκυριά, σε έκταση περίπου 5%.**

Στο πεδίο της **επενδυτικής δραστηριότητας**, η χαμηλότερη πτώση της το δεύτερο τρίμηνο, κλιμακώθηκε εκ νέου τους καλοκαιρινούς μήνες, φθάνοντας το 26% σε σχέση με την αυτή περίοδο του 2009, ενώ διεύρυνε τη μείωσή τους από την αρχή του έτους στο 21,5% (α' εννιάμηνο 2009: -16,0%). Η μεγάλη έκταση της υποχώρησης οφείλεται και στην πρόσφατη αναθεώρηση της εξέλιξης των αποθεμάτων το τρέχον έτος από ανοδική σε καθοδική, που ήταν ο καθοριστικός παράγοντας της ηπιότερης μείωσης των επενδύσεων στο πρώτο εξάμηνο, όπως είχε επισημανθεί στην προηγούμενη έκθεση του IOBE³⁷. **Η συρρίκνωση των επενδύσεων επιμερίζεται περισσότερο στις λοιπές κατασκευές (-20,4% στο διάστημα Ιαν.-Σεπτ.), στις κατοικίες (-19,7%) και στον εξοπλισμό μεταφορών (-17,6%),** όμως εξ' αυτών, μόνο στην τελευταία διευρύνεται η πτώση κατά το γ' τρίμηνο. Στον αντίποδα, η μείωση των επενδύσεων στα αγροτικά μηχανήματα δεν ξεπερνά το 1,9%, ενώ η πτωτική τάση που εμφάνιζαν μέχρι το πρώτο μισό έτους, μεταστράφηκε σε ανοδική στο τρίτο τρίμηνο.

Στην πλευρά του **εξωτερικού τομέα** της οικονομίας, **διευρύνεται η εξασθένηση της αρνητικής επίδρασής του στο ΑΕΠ**, εξέλιξη που προκαλείται από την πορεία αμφότερων των συνιστωσών του. Ξεκινώντας από τις **εξαγωγές**, η υποχώρησή τους το γ' τρίμηνο έναντι του ίδιου τριμήνου του 2009 ήταν μικρότερη της αντίστοιχης το δεύτερο τρίμηνο, εξαιτίας κυρίως του χαμηλού τους επιπέδου στο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα πέρυσι. Έτσι, από την αρχή του χρόνου μέχρι τον Σεπτέμβριο, οι εξαγωγές ήταν 1,2% λιγότερες από ότι το πρώτο εννιάμηνο του 2009. Επισημαίνεται ότι **η πτώση των εξαγωγών οφείλεται αμιγώς στον περιορισμό των εξαγωγών υπηρεσιών (-2,6%), αφού οι εξαγωγές αγαθών ενισχύονται**, έστω και σε μικρό βαθμό (+0,7%).

Σε ότι αφορά τις **εισαγωγές**, η υποχώρησή τους κατά τους μήνες Ιούλιο-Σεπτέμβριο για έβδομο συνεχόμενο τρίμηνο, οδήγησε στη διαμόρφωσή τους στο χαμηλότερο επίπεδο τριμήνου και πρώτου εννιαμήνου του έτους τουλάχιστον από τις αρχές του 2000. **Στο σύνολο του α' εννιαμήνου, υπολείπονται κατά 13,1% των αντίστοιχων εισαγωγών το 2009.** Σε αντίθεση με τις εξαγωγές, η εξασθένηση των εισαγωγών προέρχεται εξολοκλήρου από την μείωση των εισαγωγών αγαθών, της τάξης του 18,2%, ενώ οι εισαγωγές υπηρεσιών διευρύνθηκαν κατά 10,5%, με την σχετική τάση να εξανεμίζεται στη διάρκεια του έτους (μόλις +0,7% το γ' τρίμηνο). Ως αποτέλεσμα αυτής της δυναμικής στις δύο πλευρές των εμπορικών ροών, **το έλλειμμα του εξωτερικού τομέα παρέμεινε αισθητά κάτω από το 10% του ΑΕΠ στο σύνολο του πρώτου εννιαμήνου του 2010** και συρρι-

³⁷ Υφίστανται ωστόσο σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των αποπληθωριστών των αποθεμάτων από τρίμηνο σε τρίμηνο του 2010.

κνώθηκε περαιτέρω το τρίτο τρίμηνο, πέφτοντας **στο 8,6% του ΑΕΠ**, 2,7 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερα από ότι βρισκόταν στο ίδιο χρονικό σημείο του 2009, εύρος που επίσης είναι το μικρότερο τουλάχιστον από το 2000.

Σε όρους αξίας παραγωγής, η εγχώρια ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ήταν περιορισμένη κατά 5,3% το εννιάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου φέτος σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο. Από τις αρχές του έτους, σε αντιστοιχία με την εξέλιξη των επενδύσεων στις κατασκευές, **ο κατασκευαστικός κλάδος παρουσιάζει τη μεγαλύτερη μείωση προστιθέμενης αξίας μεταξύ των βασικών κλάδων της ελληνικής οικονομίας (-20,5%)**. Η δεύτερη υψηλότερη πτώση, κατά 7,4%, παρουσιάζεται στο εμπόριο-ξενοδοχεια-εστιατόρια-μεταφορές. Έπονται σε υποχώρηση οι κλάδοι βιομηχανίας-ενέργειας και λοιπών υπηρεσιών, με 5,7% και 4,3% αντίστοιχα. Σταθεροποιητικές τάσεις κυριαρχούν στις χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες-δραστηριότητες συναφείς με την ακίνητη περιουσία (-0,6%), ενώ **σε σταθερά ανοδική τροχιά, για δεύτερο συνεχόμενο έτος, κινείται η γεωργία-δασοκομία-αλιεία (+4,3%)**.

Ο αρνητικός αντίκτυπος στη ζήτηση και στην παραγωγική δραστηριότητα από την κλιμάκωση της προσπάθειας δημοσιονομικής προσαρμογής με την τρίτη και ευρύτερη δέσμη μέτρων, καθώς και από την έντονη επιφυλακτικότητα μπροστά στις εξελίξεις/μεταρρυθμίσεις που δρομολογούνται στην ελληνική οικονομία εξαιτίας του Μνημονίου, επιδείνωσε περαιτέρω τα δεδομένα

στην αγορά εργασίας. Η **ανεργία** δεν συγκρατήθηκε τους καλοκαιρινούς μήνες από τη διαχρονική περιοριστική επίδραση εποχικών παραγόντων και διευρύνθηκε κατά μισή εκατοστιαία μονάδα το γ' τρίμηνο σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο, **στο 12,4%**. Η αύξηση της ανεργίας προήλθε σχεδόν στο σύνολό της από την έντονα καθοδική πορεία της απασχόλησης (-3,0%) και, σε μικρό βαθμό, από την άνοδο του εργατικού δυναμικού ταυτόχρονα. Η φθίνουσα ζήτηση και παραγωγή δεν μετρίασαν ιδιαίτερα τις πληθωριστικές πιέσεις, καθώς παρότι **ο πληθωρισμός υποχώρησε στο 5,1% το δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου**, από 5,5% στο γ' τρίμηνο, η κάμψη του οφείλεται κατά κύριο στο λόγο στο υψηλότερο επίπεδο του δείκτη τιμών τους συγκεκριμένους μήνες του 2009 σε σύγκριση με την περυσινή καλοκαιρινή περίοδο.

Ανακεφαλαιώνοντας, οι επιπτώσεις της εντονότερης προσπάθειας δημοσιονομικής προσαρμογής εντός του Μνημονίου και της αυξημένης αβεβαιότητας για τη δυνατότητα εξυγίανσης των δημόσιων οικονομικών στο πλαίσιο που αυτό ορίζει, ήταν οι κύριοι προσδιοριστικοί παράγοντες των οικονομικών εξελίξεων στο γ' τρίμηνο. Οι επιδράσεις τους έγιναν κατά κύριο λόγο αισθητές στην πλευρά της ζήτησης από την εκ νέου κατακόρυφη πτώση της επενδυτικής δραστηριότητας, την περικοπή της κατανάλωσης από τα νοικοκυριά και τη μεγαλύτερη συρρίκνωση των εισαγωγών. Στην πλευρά της παραγωγής, η διευρυνόμενη εξασθένησή της, που αντακλάται στον περιορισμό της εγχώριας προστιθέμενης αξίας, τροφοδότησε νέα άνοδο της ανεργίας.

Πίνακας 3.1

Εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών μεγεθών –Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί (σταθερές τιμές 2000)

Τρίμηνο	ΑΕΠ		Τελική Κατανάλωση		Επενδύσεις		Εξαγωγές		Εισαγωγές	
	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής	εκατ. €	Ετήσιος ρυθμός μεταβολής
2001	142.001	4,2%	127.980	4,1%	33.025	3,9%	33.878	0,0%	52.882	1,2%
2002	146.884	3,4%	134.663	5,2%	33.441	1,3%	31.034	-8,4%	52.219	-1,3%
2003	155.614	5,9%	137.952	2,4%	39.627	18,5%	31.940	2,9%	53.768	3,0%
2004*	162.411	4,4%	143.158	3,8%	38.686	-2,4%	37.470	17,3%	56.814	5,7%
α' 2005	40.964	2,3%	36.601	3,9%	8.872	-9,2%	9.332	3,8%	13.830	-0,8%
β' 2005	41.198	1,6%	36.942	3,7%	8.817	-13,7%	9.043	-1,1%	13.586	-5,9%
γ' 2005	41.701	2,4%	37.324	3,6%	8.159	-11,5%	10.397	6,4%	14.197	-0,4%
δ' 2005	42.251	2,8%	37.758	4,1%	9.226	-2,7%	9.636	0,8%	14.361	1,2%
2005*	166.114	2,3%	148.625	3,8%	35.073	-9,3%	38.408	2,5%	55.974	-1,5%
α' 2006	42.565	3,9%	38.317	4,7%	9.067	2,2%	9.849	5,5%	14.679	6,1%
β' 2006	43.268	5,0%	38.729	4,8%	9.811	11,3%	10.136	12,1%	15.410	13,4%
γ' 2006	43.716	4,8%	39.135	4,9%	9.452	15,9%	10.586	1,8%	15.473	9,0%
δ' 2006	44.019	4,2%	39.515	4,7%	10.445	13,2%	9.881	2,5%	15.816	10,1%
2006*	173.568	4,5%	155.696	4,8%	38.775	10,6%	40.452	5,3%	61.379	9,7%
α' 2007	44.835	5,3%	39.979	4,3%	11.043	21,8%	10.329	4,9%	16.494	12,4%
β' 2007	45.043	4,1%	40.395	4,3%	10.743	9,5%	10.499	3,6%	16.595	7,7%
γ' 2007	45.376	3,8%	40.777	4,2%	10.717	13,4%	10.969	3,6%	17.106	10,6%
δ' 2007	45.699	3,8%	41.148	4,1%	10.770	3,1%	10.982	11,1%	17.224	8,9%
2007*	180.953	4,3%	162.299	4,2%	43.273	11,6%	42.780	5,8%	67.419	9,8%
α' 2008	45.805	2,2%	41.516	3,8%	9.783	-11,4%	11.627	12,6%	17.202	4,3%
β' 2008	45.931	2,0%	41.691	3,2%	10.149	-5,5%	11.563	10,1%	17.550	5,8%
γ' 2008	45.830	1,0%	41.800	2,5%	10.722	0,0%	10.662	-2,8%	17.408	1,8%
δ' 2008	45.655	-0,1%	41.800	1,6%	11.091	3,0%	10.646	-3,1%	17.942	4,2%
2008*	183.220	1,3%	166.806	2,8%	41.744	-3,5%	44.497	4,0%	70.101	4,0%
α' 2009	45.149	-1,4%	41.758	0,6%	8.812	-9,9%	9.205	-20,8%	14.764	-14,2%
β' 2009	44.991	-2,0%	41.739	0,1%	8.275	-18,5%	9.303	-19,5%	14.494	-17,4%
γ' 2009	44.690	-2,5%	41.670	-0,3%	8.660	-19,2%	8.494	-20,3%	14.283	-18,0%
δ' 2009	44.201	-3,2%	41.604	-0,5%	7.321	-34,0%	8.565	-19,5%	13.513	-24,7%
2009*	179.031	-2,3%	166.771	0,0%	33.068	-20,8%	35.566	-20,1%	57.054	18,6%
α' 2010	43.925	-2,7%	41.335	-1,0%	6.355	-27,9%	9.316	1,2%	13.376	-9,4%
β' 2010	43.173	-4,0%	39.338	-5,8%	7.460	-9,8%	8.955	-3,7%	12.704	-12,3%
γ' 2010	42.622	-4,6%	39.370	-5,5%	6.396	-26,1%	8.402	-1,1%	11.747	-17,8%

* προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ, Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Δεκέμβριος 2010

Μεσοπρόθεσμες προοπτικές

Οι εκλογές για την τοπική αυτοδιοίκηση και η τακτική αξιολόγηση από την «τρίκα» (Ευρ. Ένωση-ΕΚΤ-ΔΝΤ) για τη συνέχιση του προγράμματος στήριξης της Ελ-

λάδας αποτέλεσαν τα γεγονότα με τη μεγαλύτερη βαρύτητα στη διαμόρφωση των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων στην Ελλάδα στις αρχές του τελευταίου τριμήνου του 2010. Η ολοκλήρωση της εφαρμογής

των εισοδηματικών-φορολογικών μέτρων που ακολούθησαν τη σύναψη του Μνημονίου συμπίπτει την καταναλωτική ζήτηση των νοικοκυριών. Η αναμικτή ζήτηση αντικατοπτρίζεται στη διαρκώς φθίνουσα πορεία βραχυχρόνιων δεικτών οικονομικής δραστηριότητας. Επακόλουθα, προκαλεί περιορισμό της απασχόλησης και επιδεινώνει το επενδυτικό περιβάλλον, στο οποίο όμως συνεπιδρούν αρνητικά και άλλοι παράγοντες (περικοπές Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, πολύ χαμηλή πιστωτική επέκταση από το τραπεζικό σύστημα, παρατεταμένη έλλειψη νομικού πλαισίου για τις επενδύσεις). Έτσι, το εγχώριο οικονομικό κλίμα παραμένει δυσμενές, γεγονός που αντικατοπτρίζεται στους σχετικούς δείκτες, **ενώ δεν αναμένεται άμεσα θεαματική βελτίωσή του, καθώς η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων είναι σταδιακή, σε ορισμένες περιπτώσεις καθυστερημένη και απαιτείται χρόνος για την ωρίμανσή-απόδοσή τους.**

Αναλυτικότερα, σε ότι αφορά το σκέλος της προσφοράς στην οικονομία, οι δείκτες οικονομικής δραστηριότητας σε βασικούς κλάδους συνεχίζουν να κινούνται σε πτωτική τροχιά. Διαχωρίζονται όμως σε εκείνους των οποίων η υποχώρηση διευρύνεται και σε αυτούς που εξακολουθούν να μειώνονται μεν, αλλά σε μικρότερο βαθμό. Αυτό το γεγονός ίσως σηματοδοτεί το ότι **η ύφεση αποκτά σταδιακά σαφή κλαδικά χαρακτηριστικά και «αιχμές», άρα παύει να είναι οριζόντιο χαρακτηριστικό της οικονομίας.**

Έτσι, η **βιομηχανική παραγωγή** παραμένει κάτω από τα περυσινά επίπεδα της στο δεκάμηνο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου (-5,5%). Ωστόσο η πτώση της έχει περιορι-

στεί σε σχέση με τα μέσα του καλοκαιριού (Ιαν.-Ιούλιος: -6,3%), λόγω κυρίως της ηπιότερης μείωσης της παραγωγής στη μεταποίηση. Παραπλήσιες τάσεις επικρατούν και στη διαμόρφωση του όγκου του **λιανικού εμπορίου**, με την υποχώρησή του στο τρίτο τρίμηνο σε σύγκριση με την ίδια περίοδο πέρυσι να είναι μικρότερη της αντίστοιχης στο δεύτερο τρίμηνο. Πάντως, η διακύμανση του δείκτη θα πρέπει να αποτιμάται υπό το πρίσμα της αύξησης των επίσημων συναλλαγών εξαιτίας της μεγαλύτερης έκδοσης αποδείξεων, που δεν απέτρεψε την υποχώρησή του από το β' τρίμηνο, παρότι στις αρχές του χρόνου ανερχόταν. Στις **κατασκευές** συνεχίζεται για ένα ακόμα τρίμηνο η κατακόρυφη πτώση του δείκτη παραγωγής, εξαιτίας πρωτίστως της καθίζησης της οικοδομικής δραστηριότητας, που έχει σαν αποτέλεσμα να παρουσιάζει συνεχώς νέο ιστορικά ελάχιστο επίπεδο από το 2000. Σε ότι αφορά **τον τουριστικό κλάδο**, η μείωση του κύκλου εργασιών του επίσης επιβραδύνθηκε στο γ' τρίμηνο, ωστόσο, όπως και το προηγούμενο τρίμηνο, διαμορφώθηκε στη διαχρονικά ελάχιστη τιμή του για αυτό το διάστημα του έτους από το 2006, παρά την πολύ καλύτερη παγκόσμια οικονομική κατάσταση φέτος σε σχέση με το 2009.

Στην πλευρά της ζήτησης, η συνεχιζόμενη για τρίτο έτος υποχώρηση των επενδυτικών δαπανών, τις οδήγησε στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας ενδεκαετίας για το πρώτο εννιάμηνο του έτους, 38% μικρότερο του αντίστοιχου το 2007, οπότε και είχε σημειωθεί η υψηλότερη επενδυτική δραστηριότητα κατά τη συγκεκριμένη περίοδο. Η απασχόληση βρίσκεται στο επίπεδο του 2006, παρότι το εργατικό δυναμικό έχει αυξηθεί έκτοτε κατά περίπου

3% (150 χιλ. άτομα). Επιπλέον, διευρύνεται ο περιορισμός των παραγγελιών στη βιομηχανία που ξεκίνησε από τον Ιούλιο, εξαιτίας της κατακόρυφης πτώσης της εγχώριας ζήτησης, αφού η αύξηση των παραγγελιών από το εξωτερικό συνεχίζει, έστω και οριακά, να διευρύνεται.

Συνοπτική αποτύπωση των παραπάνω εξελίξεων αποτελεί η πορεία των δεικτών οικονομικής συγκυρίας του IOBE. Έτσι, ο δείκτης οικονομικού κλίματος κινείται σταθεροποιητικά το τρίμηνο Σεπτεμβρίου-Νοεμβρίου, σε μικρή απόσταση ωστόσο από τη διαχρονικά ελάχιστη τιμή του. Η ίδια εικόνα προκύπτει από τους επιμέρους κλαδικούς δείκτες στη Βιομηχανία και στο Λιανικό Εμπόριο. Ο δείκτης προσδοκιών στις Υπηρεσίες υποχώρησε σημαντικά τον Νοέμβριο, οριακά πάνω από το ιστορικά χαμηλότερο επίπεδό του, ενώ η εκτεταμένη ύφεση που πλήττει τον κατασκευαστικό κλάδο και η συνεπαγόμενη έντονη αβεβαιότητα αντανακλώνται αφενός στη νέα διαχρονικά κατώτατη τιμή του κλαδικού δείκτη στα τέλη του τρίτου τριμήνου, αφετέρου στις σημαντικές διακυμάνσεις του έκτοτε. Προς επίρρωση των οξυμένων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα νοικοκυριά, ο δείκτης καταναλωτικής εμπιστοσύνης βρέθηκε τον Οκτώβριο σε νέο χαμηλότερο επίπεδο από τη θέσπισή του.

Σε ότι αφορά το τελευταίο διάστημα του 2010 και τις αρχές του 2011, πρωτεύοντα ρόλο στις οικονομικές εξελίξεις έχουν: α) η τελική προσπάθεια επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων για το 2010, που αναπροσαρμόστηκαν μετά την πρόσφατη αναθεώρηση των δημοσιονομικών στοιχείων προηγούμενων ετών από την Eurostat β) η ολοκλήρωση του προϋπολογισμού

του 2011 και γ) η επιτάχυνση των δημοσιονομικών-διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, βάσει του χρονοδιαγράμματος ενεργειών που έχει οριστεί στο Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής. Η σημασία επίτευξης όλων των παραπάνω στόχων είναι πολύ υψηλή ενόψει της επόμενης αξιολόγησης από την Ευρ. Επιτροπή, την ΕΚΤ και το ΔΝΤ στα τέλη Φεβρουαρίου, καθώς, **σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού 2011, τον Μάρτιο πρέπει να ικανοποιηθούν οι υψηλότερες μηνιαίες υποχρεώσεις του έτους σε τόκους και χρεολύσια για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, που φθάνουν τα € 12,9 δισ..**

Τούτων δοθέντων, αναμένεται συνέχιση και κλιμάκωση της συγκράτησης των κρατικών δαπανών, αλλά ιδίως της προσπάθειας αύξησης των εσόδων του Τακτικού Προϋπολογισμού, δεδομένης της σημαντικής διάστασης μεταξύ του σχετικού στόχου στο Μνημόνιο και των αποτελεσμάτων στο ενδεκάμηνο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου. **Η περιστολή της δημόσιας κατανάλωσης στο τελευταίο τρίμηνο του 2010 αναμένεται να υπερβεί εκείνη του αμέσως προηγούμενου τριμήνου**, κατά το οποίο σημειώθηκε σχετική χαλάρωσή της, όπως ήδη αναφέρθηκε κατά την παρουσίαση των εθνικολογιστικών στοιχείων, εξαιτίας της πληρωμής υψηλόποσων υποχρεώσεων του κράτους.

Διεύρυνση της υποχώρησης αναμένεται στην πλευρά της κατανάλωσης των νοικοκυριών. Η άνοδος της ανεργίας και η περικοπή του –διπλάσιου από εκείνα του Πάσχα και των θερινών διακοπών– επιδόματος Χριστουγέννων στο δη-

μόσιο τομέα και στους συνταξιούχους, αναμένεται να αποτελέσουν τους δύο βασικούς παράγοντες μεγαλύτερης υστέρησης της ιδιωτικής κατανάλωσης σε σχέση με πέρυσι το δ' τρίμηνο, σε σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο του έτους. Πρόσθετη συγκράτηση των καταναλωτικών δαπανών των νοικοκυριών θα προέλθει και από **την πιστωτική συρρίκνωση στα καταναλωτικά δάνεια που ξεκίνησε τον Ιούλιο**, παγιώθηκε στους επόμενους μήνες και έφτασε τον Οκτώβριο το 2,3%. Ενδεχομένως να επενεργήσει συσταλτικά στην κατανάλωση και η επιφυλακτικότητα απέναντι στις αλλαγές στην αγορά εργασίας και στις ΔΕΚΟ που θα επιφέρουν οι μεταρρυθμίσεις που αποφασίστηκαν στα μέσα Δεκέμβρη.

Η μειούμενη, πολύ χαμηλή πλέον πιστωτική επέκταση και προς τις επιχειρήσεις (2,2% τον Οκτώβριο) και ευρύτερα, η χαμηλή διαθεσιμότητα κεφαλαίων, θα συνεχίσει να είναι ένας από τους παράγοντες **περικοπής/αναστολής των επενδύσεων στο τελευταίο τρίμηνο του έτους**. Τα βασικά αίτια της πτώσης των επενδυτικών δαπανών συμπληρώνουν η χαμηλή εγχώρια ζήτηση και η ακολουθούμενη οικονομική-επενδυτική πολιτική (έλλειψη επί μακρό χρονικό διάστημα πλαισίου για τις επενδύσεις, διαδοχικές περικοπές ΠΔΕ, φορολογία κερδών). Η φθίνουσα πορεία της ζήτησης αντανακλάται στη βιομηχανία στη μεταστροφή της ροής νέων παραγγελιών από ανοδική σε καθοδική από τα μέσα του τρέχοντος έτους, καθώς και στο ότι ποσοστό χρήσης του εργοστασιακού της δυναμικού έχει καθηλωθεί σταθερά κάτω από το 70% καθ' όλο το 2010. Η αλλαγή των επενδυτικών προσδοκιών στον κλάδο κατά τη διάρκεια της χρονιάς απο-

τυπώνεται και στην πρόσφατη **εξαμηνιαία Έρευνα Επενδύσεων στη Βιομηχανία του IOBE**: η εαρινή πρόβλεψη για άνοδο των βιομηχανικών επενδύσεων κατά 6,8% έδωσε τη θέση της στα τέλη του έτους **σε εκτίμηση μείωσης κατά 7,8%**. Πολύ χαμηλό επίπεδο τρέχουσας και αναμενόμενης ζήτησης παρουσιάζουν σταθερά οι επιχειρήσεις στο εμπόριο και στις υπηρεσίες, εκ των βασικότερων κλάδων της ελληνικής οικονομίας, όπως προκύπτει από τις σχετικές αποτιμήσεις τους στις έρευνες οικονομικής συγκυρίας.

Ωστόσο, αποτρεπτικά σε μια πολύ μεγαλύτερη μείωση των επενδύσεων το τελευταίο τρίμηνο του 2010 θα λειτουργήσει το πολύ χαμηλό επίπεδο του δ' τριμήνου του 2009. Η μικρή επιτάχυνση του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων στο ίδιο διάστημα, εφόσον ο νέος, χαμηλότερος στόχος επιτευχθεί, θα έχει πολύ μικρή πρόσθετη θετική επίδραση στο φετινό αποτέλεσμα της επενδυτικής πολιτικής, καθώς δεν έχει μόνο σημασία το ύψος των δημοσίων επενδύσεων, αλλά και η όσο το δυνατόν περισσότερο εμπροσθοβαρής πραγματοποίησή τους κατά μήκος του έτους, προκειμένου να καταστεί δυνατή η λειτουργία των σχετικών πολλαπλασιαστών. **Το ιδιαίτερα βαρύ τρέχον επενδυτικό κλίμα θα δεχθεί τονωτικές παρεμβάσεις στις αρχές του 2011, με την ψήφιση του νέου αναπτυξιακού νόμου, την εφαρμογή του νόμου για την επιτάχυνση στρατηγικών επενδύσεων και τη μείωση του φορολογικού συντελεστή στα αδιανέμητα κέρδη από το 24% στο 20%**. Σε αναμονή ισχύος αυτών, μετατίθεται προσεχώς η υλοποίηση ήδη ολοκληρωμένων επενδυτικών σχεδίων.

Στο πεδίο του **εξωτερικού τομέα** της οικονομίας, τα υποστηρικτικά για το ΑΕΠ αποτελέσματά του ήδη από αρχές του 2010, θα συνεχιστούν και μάλλον θα ενισχυθούν, μέχρι το τέλος του έτους. **Η πτώση των εισαγωγών δεν ανακόπηκε το τρίτο τρίμηνο**, αντιθέτως επιταχύνθηκε, περισσότερο από ότι στο δεύτερο τρίμηνο. Ανεξάρτητα από την επίδραση ενδογενών στην ελληνική οικονομία παραγόντων, θα λειτουργήσουν περιοριστικά στην εισαγωγική ζήτηση η διεύρυνση της απόκλισης της ισοτιμίας του ευρώ/δολαρίου από τα περυσινά επίπεδα κατά το τέταρτο τρίμηνο και παράλληλα η υψηλότερη τιμή του πετρελαίου φέτος. Στο επίπεδο των εισαγωγών στο τέλος του 2010 θα ασκηθούν πρόσθετες πιέσεις από τη συνεχή άνοδο της ανεργίας, την περιογή του συγκριτικά υψηλότερου επιδόματος Χριστουγέννων και την αβεβαιότητα για τις επιπτώσεις προσεχώς από τις αλλαγές στην αγορά εργασίας, που θα οδηγήσουν τους καταναλωτές σε περισσότερο προσεκτικές δαπάνες. Την υποχώρηση των εισαγωγών θα συγκρατήσει μόνο το χαμηλό επίπεδό τους το δ' τρίμηνο του 2009.

Σε ότι αφορά τις **εξαγωγές**, η χαμηλότερη πτώση τους στο τρίτο σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο, έναντι της αντίστοιχης περιόδου του 2009, οφείλεται αποκλειστικά στο πολύ χαμηλότερο επίπεδό τους στο δεύτερο μισό του περασμένου έτους. Μεταξύ διαδοχικών τριμήνων, οι εξαγωγές του γ' τριμήνου του 2010 ήταν κατά 6,2% μικρότερες του αμέσως προηγούμενου τριμήνου, παρά την-οριακή από τα μέσα τους έτους- αντίστοιχη άνοδο των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, γεγονός που αναδεικνύει τα προβλήματα ανταγωνιστικότητας διεθνώς κυρίως των εγχώρια παραγό-

μενων προϊόντων (-12,2% μεταξύ τριμήνων), και σε μικρότερο βαθμό των υπηρεσιών (-1,3%). Η διαγραφόμενη συνέχιση της κάμψης του παγκόσμιου εμπορίου θα επηρεάσει και τις ελληνικές εξαγωγές, ωστόσο η αρνητική επίδραση της διεθνούς ζήτησης θα μετριαστεί και πάλι από τη χαμηλή περυσινή βάση σύγκρισης. **Ως αποτέλεσμα της διεύρυνσης της πτώσης των εξαγωγών και της συνέχισης της μείωσης των εισαγωγών, αναμένεται ο περαιτέρω περιορισμός, σε μικρό βαθμό, του ελλείμματος του εξωτερικού τομέα μέχρι το τέλος του χρόνου.**

Συνισταμένη των μεταβολών στα βασικά μεγέθη του ΑΕΠ που αναλύθηκαν θα είναι η περαιτέρω βάθυνση της ύφεσης στα τέλη του 2010, πρωτίστως λόγω της μεγαλύτερης μείωσης της καταναλωτικής δαπάνης, δημόσιας και ιδιωτικής και της συρρίκνωσης των επενδύσεων. Λαμβάνοντας υπόψη την εξέλιξη των συνιστωσών του ΑΕΠ, το ρυθμό υλοποίησης των μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο και τις αντιδράσεις που συναντούν, όπως και τον χρόνο που χρειάζεται για να αποδώσουν, το IOBE εκτιμά ότι **η ύφεση στο δ' τρίμηνο του 2010 θα κυμανθεί στην περιοχή του 5,4% και στο σύνολο του έτους θα φθάσει το 4,2%.** Αυτή η εκτίμηση συμβαδίζει με τις πλέον πρόσφατες προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και του Υπουργείου Οικονομικών στην Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού για το 2011(Πίνακας 3.2)³⁸.

³⁸ European Economic Forecast-Autumn 2010, European Commission, November 2010 - Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2011, Νοέμβριος 2010 - Greece, Second Review Under the Stand-By Arrangement, IMF, December 2010

Πίνακας 3.2

Εγχώρια Δαπάνη και Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν – Εκτιμήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής
(σε σταθερές αγοραίες τιμές έτους 2000)

	2008	2009	2010	2011
<i>Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές</i>				
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	2,0	-2,3	-4,2	-3,0
Ιδιωτική Κατανάλωση	2,3	-1,8	-4,1	-4,3
Δημόσια Κατανάλωση	0,6	7,6	-9,0	-8,5
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	-7,4	-11,4	-17,4	-7,5
Εξαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	4,0	-20,1	0,6	5,1
Εισαγωγές Αγαθών και Υπηρεσιών	0,2	-18,6	-12,0	-6,4
Απασχόληση	0,1	-0,7	-2,8	-2,6
Αποδοχές Εργαζομένων κατά Κεφαλή	5,9	9,5	-1,8	-0,2
Πραγματικό Μοναδιαίο Κόστος Εργασίας	3,9	3,9	-3,2	-1,4
Αποπληθωριστής ΑΕΠ	3,5	1,2	3,0	1,5
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή	4,2	1,3	4,6	2,2
<i>Συμβολή στη μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ</i>				
Εγχώρια Ζήτηση	0,9	-2,2	-8,0	-6,0
Καθαρές Εξαγωγές	-0,5	2,1	3,9	2,9
Αποθέματα	0,8	-2,1	-0,1	0,1
<i>Σε ποσοστό του ΑΕΠ</i>				
Εμπορικό Ισοζύγιο	-16,6	-16,4	-13,1	-11,1
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης	-7,7	-15,4	-9,6	-7,4
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	-13,8	-14,0	-10,6	-8,0
Ακαθάριστο Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	99,2	126,8	140,2	150,2
<i>Σε ποσοστό</i>				
Ανεργία (% του εργατικού δυναμικού)	7,7	9,5	12,5	15,0

Πηγή: European Economic Forecast-Autumn 2010, European Commission, Νοέμβριος 2010

Πίνακας 3.3

Σύγκριση Προβλέψεων για επιλεγμένους Οικονομικούς Δείκτες για τα έτη 2009- 2011
(σε σταθερές αγοραίες τιμές 2000, ετήσιες % μεταβολές)

	ΥΠΟΙΚ			ΕΕ			ΟΟΣΑ			ΔΑΝΤ		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
ΑΕΠ	-2,3	-4,2	-3,0	-2,3	-4,2	-3,0	-2,3	-3,9	-2,7	-2,6	-4,2	-3,0
Τελική Ζήτηση	:	:	:	-6,6	-6,1	-3,7	-2,5	-7,2	-5,7	:	:	:
Ιδιωτ. Κατανάλωση	-1,8	-4,1	-4,3	-1,8	-4,1	-4,3	-1,8	-3,9	-4,3	-1,8	-4,1	-4,3
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (%)	1,3	4,6	2,2	1,3	4,6	2,2	1,3	4,7	2,5	1,2	4,6	2,2
Ακαθ. Επενδ. Παγίου Κεφαλαίου	-11,4	-17,4	-7,5	-11,4	-17,4	-7,5	-13,9	-18,2	-10,6	-11,4	-18,8	-8,5
Ανεργία (%)	9,1	12,1	14,6	9,5	12,5	15,0	9,5	12,2	14,5	9,4	12,2	14,3
Ισοζύγιο Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ)	-15,4	-9,4	-7,4	-15,4	-9,6	-7,4	-13,7	-8,3	-7,6	-15,4	-9,6	-7,4
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	-13,1	-10,6	-8,0	-14,0	-10,6	-8,0	-11,4	-10,5	-7,5	-11,2	-10,4	-7,1
Ακαθ. Δημόσιο Χρέος (% ΑΕΠ)	126,8	142,5	152,6	126,8	140,2	150,2	:	:	:	127	141	152

Πηγές: Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2011, Νοέμβριος 2010 -European Economic Forecast-Autumn 2010, European Commission, November 2010 - OECD Economic Outlook No. 88, November 2010 - Greece, Second Review Under the Stand-By Arrangement, IMF, December 2010

Η εντεινόμενη ύφεση θα αποτυπωθεί αναπόφευκτα στα τεκταινόμενα **αγορά εργασίας**. Όπως είχε εκτιμηθεί στην προηγούμενη τριμηνιαία έκθεση του IOBE, η ανεργία δεν περιορίστηκε το τρίτο τρίμηνο φέτος από τις εποχικές επιδράσεις που παρουσιάζονταν διαχρονικά μέχρι και το 2008. Άλλωστε, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις υποχώρησαν κατά 4,3% στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου σε σύγκριση με πέρυσι, ενώ υπολείπονται κατά 13,6% εκείνων το 2008³⁹. Υπό αυτή την επίδραση και εξαιτίας της διεύρυνσης της συρρίκνωσης της οικονομικής δραστηριότητας γενικότερα, η ανεργία αυξήθηκε στο τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο, στην ίδια –αναλογικά– έκταση που είχε ανέλθει το ίδιο τρίμηνο του 2009. Οριακά διευρύνθηκε και η διαφορά της από την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους, που πλέον ξεπερνάει τις τρεις εκατοστιαίες μονάδες (12,4% έναντι 9,3%).

Σε αντιστοιχία με τα προηγούμενα τρίμηνα και αντανakλώντας τις επιπτώσεις της μείωσης του ΑΕΠ, **η άνοδος της ανεργίας προήλθε κατά κύριο λόγο από την εντονότερη υποχώρηση της απασχόλησης**, με ρυθμό υπερδιπλάσιο εκείνου στο πρώτο τρίμηνο του 2010, 3,0% από 1,3%. Διεύρυνση, χαμηλότερη από ότι νωρίτερα φέτος, παρουσίασε το εργατικό δυναμικό, κατά περίπου 14.000 άτομα (+0,4%), αποτελώντας παράγοντα μικρής επιπλέον αύξησης της ανεργίας. Επακόλουθα, η αναμενόμενη ενίσχυση της ύφεσης στο τελευταίο τρίμηνο του τρέχοντος έτους, θα αποτυπωθεί και στην αγορά εργασίας με περαιτέρω συρρίκνωση της απασχόλησης. Αντίρροπα στη συγκεκριμένη

εξέλιξη και στον αντίκτυπο της στην ανεργία ενδεχομένως να λειτουργήσει μια πτώση του εργατικού δυναμικού, καθώς σε συνθήκες παρατεταμένης ύφεσης, οι επίμακρον μη δυνάμενοι να βρουν εργασία, εγκαταλείπουν σταδιακά την προσπάθεια και εξέρχονται του εργατικού δυναμικού. Αυτή η τάση αναμένεται να γίνει εμφανής το 2011. Συνεκτιμώντας όλα τα παραπάνω δεδομένα, το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να ξεπεράσει το 13,0% στο τέταρτο τρίμηνο, **διαμορφώνοντας την ανεργία στο σύνολο του έτους στην περιοχή του 12,2%**.

Η άνοδος της ανεργίας, σε συνδυασμό με τους υπόλοιπους λόγους που θα αποδυναμώσουν την καταναλωτική ζήτηση και αναφέρθηκαν παραπάνω, **θα επιταχύνουν την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού** που ξεκίνησε τον Οκτώβριο και συνεχίστηκε και το Νοέμβριο. Ωστόσο, η μέχρι τώρα εξασθένισή του οφείλεται κατά κύριο λόγο στο υψηλότερο επίπεδο του δείκτη τιμών καταναλωτή κατ' αυτούς τους μήνες του 2009 σε σύγκριση με τους προηγούμενους: φέτος, ενώ ο δείκτης τιμών καταναλωτή (ΔΤΚ) υποχωρούσε τους καλοκαιρινούς μήνες, ο πληθωρισμός διατηρούταν σε υψηλά επίπεδα ή ακόμα και αυξανόταν, εξαιτίας του πολύ χαμηλού επιπέδου του ΔΤΚ πριν ακριβώς ένα χρόνο. Από τον Σεπτέμβριο ο δείκτης τιμών παραμένει σε ανοδική τροχιά, εξέλιξη που αντανakλά την ανθεκτικότητα χρόνιων στρεβλώσεων σε πολλές αγορές, ωστόσο η αύξησή του την ίδια περίοδο πέρυσι ήταν ταχύτερη, με αποτέλεσμα ο πληθωρισμός στην τρέχουσα περίοδο να επιβραδύνεται. Αυτό το «αποτέλεσμα βάσης», μαζί με την φθίνουσα ζήτηση, θα χαλαρώσουν τις πληθωριστικές πιέσεις που θα ασκηθούν από τις αρχές του νέου χρόνου λόγω της αύξησης

³⁹ Ισοζύγιο Πληρωμών, Ιούνιος και Σεπτέμβριος 2010, Τράπεζα της Ελλάδος

των δύο χαμηλότερων βαθμίδων του Φ.Π.Α. από το 5,5% και το 11%, στο 6,5% και 13% αντίστοιχα. Για το 2010, ο πληθωρισμός προβλέπεται να παραμείνει στο σύνολο του έτους στο μέσο επίπεδο του ενδεκάμηνου Ιανουαρίου-Νοεμβρίου, στο **4,7%**.

Συνοψίζοντας, είναι προφανές ότι η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει τις «ωδίνες», σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, ενός εμπροσθοβαρούς προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής, το οποίο, εάν επαληθευτούν οι πρόσφατες εκτιμήσεις στο Εισηγητική Έκθεση του Προϋπολογισμού του 2011, θα έχει σαν αποτέλεσμα μια πρωτοφανή μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος κατά έξι εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ σε ένα μόνο έτος. Αυτό το αποτέλεσμα επιτεύχθηκε κατά κύριο λόγο με αύξηση των φορολογικών συντελεστών, περικοπές μισθών και συντάξεων, έκτακτες εισφορές στις επιχειρήσεις, περιορισμό του προγράμματος δημοσίων επενδύσεων, οριζόντιες περικοπές δαπανών. Με μέτρα δηλαδή άμεσης απόδοσης, που είναι επόμενο να προκαλούν οξείες κοινωνικές αντιδράσεις, αλλά δεν αγγίζουν μακροχρόνια, διαρθρωτικά προβλήματα λειτουργίας του κράτους και της ελληνικής οικονομίας γενικότερα. Σε αυτά μετατοπίζεται σταδιακά το κέντρο ενδιαφέροντος της οικονομικής πολιτικής, σύμφωνα και με το πρόσφατα επικαιροποιημένο Μνημόνιο, με πλήθος σχεδιασμένων μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων για το 2011, στροφή που εκτός των όποιων θετικών συνεπειών μπορεί να έχει, είναι και αναπόφευκτη, καθώς τα όρια απόδοσης μέτρων του τύπου όσων ήδη έχουν ληφθεί δείχνουν να εξαντλούνται. **Ωστόσο, σε αντίθεση με τα έως τώρα μέτρα, οι ωφέλειες των όποιων μεταρρυθμιστικών παρεμβά-**

σεων δεν προκύπτουν άμεσα. Τουλάχιστον χρειάζεται χρόνος για την προσαρμογή λειτουργιών, θεσμών και αγορών σε αυτές και ακολούθως για την πλήρη απόδοσή τους.

Συνεπώς, σε αυτή τη χρονική στιγμή κατά την οποία η ελληνική οικονομία βρίσκεται σε διαδικασία προσαρμογής, απαιτείται υπευθυνότητα, υπομονή, προσπάθεια και διάθεση συνεργασίας και συγκερασμού των διαφορετικών απόψεων και συμφερόντων που έχουν αναπτυχθεί και παγιωθεί στην οικονομία, **με συνυπολογισμό του κόστους / οφέλους που προκύπτει για το σύνολο της κοινωνίας και όχι απλώς για μεμονωμένες κοινωνικές ή οικονομικές ομάδες. Είναι επίσης σαφές ότι πρέπει να γίνουν συγκεκριμένες επιλογές και να ληφθούν αποφάσεις σε διαρκή διλήμματα που (θα) προκύπτουν σε διάφορους τομείς, καθώς οι καθυστερήσεις ή νέες αναβολές, δεν προσφέρουν πλέον κανένα πλεονέκτημα σε πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο.** Αντίθετα υπονομεύουν το σύνολο της προσπάθειας που καταβάλλεται από την ελληνική κοινωνία, αποδυναμώνουν τη δυναμική των ωφελειών που μπορούν να προκύψουν και τελικά καθυστερούν την απαιτούμενη εδώ και πολλά χρόνια διαδικασία αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας, που μπορεί να την οδηγήσει σε ένα νέο βιώσιμο αναπτυξιακό κύκλο.

3.2 Εξελίξεις και Προοπτικές σε βασικούς τομείς της οικονομίας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι τριμηνιαίοι δείκτες δραστηριότητας που καταρτίζει η ΕΛΣΤΑΤ και οι οποίοι αποτυπώνουν την πορεία της παραγωγής στη Βιο-

μηχανία, καθώς και του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων στους τομείς των Κατασκευών, του Εμπορίου και των Υπηρεσιών. Ταυτόχρονα παρουσιάζονται αντίστοιχοι κλαδικό δείκτες που κατασκευάζει το IOBE με βάση τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας τις οποίες διεξάγει στην Ελλάδα από το 1981 και έπειτα. Ο συνδυασμός των δεικτών αυτών και η συνεκτίμηση των τάσεων που προκύπτουν, συνεισφέρουν σε μια ευρύτερη απεικόνιση της πλευράς της προσφοράς της οικονομίας, αποτυπώνοντας την ένταση της εγχώριας ζήτησης.

Βιομηχανία

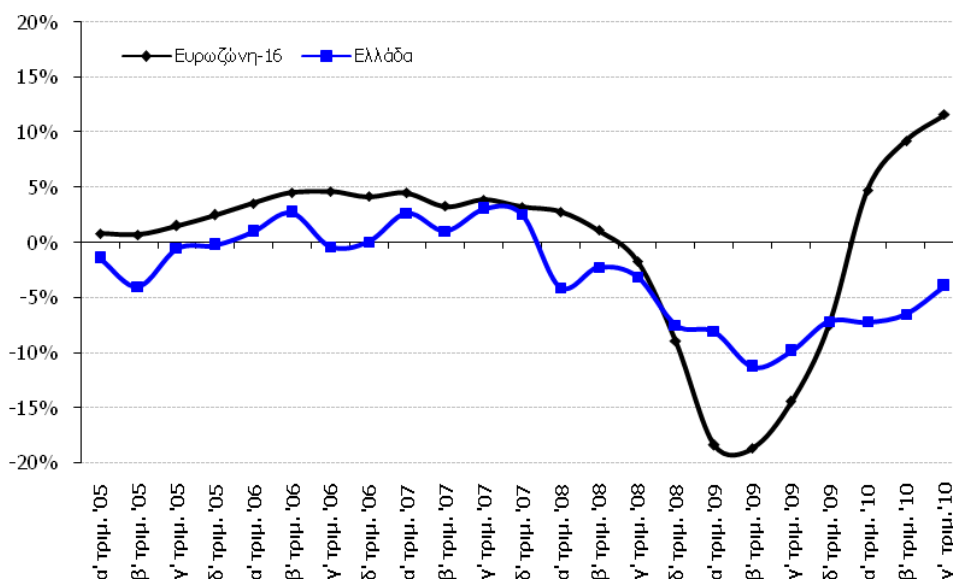
Συνεχίζεται η καθοδική πορεία του δείκτη βιομηχανικής παραγωγής που έχει ξεκινήσει από τον Ιανουάριο του 2008. Συγκεκριμένα ο δείκτης παρουσίασε μείωση κα-

τά 4,2% τον Οκτώβριο σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα πέρυσι. Παρόλα αυτά, **σε ετήσια βάση επιβραδύνθηκε η μείωση που παρουσιάζει η βιομηχανική παραγωγή τους δέκα πρώτους μήνες του έτους η οποία διαμορφώνεται σε -5,5%** σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009, έναντι κάμψης κατά 10,0% σε σχέση με το 2008.

Σε επίπεδο Ευρωζώνης στην πλειονότητα των κρατών μελών σημειώνεται αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής. Έτσι στο πρώτο εννιάμηνο του 2010 η άνοδος βρίσκεται στο 5,8% έναντι σημαντικής πτώσης κατά 15,6% το 2009. Συνεπώς στην ευρωζώνη η βιομηχανία έχει ανακάμψει ουσιαστικά και φαίνεται να εισέρχεται σε πορεία σταθερής ανόδου, αντίθετα με την Ελλάδα.

Διάγραμμα 3.1.

Δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη-16 Π.Μ. (%) ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους

Πηγή: Eurostat **Επεξεργασία:** IOBE

Σε κλαδικό επίπεδο η μεγαλύτερη υποχώρηση της παραγωγής στη χώρα (κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου) καταγράφεται στον κλάδο Παροχής Ηλεκτρικού Ρεύματος κατά 8,9% το 2010 έναντι πτώσης κατά 3,9% το 2009. Στα Ορυχεία-Λατομεία επιβραδύνεται η πτωτική πορεία, με ρυθμό σχεδόν υποδιπλάσιο σε σχέση με το 2009 (-6,7% αντί -12,1%). Ταυτόχρονα και οι Μεταποιητικές βιομηχανίες καταγράφουν ηπιότερη πτώση (-4,6% αντί -12,2%) σε σχέση με το 2009. Τέλος, ο δείκτης παροχής νερού παρουσιάζει οριακή άνοδο κατά 0,9% έναντι πτώσης 2,7% πέρυσι.

Στα **Ορυχεία-Μεταλλεία** η επιβράδυνση του πτωτικού ρυθμού ερμηνεύεται από τη σημαντική ενίσχυση στον κλάδο άντλησης αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου (58,5% αντί 24,3% το 2009) αλλά και στην αύξηση της παραγωγής στην εξόρυξη μεταλλούχων μεταλλευμάτων (12,5% αντί -24,6% πέρυσι). Οριακή αύξηση 0,9% παρουσιάζουν οι άλλες εξορυκτικές και λατομικές δραστηριότητες μετά τη μεγάλη μείωση της αντίστοιχης περιόδου του 2009 (-29,0%). Ωστόσο, υποχωρεί με εντονότερους ρυθμούς ο δείκτης παραγωγής στην εξόρυξη άνθρακα και λιγνίτη (-13,5% αντί -1,6%) γεγονός που σχετίζεται άμεσα με την σημαντική υποχώρηση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από καύσιμο λιγνίτη, κατά 9,44% για την υπό μελέτη περίοδο σε σχέση με την αντίστοιχη του 2009 (στοιχεία ΔΕΣΜΗΕ).

Στη **Μεταποίηση**, οι 17 από τους 24 κλάδους κινούνται πτωτικά στη διάρκεια του πρώτου δεκαμήνου του 2010, ενώ η βελτίωση της βιομηχανικής παραγωγής στην ΕΕ δείχνει να επηρεάζει θετικά τους εγχώ-

ριους κλάδους με εξαγωγικές δραστηριότητες. Στους κλάδους με υψηλό συντελεστή στάθμισης για την εγχώρια οικονομία, επιβραδύνεται η πτωτική πορεία του κλάδου των Τροφίμων (-2,9% από -4,2% πέρυσι) ενώ αντίθετα η πτώση που καταγράφεται στα Ποτά είναι εντονότερη από πέρυσι (-7,1% αντί -6,4%). Η παραγωγή Κλωστοϋφαντουργικών υλών συνεχίζει την καθοδική της πορεία, η οποία αν και μικρότερη από το 2009 (-19,6% αντί -29,4%) έχει σαν αποτέλεσμα περαιτέρω σημαντική συρρίκνωση του κλάδου. Από την άλλη πλευρά, η παραγωγή βασικών μετάλλων ενισχύεται σημαντικά (11,3% σε σχέση με έντονη πτώση 20,1% πέρυσι) ενώ οριακή άνοδο εξακολουθεί να παρουσιάζει η παραγωγή χημικών προϊόντων (+0,9% έναντι απωλειών 15,7% το 2009).

Η παραγωγή παραγώνων πετρελαίου και προϊόντων άνθρακα συνεχίζει να αυξάνεται (4,7% αντί 1,6% πέρυσι), ενώ σημαντικά επιβραδύνεται η αύξηση της παραγωγής βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και σκευασμάτων (4,1% αντί 18,2% το 2009).

Συνολικά, οι κλάδοι που παράγουν κεφαλαιουχικά και ενδιάμεσα αγαθά, εμφανίζουν ισχυρή μείωση παραγωγής (-25,0% και -20,0% αντίστοιχα), όση και πέρυσι. Ενισχυμένη είναι η κάμψη στην Ενέργεια (-5,0% αντί -2,2%) και στα μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά (-6,2% αντί -5,1%). Αντίθετα τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά παρουσιάζουν πτώση με ρυθμό ηπιότερο του περυσινού (-11,4% έναντι -22,3%).

Κατασκευές

Συνεχίστηκε και το γ' τρίμηνο η σημαντική υποχώρηση του γενικού δείκτη παραγωγής στις κατασκευές ο οποίος διαμορφώθηκε

στις 63,3 μονάδες (ιστορικό χαμηλό πενταετίας), καταγράφοντας **πτώση της τάξης του 37% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι, έναντι εξίσου σημαντικής μείωσης κατά 30,8%** πέρυσι.

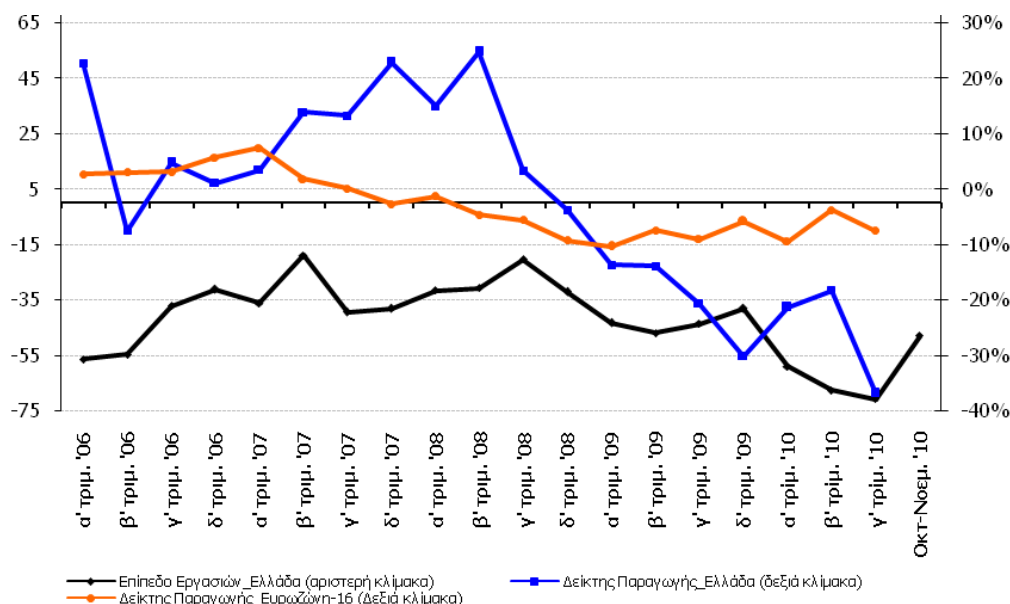
Η εικόνα στην Ευρωζώνη είναι μεν πτωτική αλλά με ηπιότερο ρυθμό σε σχέση με πέρυσι (βλ. Διάγραμμα 3.2). Η πορεία του ευρωπαϊκού δείκτη αντικατοπτρίζει προσπάθεια σταθεροποίησης του κλάδου, μιας και επιβραδύνονται οι αρνητικοί ρυθμοί σε σχέση με άλλα τρίμηνα (-7,6% σε σχέση με -9,1% το 2009). Σημαντικές απώλειες εμφανίζει η Ρουμανία (-14,6% αντί +1,9%

το 2009), η Σλοβενία (-5,2% σε σχέση με -6,2%) και η Ολλανδία (-2,7% έναντι -0,3% πέρυσι).

Στους επιμέρους δείκτες του τομέα για την Ελλάδα, ο δείκτης παραγωγής οικοδομικών έργων σημείωσε πτώση -47,2% έναντι απωλειών 31,6% το γ' τρίμηνο του 2009, ενώ παρόμοια τάση εμφανίζει και ο δείκτης παραγωγής Έργων Πολιτικού Μηχανικού (-31,7%). Πτωτική σε σχέση με το 2009 τόσο σε όρους αδειών όσο και σε όρους όγκου, είναι η συνολική οικοδομική δραστηριότητα για τους πρώτους εννέα μήνες του έτους (37.092 άδειες), -10,9% σχέση με πέρυσι.

Διάγραμμα 3.2

Δείκτης Παραγωγής στις Κατασκευές –ετήσια ΠΜ(%)– στην Ελλάδα και στην Ευρωζώνη-16 και Δείκτης Επιπέδου Εργασιών στην Ελλάδα (1996-2006=100)

Πηγή:ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: IOBE

Ο όγκος της οικοδομικής δραστηριότητας υποχωρεί κατά 25,7% σε συνέχεια του -24,0% το 2009. Τέλος, σημαντική είναι και η υποχώρηση στην επιφάνεια των νεόδμητων οικοδομημάτων η οποία διαμορφώνεται στο -20,7% σε συνέχεια του. -19,7% το 2009.

Η σημαντική ύφεση στον κλάδο αγγίζει όλες τις περιφέρειες, καθώς σε όλες σημειώνονται μείωση στον αριθμό των νέων αδειών. Η πτώση είναι έντονη στην Κρήτη (-19,5%), στη Δυτική Μακεδονία (-19,2%), στο Βόρειο Αιγαίο (-18,8%) και στη Στερεά Ελλάδα (-13,4%).

Το γ' τρίμηνο του 2010, οι συναλλαγές οικιστικών ακινήτων με τη διαμεσολάβηση πιστωτικών ιδρυμάτων κατέγραψαν μικρές απώλειες -3,8% (στις 16 χιλ.) σε σχέση με το 2009 ενώ η μεταβολή σε σχέση με το β' τρίμηνο του έτους άγγιξε το -13,7%. Ωστόσο, η κάμψη των συναλλαγών είναι εντονότερη σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2008 όπου διαμορφώνεται στο -43,0%. Παράλληλα συνεχίζεται η καθοδική πορεία της αξίας των συναλλαγών με μείωση 11,2% σε σχέση με το β' τρίμηνο. Σε διαρκή υποχώρηση βρίσκεται και η στεγαστική πιστωτική επέκταση. Το κεφάλαια των στεγαστικών δανείων περιορίζονται κατά 1,45% το μήνα

Οκτώβριο έναντι -0,31% του Αυγούστου ενώ το μέσο επιτόκιο στεγαστικών δανείων του Οκτωβρίου σημειώνει ελάχιστη αύξηση και διαμορφώνεται στο 3,68% σε σχέση με τον προηγούμενο μήνα (3,62%).

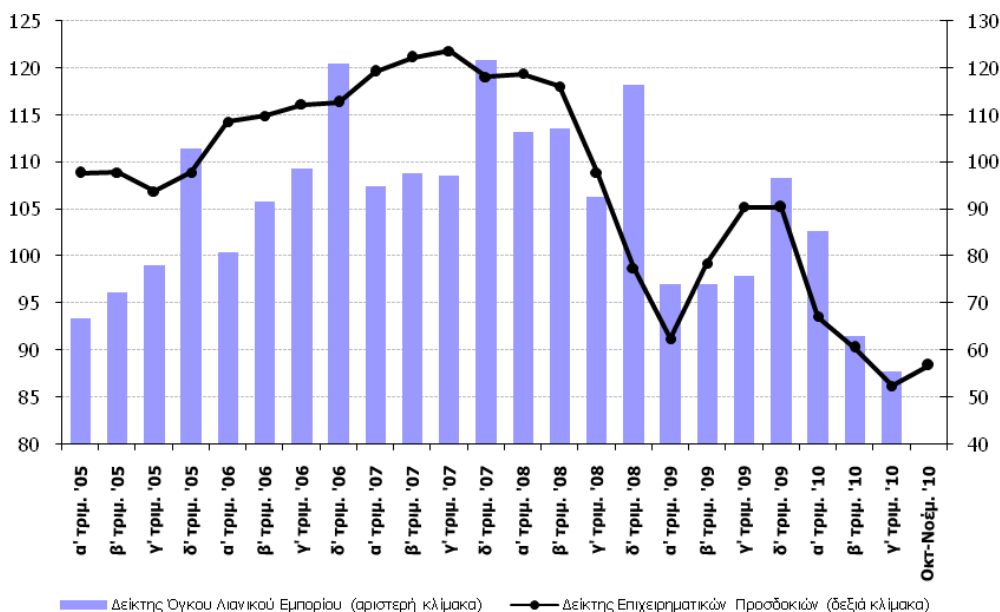
Λιανικό Εμπόριο

Ένας από τους πλέον χαρακτηριστικούς δείκτες στους οποίους αποτυπώνονται έντονα οι εκάστοτε τάσεις από την πλευρά της κατανάλωσης είναι οι λιανικές πωλήσεις. Σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα διαμορφώθηκε ο δείκτης Όγκου του Λιανικού Εμπορίου (κύκλος εργασιών σε σταθερές τιμές, με καύσιμα και λιπαντικά αυτοκινήτων⁴⁰) για το γ' τρίμηνο φτάνοντας τις 87,8 μονάδες (χαμηλό ρεκόρ των τελευταίων 6 ετών) σημειώνοντας μείωση 10,3% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2009, αλλά και 4,0% έναντι του προηγούμενου τριμήνου. **Συνολικά στο εννιάμηνο του 2010 η μείωση είναι της τάξης του 3,4%, που είναι όμως ηπιότερη της αντίστοιχης περυσινής μείωσης που ξεπερνούσε το 12%.** Επιπλέον σχεδόν όλοι οι υποκλάδοι του λιανικού εμπορίου καταγράφουν σημαντικές απώλειες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο του έτους, αλλά και με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2009.

⁴⁰ Σύμφωνα με τη νέα στατιστική ταξινόμηση οικονομικών δραστηριοτήτων NACE Rev.2 ο κλάδος «Λιανικής πώλησης καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων» κατατάσσεται στο **Λιανικό Εμπόριο** και πλέον δεν ανήκει στην κατηγορία «Εμπόριο, συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών».

Διάγραμμα 3.3

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου (2005=100) και Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκίων στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η μεγαλύτερη πτώση το γ' τρίμηνο εμφανίζεται στις κατηγορίες Ένδυση-Υπόδηση και Έπιπλα-Ηλεκτρικά είδη-Οικιακός εξοπλισμός όπου σημειώνεται μείωση της τάξης του 17% και στις δύο κατηγορίες (έναντι αύξησης 4,4% και μείωσης 13,5% πέρυσι αντίστοιχα). Ακολουθούν τα Καύσιμα-Λιπαντικά αυτοκινήτων που συνεχίζουν την πτωτική πορεία με ρυθμό -11,1% (έναντι -6,2% πέρυσι), τα Φαρμακευτικά-Καλλυντικά (-10,7% έναντι ανόδου 3,1% το 2009) και τα Πολυκαταστήματα όπου εντείνεται η καταγραφή απωλειών (η οποία ξεκίνησε από το δ' τρίμηνο του 2008) με ρυθμό -10,0%. Στο ίδιο κλίμα κινούνται και τα Μεγάλα καταστήματα Τροφίμων, όπου ο δείκτης όγκου λιανικού εμπορίου καταγράφει επιδείνωση κατά 8,5% για το

γ' τρίμηνο (-4,8% το 2009). Τέλος στα Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά η περυσινή πολύ μεγάλη συρρίκνωση (-25,4%) απλώς περιορίζεται στο γ' τρίμηνο του 2010 στα επίπεδα του -5,4%.

Συνολικά στο εννιάμηνο συνεχίζεται η ισχυρή πτώση του όγκου λιανικών πωλήσεων (Πίνακας 3.4) στα Πολυκαταστήματα με ρυθμό -11,8% (έναντι -10,2% για το 2009), ενώ εντείνεται στην Ένδυση-Υπόδηση (-8,7% αντί ανάπτυξης 3,9% για το 2009). Στα Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων ο ρυθμός μείωσης υποτριπλασιάζεται σε σχέση με το 2009 (-8,3% έναντι -27,5% το 2009). Τέλος, σταθεροποιείται σε σχέση με το 2009 ο κλάδος Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων.

Πίνακας 3.4

Ετήσιες Μεταβολές Δείκτη Όγκου στο Λιανικό Εμπόριο, Ιανουάριος -Σεπτέμβριος

Κατηγορίες καταστημάτων λιανικού εμπορίου	Δείκτης Όγκου (2005=100)				
	Ιαν-Σεπ 2008	Ιαν-Σεπ 2009	Ιαν-Σεπ 2010	ΠΜ (%) '09/'08	ΠΜ (%) '10/'09
Γενικός Δείκτης	111,0	97,3	93,9	-12,4%	-3,4%
Γενικός Δείκτης (εκτός καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων)	107,4	96,1	92,5	-10,5%	-3,7%
Επιμέρους κατηγορίες καταστημάτων					
Μεγάλα καταστήματα τροφίμων	113,0	105,1	102,1	-6,9%	-3,0%
Πολυκαταστήματα	122,5	110,0	98,2	-10,2%	-11,8%
Καύσιμα και Λιπαντικά Αυτοκινήτων	122,8	89,0	80,8	-27,5%	-8,3%
Τρόφιμα - Ποτά - Καπνός	93,6	91,1	89,0	-2,7%	-2,1%
Φαρμακευτικά-Καλλυντικά	105,6	106,2	109,1	0,6%	2,8%
Ένδυση-Υπόδηση	91,4	95,0	86,3	3,9%	-8,7%
Έπιπλα-Ηλεκτρικά Είδη-Οικιακός Εξοπλισμός	119,4	97,2	89,5	-18,6%	-7,7%
Βιβλία-Χαρτικά-Λοιπά είδη δώρων	106,2	76,5	75,8	-27,9%	-0,7%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.5

Κλαδικό Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στο Λιανικό Εμπόριο (1996-2006=100)

	Ιαν-Νοέμ 2008	Ιαν-Νοέμ 2009	Ιαν-Νοέμ 2010	ΠΜ% 09/08	ΠΜ% 10/09
Τρόφιμα - Ποτά - Καπνός	113,7	86,4	76,3	-24,0%	-11,7%
Υφάσματα -Ένδυση - Υπόδηση	119,7	90,1	69,0	-24,7%	-23,4%
Είδη Οικιακού εξοπλισμού	108,3	68,0	56,0	-37,2%	-17,6%
Οχήματα - Ανταλλακτικά	95,7	77,7	42,8	-18,9%	-44,9%
Πολυκαταστήματα	115,9	105,8	88,5	-8,7%	-16,3%
Σύνολο Λιανικού Εμπορίου	105,8	80,4	59,4	-24,0%	-26,1%

Πηγή:ΙΟΒΕ

Οι τάσεις αυτές έχουν αποτυπωθεί αρκετά νωρίς στις **Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του ΙΟΒΕ**, για διάφορους κλάδους τους Λιανικού Εμπορίου. Στο σύνολο του Λιανικού Εμπορίου, σε συνέχεια αντίστοιχης υποχώρησης το 2009 ο δείκτης υποχωρεί εκ νέου με -26% (έναντι -24% το 2009).

Στις επιμέρους κατηγορίες, μείωση αντίστοιχου μεγέθους με πέρυσι καταγράφεται στα Υφάσματα-Ένδυση-Υπόδηση (-23,4%) ενώ το αρνητικό κλίμα δείχνει να αμβλύνεται στα Είδη Οικιακού Εξοπλισμού (-17,6% έναντι -37,2%). Απογοητευτικές είναι οι επιχειρηματικές προσδοκίες στον κλάδο

Οχημάτων-Ανταλλακτικών (-44,9%) και στα Πολυκαταστήματα (-16,3%), ενώ περιορίζεται σχετικά η απαισιοδοξία στα Τρόφιμα-Ποτά-Καπνός (-11,7% έπειτα από σημαντική πτώση -24% το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι).

Ειδικά ως προς τα Αυτοκίνητα - Οχήματα ο Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών συνεχίζει την πτωτική του πορεία στο δίμηνο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου, καθώς διαμορφώθηκε στο 1/3 σχεδόν του μέσου όρου της περιόδου 2001-2009. Τα 2/3 των επιχειρήσεων εκτιμούν ότι οι πωλήσεις θα μειωθούν περαιτέρω το επόμενο τρίμηνο (καθώς τη στιγμή της έρευνας δεν ήταν

γνωστή η προώθηση φορολογικών ελαφρύνσεων), ενώ τα 3/4 αναμένουν πτώση στις παραγγελίες τους προς τους προμηθευτές. Άλλωστε, από τα επίσημα στοιχεία πωλήσεων προκύπτει ότι το επίπεδο πωλήσεων στο 11μηνο του 2010 υπολείπεται κατά 1/3 σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2009, ενώ είναι στο ήμισυ των πωλήσεων του 2008. Η εξέλιξη αυτή επιβαρύνει τον κλάδο σε όρους απασχόλησης – με τη μείωση να προσεγγίζει το 10%-, ενώ ταυτόχρονα μειώνονται τα φορολογικά έσοδα από το αυτοκίνητο σε μια δύσκολη οικονομική συγκυρία. Έτσι τα φορολογικά έσοδα από το Τέλος Ταξινόμησης των νέων οχημάτων που αναμένεται να εισπραχθούν σε όλο το 2010, είναι μειωμένα κατά 42% σε σχέση με το 2009, και 67% σε σχέση με το 2008, όπως τουλάχιστον είχαν προυπολογιστεί.

Από την πλευρά της ζήτησης, η πρόθεση αγοράς αυτοκινήτου, σύμφωνα με την τελευταία διαθέσιμη μέτρηση (Οκτώβριος 2010), υποχωρεί σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, καθώς το ποσοστό όσων δήλωσαν ότι είναι πολύ πιθανό να προβούν στην αγορά νέου αυτοκινήτου το επόμενο 12μηνο, μειώθηκε αισθητά στο 0,9% από 2,7% περίπου στις προηγούμενες μετρήσεις.

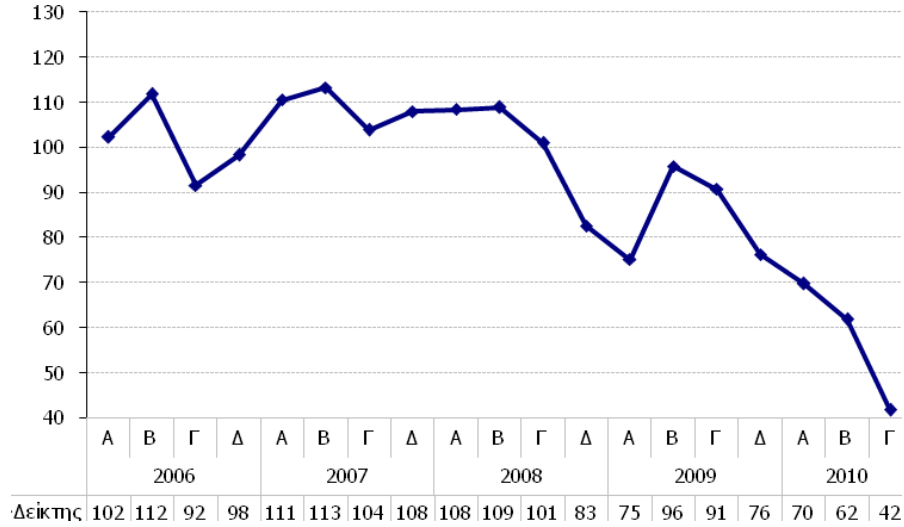
Χονδρικό Εμπόριο

Ο δείκτης κύκλου εργασιών στο χονδρικό εμπόριο κατά NACE Rev.2⁴¹, σημείωσε υποχώρηση κατά 14,3% σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2009, έναντι αντίστοιχης πτώσης κατά 4,1% για το 2008. Σημαντική μείωση παρουσίασε ο δείκτης και σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο (-9,4%).

⁴¹ Ο δείκτης στο Χονδρικό Εμπόριο υπολογίζεται χωρίς το Φ.Π.Α. και περιλαμβάνει τα συνολικά ποσά που έχει τιμολογήσει η επιχείρηση στη διάρκεια της περιόδου αναφοράς (τρίμηνο)

Διάγραμμα 3.4

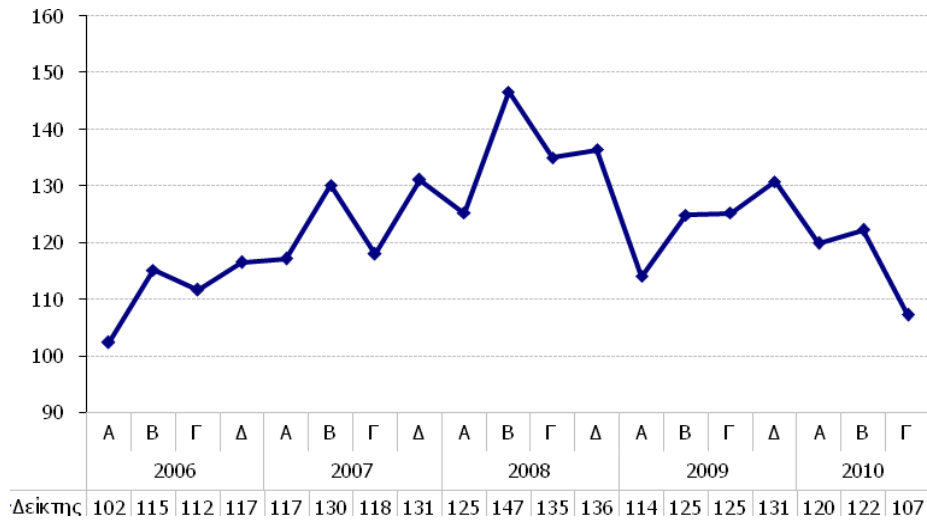
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον κλάδο Εμπόριο, Συντήρηση και Επισκευή αυτοκινήτων και μοτοσυκλετών, και εμπόριο συναφών ανταλλακτικών και εξαρτημάτων. Κλάδος 45 (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.5

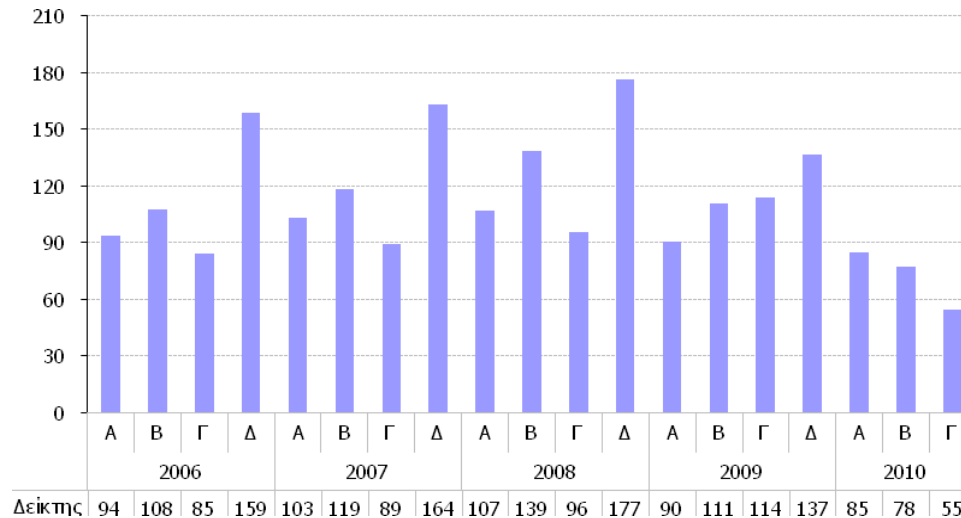
Εξέλιξη του Δείκτη Κύκλου Εργασιών στο Χονδρικό Εμπόριο (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.6

Εξέλιξη του δείκτη κύκλου εργασιών στον τομέα των Υπηρεσιών Πληροφορικής. Κλάδος 62 (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Υπηρεσίες

Στον τομέα των Υπηρεσιών⁴² αυξήθηκαν οι κλάδοι που παρουσιάζουν μείωση εργασιών το γ' τρίμηνο του 2010 σε σχέση με πέρυσι. Συγκεκριμένα 12 από τους 14 κλάδους καταγράφουν απώλειες κατά την πιο πρόσφατη περίοδο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου, έναντι 8 κλάδων πέρυσι. Συνολικά το πρώτο εννιάμηνο του 2010, 13 κλάδοι κινούνται πτωτικά έναντι 11 κλάδων το 2009. Συγκεκριμένα:

Κατακόρυφη πτώση καταγράφεται το τρίτο τρίμηνο του έτους σε σχέση με πέρυσι στις **υπηρεσίες διοικητικών δραστηριοτήτων γραφείου** (κλάδος 82) οι οποίες υποχωρούν έντονα κατά 60,4% (έναντι ενίσχυσης 28,1% πέρυσι), με το δείκτη να αγγίζει ιστορικά χαμηλά επίπεδα. Πτώση κατά 57,5% σημειώνεται στις **υπηρεσίες άλλων επαγγελματικών επιστημονικών και τεχνικών δραστηριοτήτων**

κλών και τεχνικών δραστηριοτήτων (κλάδος 74). Η τιμή του δείκτη διαμορφώνεται στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων καταγεγραμμένων τριών ετών.

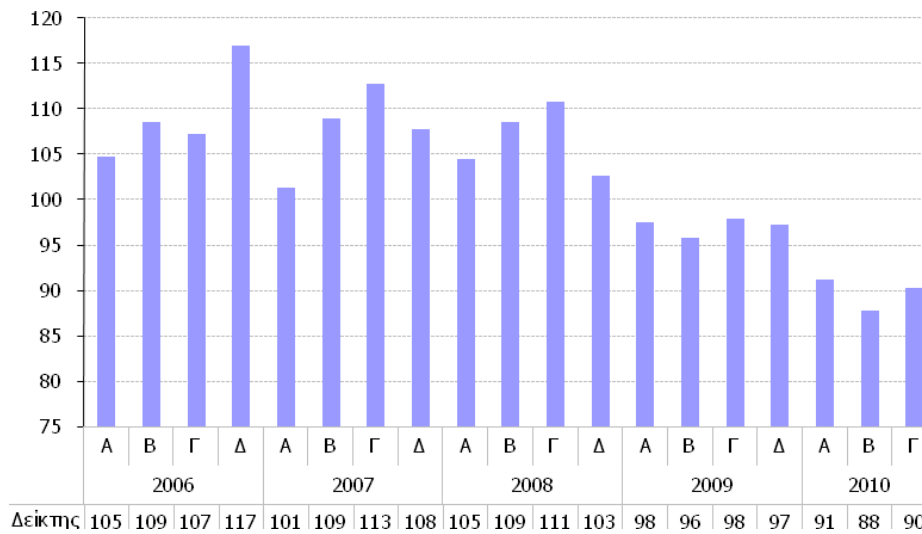
Έντονη, αλλά ηπιότερη πτώση ακολουθεί ο δείκτης στις **Υπηρεσίες Πληροφορικής** (κλάδος 62) με υποχώρηση της τάξης του 52,2% (έναντι ενίσχυσης κατά 19,2% το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι) σημειώνοντας ωστόσο αρνητικό ρεκόρ τριμήνου για την περίοδο 2007-2010. Από το δυσοίωνα οικονομικό κλίμα, επηρεάζονται και οι **Υπηρεσίες Τηλεπικοινωνιών** (κλάδος 61), οι οποίες το γ' τρίμηνο του 2010 σημειώνουν απώλειες που ξεπερνούν το 7,7% (σε σχέση με το 2009), όταν πέρυσι ο δείκτης είχε υποχωρήσει κατά 11,7% (σε σχέση με το 2008).

⁴² Οι δείκτες που επιλέγονται να παρουσιαστούν από το ΙΟΒΕ είναι κυρίως αυτοί για τους οποίους προκύπτουν πρόσθετα –συμπληρωματικά στοιχεία και από τις έρευνες οικονομικής συγκυρίας του ΙΟΒΕ, οπότε μπορεί να διαμορφωθεί μία ακόμα πιο ολοκληρωμένη εικόνα για αυτούς.

Διάγραμμα 3.7

Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Τηλεπικοινωνιών, κλάδος 61 (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Ο δείκτης στον τομέα του τουρισμού, ο οποίος καταγράφει τις εξελίξεις στους κλάδους **Ξενοδοχείων** (NACE 55) και **Εστιατορίων** (NACE 56) μπορεί να ενισχύεται σημαντικά κατά 61,3% σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο- αναμενόμενο άλλωστε καθώς η περίοδος αναφοράς περιλαμβάνει το δίμηνο αιχμής της τουριστικής περιόδου - ωστόσο η μείωση σε σχέση με πέρυσι είναι της τάξης του 7,5%. Αξιοσημείωτο είναι ότι η τιμή του δείκτη σταθεροποιείται σε επίπεδα παρόμοια με το γ' τρίμηνο του 2006.

Αντίθετα, μεγάλη άνοδος σημειώνεται στις **υπηρεσίες νομικών και λογιστικών δραστηριοτήτων** (κλάδος 69), όπου ο δείκτης ενισχύεται το πρώτο εννιάμηνο του έτους κατά 7,6% σε σχέση με τη σημαντική πτώση κατά 11,6% πέρυσι. Η μείωση εργασιών στο γ' τρίμηνο είναι μόλις 1%, έναντι -20,7% το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι. Σε ρυθμούς ανόδου βρίσκεται και ο κύκλος εργασιών υπηρεσιών σχετικών με την **παροχή προστασίας και τη διε-**

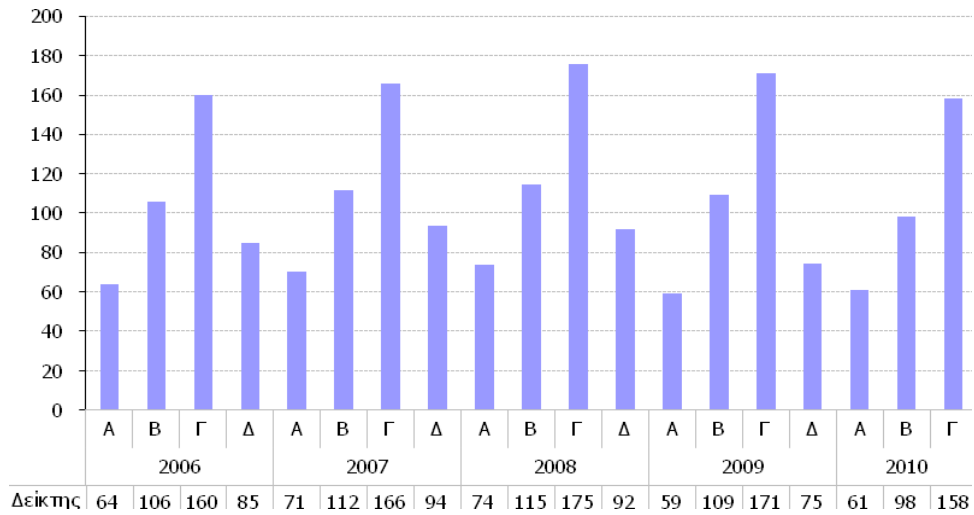
νέργεια έρευνας (κλάδος 80), με ασθενέστερο όμως ρυθμό από πέρυσι (0,4% αντί 10,0% το γ' τρίμηνο του 2009).

Από τις έρευνες συγκυρίας του ΙΟΒΕ προκύπτει υποχώρηση του δείκτη επιχειρηματικών προσδοκιών στις Υπηρεσίες κατά 8,9% το πρώτο δεκάμηνο του 2010 σε σχέση με πέρυσι. Παράλληλα, στους επιμέρους κλάδους η απαισιοδοξία, είναι διάχυτη αν και σταδιακά επικρατούν τάσεις σταθεροποίησης. Για παράδειγμα, ο δείκτης του κλάδου Τουριστικών Γραφείων και Πρακτορείων υποχωρεί κατά 7% σε σχέση με πέρυσι, ενώ στον κλάδο Ξενοδοχείων-Εστιατορίων η υποχώρηση είναι της τάξης του -5,0%.

Αντίθετα πιο αισιόδοξες είναι οι επιχειρηματικές προσδοκίες στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, ο δείκτης των οποίων έχει βελτιωθεί στο 3,7% (έναντι -17,9% πέρυσι) αλλά και στις διάφορες υπηρεσίες προς τις επιχειρήσεις.

Διάγραμμα 3.8

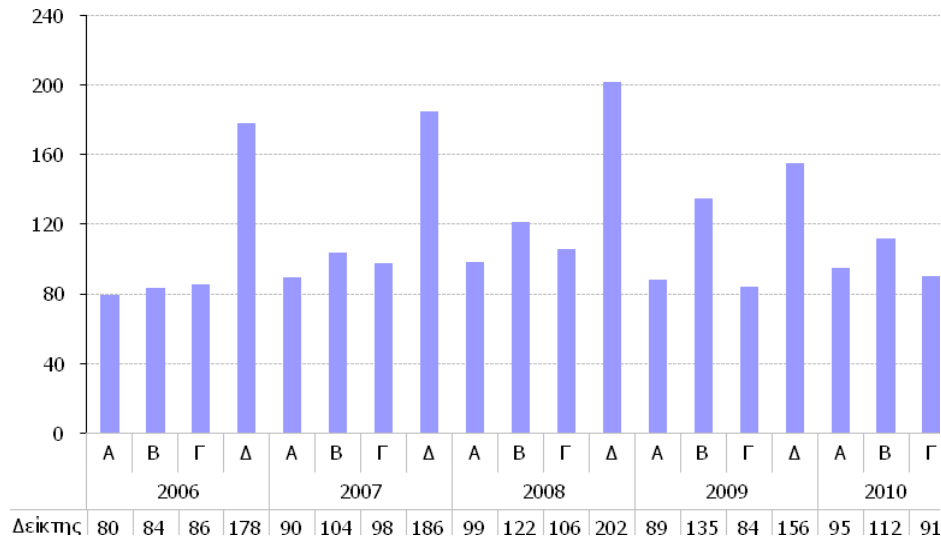
Εξέλιξη Δείκτη Κύκλου Εργασιών στον Τομέα Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Εστίασης, κλάδοι 55 & 56 (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 3.9

Εξέλιξη δείκτη κύκλου εργασιών στον τομέα Νομικών, Λογιστικών & παροχής συμβουλών διαχείρισης δραστηριοτήτων, κλάδοι 69 & 70.2 (2005=100)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Πίνακας 3.6

Κλαδικό Δείκτης Επιχειρηματικών Προσδοκιών στις Υπηρεσίες (1998-2006=100)

	Ιαν-Νοέμ 2008	Ιαν-Νοέμ 2009	Ιαν-Νοέμ 2010	ΠΜ% '09/'08	ΠΜ% '10/'09
Ξενοδοχεία - Εστιατόρια	101,56	79,5	75,5	-21,7%	-5,0%
Τουριστικά Γραφεία - Πρακτορεία	87,83	70,8	61,9	-19,4%	-12,5%
Διάφορες Υπηρεσίες προς Επιχειρήσεις	90,87	59,7	61,8	-34,3%	3,4%
Χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	87,60	71,9	74,5	-17,9%	3,7%
Πληροφορική	94,75	65,5	47,4	-30,9%	-27,5%
Σύνολο Υπηρεσιών	100,70	70,0	63,8	-30,5%	-8,9%

Πηγή: ΙΟΒΕ

Συμπερασματικά, **η βιομηχανική παραγωγή συνεχίζει την καθοδική πορεία** που έχει ξεκινήσει από τον Ιανουάριο του 2008, κατά το πρώτο δεκάμηνο του 2010, **αν και με επιβραδυνόμενο ρυθμό**. Την ίδια στιγμή, η βιομηχανική παραγωγή στην Ευρωζώνη δείχνει να έχει ανακάμψει ουσιαστικά και να βρίσκεται σε πορεία σταθερής ανόδου. **Οι μόνοι κλάδοι που ανθίστανται στην κρίση** και συγκρατούν ή/και αυξάνουν τα επίπεδα της παραγωγής τους, **είναι εκείνοι που έχουν εξαγωγικό χαρακτήρα**, ενώ αντίθετα οι εσωστρεφείς κλάδοι συνεχίζουν να βρίσκονται σε πτωτική τροχιά. Αλλά και στον τομέα των κατασκευών η κάμψη είναι σημαντική με τη συνολική οικοδομική δραστηριότητα να εμφανίζει απώλειες υψηλότερες του 2009.

Στο Λιανικό εμπόριο, ο όγκος πωλήσεων περιορίζεται αλλά με ηπιότερο ρυθμό σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι, σχεδόν σε όλους τους κλάδους. Ισχυρή είναι η συρρίκνωση στον κλάδο του αυτοκινήτου, ενώ σημαντικά χαμηλότερους τζίρους πραγματοποιούν στην πλειονότητά τους οι κλάδοι των υπηρεσιών.

3.3 Οι Εξαγωγικές Επιδόσεις της Ελληνικής Οικονομίας

Την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2010, **οι ελληνικές εξαγωγές διαμορφώθηκαν στα 11,2 δισ. ευρώ, αυξημένες κατά 1,8% σε σχέση με το ίδιο διάστημα πέρυσι, όταν είχε σημειωθεί πτώση κατά 16%**. Αντίθετα, συνεχίστηκε η υποχώρηση των εισαγωγών με ρυθμό της τάξης του 22,5%, σε συνέχεια αντίστοιχης πτώσης την ίδια περίοδο του 2009 (στο 21%). Η αξία των εισαγω-

γών την υπό εξέταση περίοδο έφθασε σχεδόν τα 30 δισ. ευρώ και **το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας περιορίστηκε κατά 32,5%**. Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με την έντονη πτώση την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2009 (-22,9%), είχε ως αποτέλεσμα **το εμπορικό έλλειμμα να διαμορφωθεί στο χαμηλότερο επίπεδο της τελευταίας πενταετίας τουλάχιστον**, στα 17,8 δισ. ευρώ. Ως εκ τούτου, το ποσοστό κάλυψης των εισαγωγών από τις εξαγωγές φθάνει το πρώτο εννιάμηνο του 2010 το 38,5% από 29,4% την ίδια περίοδο πέρυσι⁴³.

Στα βιομηχανικά προϊόντα, τα οποία και κατέχουν το μεγαλύτερο μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών (58,2%), σημειώθηκε αύξηση κατά 1,7% (ή 105,9 εκατ. ευρώ) την περίοδο Ιανουαρίου- Σεπτεμβρίου του 2010, έναντι μεγάλης πτώσης πέρυσι κατά 19,9%. Η συγκεκριμένη εξέλιξη είναι αποτέλεσμα της ανοδικής πορείας των εξαγωγών στα «Χημικά προϊόντα» (+9,9%) και τα «Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά α' ύλη» (+9,3%). Η άνοδος στις κατηγορίες αυτές αποτέλεσε το αντίβαρο στην πτώση των εξαγωγών των «Μηχανημάτων και των υλικών μεταφορών» κατά 228,8 εκατ. ευρώ (-15,1%) και των «Διαφόρων βιομηχανικών ειδών» (-1,6%), με το μερίδιό τους να παραμένει περί του 10,5% την τελευταία διετία.

Η συμμετοχή των αγροτικών προϊόντων στις ελληνικές εξαγωγές παρέμεινε αμετάβλητη σε σχέση με πέρυσι, αποτελώντας το ¼ της συνολικής αξίας τους, ενώ η συ-

⁴³ Οι εκτιμήσεις βασίζονται στην ανάλυση στοιχείων του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων (ΠΣΕ) και του Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), με βάση τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ.

νολική αξία των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων κατέγραψε μικρή πτώση. Στα «Τρόφιμα και ζώα ζωντανά» η αξία των εξαγωγών σημείωσε άνοδο κατά 3,2% (ή 76,1 εκατ. ευρώ) την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2010, συνεχίζοντας έτσι την περσινή ανάκαμψη (4,3%). Η άνοδος αυτή ωστόσο δεν κατάφερε αντισταθμίσει τη μείωση της αξίας των εξαγωγών στις υπόλοιπες κατηγορίες αγροτικών προϊόντων. Συγκεκριμένα, στα «Ποτά και καπνός» σημειώθηκε πτώση κατά 14% (ή 65 εκατ. ευρώ) σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2009, όταν οι εξαγωγές της κατηγορίας αυτής είχαν σημειώσει πέρυσι την υψηλότερη άνοδο μεταξύ των μονοψήφιων κατηγοριών αγαθών (16%). Υποχώρηση σημείωσε και η πορεία των εξαγωγών στα «Λάδια και λίπη ζωικής και φυτικής προέλευσης», με την αξία τους να έχει μειωθεί κατά 27,5 εκατ. ευρώ (-12,4%).

Στις υπόλοιπες κατηγορίες, αύξηση κατά 8,1% (40,1 εκατ. ευρώ) καταγράφεται στις «πρώτες ύλες» (έναντι πτώσης κατά 16,2% πέρυσι) και κατά 42,9% (90,9 εκατ. ευρώ) στα «μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες αγαθά», με την αξία τους όμως να παραμένει σε σχετικά χαμηλό επίπεδο (2,7% από 1,9% την ίδια περίοδο του 2009). Οι εξαγωγές καυσίμων τέλος κατέγραψαν υποχώρηση της τάξης του 2% (από -27% το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι).

Ως προς το γεωγραφικό προορισμό, **οι εξαγωγές των ελληνικών προϊόντων στην πλειοψηφία των κρατών-μελών της ΕΕ-27 (18 χώρες) κινούνται ανοδικά την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2010**, με αποτέλεσμα

στο σύνολό τους να σημειώσουν αύξηση κατά 366,3 εκατ. ευρώ (+5,3%) σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι. Η αύξηση αυτή εκπορεύεται και από τη μεγάλη άνοδο των εξαγωγών κατά 16,5% στις χώρες της ΕΕ εκτός της ζώνης του ευρώ, οι οποίες αποτελούν το 21,4% των συνολικών εξαγωγών της χώρας το υπό εξέταση διάστημα. Συγκεκριμένα, οι εξαγωγές προς το Ηνωμένο Βασίλειο αυξήθηκαν κατά 37,4% (ή 176,1 εκατ. ευρώ), με αποτέλεσμα η χώρα αυτή να αποτελεί τον πέμπτο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της Ελλάδας τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Αύξηση καταγράφεται και σε όλες τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ που δεν συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ, με σημαντικότερες, βάση μεριδίου επί του συνόλου, εκείνες της Πολωνίας (33,2%), της Δανίας (25%) και της Τσεχίας (32,3% αμφότερες) και της Ουγγαρίας (31%). Η αύξηση των εξαγωγών προς τις χώρες της Ευρωζώνης-16 είναι σημαντικά χαμηλότερη σε σχέση με τις χώρες εκτός Ευρωζώνης (+0,6%), ενώ το μερίδιο των εξαγωγών στις χώρες αυτές μειώνεται οριακά στο 43,9% κατά το υπό εξέταση διάστημα σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι.

Οι εξαγωγές προς την Γερμανία αυξήθηκαν κατά 3,9% και διαμορφώθηκαν στα 1,3 δισ. ευρώ, με τη συγκεκριμένη χώρα να παραμένει η μεγαλύτερη αγορά για τα ελληνικά προϊόντα, αφού σε αυτή εξάγεται το 11,7% του συνόλου των εξαγωγών. Ακολουθεί η Ιταλία, όπου οι συνολικές εξαγωγές μειώθηκαν στα 1,2 δισ. ευρώ, σημειώνοντας πτώση κατά 6,9% σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι, ενώ στην Κύπρο, τον τρίτο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της χώρας, οι εξαγωγές ανήλθαν στα 785,2 εκατ. ευρώ, οριακά υψηλότερα σε

σχέση με πέρυσι. Στις υπόλοιπες χώρες όπου εξάγεται σημαντικός όγκος ελληνικών αγαθών, οι εξαγωγές αυξήθηκαν περισσότερο στην Τουρκία (21,8%), την Γαλλία (9,6%) και την Ρουμανία (6,9%) και λιγότερο στη Βουλγαρία (3,2%) – τον κύριο εμπορικό εταίρο μεταξύ των Βαλκανικών χωρών.

Όσον αφορά στις εξαγωγές προς τις χώρες του ΟΟΣΑ που αντιπροσωπεύουν το 57,9% των συνολικών εξαγωγών της Ελλάδας, η αύξηση υπολογίζεται για το υπό εξέταση διάστημα στο 2,2%. Στην περιοχή των Βαλκανίων, η οποία αντιπροσωπεύει το 17,8% του συνόλου των εξαγωγών καταγράφεται οριακή άνοδος κατά 0,1%. Πέραν της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, οι εξαγωγές της χώρας αυξήθηκαν προς την Αλβανία (0,5%), την Κροατία (43,9%)

και τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη (6,4%) και μειώθηκαν στη Σερβία- Μαυροβούνιο-Κόσοβο (-4%) και την ΠΓΔΜ (-21%).

Η πτώση των εξαγωγών προς την Βόρειο Αμερική κατά 24,6% φέρνει τη συνολική τους αξία στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων τεσσάρων ετών. Η εξέλιξη αυτή είναι αποτέλεσμα της μείωσης των εξαγωγών προς τις ΗΠΑ – τον ένατο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της χώρας την υπό εξέταση περίοδο του 2010 – κατά 185,8 εκατ. ευρώ περίπου (-32,3%). Αντίθετα, στον Καναδά και στο Μεξικό καταγράφεται άνοδος των εξαγωγών κατά 29,9% και 38,8% αντίστοιχα, η οποία όμως δεν είναι ικανή να αντισταθμίσει τη μείωση από τις ΗΠΑ, λόγω του χαμηλού μεριδίου που τους αναλογεί.

Πίνακας 3.7

Εξαγωγές κατά μονοψήφια κατηγορία (εκατ. ευρώ), την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου 2010

Κατηγορία προϊόντος	Αξία (εκατ. €)		Π.Μ. (%)		Σύνθεση (%)		
	2010*	2009*	'10/'09*	'09/'08*	2010*	2009*	2008
Αγροτικά προϊόντα	2.815,1	2.838,2	-0,8%	4,5%	25,2%	25,9%	20,8%
Τρόφιμα και ζώα ζωντανά	2.221,3	2.151,8	3,2%	4,3%	19,9%	19,6%	15,8%
Ποτά & καπνός	399,8	464,7	-14,0%	16,0%	3,6%	4,2%	3,1%
Λάδια και λίπη ζωικής ή φυτικής προέλευσης	194,1	221,6	-12,4%	-11,6%	1,7%	2,0%	1,9%
Πρώτες ύλες	538,7	498,6	8,1%	-16,2%	4,8%	4,5%	4,6%
Πρώτες ύλες μη edώδιμες εκτός από καύσιμα	538,7	498,6	8,1%	-16,2%	4,8%	4,5%	4,6%
Καύσιμα	1.013,0	1.033,6	-2,0%	-27,0%	9,1%	9,4%	10,8%
Ορυκτά, καύσιμα, λιπαντικά, κ.λπ.	1.013,0	1.033,6	-2,0%	-27,0%	9,1%	9,4%	10,8%
Βιομηχανικά προϊόντα	6.495,1	6.389,2	1,7%	-19,9%	58,2%	58,2%	61,0%
Χημικά προϊόντα & συναφή (μ.α.κ.)	1.706,5	1.552,9	9,9%	-13,1%	15,3%	14,2%	13,7%
Βιομηχανικά είδη ταξινομημένα κατά πρώτη ύλη	2.361,0	2.161,0	9,3%	-28,8%	21,1%	19,7%	23,2%
Μηχανήματα & υλικό μεταφορών	1.284,2	1.513,0	-15,1%	-13,7%	11,5%	13,8%	13,4%
Διάφορα βιομηχανικά είδη	1.143,5	1.162,4	-1,6%	-17,0%	10,2%	10,6%	10,7%
Άλλα	303,0	212,0	42,9%	-42,2%	2,7%	1,9%	2,8%
Είδη & συναλλαγές μη ταξινομημένα κατά κατηγορίες	303,0	212,0	42,9%	-42,2%	2,7%	1,9%	2,8%
Συνολικές εξαγωγές	11.164,9	10.971,6	1,8%	-16,0%	100,0%	100,0%	100,0%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΠΣΕ-ΚΕΕΜ-ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία ΙΟΒΕ

Στις χώρες της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, οι οποίες αποτελούν συνολικά το 6,8% του συνόλου των εξαγωγών, οι εξαγωγές αυξήθηκαν με ρυθμό της τάξης του 2,5% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2009, ενώ από τις χώρες που απορροφούν το μεγαλύτερο ποσοστό ελληνικών αγαθών στη συγκεκριμένη γεωγραφική ζώνη, αύξηση καταγράφεται στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (26,2%), στην Σαουδική Αραβία (62,3%), στην Λιβύη (19,7%), στο Μαρόκο (47,7%), στην Αλγερία (19,3%) και στο Ισραήλ (2,5%), ενώ αντίθετα στην Αίγυπτο, η αξία των εξαγωγών υποχώρησε κατά 20,7%.

Ως προς τις εξαγωγές προς τις χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών, αυτές αυξάνονται κατά 14,2% την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου του 2010, ως αποτέλεσμα της αύξησης των εξαγωγών προς την Ρωσία κατά 32,2%, με τη συνολική αξία τους να διαμορφώνεται στα 220,4 εκατ. ευρώ. Τέλος, οι εξαγωγές προς την Κίνα αυξήθηκαν κατά 35,3 εκατ. ευρώ (+52%) σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2009, ενώ εκείνες προς την Ινδία εμφανίζουν πτώση κατά 13,5%.

Πίνακας 3.8

Εξαγωγές ανά προορισμό την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου 2010

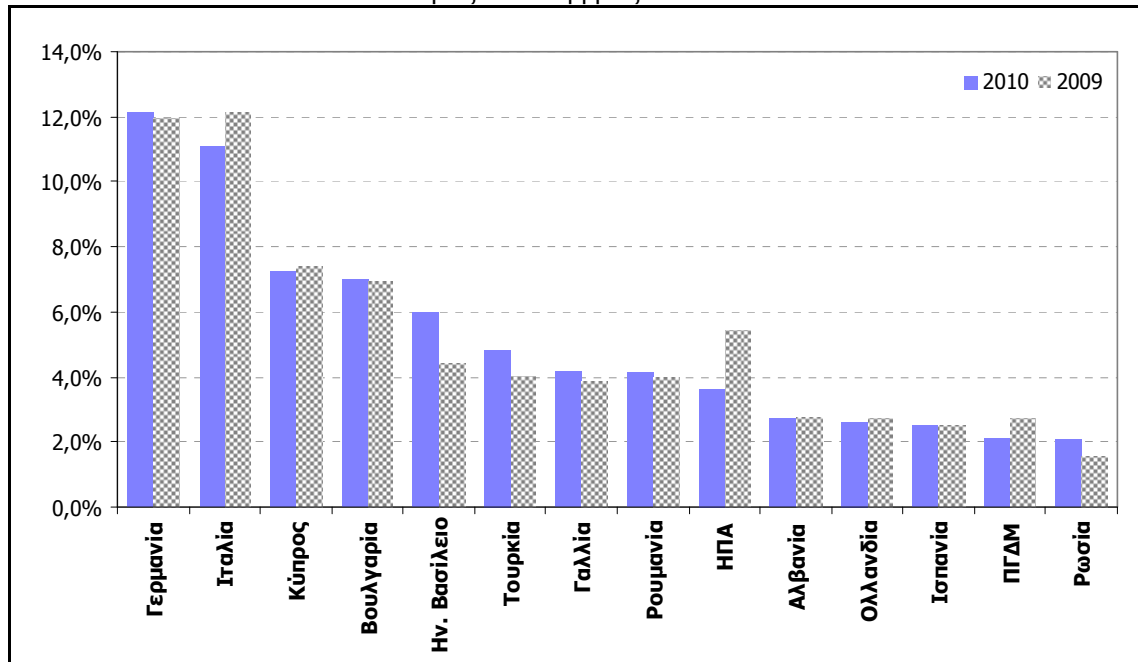
Γεωγραφική ς περιοχή	Αξία (εκατ. €)		Ποσοστιαία μεταβολή '10/'09	Σύνθεση	
	2010*	2009*		2010*	2009*
ΟΟΣΑ (29 χώρες)	6.461,8	6.325,7	2,2%	57,9%	57,7%
Ε.Ε. (27)	7.291,9	6.925,6	5,3%	65,3%	63,1%
Ευρωζώνη-16	4.899,2	4.870,7	0,6%	43,9%	44,4%
Χώρες Νέας Διεύρυνσης	1.262,8	1.179,4	7,1%	11,3%	10,7%
Β. Αμερική	492,3	652,8	-24,6%	4,4%	5,9%
Άλλες ανεπτυγμένες χώρες	86,6	74,8	15,9%	0,8%	0,7%
Υπόλοιπες ΟΟΣΑ (εκτός ν. Κορέας)	86,6	74,8	15,9%	0,8%	0,7%
Βαλκάνια	1.988,4	1.987,4	0,1%	17,8%	18,1%
Κοινοπολ. Ανεξαρτ. Κρατών (ΚΑΚ)	334,5	292,9	14,2%	3,0%	2,7%
Μ. Ανατολή & Β. Αφρική	753,9	735,7	2,5%	6,8%	6,7%
Χώρες Αφρικής (εκτός Β. Αφρικής)	74,7	100,4	-25,6%	0,7%	0,9%
Ν. Α. Ασία	136,5	98,1	39,1%	1,2%	0,9%
Λατινική Αμερική	38,4	44,6	-13,9%	0,3%	0,4%
Ινδία	39,6	45,8	-13,5%	0,4%	0,4%
Κίνα	103,1	67,8	52,0%	0,9%	0,6%
Λοιπές χώρες	370,2	396,0	-6,5%	3,3%	3,6%

* Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΠΣΕ - ΕΛΣΤΑΤ-ΚΕΕΜ, Επεξεργασία IOBE

Διάγραμμα 3.10

Χώρες με το μεγαλύτερο μερίδιο εξαγωγών ελληνικών προϊόντων,
 Ιανουάριος – Σεπτέμβριος 2009 και 2010

Πηγή: ΠΣΕ, Επεξεργασία ΙΟΒΕ

Η ανάκαμψη της βιομηχανικής παραγωγής και της κατανάλωσης στις χώρες που αποτελούν τους βασικούς εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας, αλλά και σε εκείνες με μικρότερο μερίδιο επί του συνόλου, **συνέβαλαν σημαντικά στη βελτίωση της εικόνας των ελληνικών εξαγωγών** κατά το πρώτο εννιάμηνο του 2010. Η άνοδος των εξαγωγών, αλλά και η ταυτόχρονη υποχώρηση των εισαγωγών, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του εμπορικού ισοζυγίου στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων ετών, γεγονός το οποίο συγκράτησε εν μέρει την κάμψη του εγχώριου προϊόντος που προήλθε από την πτώση της κατανάλωσης και των δημοσίων επενδύσεων κατά το εξεταζόμενο διάστημα. Η μειωμένη εγχώρια ζήτηση, συνέπεια των αυξημένων μέτρων για δημοσιονομική προσαρμογή και της πιστοληπτικής κρίσης της χώρας, φανερώνει την αναγκαιότητα μεγαλύτερης διείσδυσης των ελληνικών αγαθών στις ξένες

αγορές και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας της χώρας, ιδιαίτερα προς τις αναδυόμενες αγορές. Μια τέτοια εξέλιξη θα είχε ποικίλα οφέλη για το εξαγωγικό εμπόριο, αλλά και εν γένει για την οικονομία της χώρας. Τέλος, για το σύνολο του **2010, η αξία των ελληνικών εξαγωγών αγαθών αναμένεται να αυξηθεί κατά 2-2,5% σε σχέση με το 2009 και να διαμορφωθεί περί τα 14,7 δισ. ευρώ, καλύπτοντας σχεδόν το 6% του ΑΕΠ.**

3.4 Απασχόληση - Ανεργία

Η έκρηξη της ανεργίας αποτελεί το δυσμενέστερο αποτέλεσμα της ύφεσης στην οποία έχει εισέλθει η ελληνική οικονομία. Το γ' τρίμηνο του 2010 το ποσοστό ανεργίας, συνέχισε την ανοδική του πορεία με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί σε νέο υψηλό επίπεδο δεκαετίας (12,4%), σημειώνοντας άνοδο κατά 3,1 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με

το γ' τρίμηνο του 2009 (0,6 εκατοστιαίες ως προς το β' τρίμηνο του έτους). Η συγκεκριμένη εξέλιξη, είχε ως **αποτέλεσμα ο αριθμός των ανέργων να διαμορφωθεί στους 621,9 χιλ. –ο υψηλότερος των τελευταίων 12 ετών τουλάχιστον–**, αυξημένος κατά 156,8 χιλ. (ή 33,7%) σε σχέση με πέρυσι και κατά 27,9 χιλ. (ή 4,7%) ως προς το προηγούμενο τρίμηνο. Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα είναι το 4^ο υψηλότερο στην Ευρωζώνη-16 (Μ.Ο.: 9,7%), έπειτα από την Ισπανία (19,8%), τη Σλοβακία (14,3%) και την Ιρλανδία (14,1%). Την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου του 2010, το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 12% (600,9 χιλ. άνεργοι) έναντι 9,2% την αντίστοιχη περίοδο πέρυσι (456,7 χιλ. άνεργοι).

Ο αριθμός των απασχολουμένων σημείωσε πτώση κατά -3% σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2009 (4.402 χιλ.) -η μεγαλύτερη μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης-16 (-0,2%)-, ενώ παράλληλα υποχώρησε κατά 24,1 χιλ. (-0,5%) σε σχέση με το β' τρίμηνο του 2010. Ταυτόχρονα, το εργατικό δυναμικό ανήλθε στα 5.024,9 χιλ. άτομα, το υψηλότερο επίσης της δωδεκαετίας, εξέλιξη που σχετίζεται άμεσα με το γεγονός ότι σημαντικός αριθμός ατόμων εισέρχονται στην αγορά εργασίας, αλλά παραμένουν άνεργα. Τέλος, η συμμετοχή στην απασχόληση, δηλαδή το ποσοστό του εργατικού δυναμικού στο σύνολο του πληθυσμού, παρέμεινε αμετάβλητη με πέρυσι (54%), καθώς καταγράφεται ισόποση μεταβολή μεταξύ εργατικού δυναμικού και πληθυσμού (+0,4%).

Με βάση τα επιμέρους χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού, **η ανεργία των γυναικών** το γ' τρίμηνο του 2010 ανήλθε στο 16,1% από 13,1% πέρυσι, ενώ αντίστοιχος ρυθμός ανόδου καταγράφεται στο ποσοστό ανεργίας των ανδρών, το οποίο όμως εξα-

κολουθεί να είναι σημαντικά χαμηλότερο (9,7%). Όσον αφορά στα ηλικιακά χαρακτηριστικά των ανέργων, εκτός από το διαχρονικά υψηλό ποσοστό ανεργίας στους νέους ηλικίας 15 έως 29 ετών (24,2% έναντι 18,5% πέρυσι), **η υποχώρηση της παραγωγής έχει επιφέρει σημαντική αύξηση των ανέργων και στις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες.** Έτσι, στα άτομα ηλικίας 30-44 ετών το ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο της δωδεκαετίας (11,5%) με τον αριθμό των ανέργων (250,5 χιλ.) να έχει αυξηθεί κατά 41% (ή 72,2 χιλ.) σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο πέρυσι. Παρόμοια τάση, καταγράφεται και στα μεγαλύτερης ηλικίας άτομα (45 έως 64), όπου το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 7,6% (5,7% πέρυσι) και ο αριθμός των ανέργων ανήλθε στους 136,4 χιλ. (αύξηση 36,4%).

Στους νέους άνεργους, δηλαδή στα άτομα που εισέρχονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας αλλά δεν βρίσκουν δουλειά, το ποσοστό ανεργίας (23,7%) υποχώρησε κατά 4,4 εκατοστιαίες μονάδες το γ' τρίμηνο του 2010 συγκριτικά με πέρυσι. Αντίθετα, ανοδική πορεία **ακολουθεί η μακροχρόνια ανεργία**, η οποία αυξήθηκε κατά 4,8 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το γ' τρίμηνο του 2009 (48,4%) γεγονός που υποδεικνύει τη δυσκολία των ανέργων για επιστροφή στην εργασία, έχοντας παραμείνει εκτός αυτής για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών. Δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας καταγράφεται επίσης **τα άτομα με ξένη υπηκοότητα**, καθώς το ποσοστό ανεργίας τους συνεχίζει από τις αρχές του 2009 να είναι υψηλότερο από των ημεδαπών (14% έναντι 12,2%). Η συγκεκριμένη εξέλιξη ερμηνεύεται από το γεγονός ότι η αναλογία των οικονομικά ενεργών στους ξένους υπηκόους είναι σημαντικά

υψηλότερη από την αντίστοιχη στους Έλληνες (74,5% έναντι 54%), αλλά και από τη συμμετοχή τους σε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας όπου επηρεάστηκαν εντονότερα από την ύφεση.

Από την ανεργία επίσης, πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό **τα άτομα με μεσαίο και χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης**. Η υψηλότερη ανεργία (19,3%) και ταυτόχρονα η μεγαλύτερη άνοδος (+4,2%) σε σχέση με πέρυσι, σημειώνεται στα άτομα που δεν πήγαν καθόλου σχολείο. Αντίστοιχη άνοδος, καταγράφεται στους απόφοιτους ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης (15,1%) και ακολουθούν οι κάτοχοι απολυτηρίου γυμνασίου (13,6%) ή λυκείου (12,8%). Στα άτομα με δημοτική εκπαίδευση το ποσοστό ανεργίας κινήθηκε σε παρόμοιο επίπεδο με εκείνο του εθνικού μέσου όρου. Αντίθετα, ευνοϊκότερη είναι η πρόσβαση στην εργασία για τους απόφοιτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ποσοστό ανεργίας 9,4%), όπως και για τους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου, όπου μάλιστα σημειώθηκε πτώση του ποσοστού ανεργίας κατά -1,6% συγκριτικά με πέρυσι (7,5%).

Σε επίπεδο περιφερειών, τα μεγαλύτερα προβλήματα στην αγορά εργασίας από τις αρχές του έτους παρατηρούνται στη Μακεδονία. Στις περιφέρειες της, ο αριθμός των ανέργων ξεπέρασε τις 167 χιλ., γεγονός που σχετίζεται άμεσα με την πτώση που καταγράφεται στο δευτερογενή τομέα και ιδιαίτερα στη μεταποίηση, όπου είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στις συγκεκριμένες περιοχές. Στην Δυτική Μακεδονία (14,8%) και στην Κεντρική Μακεδονία (13,5%) η άνοδος του ποσοστού ανεργίας ξεπέρασε τις τρεις εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το γ' τρίμηνο πέρυσι, ενώ στην

Ανατολική Μακεδονία-Θράκη το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 13,2%. Σημαντική είναι επίσης, η άνοδος της ανεργίας στην Αττική (12,8%), εξέλιξη που ισοδυναμεί με 239 χιλ. ανέργους (ή 2/5 του συνόλου των ανέργων της χώρας). Παρόμοιο του εθνικού μέσου όρου, είναι το ποσοστό ανεργίας στην Στερεά και Δυτική Ελλάδα, στην Ήπειρο και στη Θεσσαλία. Αντίθετα, η μικρότερη ανεργία, λόγω της αιχμής της τουριστικής ζήτησης, καταγράφεται στις περιφέρειες του νησιωτικού συμπλέγματος της χώρας, αν και η άνοδος της ανεργίας σε σχέση με πέρυσι (τουλάχιστον κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες), συνδέεται με τις αρνητικές εξελίξεις στον τουρισμό, λόγω των αρνητικής προβολής της χώρας στο εξωτερικό, αλλά και την υποχώρηση της εσωτερικής ζήτησης.

Αναφορικά με τους τομείς, το γ' τρίμηνο του 2010 ο αριθμός των απασχολούμενων στον **πρωτογενή τομέα** (551,3 χιλ.) αυξήθηκε κατά 1,1% (ή 5,9 χιλ.) σε σχέση με το γ' τρίμηνο πέρυσι, με το μερίδιο στη συνολική απασχόληση να έχει διατηρηθεί αμετάβλητο (12,5%). Στο **δευτερογενή τομέα** αντίθετα, η πτώση της απασχόλησης υπήρξε διπλάσια σχεδόν με πέρυσι (-10,9% έναντι -5,9%), με συνέπεια ο αριθμός των εργαζομένων να υποχωρήσει σε νέο χαμηλό επίπεδο δωδεκαετίας, στους 858,8 χιλ. και το μερίδιο απασχόλησης να διαμορφωθεί στο 19,5% (έναντι 21,2% πέρυσι). Στον **τριτογενή τομέα** τέλος, ο αριθμός των απασχολούμενων σημείωσε πτώση κατά -1,2% σε σχέση με το 2009, αν και οριακά αυξημένος ως προς το β' τρίμηνο του έτους (0,1%). Η εξέλιξη αυτή, σε συνδυασμό με την πορεία της απασχόλησης στους άλλους δύο τομείς, είχε ως αποτέλεσμα το μερίδιο του τομέα απασχόλησης να διαμορφωθεί στο υψηλότερο επίπεδο από το 1998 (68%).

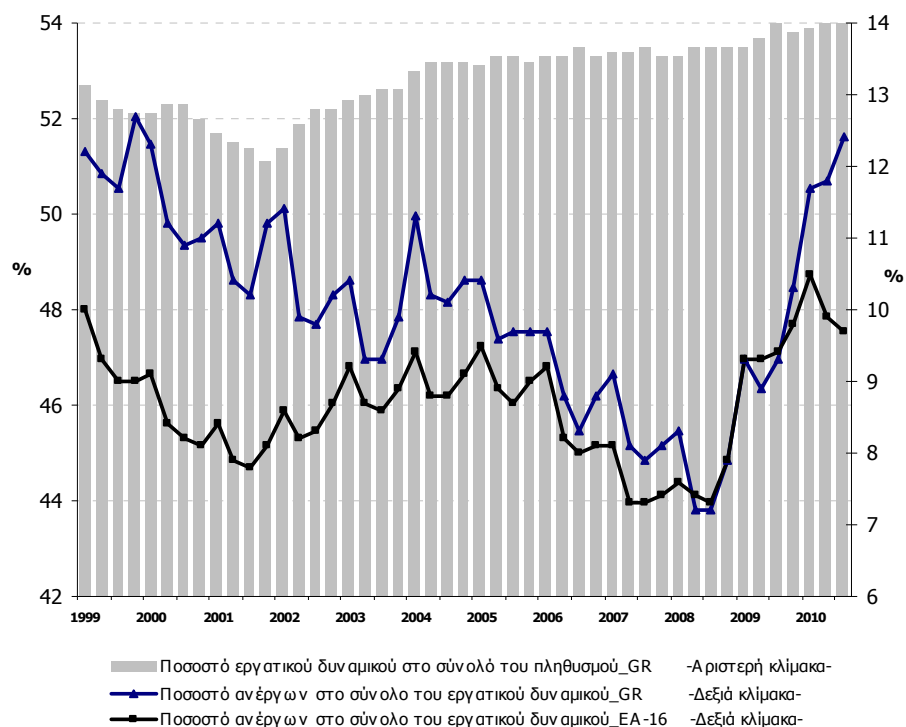
Σε κλαδικό επίπεδο, μείωση της απασχόλησης κατά το γ' τρίμηνο του 2010 καταγράφεται στους 15 από τους 21 συνολικά εξεταζόμενους κλάδους σε σχέση με πέρυσι. Οι κατασκευές, συνεχίζουν να είναι ο κλάδος με τη σημαντικότερη κάμψη, καθώς ο αριθμός των απασχολούμενων σημείωσε πτώση κατά 15,3% (ή 57,5 χιλ.), ενώ στο α' εννιάμηνο του έτους αντίστοιχα έχει μειωθεί κατά 41 χιλιάδες θέσεις. Η πορεία της απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα, ερμηνεύεται παράλληλα και από την πτώση στη μεταποίηση κατά -9,5% (ή 49 χιλ.) συγκριτικά με το γ' τρίμηνο του 2009. Αντίθετα, στο Χονδρικό-Λιανικό εμπόριο και τις επισκευές, που αποτελεί τον κλάδο με το μεγαλύτερο μερίδιο απασχόλησης, ο αριθμός εργαζομένων μειώθηκε οριακά σε σχέση με πέρυσι, αν και στο α' εννιάμηνο του έτους καταγράφεται πτώση κατά 28,4 χιλ. σε σχέση με πέρυσι. Πτωτική είναι η πορεία της απασχόλησης

στις υπηρεσίες καταλύματος και εστίασης (-3,6% έναντι αύξησης κατά 1,8% πέρυσι), ενώ εξαίρεση αποτελούν οι κλάδοι των δραστηριοτήτων ανθρώπινης υγείας και κοινωνικής μέριμνας και οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες, όπου σημειώθηκε άνοδος κατά 6,2% και 5% αντίστοιχα.

Τέλος, όσον αφορά στη θέση στο επάγγελμα η κατανομή μεταξύ μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων, συμπεριλαμβανομένων και των οικογενειακών βοηθών, παραμένει αμετάβλητη τα τελευταία χρόνια. **Ωστόσο, παράλληλα με την πτώση στους μισθωτούς καταγράφεται μείωση στους αυτοαπασχολούμενους**, τάση δηλαδή αντίθετη με τα προηγούμενα έτη, όπου η συγκεκριμένη μορφή απασχόλησης λειτουργούσε ανασταλτικά στην απώλεια εργασίας λόγω της οικονομικής επιβράδυνσης.

Διάγραμμα 3.11

Εξέλιξη του Ποσοστού του Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού και του Ποσοστού των Ανέργων στο Σύνολο του Εργατικού Δυναμικού

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Προκύπτει επομένως το συμπέρασμα ότι η ύφεση στην ελληνική οικονομία, πλήττει άμεσα τους κλάδους εκείνους που τα προηγούμενα χρόνια συνέβαλαν σημαντικά στην αύξηση του ακαθάριστου προϊόντος. Από τη μία πλευρά, η μείωση των δημοσίων επενδύσεων επηρεάζει άμεσα τον κατασκευαστικό κλάδο, ενώ και στην οικοδομή η πτωτική πορεία εντείνεται, επηρεάζοντας ένα μεγάλο αριθμό επαγγελματιών. Από την άλλη πλευρά, η υποχώρηση της ζήτησης πλήττει άμεσα το εμπόριο. Οι συγκεκριμένες εξελίξεις ερμηνεύουν τις απώλειες θέσεων εργασίας, την ίδια στιγμή όπου η ελληνική οικονομία εμφανίζει αδυναμία δημιουργίας νέων. Το 2010 το ποσοστό ανεργίας θα διαμορφωθεί στο 12,2%, ενώ το 2011 αναμένεται να κινηθεί σε υψηλότερο επίπεδο, από 14% έως 15%.

Αρνητική για την απασχόληση, αναμένεται επίσης να είναι η επίδραση από τη μη ανανέωση συμβάσεων εργασίας στο δημόσιο τομέα στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής. Η συγκεκριμένη εξέλιξη θεωρείται πως θα επηρεάσει άμεσα την αγορά εργασίας της χώρας, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας αποτελεί ο μεγάλος αριθμός δημοσίων υπαλλήλων, αλλά και η απορρόφηση απασχολουμένων από το δημόσιο τομέα τα τελευταία χρόνια, τάση η οποία ανακόπτεται πλέον, λόγω του δραστικού περιορισμού στους νεοπροσλαμβανομένους (1 πρόσληψη προς 5 αποχωρήσεις από το δημόσιο στις οποίες προσμετρούνται και οι όποιες μετατάξεις μεταξύ οργανισμών του).

Πίνακας 3.9
Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης (σε χιλ.)

Περίοδος αναφοράς	Γενικό Σύνολο	Εργατικό Δυναμικό					
		Σύνολο	% του πληθυσμού	Απασχολούμενοι	% εργατικού δυναμικού	Άνεργοι	% εργατικού δυναμικού
1998	8.680,4	4.525,8	52,1	4.017,9	88,8	507,9	11,2
1999	8.764,5	4.586,1	52,3	4.031,4	87,9	554,7	12,1
2000	8.839,8	4.611,9	52,2	4.088,5	88,6	523,5	11,4
2001	8.906,4	4.580,3	51,4	4.086,3	89,2	493,9	10,8
2002	8.964,3	4.656,0	51,9	4.175,8	89,7	480,2	10,3
2003	9.014,9	4.734,4	52,5	4.274,5	90,3	460,0	9,7
2004	9.063,5	4.818,8	53,2	4.313,2	89,5	505,7	10,5
2005	9.108,1	4.846,5	53,2	4.369,0	90,1	477,5	9,9
2006	9.157,4	4.886,4	53,4	4.452,3	91,1	434,5	8,9
2007	9.207,4	4.916,8	53,4	4.509,9	91,7	406,9	8,3
α' τρίμ. 2008	9.222,7	4.918,2	53,3	4.511,6	91,7	406,5	8,3
β' τρίμ. 2008	9.230,1	4.939,7	53,5	4.582,5	92,8	357,1	7,2
γ' τρίμ. 2008	9.237,8	4.944,9	53,5	4.589,8	92,8	355,1	7,2
δ' τρίμ. 2008	9.245,8	4.946,3	53,5	4.553,6	92,1	392,7	7,9
2008	9.234,1	4.937,3	53,5	4.559,4	92,4	377,9	7,6
α' τρίμ. 2009	9.252,7	4.948,1	53,5	4.485,8	90,7	462,3	9,3
β' τρίμ. 2009	9.262,4	4.974,5	53,7	4.531,9	91,1	442,6	8,9
γ' τρίμ. 2009	9.272,3	5.005,3	54,0	4.540,1	90,7	465,1	9,3
δ' τρίμ. 2009	9.282,4	4.991,2	53,8	4.476,8	89,7	514,4	10,3
2009	9.267,5	4.979,8	53,8	4.508,7	90,6	471,1	9,5
α' τρίμ. 2010	9.292,2	5.012,4	53,9	4.425,6	88,3	586,8	11,7
β' τρίμ. 2010	9.301,5	5.021,0	54,0	4.427,0	88,2	594,0	11,8
γ' τρίμ. 2010	9.311,5	5.024,9	54,0	4.402,9	87,6	621,9	12,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Τέλος, η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από σημαντικές αγκυλώσεις, γεγονός που διαφαίνεται από το μεγάλο ποσοστό ανεργίας στους νέους και στις γυναίκες. Για το σκοπό αυτό είναι αναγκαία η στήριξη της απασχόλησης με πολιτικές όπως το πρόγραμμα επιχορήγησης θέσεων πλήρους απασχόλησης με επιδότηση των εργοδοτικών εισφορών στον ιδιωτικό τομέα για ήδη εργαζόμενους ή νεο-προσληφθέντες που έχει εξαγγελθεί από τον ΟΑΕΔ, ή η επιδότηση της εργασίας (αντί της ανεργίας) δεδομένου και του μεγάλου ποσοστού μακροχρόνιας ανεργίας που παρατηρείται. Παράλληλα, προκύπτει ένα νέο θεσμικό πλαίσιο στην αγορά εργασίας με την καθιέρωση ειδικών επιχειρησιακών συμβάσεων που μπορούν να υπερισχύουν των κλαδικών και τις ρυθμίσεις για μισθούς, απολύσεις και ευέλικτες μορφές εργασίας.

Πρόσθετα στοιχεία για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της απασχόλησης προσφέρουν οι Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας του ΙΟΒΕ. Πιο συγκεκριμένα, το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου του 2010, **οι προβλέψεις για την απασχόληση παραμένουν δυσοίωνες σε όλους τους τομείς**. Ωστόσο τα αρνητικά ισοζύγια έχουν αμβλυνθεί αισθητά σε σχέση με το διάστημα Ιουνίου – Αυγούστου σε Υπηρεσίες και Λιανικό Εμπόριο, ενώ αντίθετα σε Βιομηχανία και Κατασκευές, σημειώνεται επιδείνωση των σχετικών προβλέψεων. Αλλά και σε σχέση με την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους, με εξαίρεση τις Υπηρεσίες όπου η εικόνα ήταν ίδια, οι κλάδοι εμφανίζουν δυσμενέστερη εικόνα απασχόλησης. Αναλυτικότερα:

Στη Βιομηχανία, οι προβλέψεις για την απασχόληση επιδεινώνονται ελαφρά το

τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου σε σχέση το διάστημα Ιουνίου – Αυγούστου, με το σχετικό ισοζύγιο να περιορίζεται κατά 6 μονάδες και να διαμορφώνεται στις -23, κοντά στο φετινό μέσο όρο (-20 μονάδες). Σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή επίδοση, οι προοπτικές για την εξέλιξη των θέσεων εργασίας του τομέα έχουν επιδεινωθεί ελαφρά, αφού ο σχετικός δείκτης βρισκόταν στις -14 μονάδες. **Μία στις τέσσερις επιχειρήσεις κατά μέσο όρο προβλέπει πτώση της απασχόλησης.**

Στις Κατασκευές, οι έντονα αρνητικές προβλέψεις της απασχόλησης του προηγούμενου τριμήνου, διευρύνονται το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου, υποδηλώνοντας συνέχιση στις απώλειες θέσεων εργασίας, με το σχετικό δείκτη να χάνει κατά μέσο όρο 6 μονάδες και να διαμορφώνεται στις -48, όταν το ίδιο διάστημα πέρυσι βρισκόταν σημαντικά υψηλότερα (-25 μονάδες). Καθόλη πάντως τη διάρκεια του έτους, οι προβλέψεις ανόδου της απασχόλησης ήταν υποτονικές. Στο τελευταίο τρίμηνο, πάνω από τις μισές επιχειρήσεις προβλέπουν πτώση της απασχόλησης βραχυχρόνια, ενώ περιορίζεται στο 4% (από 8% το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο) το ποσοστό των επιχειρήσεων που αναμένει άνοδο. Η μείωση της απασχόλησης είναι εντονότερη στην πλευρά των Δημοσίων Έργων, όπου το σχετικό ισοζύγιο περιορίζεται κατά 11 μονάδες (-51 μονάδες), ενώ στις Ιδιωτικές Κατασκευές το σχετικό ισοζύγιο αν και παραμένει πολύ αρνητικό (στις -39 μονάδες), βελτιώνεται κατά 7 μονάδες.

Βελτίωση 11 μονάδων καταγράφεται στον τομέα των Υπηρεσιών το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου, με το σχετικό δείκτη όμως να παραμένει αρνητικός (-12 μονάδες), και στα ίδια ακριβώς επίπεδα με

την αντίστοιχη περσινή επίδοση. Το 28% (από 33%) των επιχειρήσεων του τομέα αναμένει περαιτέρω μείωση θέσεων εργασίας το επόμενο διάστημα, ενώ μόνο το 16% (από 10% πάντως το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο) προβλέπει άνοδο.

Σημαντική ανάκαμψη παρουσιάζουν οι προσδοκίες για την απασχόληση στο **Λιανικό Εμπόριο** το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου σε σχέση με το διάστημα Ιουνίου – Αυγούστου, με το σχετικό δείκτη να βελτιώνεται και πλέον όσοι προβλέπουν άνοδο να αντισταθμίζουν όσους προβλέπουν μείωση. Η επίδοση αυτή είναι ανώτερη του φετινού μέσου όρου (-6 μονάδες), αλλά όχι και της αντίστοιχης περσινής (+4 μονάδες). Θετικότερα μηνύματα προκύπτουν από τα Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός και τα Πολυκαταστήματα, όπου οι σχετικοί δείκτες κινούνται πλέον σε θετικό επίπεδο. Αντίθετα, ο κλάδος Οχήματα – Ανταλλακτικά είναι ο μόνος που παρουσιάζει επιδείνωση στο ισοζύγιο της απασχόλησης το συγκεκριμένο τρίμηνο, γεγονός το οποίο υπογραμμίζει τη σοβαρότητα της κρίσης την οποία διέρχεται το τελευταίο έτος.

3.5. Τιμές Καταναλωτή

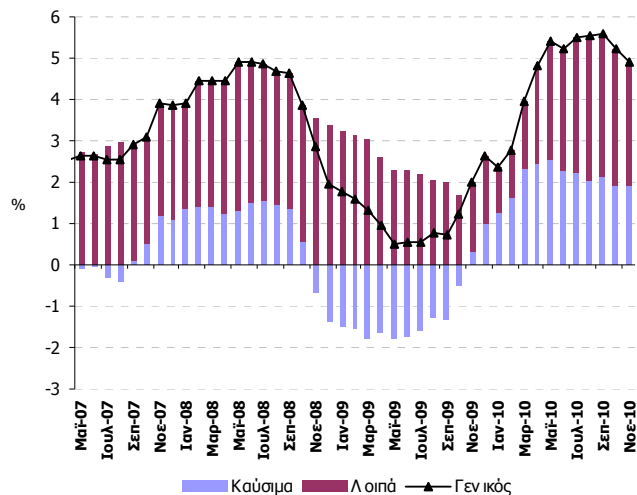
Πρόσφατες εξελίξεις

Την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου του 2010, ο ΓΔΤΚ διαμορφώθηκε στο 4,7% από 1,1% την αντίστοιχη χρονική περίοδο πέρυσι και 4,4% το 2008. Το Νοέμβριο του 2010, ο πληθωρισμός υποχώρησε στο 4,9% σημειώνοντας πτώση κατά 0,7 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με τον Σεπτέμβριο, όταν και ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο της τελευταίας δωδεκαετίας (5,6%). Η πορεία του ΓΔΤΚ στο εντεκάμηνο του 2010, είναι κατά μέρος αποτέλεσμα των

σημαντικών ανατιμήσεων σε αγαθά και υπηρεσίες, λόγω της αύξησης της φορολογίας. Ενδεικτικά, η μέση ετήσια αύξηση του δείκτη καυσίμων διαμορφώθηκε στο 37,4% τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, έναντι πτώσης -18,3% πέρυσι, ενώ ο δείκτης ενέργειας αυξήθηκε κατά 29,4% έναντι πτώσης κατά -14% πέρυσι. Η συγκεκριμένη εξέλιξη είχε ως συνέπεια στις Μεταφορές να σημειωθεί αύξηση κατά 16,3% στο εντεκάμηνο, έναντι πτώσης κατά -3,4% πέρυσι, ενώ στην κατηγορία των αλκοολούχων ποτών και καπνού, η αύξηση του ΕΦΚ οδήγησε σε άνοδο του δείκτη, σχεδόν τριπλάσια από εκείνη κατά το α' εντεκάμηνο του 2009 (14,3%).

Διάγραμμα 3.14

Συμβολή των Καυσίμων στη διαμόρφωση του πληθωρισμού (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

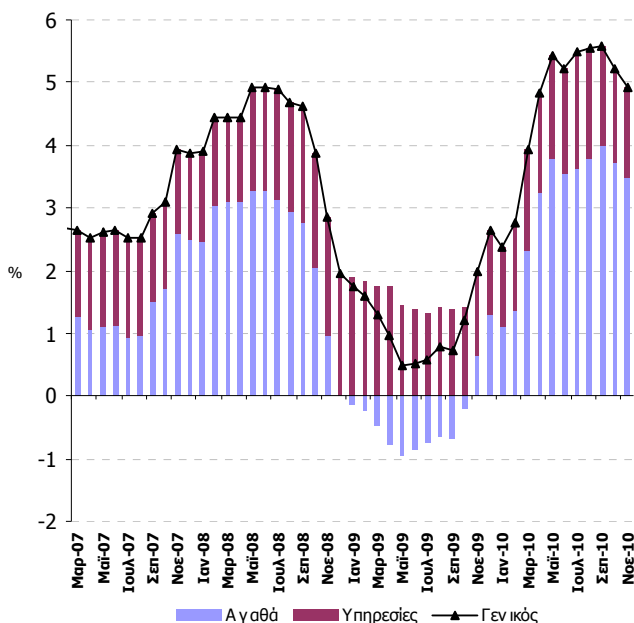

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: IOBE

Γενικότερα, η πορεία του πληθωρισμού τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο επηρεάζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από την αύξηση των τιμών των αγαθών απ' ότι στις υπηρεσίες. Είναι ενδεικτικό ότι, ο δείκτης αγαθών καταναλωτή αυξήθηκε κατά 5,4% τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο έναντι πτώσης κατά -0,8% πέρυσι, ενώ στις υπηρεσίες, ο αντίστοιχος δείκτης κινήθηκε με ρυθμό αντίστοιχο σχεδόν με το 2009 (3,6%). Από την

άλλη πλευρά, πτώση καταγράφεται στα οπωροκηπευτικά το πρώτο εντεκάμηνο του έτους, με το δείκτη να εμφανίζει αρνητικό ρυθμό μεταβολής (-4,5%), σε αντίθεση με την αύξηση κατά 6,6% πέρυσι.

Διάγραμμα 3.15
Εξέλιξη πληθωρισμού
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

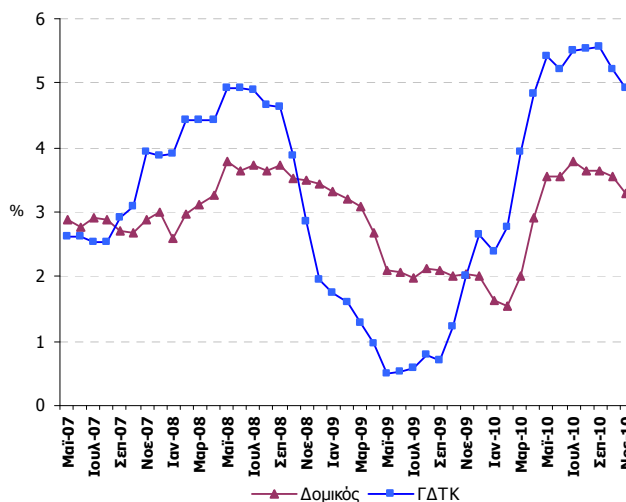
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία:** IOBE

Η αρνητική επίδραση των τιμών των καυσίμων στον πληθωρισμό διαφαίνεται και από την εξέλιξη του **δομικού πληθωρισμού** ο οποίος στο πρώτο εντεκάμηνο του έτους έχει αυξηθεί κατά 0,6 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με πέρυσι (3%). Το Νοέμβριο του 2009, ο δομικός πληθωρισμός διαμορφώθηκε στο 3,3%. Οι κυριότερες υπηρεσίες στις οποίες καταγράφεται η μεγαλύτερη αύξηση το συγκεκριμένο μήνα συγκριτικά με πέρυσι, είναι στον ηλεκτρισμό (7,2%), στα αυτοκίνητα (4,2%), στη νοσοκομειακή περίθαλψη (4,6%) και στις ιατρικές-οδοντιατρικές υπηρεσίες (3,4%), ασκώντας αρνητική επίδραση στο δείκτη κατά 0,5 εκατοστιαίες μονάδες. Αντίθετα, σημαντική είναι η μείωση των τιμών των φαρμάκων κατά 16,3% σε σχέση με το Νοέμβριο του 2009, γεγονός που

επέφερε θετική επίπτωση της τάξης των -0,2 εκατοστιαίων μονάδων στο δείκτη τιμών.

Στις υπόλοιπες ομάδες αγαθών-υπηρεσιών, με εξαίρεση τα είδη διατροφής και μη αλκοολούχων ποτών, όπου ο δείκτης τιμών παρέμεινε αμετάβλητος (-0,1%), στις λοιπές κατηγορίες του ΓΔΤΚ σημειώνεται άνοδος κατά το πρώτο εντεκάμηνο του έτους. Σημαντικότερες είναι, η αύξηση των τιμών στη στέγαση κατά 6,9%, όταν πέρυσι οι τιμές υποχωρούσαν κατά -3,2%, ενώ αλλαγή τάσης καταγράφεται και στις επικοινωνίες, όπου η άνοδος των τιμών ως συνέπεια της αύξησης της φορολογίας, διαμορφώθηκε στο 3,1% έναντι πτώσης της τάξης του 0,3% πέρυσι. Αύξηση, αν και μικρότερη συγκριτικά με πέρυσι, καταγράφεται στην Εκπαίδευση (2,2% έναντι 4,2%) και στην Ένδυση-Υπόδηση (1,5% έναντι 3%), ενώ στα Ξενοδοχεία-Καφέ-Εστιατόρια η άνοδος κινείται στο ίδιο επίπεδο με πέρυσι (2,9%).

Διάγραμμα 3.16
Εξέλιξη δομικού πληθωρισμού
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

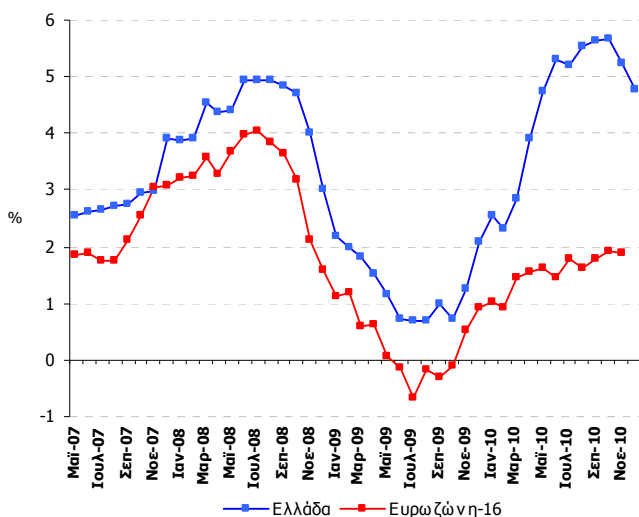
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία:** IOBE

Ο εναρμονισμένος πληθωρισμός, ανήλθε το Νοέμβριο του 2010 στο 4,8% από 2,1% τον αντίστοιχο μήνα του 2009, ενώ

την περίοδο Ιανουαρίου-Νοεμβρίου διαμορφώθηκε στο 4,7%, σημειώνοντας άνοδο κατά 3,4 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με πέρυσι. Η Ελλάδα εμφανίζει συστηματικά από τις αρχές του έτους την 3^η υψηλότερη επίδοση μεταξύ των χωρών της ΕΕ-27 (Μ.Ο.: 2%) έπειτα από την Ρουμανία (5,9%) και την Ουγγαρία (4,7%), αλλά και την υψηλότερη στην ευρωζώνη (ο μέσος όρος της οποίας ανήλθε στο 1,5% έχοντας αυξηθεί κατά 1,3 εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα πέρυσι).

Διάγραμμα 3.17

Εξέλιξη Εναρμονισμένων Δεικτών Καταναλωτή Ελλάδας και Ευρωζώνης (ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία:** IOBE

Όσον αφορά στο **κόστος παραγωγής** που συνιστά αφενός σημαντικό παράγοντα στη διαμόρφωση της τελικής τιμής των αγαθών, αλλά ταυτόχρονα είναι και πρόδρομος δείκτης για τον πληθωρισμό, καταγράφεται σημαντική άνοδος το 2010. Πιο συγκεκριμένα στην πλειοψηφία των εγχώριων κλάδων της βιομηχανίας (33 από τις 41 συνολικά) σημειώνεται άνοδος στις τιμές παραγωγού, με αποτέλεσμα ο συνολικός δείκτης να εμφανίζει αύξηση κατά 6,1% το πρώτο δεκάμηνο του 2010 έναντι πτώσης κατά -7,3%

το 2009. Η μεγαλύτερη άνοδος, καταγράφεται στα προϊόντα οπτάνθρακα και διύλισης (33,6%), στον κλάδο των ενεργειακών αγαθών μη συμπεριλαμβανομένης της ηλεκτρικής ενέργειας (29,2%), στον ηλεκτρικό εξοπλισμό (12,3%) και στα ενεργειακά αγαθά (15,9%). Αντίθετα μείωση στις τιμές παραγωγού καταγράφεται στα Βασικά Φαρμακευτικά Προϊόντα (-8,2%), στα Προϊόντα Καπνού (-8,6%) και στις Χημικές ουσίες (-6,7%). Τέλος, η ανάκαμψη που καταγράφεται στη βιομηχανία και τις υπηρεσίες σε μεγάλες οικονομίες, έχει ως αποτέλεσμα οι τιμές των εισαγόμενων πρώτων υλών να έχουν αυξηθεί, με το δείκτη τιμών εισαγωγών στη βιομηχανία να σημειώνει αύξηση κατά 7,2% το α' εννιάμηνο του 2010, έναντι πτώσης κατά -3,5% το αντίστοιχο χρονικό διάστημα πέρυσι.

Μεσοπρόθεσμες εκτιμήσεις

Ο ετήσιος πληθωρισμός το 2010 θα διαμορφωθεί **στην περιοχή του 4,7%** (αντί 1,2% το 2009 και 4,2% το 2008), ελαφρά υψηλότερα από ότι είχε προβλεφθεί από το IOBE μετά την υπογραφή του μνημονίου (4,5%, τριμηνιαία έκθεση IOBE 02/10), επίπεδο όμως που είναι το υψηλότερο της τελευταίας δεκαετίας. Αξιοσημείωτο γεγονός ωστόσο, αποτελεί **η απόκλιση του μεγέθους από τις εκτιμήσεις όχι μόνο στις αρχές του έτους, αλλά και στο ίδιο το Μνημόνιο** καθώς γινόταν η υπόθεση ότι η ύφεση και η πτώση της ζήτησης θα συγκρατούσαν τις πληθωριστικές πιέσεις, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης των φόρων θα απορροφείτο από τις επιχειρήσεις. Ωστόσο, όπως πολλές φορές έχει αναφερθεί σε εκθέσεις του IOBE, **ο ανορθολογικός τρόπος λειτουργίας ορισμένων αγορών αγαθών και υπηρεσιών της χώρας και οι αντίστοιχες στρεβλώσεις** είχαν ως α-

ποτέλεσμα ο ΓΔΤΚ να εμφανίζει συστηματικά μεγαλύτερη άνοδο σε σχέση με τις χώρες της ΕΕ τα τελευταία χρόνια.

Βέβαια, η αύξηση της φορολογίας το 2010 στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας, ήταν καθοριστική. Ενδεικτικό γεγονός, αποτελεί η πορεία της τιμής της αμόλυβδης βενζίνης η οποία τον Οκτώβριο κατέγραψε την υψηλότερη μέση τιμή μεταξύ των χωρών της ΕΕ-27 (€1,49/lit και άνοδο 38% σε σχέση με το Νοέμβριο του 2009)⁴⁴. Ταυτόχρονα όμως, σε χώρες της ΕΕ όπου επίσης εμφάνισαν υψηλό έλλειμμα ως ποσοστό του ΑΕΠ το 2009 -π.χ. Ισπανία, Πορτογαλία, Ηνωμένο Βασίλειο- με συνέπεια να προχωρήσουν σε μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης, όπως αύξηση της φορολογίας, μείωση μισθών στο δημόσιο και κοινωνικών επιδομάτων κ.α., ο ΓΔΤΚ κινήθηκε σε χαμηλότερο επίπεδο συγκριτικά με της Ελλάδας, όπου άλλωστε τα μέτρα μείωσης του ελλείμματος υπήρξαν σαφώς μεγαλύτερης έντασης. **Στην Ιρλανδία από την άλλη πλευρά, όπου σημειώθηκε το υψηλότερο δημοσιονομικό έλλειμμα στην ΕΕ το 2009 και προσχώρησε πρόσφατα στο μηχανισμό οικονομικής στήριξης,** ο πληθωρισμός κινείται σε αρνητικό επίπεδο από τον Μάρτιο του 2009. Γίνεται επομένως εμφανής η ανάγκη λήψης των διαρθρωτικών εκείνων μέτρων που θα βοηθήσουν στη μείωση των υψηλών περιθωρίων κέρδους που παρατηρούνται σε αγαθά και υπηρεσίες στην Ελλάδα, συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο στην αποκλιμάκωση των τιμών.

Το 2011 ο ΓΔΤΚ αναμένεται να υποχωρήσει, αν και αρνητική επίπτωση στην πορεία του θα επιφέρουν οι ανατιμήσεις των τιμών προ-

ϊόντων λόγω της αύξησης του χαμηλού συντελεστή ΦΠΑ από το 11% στο 13%, οι αυξήσεις στα τιμολόγια ελλειμματικών ΔΕΚΟ, ιδίως στις αστικές συγκοινωνίες και η εξίσωση του ΕΦΚ στα καύσιμα και το πετρέλαιο θέρμανσης, μέτρο που η εφαρμογή του μετατέθηκε για τον Οκτώβριο του ερχόμενου έτους. Ωστόσο, οι ανοδικές πιέσεις στις τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών μέσω της αύξησης της φορολογίας που επιβλήθηκε το 2010 έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία υψηλής βάσης σύγκρισης σε ετήσιο επίπεδο για το 2011. Παράλληλα, σημαντική αναμένεται να είναι για την πορεία του ΓΔΤΚ, η επίπτωση από την κάμψη της ζήτησης και της καταναλωτικής εμπιστοσύνης, ως συνέπεια των νέων περικοπών σε μισθούς δημοσίων και ιδιωτικών υπαλλήλων, της αύξησης της ανεργίας και της γενικότερης οικονομικής αβεβαιότητας λόγω της οικονομικής ύφεσης. **Έτσι, το 2011 ο πληθωρισμός αναμένεται να κυμανθεί μεταξύ 2,6% και 2,8%.**

Σε αντίθεση με την Ελλάδα τέλος, το χαμηλό επίπεδο πληθωρισμού που καταγράφεται στις χώρες της ευρωζώνης έχει ως αποτέλεσμα η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα να διατηρήσει αμετάβλητο το βασικό επιτόκιο στο 1% τουλάχιστον μέχρι το τέλος του α' τριμήνου του 2011.

Σημαντική πληροφόρηση για την εξέλιξη των τιμών στο επόμενο διάστημα παρέχουν και τα αποτελέσματα των μηνιαίων ερευνών οικονομικής συγκυρίας του IOBE, τα οποία συνιστούν πρόδρομες ενδείξεις για την εξέλιξη τους από την πλευρά της προσφοράς.

Το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου καταγράφεται εξασθένιση των προβλέψεων μείωσης τιμών στις Υπηρεσίες και τη Βιομηχανία σε σχέση με την

⁴⁴ Eurostat (Prices of premium unleaded gasoline 95 RON)
104

περίοδο Ιουνίου – Αυγούστου, ενώ αντίθετα στις Ιδιωτικές Κατασκευές και το Λιανικό Εμπόριο, οι πτωτικές τάσεις ενισχύονται, υποδηλώνοντας περαιτέρω μείωση τιμών. Αναλυτικότερα:

Στη **Βιομηχανία**, το δίμηνο Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου υπερτερούν οι προβλέψεις ανόδου των τιμών έναντι των προβλέψεων υποχώρησης, ενώ τον Νοέμβριο το σχετικό ισοζύγιο επανέρχεται σε αρνητικά επίπεδα. Έτσι, κατά μέσο όρο, ο σχετικός δείκτης ενισχύεται και διαμορφώνεται στις +6 μονάδες από τις -2 μονάδες το τρίμηνο Ιουνίου – Αυγούστου (και -6 μονάδες το αντίστοιχο διάστημα του 2009). Οι πληθωριστικές προβλέψεις για το επόμενο τρίμηνο εντείνονται επομένως καθώς υιοθετούνται από το 16% των επιχειρήσεων, ενώ μόνο μία στις δέκα επιχειρήσεις προβλέπει αποκλιμάκωση τιμών.

Στο **Λιανικό Εμπόριο**, οι αποπληθωριστικές προβλέψεις των επιχειρήσεων διευρύνονται σημαντικά από τον Μάιο και μετά, ενώ την περίοδο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου εντείνονται περαιτέρω σε σχέση με το θερινό τρίμηνο. Έτσι το σχετικό αρνητικό ισοζύγιο διαμορφώνεται στις -16 μονάδες (από -12), στην ίδια επίδοση με την αντίστοιχη περσινή και κάτω του φετινού μέσου όρου (-10 μονάδες). Μόνο μία στις δέκα επιχειρήσεις αναμένει άνοδο τιμών το επόμενο διάστημα, ενώ το 27% προσδοκά μείωση. Από τους επιμέρους κλάδους, ο μόνος που εμφανίζει έστω και οριακά θετικό ισοζύγιο το συγκεκριμένο διάστημα, αν και έχει αποκλιμακωθεί σημαντικά σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, είναι τα Τρόφιμα – Ποτά – Καπνός, ενώ οι

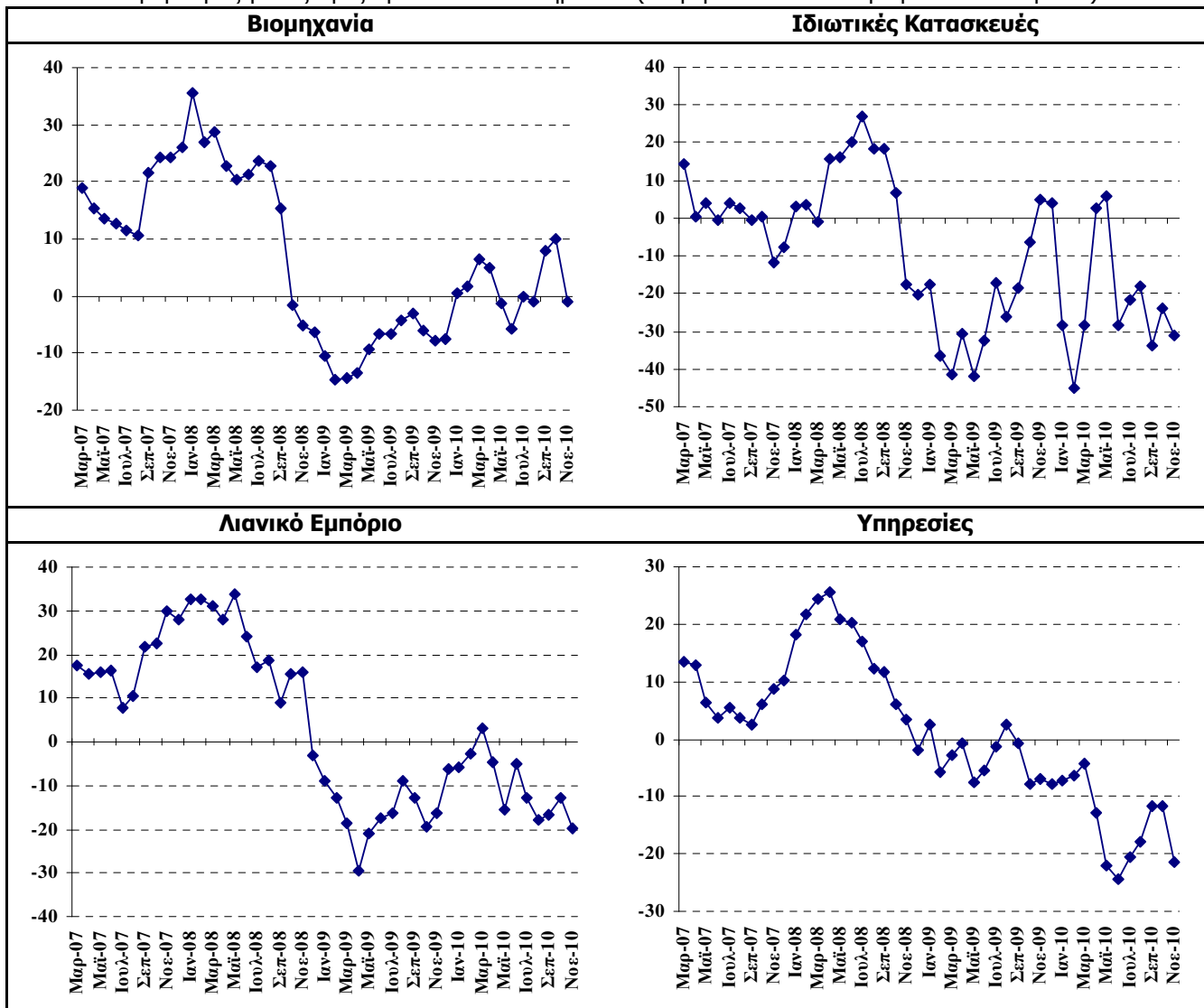
πλέον έντονες τάσεις μείωσης καταγράφονται και πάλι στα Υφάσματα – Ένδυση – Υπόδηση και στα Πολυκαταστήματα.

Στον τομέα των **Υπηρεσιών**, η έντονη αποκλιμάκωση του τριμήνου Ιουνίου – Αυγούστου, εξομαλύνεται ελαφρώς το διάστημα Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου, με το σχετικό ισοζύγιο να κινείται κατά μέσο όρο στις -15 από -21 μονάδες, στο μέσο όρο της φετινής χρονιάς, αλλά κατώτερα σε σχέση με την ίδια περίοδο πέρυσι (-5 μονάδες). Από τις επιχειρήσεις του τομέα, ένα 22% προσδοκά μείωση τιμών και ένα 7% άνοδο. Σε όλους σχεδόν τους επιμέρους κλάδους, οι προβλέψεις περαιτέρω μείωσης των τιμών υπερτερούν των αντίστοιχων προβλέψεων ανόδου.

Τέλος, στις **Ιδιωτικές Κατασκευές**, οι σχετικές προβλέψεις είναι έντονα αρνητικές από τον Ιούνιο και μετά, ενώ ενισχύονται μάλιστα το τρίμηνο Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου σε σχέση με το τρίμηνο Ιουνίου – Αυγούστου. Ο σχετικός δείκτης διαμορφώνεται στις -30 μονάδες, (από -23 το προηγούμενο τρίμηνο), κάτω του φετινού μέσου όρου, αλλά και χαμηλότερα σε σχέση με την αντίστοιχη περσινή επίδοση (-25 μονάδες). Το 1/3 των επιχειρήσεων προβλέπει πτώση των τιμών, ενώ μόλις ένα 3-4% κατά μέσο όρο το τελευταίο εξάμηνο αναμένει άνοδο. Άλλωστε, οι εντεινόμενες προβλέψεις μείωσης των τιμών εκπορεύονται εν πολλοίς από τις μειωμένες εργασίες του τομέα από τις αρχές του έτους, τόσο στις Κατασκευές Κατοικιών, όσο και Κατασκευές Λοιπών Ιδιωτικών Κτιρίων.

Διάγραμμα 3.18

Προβλέψεις για τις τιμές Προϊόντων και Υπηρεσιών (διαφορά % θετικών αρνητικών απαντήσεων)

Πηγή: IOBE

3.6 Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Στο εννεάμηνο Ιανουαρίου- Σεπτεμβρίου 2010 σημειώθηκε περαιτέρω συρρίκνωση στο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά 2,9%, μετά τη μεγάλη πτώση του 2009 κατά 28,2%. Σε απόλυτους αριθμούς το ισοζύγιο διαμορφώθηκε στα 17,1 δισεκ. ευρώ έναντι 17,6 δισεκ. ευρώ πέρυσι και 24,5 δισεκ. ευρώ το 2008, έτος

με τη μεγαλύτερη τιμή τα τελευταία 14 έτη.

Η μείωση του εμπορικού ελλείμματος κατά 511 εκ., η αύξηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών κατά 376 εκ. ευρώ αλλά και η μείωση του πλεονάσματος του ισοζυγίου τρεχουσών μεταβιβάσεων κατά 752 εκ. ευρώ οδήγησαν σε αυτή τη συρρίκνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Το έλλειμμα του **εμπορικού ισοζυγίου** μειώθηκε στο εννεάμηνο κατά 4% (923 εκ.

ευρώ)⁴⁵, ενώ σε σχέση με το 2008 έχει περιοριστεί σχεδόν κατά 12 δισεκ. ευρώ. Το εμπορικό ισοζύγιο (χωρίς καύσιμα και πλοία) σημειώνει πτώση κατά 16,5%, καθώς οι εισαγωγές (λοιπών αγαθών) μειώθηκαν περαιτέρω μέσα στο έτος κατά 11,4% (2,6 δισεκ. ευρώ) με τις εξαγωγές να σημειώνουν ελαφρά πτώση -2,5% (209 εκ. ευρώ). Οι εξαγωγές και εισαγωγές καυσίμων αυξάνονται κατά 48,8% (1,1 δισεκ. ευρώ) και 30,5% (2,4 δισεκ. ευρώ) αντίστοιχα, προκαλώντας διόγκωση στο έλλειμμα του ισοζυγίου καυσίμων κατά 23,2% (1,3 δισεκ. ευρώ).

Το πλεόνασμα του **ισοζυγίου υπηρεσιών**, κατέγραψε αύξηση κατά 3,4% (376 εκ. ευρώ), με τις εισπράξεις να καταγράφουν άνοδο κατά 5,7% (1,2 δισεκ. ευρώ) και τις πληρωμές να αυξάνονται κατά 8% (846 εκ. ευρώ). Η βελτίωση στις εισπράξεις προήλθε κυρίως από την αύξηση των εισπράξεων από μεταφορές (εμπορική ναυτιλία) και λοιπές υπηρεσίες κατά 15,6% (1,5 δισεκ. ευρώ) και 12,6% (274 εκ. ευρώ) αντίστοιχα. Αντίθετα οι εισπράξεις από ταξιδιωτικές υπηρεσίες σημείωσαν πτώση κατά 6,9% (636 εκ. ευρώ) με τις πληρωμές να περιορίζονται κατά 8,3% (152 εκ. ευρώ). Έτσι, έχοντας πλέον ενσωματώσει στο ισοζύγιο σχεδόν το σύνολο της θερινής τουριστικής περιόδου, οι απώλειες από τον τομέα του τουρισμού ανέρχονται το διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου περίπου στα 562 σε σχέση με την περυσινή χρονιά. Αν μάλιστα προστεθούν σε αυτά και τα 1,2 δισεκ. ευρώ απώλειες του 2009 σε σχέση με το 2008 τότε στη διετία 2008-2010), οι απώλειες είναι σημαντικού ύψους πάνω από 1,7 δισεκ. ευρώ.

⁴⁵ Τα ποσά σε παρένθεση εκφράζουν την απόλυτη μεταβολή σε σχέση με το 2009, εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά.

Το έλλειμμα του **ισοζυγίου εισοδημάτων** έμεινε σχεδόν αμετάβλητο, καθώς σημείωσε αύξηση κατά 0,5% (37 εκ. ευρώ). Οι εισπράξεις (αμοιβές, μισθούς, τόκους, μερίσματα και κέρδη) μειώθηκαν κατά 13,7% (458 εκ. ευρώ), ενώ παράλληλα οι πληρωμές προς το εξωτερικό σημείωσαν πτώση κατά 4,1% (422 εκ. ευρώ).

Το πλεόνασμα του **ισοζυγίου τρεχουσών μεταβιβάσεων** μειώθηκε στο ήμισυ σε σχέση με το 2009 (-752 εκ. ευρώ) έπειτα από την ήδη μεγάλη πτώση του 2009 κατά 44,9%, βρίσκεται δηλαδή στο ¼ του πλεονάσματος του 2008. Οι εισπράξεις από μεταναστευτικά εμβάσματα μειώθηκαν κατά 22,9% (-332 εκ. ευρώ) με τις εισπράξεις Γενικής Κυβέρνησης να μειώνονται κατά 6,9% (-215 εκ. ευρώ) προκαλώντας στις συνολικές εισπράξεις⁴⁶ μείωση άνω του μισού δισεκ. ευρώ. Οι συνολικές πληρωμές⁴⁷ αυξήθηκαν κατά 6,7% (206 εκ. ευρώ).

Ισοζύγιο Κεφαλαιακών Μεταβιβάσεων

Το πλεόνασμα του **ισοζυγίου κεφαλαιακών μεταβιβάσεων** συρρικνώνεται, παρόμοια με το ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων, καθώς κινείται πτωτικά κατά 49,4% (-752 εκ. ευρώ), ενώ το 2009 υπήρξε ισόποση ποσοστιαία μεταβολή, διαμορφώνοντας το πλεόνασμα στο ¼ της τιμής του 2008. Οι εισπράξεις⁴⁸ μειώθηκαν κατά 12% (-546 εκ. ευρώ), ενώ οι πληρωμές μειώθηκαν κατά 9,9% (-23 εκ. ευρώ).

Τέλος, το έλλειμμα του **Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών και Κεφαλαιακών**

⁴⁶ Οι εισπράξεις αφορούν καταβολές από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)

⁴⁷ Οι πληρωμές αφορούν κυρίως καταβολές προς τον Κοινωνικό Προϋπολογισμό

⁴⁸ Οι εισπράξεις κεφαλαιακών μεταβιβάσεων αφορούν καταβολές από τα διαρθρωτικά ταμεία και το Ταμείο Συνοχής

Μεταβιβάσεων, που αντανακλά ως ένα βαθμό τις δανειακές ανάγκες της οικονομίας από το εξωτερικό, διαμορφώθηκε στα 16,3 δισεκ. ευρώ από 16,1 δισεκ. ευρώ το 2009, αυξημένο κατά 1,5%, ενώ το 2008 οι δανειακές ανάγκες προσέγγιζαν τα 21,5 δισεκ. ευρώ.

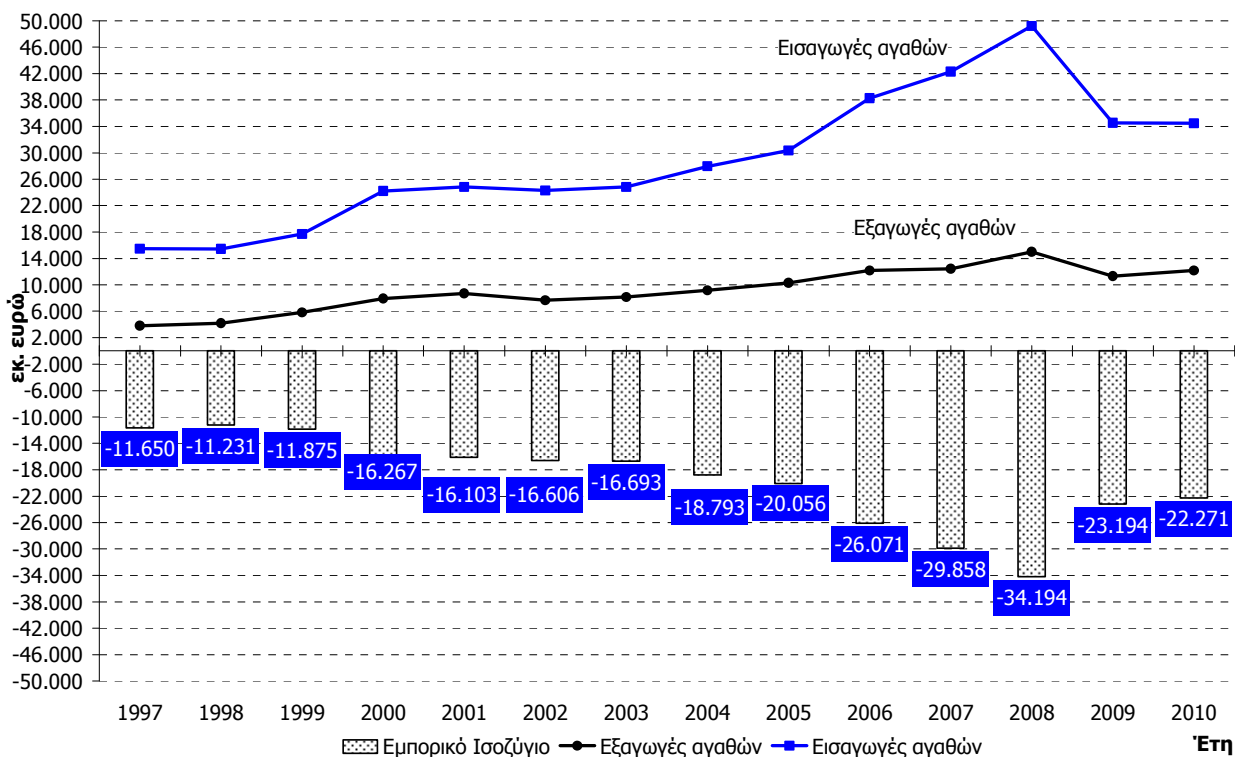
Ισοζύγιο Χρηματοοικονομικών Συναλλαγών

Μικρή αύξηση σημειώνεται στο **ισοζύγιο χρηματοοικονομικών συναλλαγών** στο διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2010 κατά 1,5% (259 εκ. ευρώ), καθώς διαμορφώ-

θηκε στα 17,1 δισεκ. ευρώ από 16,8 δισεκ. ευρώ το 2009 και 21,4 δισεκ. ευρώ το 2008.

Στους επιμέρους λογαριασμούς, οι **άμεσες επενδύσεις** παρουσίασαν καθαρή εισροή 404 εκ. ευρώ έναντι 1,8 δισεκ. ευρώ το 2009, μειωμένη δηλαδή κατά 59% (582 εκ. ευρώ). Η εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων στην Ελλάδα διαμορφώθηκε στα 1,1 δισεκ. ευρώ στο εννεάμηνο του έτους, μειωμένη κατά 37%. Τέλος, η εκροή επενδύσεων στο εξωτερικό για το διάστημα Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου διαμορφώθηκε στα 735 εκ. ευρώ, μειωμένη κατά 10,5%.

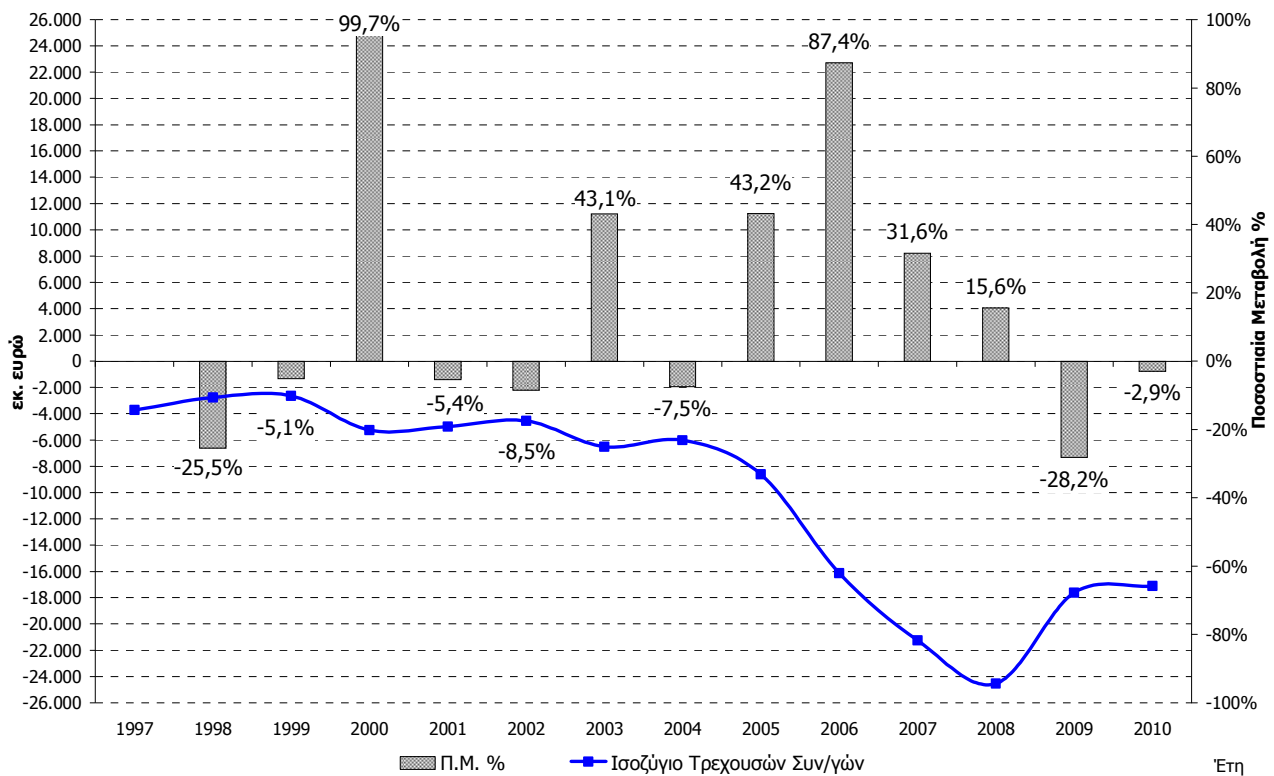
Διάγραμμα 3.17
Εισαγωγές-Εξαγωγές 1997-2010 (Ιανουάριος-Σεπτέμβριος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Διάγραμμα 3.18

Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών 1997-2010 (Ιανουάριος- Σεπτέμβριος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος-Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Στην κατηγορία των **επενδύσεων χαρτοφυλακίου** καταγράφεται καθαρή εκροή ύψους 18,2 δισεκ. ευρώ, σημειώνοντας πτώση κατά 178% σε σχέση με το 2009 όπου είχε σημειωθεί καθαρή εισροή 23,4 δισεκ. ευρώ. Μείωση σημειώθηκε στις τοποθετήσεις από μη κατοίκους σε ομόλογα, έντοκα γραμμάτια του Ελληνικού Δημοσίου και σε μετοχές ελληνικών επιχειρήσεων (κατά 30,5 δισεκ. ευρώ). Ταυτόχρονα καταγράφηκε εκροή 1,2 δισεκ. ευρώ από αυξημένες τοποθετήσεις σε μετοχές κατοίκων προς το εξωτερικό. Οι εισροές που σημειώθηκαν την ίδια περίοδο ήταν 12,2 δισεκ. ευρώ, και προήλθαν από μείωση των τοποθετήσεων των εγχώριων πιστωτικών ιδρυμάτων και θεσμικών επενδυτών σε ομόλογα και έντοκα γραμμάτια στο εξωτερικό και σε χρηματοοικονομικά παράγωγα.

Στην κατηγορία των **"λοιπών" επενδύσεων**, οι μεταβολές είναι μεγάλης κλίμακας με το σχετικό ισοζύγιο να καταγράφει καθαρή εισροή ύψους 34,8 δισεκ. ευρώ σε αντίθεση με την καθαρή εκροή 7,4 δισεκ. ευρώ το 2009. Η εξέλιξη αυτά αντανακλά κυρίως τον δανεισμό της γενικής κυβέρνησης κατά 27,6 δισεκ. ευρώ (2^η δόση μνημονίου), αλλά και την αύξηση των τοποθετήσεων μη κατοίκων σε καταθέσεις και γερως (12,9 δισεκ. ευρώ). Αντιστάθμισμα στα παραπάνω αποτέλεσε η αυξημένη εκροή των τοποθετήσεων των εγχώριων επενδυτών σε καταθέσεις και γερως στο εξωτερικό (6,6 δισεκ. ευρώ). Τέλος, τα **συναλλαγματικά διαθέσιμα** της χώρας διαμορφώθηκαν στα τέλη Σεπτεμβρίου στα 4,4 δισεκ. ευρώ.

Αποτίμηση

Εξετάζοντας τα μακροχρόνια χαρακτηριστικά του ισοζυγίου διαπιστώνεται ότι το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών κυμάνθηκε την περίοδο 1960-1990 από 0% έως 5% του ΑΕΠ⁴⁹, με κάποιες εξαιρέσεις πλεονάσματος, ενώ την τρέχουσα δεκαετία το ποσοστό αυτό έφτασε έως και το 14% του ΑΕΠ (2008). **Η υποχώρηση του κάτω από το 10% το 2010 αποτελεί σχετική βελτίωση, καθώς δεν ενσωματώνει διαρθρωτική μεταβολή της παραγωγικής διαδικασίας αλλά πτώση της κατανάλωσης και συνεπώς των εισαγωγών**, στα οποία στηρίχθηκε εν πολλοίς το αναπτυξιακό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια.

Συγκεκριμένα, η κατανάλωση αντιστοιχούσε σχεδόν στο 90% του ΑΕΠ⁵⁰ την περίοδο 1990-2007, με αυξητική τάση από το 1960, ενώ στον αντίποδα οι επενδύσεις αποτελούν ένα μικρό σχετικά ποσοστό ως προς το ΑΕΠ (23,7%). Αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο που οι υπόλοιπες χώρες της ΕΕ-15 εμφανίζουν παρόμοια ποσοστά επενδύσεων, σημειώνουν ταυτόχρονα και μικρότερα ποσοστά κατανάλωσης (από 55,4% (Λουξεμβούργο έως 85,2% Ηνωμένο Βασίλειο) με αντίστοιχες καλύτερες επιδόσεις στον εξαγωγικό τομέα. Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (AMECO), η Ελλάδα το 1960 κατατάσσονταν 12^η στο βαθμό εξωστρέφειας ανάμεσα στην Ευρώπη των 15 (ΕΕ-15), ενώ μέχρι και 2007 δεν παρατηρήθηκε βελτίωση παρά μόνο χειροτέρευση, καθώς κατετάγη 13^η. Η μη μεταβολή της θέσης της ελληνικής οικονομίας σε εξαγωγικό επίπεδο, με την ταυτόχρονη αύξηση της

κατανάλωσης εξαιτίας της ανόδου του βιοτικού της επιπέδου, η οποία όμως τροφοδοτήθηκε κυρίως από τις εισαγωγές, οδήγησαν σε μεγάλα ελλείμματα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών.

Η εμμονή των δίδυμων ελλειμμάτων (τρεχουσών συναλλαγών - δημοσιονομικό) τα τελευταία χρόνια οδήγησαν στην ταχεία τροφοδότηση του δημόσιου χρέους. Η εξέλιξη αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί λογική σε μια χώρα που συμμετέχει σε μια Νομισματική Ένωση, όμως σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να διαρκούν για πολλά χρόνια. Επιπλέον, τα κεφάλαια που εισρέουν στη χώρα θα έπρεπε να κατευθύνονται σε παραγωγικές διαδικασίες και όχι στην κατανάλωση. Έτσι, ενώ το δημιουργούμενο χρέος θα μπορούσε να τροφοδοτεί την ανάπτυξη της οικονομίας, μέσω του προσανατολισμού των εισερχόμενων κεφαλαίων σε αναδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού, εντούτοις λόγω της καταναλωτικής ροπής, αυτό δεν έγινε. Αποτέλεσμα ήταν η παραγωγική καχεξία, ενώ και η εξυπηρέτηση του δημοσίου χρέους έχει πλέον καταστεί δύσκολη, καθώς απαιτεί πρωτογενή πλεονάσματα και βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου.

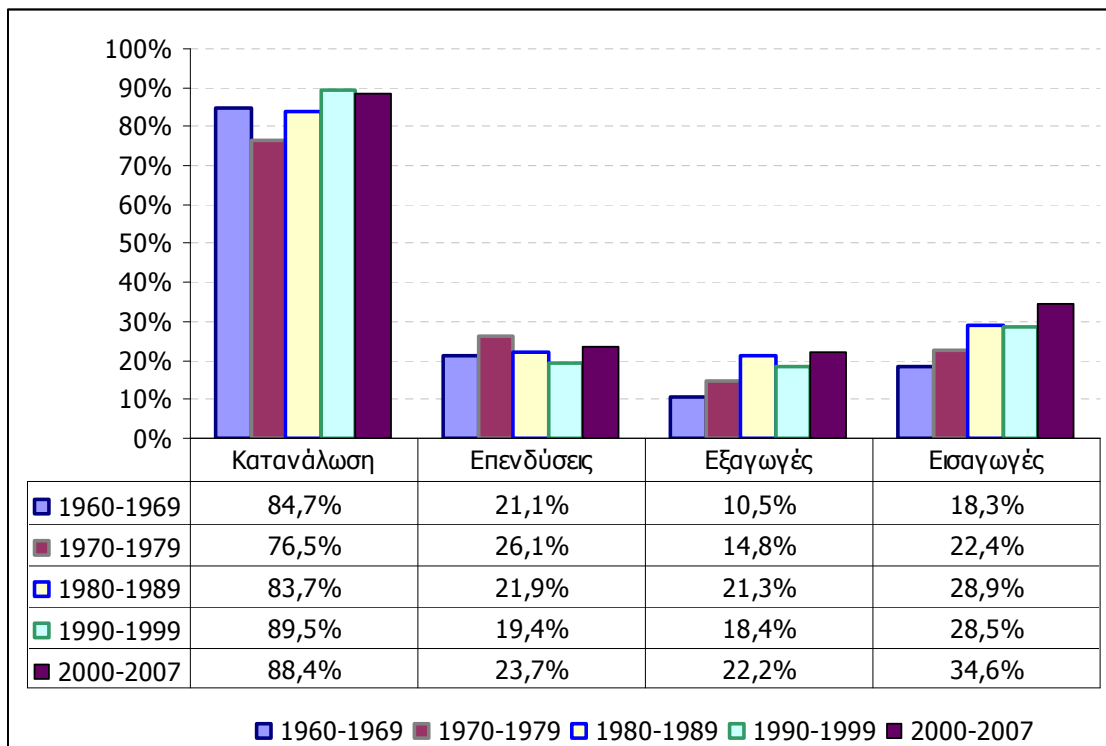
Ταυτόχρονα, η απώλεια νομισματικών εργαλείων καθιστά δύσκολη τη βελτίωση των εξαγωγών μέσω υποτίμησης, όπως συνέβαινε στο παρελθόν. Η αύξηση της εξαγωγικής δραστηριότητας θα πρέπει να στηρίζεται σε άλλους παράγοντες όπως π.χ. την ποιότητα των παραγόμενων προϊόντων και των παρεχόμενων υπηρεσιών κ.α. Η ελληνική οικονομία, όπως δείχνουν και οι σχετικές επιδόσεις, δεν κατάφερε να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες του παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος, όπου η ανακατάταξη της διεθνούς οικονομίας οδήγησε την παραγωγή φθηνών προϊόντων από χώρες με χαμηλότερο εργα-

⁴⁹ Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών της Ελλάδας: Αιτίες Ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής, Ιούλιος 2010, ΤΤΕ.

τικό κόστος, και ταυτόχρονα την παραγωγή εξειδικευμένων προϊόντων από χώρες που είχαν ήδη αναπτύξει νέες τεχνολογίες και μέσω της ενσωμάτωσης τους στην παραγωγή, οδήγησαν στη δημιουργία προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας. Το αποτέλεσμα είναι να προκαλούνται υστερήσεις στην παραγωγική διαδικασία, οι οποίες όμως εκτιμάται ότι μπορούν να αναστραφούν εφόσον υπάρξει ένα οργανωμένο και σχεδιασμένο πρόγραμμα αναδιάρθρωσης και ανασύνταξης του παραγωγικού πλαισίου. Η αναδόμηση αυτή περιλαμβάνει την εστίαση στο τρίπτυχο **Παιδεία – Έρευνα – Καινοτομία** μέσα από το οποίο μπορούν να προκύψουν οφέλη για την ελληνική οικονομία. Η ενδυ-

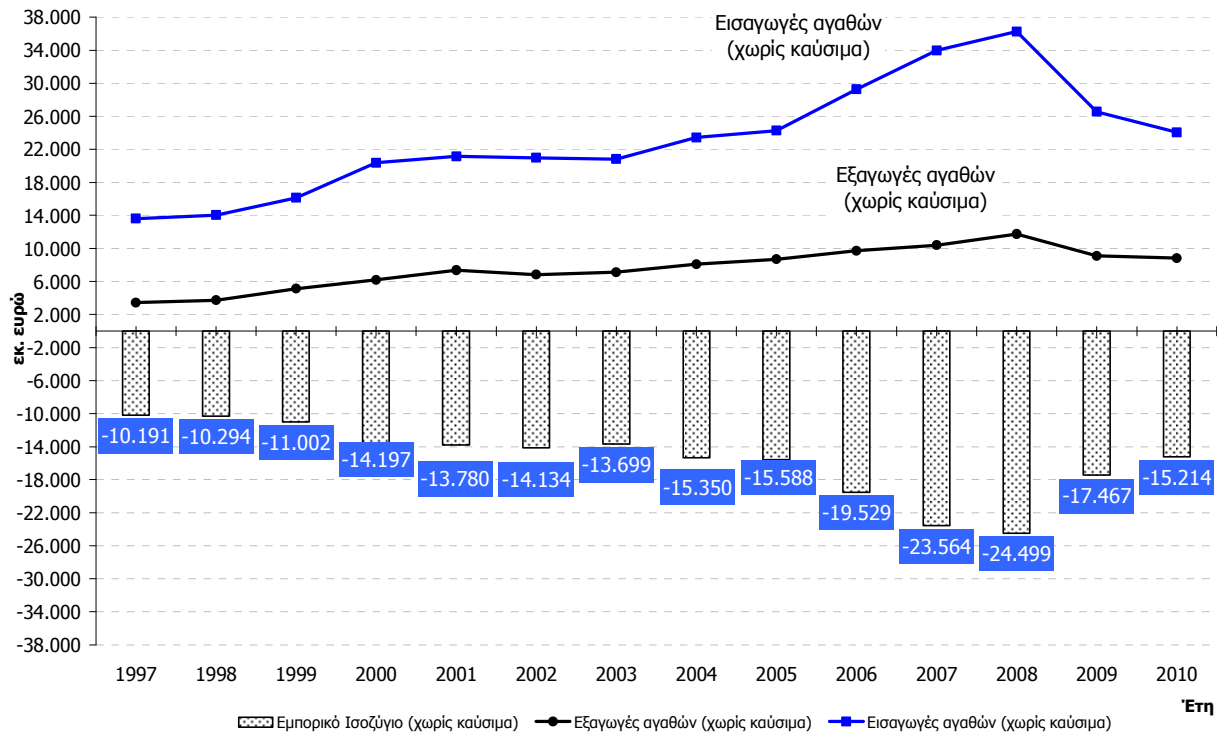
νάμωση κλάδων με εξαγωγικό προσανατολισμό, η ενίσχυση της εκπαίδευσης και των δαπανών σε έρευνα και ανάπτυξη, με την ανάπτυξη καινοτόμων υπηρεσιών, προϊόντων και τεχνικών εκτιμάται ότι μπορεί να αποτελέσει διέξοδο στην παραγωγική και εξαγωγική υστέρηση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στην ελληνική οικονομία. Σε ένα δύσκολο δημοσιονομικό περιβάλλον, τα μέσα επίτευξης των στόχων αυτών μπορούν να προέλθουν από προγράμματα του ΕΣΠΑ, όπως έχει ήδη εξαγγελθεί, αλλά και από τη συνολική αναδιάρθρωση των κρατικών δαπανών με κατεύθυνση την απασχόληση, την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα.

Διάγραμμα 3.19. Διάρθρωση ΑΕΠ Ελλάδας 1960-2007

Πηγή: Γιάννης Στουρνάρας και Μαρία Αλμπάνη, (2008), «Η Ελληνική οικονομία μετά την κρίση: Αναζητώντας το νέο αναπτυξιακό πρότυπο», IOBE, επεξεργασία στοιχείων IOBE.

Διάγραμμα 3.20
Εισαγωγές-Εξαγωγές (χωρίς καύσιμα) 1997-2010 (Ιανουάριος-Σεπτέμβριος)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος - Επεξεργασία στοιχείων ΙΟΒΕ

Πίνακας 3.11
 Προσωρινό Ισοζύγιο Εξωτερικών Συναλλαγών (Ιανουάριος-Σεπτέμβριος) σε εκ. ευρώ

		Ιανουάριος - Σεπτέμβριος			Σεπτέμβριος		
		2008	2009	2010	2008	2009	2010
I	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ (I.A + I.B + I.Γ + I.Δ)	-24.542	-17.629	-17.119	-2.712	-1.480	-1.311
I.A	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ (I.A.1 - I.A.2)	-34.194	-23.194	-22.271	-4.138	-2.598	-2.281
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ καυσίμων	-9.696	-5.727	-7.057	-1.388	-596	-866
	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα	-24.499	-17.467	-15.214	-2.751	-2.002	-1.415
	ΙΣΟΖΥΓΙΟ πλοίων	-3.870	-2.550	-2.759	-508	-108	-255
	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ χωρίς καύσιμα και πλοία	-20.629	-14.917	-12.455	-2.243	-1.894	-1.160
I.A.1	Εξαγωγές αγαθών	14.990	11.341	12.188	1.789	1.327	1.494
	Καύσιμα	3.235	2.260	3.364	409	282	370
	Πλοία (εισπράξεις)	1.354	613	566	35	56	75
	Λοιπά αγαθά	10.401	8.468	8.259	1.344	989	1.050
I.A.2	Εισαγωγές αγαθών	49.184	34.535	34.460	5.927	3.925	3.775
	Καύσιμα	12.930	7.987	10.421	1.797	878	1.235
	Πλοία (πληρωμές)	5.223	3.163	3.325	543	164	330
	Λοιπά αγαθά	31.030	23.385	20.714	3.588	2.883	2.210
I.B	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (I.B.1 - I.B.2)	14.818	10.943	11.319	2.073	1.777	1.885
I.B.1	Εισπράξεις	27.528	21.557	22.778	3.590	3.003	3.163
	Ταξιδιωτικό	10.334	9.209	8.573	1.638	1.606	1.524
	Μεταφορές	14.877	10.176	11.759	1.684	1.111	1.317
	Λοιπές υπηρεσίες	2.317	2.172	2.446	268	286	321
I.B.2	Πληρωμές	12.710	10.614	11.459	1.517	1.227	1.278
	Ταξιδιωτικό	1.969	1.827	1.675	217	181	173
	Μεταφορές	7.147	5.218	6.180	856	624	688
	Λοιπές υπηρεσίες	3.593	3.569	3.605	444	422	417
I.Γ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ (I.Γ.1 - I.Γ.2)	-7.863	-6.863	-6.899	-759	-638	-727
I.Γ.1	Εισπράξεις	4.173	3.346	2.888	523	330	331
	Αμοιβές, μισθοί	264	229	152	27	25	18
	Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	3.909	3.117	2.736	496	305	314
I.Γ.2	Πληρωμές	12.036	10.209	9.787	1.282	968	1.058
	Αμοιβές, μισθοί	274	304	282	40	37	30
	Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	11.762	9.906	9.506	1.242	932	1.028
I.Δ	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (I.Δ.1 - I.Δ.2)	2.696	1.485	733	112	-20	-188
I.Δ.1	Εισπράξεις	5.541	4.556	4.010	403	283	154
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ)	3.867	3.108	2.893	227	146	36
	Λοιποί τομείς (μεταναστευτικά εμβάσματα, κλη)	1.674	1.448	1.116	176	137	118
I.Δ.2	Πληρωμές	2.844	3.071	3.276	292	304	342
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	1.782	1.996	2.133	161	175	228
	Λοιποί τομείς	1.062	1.075	1.143	130	129	115
II	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΕΩΝ (II.1 - II.2)	3.043	1.521	769	70	-13	-18
II.1	Εισπράξεις	3.485	1.754	979	115	15	8
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως μεταβιβάσεις από ΕΕ)	3.271	1.605	886	100	3	0
	Λοιποί τομείς	215	149	93	16	12	8
II.2	Πληρωμές	443	233	210	46	28	27
	Γενική Κυβέρνηση (κυρίως πληρωμές προς ΕΕ)	186	11	14	2	2	1
	Λοιποί τομείς	257	222	196	43	26	26
III	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΤΡΕΧΟΥΣΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑΚΩΝ	-21.499	-16.108	-16.350	-2.642	-1.493	-1.329
IV	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΧΡΗΜ/ΚΩΝ ΣΥΝ/ΓΩΝ	21.449	16.883	17.142	2.290	1.390	700
IV.A	ΑΜΕΣΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*	939	986	404	-63	-202	-85
	Κατοίκων στο εξωτερικό	-1.801	-821	-735	-54	-169	-82
	Μη κατοίκων στην Ελλάδα	2.741	1.807	1.139	-9	-33	-3
IV.B	ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙΟΥ*	17.967	23.399	-18.265	5.374	2.314	-187
	Απαιτήσεις	-2.051	-9.302	12.263	3.680	-593	2.626
	Υποχρεώσεις	20.018	32.701	-30.528	1.694	2.907	-2.813
IV.Γ	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ*	2.549	-7.466	34.867	-2.934	-708	936
	Απαιτήσεις	-20.402	-19.524	-6.416	-916	-6.253	-2.163
	Υποχρεώσεις	22.951	12.058	41.284	-2.018	5.545	3.099
	(Δάνεια Γενικής Κυβέρνησης)	-446	-2.179	27.571	-19	-319	9.050
IV.Δ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ **	-6	-37	136	-87	-15	35
V	ΤΑΚΤΟΠΟΙΗΤΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (I + II + IV + V = 0)	50	-774	-792	352	103	630
	ΥΨΟΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ***				2.378	2.498	4.403

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

* (+) καθαρή εισροή (-) καθαρή εκροή, ** (+) μείωση (-) αύξηση

***Τα συναλλαγματικά διαθέσιμα, σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, περιλαμβάνουν μόνο το νομισματικό χρυσό, τη "συναλλαγματική θέση" στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, τα "ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα" και τις απαιτήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος σε ξένο νόμισμα έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ. Αντίθετα, δεν περιλαμβάνουν τις απαιτήσεις σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών εκτός της ζώνης του ευρώ, τις απαιτήσεις σε συναλλάγμα και σε ευρώ έναντι κατοίκων χωρών της ζώνης του ευρώ, και τη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στο κεφάλαιο και στα συναλλαγματικά διαθέσιμα της ΕΚΤ.

4. Η ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΛΥΣΕΩΝ⁵¹

Το πρόβλημα της χωροθέτησης των επενδύσεων στην Ελλάδα

Τα σοβαρά -και συχνά ανυπέρβλητα- χωροθετικά προβλήματα που συναντούν οι επιχειρήσεις κατά την εγκατάστασή τους στη χώρα μας αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια των επενδύσεων στην Ελλάδα.

Το πρόβλημα οφείλεται πρωτίστως στην έλλειψη κατάλληλων και αξιόπιστων πολεοδομικών ρυθμίσεων που να καθορίζουν με σαφήνεια τις επιτρεπόμενες ανά περιοχή χρήσεις γης, τους όρους δόμησης και τους λοιπούς κανόνες ανάπτυξης των ακινήτων. Έτσι, αν και από το 1997 η πολεοδομική νομοθεσία έχει καταστήσει υποχρεωτική την κάλυψη όλων των πρωτοβαθμίων ΟΤΑ της χώρας με σχέδια χρήσεων γης (ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ), οι σχετικές διαδικασίες έχουν καθυστερήσει υπέρμετρα με αποτέλεσμα ακόμη και τα σχέδια που έχουν εν τω μεταξύ συνταχθεί να έχουν σε μεγάλο βαθμό απωλέσει την επικαιρότητά τους και να χρήζουν ήδη αναθεώρησης πριν από την έγκρισή τους. Σε κάθε περίπτωση, η έναρξη λειτουργίας των νέων Καλλικρατικών Δήμων το 2011 θα καταστήσει αναγκαία την επανασύνταξη των σχεδίων αυτών ή ακόμη και αυτή καθαυτή την αλλαγή των εξουσιοδοτικών διατάξεων στις οποίες στηρίζεται η έγκρισή τους (άρθρα 4-6 ν. 2508/1997). Εν όψει των εξελίξεων αυτών, μπορούμε ήδη να μιλάμε για μία χαμένη δεκαετία του πολεοδομικού σχεδιασμού ή και τριακονταετία αν συνυπολογίσουμε τις διαδοχικές πρωτοβουλίες για την πολεοδομική ανασυγκρότηση της χώρας που αναλήφθηκαν από τις αρχές της δεκαετίας του '80 μέχρι σήμερα, χωρίς επιτυχία⁵².

Η έλλειψη κατάλληλων χωρικών ρυθμίσεων δεν είναι πάντως η μοναδική όψη του προβλήματος. Σοβαρές παρενέργειες για το επιχειρείν και ευρύτερα για την επενδυτική κινητικότητα φαίνεται να δημιουργεί και η «χωρική υπερρύθμιση». Η τελευταία εκδηλώνεται με τρεις ιδίως τρόπους:

α) Πρώτον, με την ύπαρξη επάλληλων χωροθετικών ρυθμίσεων σε διάφορα επίπεδα σχεδιασμού, με αποτέλεσμα το ίδιο θέμα (π.χ. η δημιουργία μίας Βιομηχανικής Περιοχής ή ενός Τεχνολογικού Πάρκου) να ρυθμίζεται ταυτόχρονα, ενδεχομένως δε και αντιφατικά, σε διαφορετικής κλίμακας και κανονιστικής πυκνότητας σχέδια.

β) Δεύτερον, με τη συμπερίληψη άκρως λεπτομερών και άκαμπτων ρυθμίσεων σε επιμέρους χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια με αποτέλεσμα την αδυναμία προσαρμογής τους στις

⁵¹ Η μελέτη αυτή που εντάσσεται στο γενικότερο έργο του IOBE για τα εμπόδια στις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα, εκπονήθηκε από την κ. Γεωργία Γιαννακούρου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών.

⁵² Για μια κριτική αποτίμηση του συστήματος πολεοδομικού σχεδιασμού στην Ελλάδα, βλ. και Αναστασόπουλος, Μ., Βασενχόβεν, Λ., Βλαντού, Α., Γιαννακούρου, Γ., Καρανίκας, Γ., Λαγουδάκη, Τ. και Πυργιώτης, Γ. (2006), *Πολεοδομικός σχεδιασμός: προβλήματα εφαρμογής και προτάσεις μεταρρύθμισης*, Έκθεση Επιστημονικής Επιτροπής του Ινστιτούτου Τοπικής Αυτοδιοίκησης
<http://www.ita.org.gr/library/Downloads/docs/Πολεοδομικός%20Σχεδιασμός%20Προβλήματα%20εφαρμογής%20και%20προτάσεις%20μεταρρύθμισης.doc>

κατ' ιδίαν εξεταζόμενες ατομικές περιπτώσεις (π.χ. λεπτομερής ρύθμιση της θέσης, της όδευσης ή ακόμη και του τρόπου κατασκευής έργων στα Ρυθμιστικά Σχέδια και τα Γενικά Πολεοδομικά Σχέδια χωρίς να έχουν προηγηθεί οι αναγκαίες τεχνικές μελέτες).

γ) Τέλος, με τη διατήρηση σε ισχύ πολλών ειδικών χωροθετικών διαδικασιών που επιμηκύνουν σημαντικά τον χρόνο της χωροθέτησης, διογκώνουν το οικονομικό κόστος και αποθαρρύνουν τις επενδυτικές πρωτοβουλίες (π.χ. άδεια χρήσης και εκτέλεσης έργων στον αιγιαλό και την παραλία, έγκριση για επέμβαση σε ακίνητα μνημεία και στο περιβάλλον τους, έγκριση για επέμβαση σε δασική έκταση, κ.λπ.). Η αδυναμία συντονισμού των ειδικών αυτών διαδικασιών με τη γενική περιβαλλοντική αδειοδότηση επιτείνει την ανασφάλεια δικαίου κάθε χωροθετικού εγχειρήματος. Το πρόβλημα προσλαμβάνει εκρηκτικές διαστάσεις στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές της χώρας, στις οποίες κατευθύνεται ο κύριος όγκος των επιχειρηματικών χωροθετήσεων. Δεν είναι μάλιστα σπάνιο το φαινόμενο επενδύσεων οι οποίες, αν και κρίνονται καταρχήν κατάλληλες από χωροταξικής και περιβαλλοντικής απόψεως (λαμβάνοντας έγκριση περιβαλλοντικών όρων), «παγιδεύονται» στη συνέχεια στις απραγίες της δασικής ή και της αρχαιολογικής νομοθεσίας, με αποτέλεσμα την μακρά καθυστέρηση ή ακόμη και τη ματαίωσή τους.

Πρόσθετο εμπόδιο για τη χωροθέτηση των επιχειρήσεων γεννάται από την ύπαρξη παλαιών και ήδη ανεπίκαιρων ή και παρωχημένων πολεοδομικών και χωροταξικών σχεδίων που, χωρίς ποτέ να έχουν αξιολογηθεί ως προς τα αποτελέσματά τους, συνεχίζουν να ισχύουν, συχνά σε πλήρη αναντιστοιχία με την οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα των περιοχών που φιλοδοξούν να ρυθμίσουν. Το πρόβλημα αναδεικνύει μία εγγενή αδυναμία του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού: τη δυσκολία του να παρακολουθήσει και να ανταποκριθεί στις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες και δεδομένα της σύγχρονης οικονομικής ζωής. Πρόκειται για πρόβλημα μη αμιγώς ελληνικό, το οποίο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, απασχολεί έντονα και άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η διαφορά ωστόσο έγκειται στο βαθμό συνειδητοποίησης του προβλήματος στη χώρα μας και αλλού και ιδίως στις λύσεις που προτείνονται ή και δρομολογούνται για την αντιμετώπισή του.

Στρατηγικές για την αντιμετώπιση του προβλήματος: από την ολυμπιακή νομοθεσία στον νόμο για τις στρατηγικές επενδύσεις

Τα προβλήματα που συνδέονται με τη χωροθέτηση των ιδιωτικών επενδύσεων και την πρόωξη της επιχειρηματικότητας άρχισαν να γίνονται αντιληπτά ιδίως στα μέσα της δεκαετίας του '90. Σε αυτό συνέβαλε και η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας της περιόδου εκείνης που ανέδειξε αφενός τις σοβαρές αδυναμίες του τότε ισχύοντος νομικού καθεστώτος

για την περιβαλλοντική αδειοδότηση και αφετέρου πολλές από τις ελλείψεις του ελληνικού συστήματος χωρικού σχεδιασμού⁵³.

Η ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 από την πόλη της Αθήνας ανέσυρε τα προβλήματα αυτά στην επιφάνεια. Το χωροθετικό τοπίο των ολυμπιακών έργων στα τέλη του 1998 φάνταζε ομιχλώδες και λίαν περίπλοκο: ένα ξεπερασμένο κατά βάση Ρυθμιστικό Σχέδιο που χρονολογείτο από το 1985, μια σειρά ετερόκλητων πολεοδομικών ρυθμίσεων διεσπαρμένων σε όλη την έκταση της Αττικής, καθώς ένα πλήθος αδειοδοτικών απαιτήσεων και διατυπώσεων ικανών να καθυστερήσουν ή και να οδηγήσουν σε αποτυχία το όλο εγχείρημα.

Η λύση αναζητήθηκε στη θέσπιση μιας ειδικής ολυμπιακής νομοθεσίας που θα μπορούσε να «παρακάμψει» τις πάγιες διαδικασίες χωροθέτησης και αδειοδότησης και τα προκαλούμενα εξ αυτών νομικά, διοικητικά και λειτουργικά εμπόδια. Το στοίχημα ήταν η επιτάχυνση των ολυμπιακών έργων αλλά με ασφάλεια δικαίου. Η βασική σύλληψη για τη χωροθέτηση των ολυμπιακών έργων ήταν η εξής: α) αναγωγή του συστήματος των ολυμπιακών έργων στο επίπεδο του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας, με τη συμπερίληψη σε αυτό ειδικών χωροταξικών κατευθύνσεων για το σύστημα ολυμπιακών πόλων που επρόκειτο να δημιουργηθεί στην Αττική, β) πρόβλεψη ειδικών σχεδίων ολοκληρωμένης ανάπτυξης για τις περιοχές των βασικών ολυμπιακών εγκαταστάσεων, με ταυτόχρονη παροχή δυνατότητας παρέκκλισης από τις γενικές και ειδικές πολεοδομικές ρυθμίσεις που ίσχυαν ανά περιοχή, γ) συγχώνευση και ενσωμάτωση στο περιεχόμενο των ειδικών σχεδίων επιμέρους περιβαλλοντικών αδειών και εγκρίσεων, ώστε να μειωθεί ο χρόνος των σχετικών διαδικασιών και ιδίως να επιτευχθεί ο αναγκαίος συντονισμός μεταξύ παράλληλων και πολλαπλών ρυθμιστικών καθεστώτων, δ) έγκριση των σχεδίων αυτών με προεδρικά διατάγματα ώστε να εξασφαλιστεί ο προληπτικός έλεγχός τους από το ΣΤΕ και η πληρέστερη νομική θωράκισή τους έναντι μελλοντικών προσφυγών, ε) ανάθεση όλων των υπολοίπων αδειοδοτήσεων σε υπηρεσίες της κεντρικής διοίκησης με στόχο τον χειρισμό των υποθέσεων κατά ενιαίο τρόπο, την άμεση επίλυση προβλημάτων και την επιτάχυνση των σχετικών διαδικασιών. Οι νομοθετικές παρεμβάσεις συνδυάστηκαν με τη δημιουργία συνεκτικών συντονιστικών μηχανισμών σε κεντρικό επίπεδο που μπορούσαν να λαμβάνουν γρήγορα αποφάσεις και να επιλύουν προβλήματα της όλης προετοιμασίας.

Το νομικό προηγούμενο των Ολυμπιακών έργων φαίνεται να ακολουθεί στη βασική του σύλληψη και ο πρόσφατος νόμος 3894/2010 για την επιτάχυνση των στρατηγικών επενδύσεων. Η πρωτοβουλία είναι αδιαμφισβήτητα ευπρόσδεκτη αν και επιμέρους διατάξεις του νέου νόμου μπορεί να δημιουργήσουν νομικές επιφυλάξεις αν ποτέ υπαχθούν στον δικαστικό έλεγχο. Και στην παρούσα περίπτωση, όπως και στην περίπτωση των ολυμπιακών έργων, η κοινή στρατηγική που διαπνέει τα δύο νομοθετήματα είναι αυτή της «υπέρβασης» (by pass) των εμποδίων που προκαλούν τα υπάρχοντα ρυθμιστικά εργαλεία του σχεδιασμού και οι στηριζόμενες σε αυτά αδειοδοτικές διαδικασίες. Μία σημαντική παράμετρος φαίνεται ωστόσο να δια-

⁵³ Βλ. και Γιαννακούρου, Γ. (2004), «Ο θεσμός της χωροθέτησης στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας», *Τιμητικός Τόμος για τα 75 χρόνια του Συμβουλίου της Επικρατείας*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σ. 983-1006.

φοροποιεί τα δυο εγχειρήματα τόσο σε ό,τι αφορά το πεδίο εφαρμογής τους όσο και τα χρησιμοποιούμενα ανά περίπτωση μέσα. Στην περίπτωση της ολυμπιακής νομοθεσίας, τα έργα ήταν εκ των προτέρων γνωστά και ορισμένα, όπως και οι ανάγκες νομοθετικής πλαισίωσής τους. Το γεγονός αυτό επέτρεψε στον νομοθέτη να εισαγάγει συγκεκριμένες ρυθμίσεις και παρεκκλίσεις από την πάγια νομοθεσία που προσέδωσαν επιχειρησιακό χαρακτήρα στο όλο εγχείρημα, να αντιμετωπίσει ειδικά θέματα που ανέκυψαν στην πορεία των έργων ή και να προχωρήσει σε διορθωτικές κινήσεις για την άρση προβλημάτων. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι αμφίβολο αν μπορεί να διασφαλιστούν με τον νέο νόμο, ο οποίος απευθύνεται σε ένα πολύ ευρύτερο φάσμα έργων και επενδύσεων, με άγνωστα προς το παρόν χαρακτηριστικά αλλά και άδηλα ακόμη προβλήματα.

Σε κάθε περίπτωση, το «fast track» σύστημα που εισάγει ο νέος νόμος δεν μπορεί να δώσει διέξοδο σε μη στρατηγικές επενδύσεις, δηλαδή στον κύριο όγκο του επιχειρείν στη χώρα που σήμερα ασφυκτιά υπό το βάρος ανεπαρκών ρυθμιστικών πλαισίων και πολλαπλών διοικητικών ακαμψιών. Η αντιμετώπιση των χωροθετικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι επενδύσεις αυτές θα απαιτήσει μία νέα, γενικής εμβέλειας, διαδικασία ταχείας χωροθέτησης και αδειοδότησης. Η ανασκόπηση της εμπειρίας άλλων ευρωπαϊκών χωρών που αντιμετώπισαν πρόσφατα ανάλογα προβλήματα και προχώρησαν στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στην κατεύθυνση αυτή.

Η εμπειρία άλλων χωρών: επιχειρηματικότητα χωρίς χωροθετικά εμπόδια

Ο χωρικός σχεδιασμός στην πλειονότητα των ευρωπαϊκών χωρών έχει μακρά παράδοση. Τα περισσότερα κράτη-μέλη της Ένωσης διαθέτουν σχέδια χρήσεων γης τοπικού χαρακτήρα, ορισμένα δε εξ αυτών και σχέδια περιφερειακής ή και εθνικής εμβέλειας, όπως η Γαλλία, η Δανία και η Ολλανδία. Ο βαθμός δεσμευτικότητας των σχεδίων αυτών ποικίλλει. Έτσι, τα σχέδια χρήσεων γης έχουν κανονιστικό κατά κανόνα περιεχόμενο, ενώ οι άλλες κατηγορίες σχεδίων άλλοτε κατευθυντήριο και άλλοτε ενδεικτικό χαρακτήρα, με πολλά εθνικά σχέδια να αποτελούν κείμενα προοπτικής (visions, perspectives) και δηλώσεις στρατηγικής για συγκεκριμένους τομείς πολιτικής ή και για το σύνολο της εθνικής επικράτειας (π.χ. Nota Ruimte στην Ολλανδία, National planning reports στη Δανία).

Ανεξάρτητα πάντως από τις σχεδιαστικές ιδιοτυπίες κάθε χώρας, κοινό ζητούμενο φαίνεται να αποτελεί τα τελευταία χρόνια η αναζήτηση μεγαλύτερης ευελιξίας στον σχεδιασμό και η, μέσω αυτού, ενεργός υποστήριξη της ανάπτυξης σε όλα τα επίπεδα. Στην κατεύθυνση αυτή, ορισμένες χώρες έχουν προχωρήσει ήδη σε συνολική αναθεώρηση της χωροταξικής και πολεοδομικής τους νομοθεσίας (π.χ. Ολλανδία), άλλες σε επιμέρους βελτιωτικές ρυθμίσεις (π.χ. Δανία, Ιρλανδία), ενώ σε κάποιες άλλες το ζήτημα εντάσσεται στην ατζέντα των προσεχών μεταρρυθμίσεων (π.χ. Βρετανία). Μέσω των πρωτοβουλιών αυτών επιδιώκεται η εισαγωγή «ρητρών ευελιξίας» στον σχεδιασμό που θα επιτρέπουν, στο όνομα της ανταγωνιστικότητας,

την υπέρβαση ανεπίκαιρων ή και πλεοναστικών ρυθμίσεων, την απλοποίηση και επιτάχυνση των χωροθετικών διαδικασιών και την προσέλκυση νέων επενδύσεων.

Ιδιαίτερως χρήσιμη είναι, από την άποψη αυτή, η εμπειρία της Ολλανδίας και της Βρετανίας, δύο χωρών που διαθέτουν από τα πλέον ώριμα και επιτυχημένα συστήματα σχεδιασμού στην Ευρώπη αλλά και σε παγκόσμια κλίμακα. Στον νέο ολλανδικό νόμο για το σχεδιασμό του χώρου⁵⁴ που τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2008, προβλέπεται η δυνατότητα του κεντρικού κράτους να χωροθετεί, υπό προϋποθέσεις, έργα εθνικής σημασίας, ακόμη και κατά παρέκκλιση του τοπικού ή περιφερειακού σχεδιασμού. Ο ίδιος νόμος παρέχει στις κρατικές αρχές το δικαίωμα είτε να εξαιρούν περιοχές από τα τοπικά πολεοδομικά σχέδια όταν συντρέχουν λόγοι εθνικής σημασίας, είτε και να εγκρίνουν ειδικά σχέδια για τη ρύθμιση θεμάτων εθνικής εμβέλειας, τα λεγόμενα «σχέδια ολοκλήρωσης» (integration plans), στις περιοχές των οποίων δεν έχουν εφαρμογή οι τοπικοί πολεοδομικοί κανονισμοί. Επίσης, στον ίδιο νόμο καθιερώνεται το δικαίωμα των τοπικών αρχών να τροποποιούν, με ειδική ταχύρρυθμη διαδικασία, τα τοπικά σχέδια χρήσεων γης επ' ευκαιρία της χωροθέτησης έργων και δραστηριοτήτων και μετά από ευρεία διαβούλευση με τις εθνικές και περιφερειακές αρχές, το κοινό και τους όμορους ιδιοκτήτες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, τέλος, η πρόβλεψη του νέου νόμου περί ταυτόχρονης κατάρτισης, δημοσιοποίησης και έγκρισης όλων των επιμέρους αδειών και εγκρίσεων (έγκριση περιβαλλοντικών όρων, οικοδομική άδεια κ.λπ.) που απαιτούνται για την υλοποίηση μιας επένδυσης εθνικής σημασίας. Στις περιπτώσεις μάλιστα αυτές, οι υπό κατάρτιση άδειες οφείλουν να υποβάλλονται σε δημόσια διαβούλευση μαζί με το ειδικό σχέδιο ολοκλήρωσης που ρυθμίζει τη χωροθέτηση της επένδυσης καθώς και να εγκρίνονται μαζί με αυτό.

Σε ανάλογη κατεύθυνση με την Ολλανδία κινείται και η Βρετανία, όπου από το 2006 είχε προταθεί από ανεξάρτητη επιτροπή εμπειρογνομόνων ένα νέο σύστημα χωροθέτησης υποδομών στρατηγικής σημασίας βασιζόμενο εξ ολοκλήρου σε οδηγίες εθνικού χαρακτήρα (National Statements of Strategic Objectives) και όχι σε προβλέψεις τοπικών σχεδίων⁵⁵. Το 2008 θεσπίστηκε ταχεία διαδικασία χωροθέτησης για τις υποδομές εθνικής σημασίας στους τομείς των μεταφορών, της ενέργειας, των αποβλήτων και των υδάτων, ενώ η σχετική αρμοδιότητα ανατέθηκε σε μία, νέα, ειδική ανεξάρτητη αρχή (Infrastructure Planning Commission)⁵⁶. Τη λογική της ταχείας αδειοδότησης (fast track permissions) φαίνεται να συµμερίζεται και η νέα κυβέρνηση που προέκυψε από τις εκλογές του 2010. Η τελευταία έχει εξαγγείλει

⁵⁴ Για τις βασικές αλλαγές που επέρχονται στο Ολλανδικό σύστημα σχεδιασμού με τον νέο νόμο βλ. την περίληψη που δημοσιεύεται στον ιστότοπο του Ολλανδικού υπουργείου κατοικίας, σχεδιασμού και περιβάλλοντος (VROM) <http://international.vrom.nl/pagina.html?id=37427>, καθώς και τις επιστημονικές αναλύσεις των Needham, B. (2005), «The New Dutch Spatial Planning Act: Continuity and Change in the way in which the Dutch Regulate the Practice of Spatial Planning», *Planning Practice & Research*, 20 (3), σ. 327-340 και Spaans, M. (2006), «Recent changes in the Dutch planning system: towards a new governance model?», *Town Planning Review*, 77(2), σ.127-146.

⁵⁵ HM Treasury (2006), *Barker Review of Land Use Planning. Final Report -Recommendations*, Διαθέσιμο στο: <http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/154265.pdf>

⁵⁶ <http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/1521327.pdf>

την αναθεώρηση της νομοθεσίας για την ενίσχυση του ρόλου των τοπικών θεσμών (Localism Bill), με σκοπό, μεταξύ άλλων, τη δημιουργία ενός αποκεντρωμένου, ανοιχτού και ευέλικτου συστήματος σχεδιασμού που θα μπορεί να απαντά στις ζωτικές ανάγκες των τοπικών κοινοτήτων⁵⁷. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία φαίνεται να αποδίδεται στην εισαγωγή «χωροθετικών αυτοματισμών», είτε μέσω της ρητής εξαίρεσης ορισμένων κατηγοριών χρήσεων και εγκαταστάσεων από την υποχρέωση λήψης σχετικής άδειας, είτε μέσω της αναγνώρισης ενός καταρχήν «τεκμηρίου» χωροθέτησης υπέρ επιχειρήσεων και ιδιωτών που θα συμμορφώνονται προς τους εθνικούς πολεοδομικούς, οικοδομικούς και περιβαλλοντικούς κανονισμούς και τα τοπικά πολεοδομικά σχέδια⁵⁸. Το «τεκμήριο» αυτό, σύμφωνα με τις εξαγγελίες προθέσεων που έχουν δει το φως της δημοσιότητας, θα συνεπάγεται την αδυναμία των αρμοδίων αρχών να αρνηθούν την έγκριση της χωροθέτησης σε όλους όσους πληρούν τις πιο πάνω προϋποθέσεις και επιπλέον καταβάλουν στην Κοινότητα τα οριζόμενα ανά περίπτωση αντισταθμιστικά τέλη για τη χρήση των κοινοτικών πόρων και υποδομών. Η αποσαφήνιση των προτεινόμενων διαδικασιών στο σχέδιο νόμου, το οποίο θα δοθεί σύντομα στη δημοσιότητα, αναμένεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Επανεξετάζοντας την ελληνική περίπτωση: υπάρχουν λύσεις;

Τα συγκριτικά δεδομένα που συνοπτικά παρουσιάστηκαν υποδεικνύουν ότι η προσπάθεια για υπέρβαση των χωροθετικών εμποδίων στην επιχειρηματικότητα δεν μπορεί να είναι πλήρης, ούτε αποτελεσματική, αν δεν συνδυαστεί με σημαντικές τομές στο σύστημα χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού καθώς και στο καθεστώς των ειδικών αδειοδοτήσεων. Λύσεις παράκαμψης του προβλήματος, όπως αυτές που δοκιμάστηκαν στην περίπτωση των ολυμπιακών έργων και επιχειρούνται πάλι σήμερα για τις ανάγκες των στρατηγικών επενδύσεων, δεν είναι καταρχήν γενικεύσιμες για το σύνολο των επιχειρηματικών σχεδίων. Προεχόντως διότι αποτελούν εξαιρετικό δικαίωμα και επιπροσθέτως διότι δεν αντιμετωπίζουν το πρόβλημα στη ρίζα του.

Κατά το πρόσφατο παρελθόν (2004-2009), το πρόβλημα επιχειρήθηκε να αντιμετωπισθεί μέσω της αναγωγής της χωροθέτησης κρίσιμων τομέων επιχειρηματικής δραστηριότητας (τουρισμός, βιομηχανία, ΑΠΕ, ιχθυοκαλλιέργειες) απευθείας στο επίπεδο του εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού (Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια). Απώτερος στόχος ήταν να ξεπεραστούν οι ασάφειες, οι ακαμψίες και τα κενά των ποικίλων πολεοδομικών σχεδίων (ΓΠΣ, ΖΟΕ, κ.λπ.) μέσω των ρυθμίσεων των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων. Ωστόσο, και η επιλογή αυτή αποδεικνύεται οριακή για δυο κυρίως λόγους. Πρώτον, διότι τα χωροταξικά πλαίσια, ιδίως αυτά του εθνικού

⁵⁷ Το κείμενο βασίζεται σε πληροφορίες που ήταν διαθέσιμες μέχρι τις 10.12.2010. Βλ. αναλυτικά: <http://www.communities.gov.uk/documents/newsroom/word/1795339.doc>

⁵⁸ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. *ό.π.* (υποσημείωση 6) καθώς και Conservative Party (2010), "Open Source Planning", *Policy Green Paper No 14*, διαθέσιμο στο: http://www.conservatives.com/News/News_stories/2010/02/New_homes_and_jobs_through_Open_Source_Planning.aspx

επιπέδου, δεν μπορεί, λόγω και της κλίμακας στην οποία συντάσσονται, να παράσχουν ειδικές και λεπτομερείς κατευθύνσεις για τη χωροθέτηση έργων και δραστηριοτήτων που να αντιμετωπίζουν όλο το φάσμα των προβλημάτων που αναδεικνύει η διοικητική πρακτική. Δεύτερον, διότι η έγκριση των χωροταξικών πλαισίων δεν μπορεί αυτομάτως να οδηγήσει στην τροποποίηση τυχόν αντίθετων ή διαφορετικών χωροθετικών προβλέψεων που υπάρχουν σε εγκεκριμένα πολεοδομικά σχέδια. Τα σχέδια αυτά πρέπει να τροποποιηθούν ή να αναθεωρηθούν, σύμφωνα με τις διατάξεις που τα διέπουν (και τους χρόνους που απαιτεί η διαδικασία αυτή), ώστε να εναρμονισθούν με τις κατευθύνσεις του εθνικού και περιφερειακού χωροταξικού σχεδιασμού. Το γεγονός αυτό σημαίνει πρακτικά ότι, ακόμη και μετά την έγκριση των χωροταξικών πλαισίων, συνεχίζουν να εφαρμόζονται οι προβλέψεις των τοπικών σχεδίων, χωρίς να παρέχεται από την ισχύουσα νομοθεσία δυνατότητα ευθείας τροποποίησής τους.

Σε κάθε περίπτωση, δεν μπορεί να αναμένει κανείς από τον χωροταξικό σχεδιασμό να αποτελέσει το βασικό μέσο θεραπείας της κακοδαιμονίας που χαρακτηρίζει σήμερα τη χωροθέτηση των δημοσίων έργων και ιδιωτικών επενδύσεων, ούτε να αναχθεί σε ρυθμιστή όλης της διαδικασίας ανάπτυξης της χώρας, όπως υποδεικνύουν έμμεσα πολλές αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας⁵⁹. Μία τέτοια λύση εντείνει το φαινόμενο της χωρικής «υπερρύθμισης», για το οποίο κάναμε λόγο στην αρχή του κειμένου αυτού, χωρίς παράλληλα να δίνει διέξοδο στο χρονίζον πρόβλημα της έλλειψης σαφών και απλών κανόνων χρήσεων γης, ιδίως στις περιοχές που βρίσκονται εκτός εγκεκριμένων σχεδίων πόλης και οικισμών.

Η αναζήτηση λύσεων για τον απεγκλωβισμό από τα σημερινά αδιέξοδα πρέπει να κινηθεί σε ρεαλιστικά και εφικτά πλαίσια. Αυτό που προέχει είναι να καθοριστούν σαφείς και επαρκείς κανόνες για τη χωροθέτηση των ιδιωτικών επενδύσεων, άμεσα εφαρμοστέοι στο σύνολο του εθνικού χώρου, συνδυναζόμενοι, όπου είναι δυνατόν, με «χωροθετικούς αυτοματισμούς» που θα εξασφαλίζουν ταχεία αδειοδότηση και υπέρβαση των πολεοδομικών σχεδίων που έχουν καταστεί ανεπίκαιρα. Αυτό άλλωστε επιχείρησαν να πράξουν και τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και τον Τουρισμό, ενσωματώνοντας ρυθμίσεις που θα μπορούσαν εξ αρχής να είχαν περιβληθεί τον τύπο γενικών πολεοδομικών κανονισμών. Στην προοπτική αυτή, μπορεί να εξεταστούν ειδικότερα τα εξής:

- Θέσπιση γενικών πολεοδομικών και περιβαλλοντικών κανονισμών για τους όρους και τις προϋποθέσεις χωροθέτησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, με ισχύ στο σύνολο της χώρας. Οι κανονισμοί αυτοί, που θα τροποποιούν μεταξύ άλλων και τις διατάξεις της εκτός σχεδίου και εκτός οικισμών δόμησης, πρέπει να καθορίζουν τις κατάλληλες ανά κατηγορία επιχειρήσεων απαιτήσεις χωροθέτησης (π.χ. αρτιότητα ακινήτων, αποστάσεις από πόλεις και οικισμούς και άλλες, ομοειδείς ή ανταγωνιστικές, χρήσεις, προϋποθέσεις αλλαγής χρήσης υφισταμένων εγκαταστάσεων, προϋποθέσεις εγκατάστασης δραστηριοτήτων σε ειδικές κατηγορίες περιοχών, όπως η γη υψηλής παραγωγικότητας κ.λπ.). Οι κανονι-

⁵⁹ Βλ. μεταξύ άλλων, ΣτΕ Ολομ. 3396-3397/2010, ΣτΕ Ολομ. 2489/2006, ΣτΕ Ολομ. 705/2006, ΣτΕ Ολομ. 1569/2005, ΣτΕ 2569/2004, 2506/2002, 2319/2002, 3364/1999, 1434/1998, 5168/1997.

σμοί αυτοί, εν όψει και του γενικού χαρακτήρα τους, πρέπει να υπερισχύουν κάθε αντίθετης ή διαφορετικής διάταξης που περιλαμβάνεται σε πολεοδομικά σχέδια και άλλα σχέδια χρήσεων γης (π.χ. ΓΠΣ, ΖΟΕ κ.λπ.), ενώ παράλληλα θα δεσμεύουν και τις αδειοδοτούσες αρχές κατά τη χορήγηση των επιμέρους αδειών και εγκρίσεων.

- Συγχώνευση των ειδικών «χωροθετικών» αδειών που σήμερα προβλέπει η ισχύουσα νομοθεσία (π.χ. έγκριση για επέμβαση σε ακίνητα μνημεία και στο περιβάλλον τους, έγκριση για επέμβαση σε δασική έκταση, έγκριση καταλληλότητας οικοπέδου από τον ΕΟΤ κ.λπ.) σε μία ενιαία περιβαλλοντική άδεια και ενδεχόμενη ενσωμάτωσή της στη διαδικασία γενικής περιβαλλοντικής αδειοδότησης (έγκριση περιβαλλοντικών όρων). Μία τέτοια παρέμβαση πρέπει να συνδυαστεί με τον επανακαθορισμό και τη μείωση των υποβαλλόμενων δικαιολογητικών, τη σύνταξη νέων προδιαγραφών μελετών (π.χ. Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων) και την τυποποίηση ενδιάμεσων εγγράφων και εγκριτικών πράξεων, ώστε να γνωρίζει τόσο η Διοίκηση όσο και ο ενδιαφερόμενος επενδυτής τα στάδια, τον μέγιστο χρόνο και τη γενικότερη ροή της όλης διοικητικής διαδικασίας.
- Σαφής καθορισμός του ουσιαστικού περιεχομένου κάθε άδειας και των θεμάτων τα οποία ελέγχει η αδειοδοτούσα αρχή ώστε να εκλείψει, ή τουλάχιστον να περιοριστεί, το φαινόμενο υπηρεσιών που, επί αφορμή της έκδοσης μιας άδειας ή γνώμης, υπεισέρχονται ή και τοποθετούνται επί θεμάτων αρμοδιότητας άλλων αρχών ή και επί επομένων σταδίων της διαδικασίας (π.χ. έκφραση κρίσεων ή επιφυλάξεων για ιδιοκτησιακά θέματα κατά το στάδιο της περιβαλλοντικής αδειοδότησης).
- Θέσπιση αποκλειστικών προθεσμιών για τη χορήγηση των αιτούμενων αδειών και εγκρίσεων, μετά την άπρακτη πάροδο των οποίων να θεωρούνται σιωπηρώς εκδοθείσες. Εναλλακτικά, θα μπορούσε να εξεταστεί η ανάθεση της αρμοδιότητας ελέγχου των φακέλων σε σώματα ανεξάρτητων και πιστοποιημένων ελεγκτών και η, εν συνεχεία, επικύρωσή του, υπό προϋποθέσεις, από την αδειοδοτούσα αρχή.

Η πιο σημαντική -και ίσως και η πλέον επώδυνη- παρέμβαση στο ισχύον σύστημα χωροθέτησης πρέπει πάντως να αφορά τις χρονικές και λοιπές προϋποθέσεις υπό τις οποίες ισχύοντα χωροταξικά και πολεοδομικά σχέδια, καθώς και άλλα σχέδια χρήσεων γης, μπορεί να λαμβάνονται υπόψη ή και να δεσμεύουν τη χωροθέτηση δημοσίων έργων και ιδιωτικών επενδύσεων. Η ισχύουσα νομοθεσία προβλέπει ήδη ότι ορισμένα από τα σχέδια αυτά οφείλουν να υποβάλλονται σε διαδικασία παρακολούθησης και αξιολόγησης και κατ' επέκταση τροποποίησης ή αναθεώρησης σε τακτά χρονικά διαστήματα. Η υποχρέωση δεν είναι καθολική, ενώ έχει ατονήσει ακόμη και στις περιπτώσεις που προβλέπονται από τον νόμο (π.χ. περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια). Παρουσιάζεται έτσι το φαινόμενο χωροθετικών πρωτοβουλιών που απορρίπτονται από τη Διοίκηση ή ακυρώνονται από τα δικαστήρια διότι έρχονται σε αντίθεση με ρυθμίσεις ή κατευθύνσεις σχεδίων που χρονολογούνται από 15ετίας, 20ετίας ή ακόμη και 25ετίας, όπως το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (ν. 1515/1985) ή το αντίστοιχο της Θεσσαλονίκης (ν. 1561/1985). Στις περιπτώσεις τέτοιων σχεδίων που έχουν καταστεί ανεπίκαιρα και

μη ικανά να συμπορευθούν με τις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας, ίσως είναι πλέον ώριμο να τεθεί προς συζήτηση το ζήτημα της χρονικής τους ισχύος, ιδίως στην παρούσα κρίσιμη οικονομική συγκυρία που διανύει η χώρα.

Σημειώνεται ότι αντίστοιχες πρόνοιες έχουν ήδη υπάρξει σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ολλανδία στην οποία προβλέπεται ότι όλα τα σχέδια χρήσεων γης έχουν ανώτατο χρόνο ζωής τη δεκαετία. Μετά την πάροδο της περιόδου αυτής, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν είτε να καταρτίσουν και εγκρίνουν νέο σχέδιο ή να παρατείνουν την ισχύ του παλαιού υπό την προϋπόθεση ότι μπορεί να τεκμηριώσουν την αποδοτικότητά του. Η παράλειψη των ανωτέρω υποχρεώσεων συνεπάγεται την αδυναμία των τοπικών αρχών να συνεχίζουν να εισπράττουν τέλη και εισφορές για την παροχή υπηρεσιών ή τη συντήρηση υποδομών που ορίζονται στο ανίσχυρο, πλέον, σχέδιο. Πιο ριζικές φαίνεται να είναι οι προτάσεις που κατατέθηκαν, στη Βρετανία, στο δημόσιο διάλογο για την απλοποίηση και επιτάχυνση των διαδικασιών του σχεδιασμού ο οποίος πραγματοποιήθηκε πριν από λίγα χρόνια (2006). Μεταξύ των λύσεων που υπεδείχθησαν ήταν και η δυνατότητα έγκρισης επενδυτικών σχεδίων κατά παρέκκλιση των προβλέψεων του πολεοδομικού σχεδιασμού (χρήσεων γης), όταν αυτές είναι ανεπίκαιρες (out-of-date) ή ασαφείς (indeterminate)⁶⁰.

Η αντιμετώπιση του χωροθετικού ζητήματος των επενδύσεων στην Ελλάδα προϋποθέτει σίγουρα και άλλες, δραστικότερες, παρεμβάσεις στο ισχύον σύστημα χωρικού σχεδιασμού που όμως πρέπει να εξελιχθούν σε μεγαλύτερο βάθος χρόνου και δεν μπορεί να έχουν άμεση απόδοση. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται ο περιορισμός της πληθώρας των επιπέδων σχεδιασμού, η ισορροπημένη και σαφής αποτύπωση της δεσμευτικότητας του κάθε επιπέδου, ο εξορθολογισμός και η απλοποίηση του περιεχομένου μελετών και διαδικασιών και κυρίως η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της αποτελεσματικότητας του «πολεοδομικού επιχειρείν» καθώς και της διαφάνειας, της αξιοπιστίας και της λογοδοσίας των αρμοδίων αρχών. Πρόκειται για ζητήματα που κατά καιρούς έχουν τεθεί στον δημόσιο διάλογο⁶¹, χωρίς να αποτελέσουν αντικείμενο μιας συστηματικής μελέτης και κυρίως στοχευμένων δράσεων για την αντιμετώπισή τους. Ίσως οι πολλαπλές αποτυχίες τις οποίες βιώνει σήμερα η χώρα να είναι μια ευκαιρία να ξαναδούμε με ειλικρίνεια προβλήματα που αντιμετωπίζαμε με αμηχανία και απροθυμία. Η σχέση επιχειρηματικότητας και σχεδιασμού του χώρου είναι οπωσδήποτε ένα από αυτά.

⁶⁰ HM Treasury (2006), *Barker Review of Land Use Planning. Final Report -Recommendations*, Διαθέσιμο στο: <http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/154265.pdf>

⁶¹ Βλ. τη μελέτη του ΙΤΑ (2006), *ό.π.*, (υποσημείωση 1) και την υπ' αριθμ. 190 γνώμη πρωτοβουλίας της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής Ελλάδος για τη Χωροταξία και την Πολεοδομία, που υιοθετήθηκε στις 14.12.2007, διαθέσιμη στο: http://www.oke.gr/opinion/op_190_07.pdf

5. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Το παράρτημα που ακολουθεί, χωρίζεται σε δύο μέρη, έτσι ώστε στην παρούσα έκθεση του IOBE να ενσωματωθεί το μοντέλο που ακολουθείται πλέον στο πλαίσιο παρακολούθησης της στρατηγικής της Λισσαβόνας:

A) Το α' μέρος του παραρτήματος περιλαμβάνει τις επιδόσεις των χωρών – μελών της Ε.Ε. των 25 στους 14 διαρθρωτικούς δείκτες που συνθέτουν τη συνοπτική λίστα (short list) δεικτών που χρησιμοποιούνται πλέον από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για την παρακολούθηση της υλοποίησης των στόχων της Λισσαβόνας από κάθε χώρα-μέλος και την πορεία των διαρθρωτικών αλλαγών των αντίστοιχων οικονομιών.

B) Το β' μέρος περιλαμβάνει μία επιλογή από τους υπόλοιπους δείκτες που υιοθετήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2000 σε μια προσπάθεια να τροφοδοτηθούν οι εθνικές κυβερνήσεις με ένα σύνολο από σαφείς διακριτούς και εύκολα μετρήσιμους δείκτες που αποτυπώνουν το βαθμό διαρθρωτικής προσαρμογής κάθε χώρας - μέλους. Οι δείκτες αυτοί αποτελούν έτσι (μαζί προφανώς με τους 14 παραπάνω δείκτες), την ευρεία λίστα (long list) των δεικτών που η Eurostat παρακολουθεί και εναρμονίζει σε συστηματική βάση για την Ε.Ε των 27.

Βασικός στόχος του συνόλου των διαρθρωτικών δεικτών είναι να καταγραφεί η πρόοδος, που έχει σημειωθεί σε πέντε κρίσιμους τομείς πολιτικής, οι οποίοι αφορούν στην **απασχόληση**, στην **καινοτομία και έρευνα**, στις **αλλαγές στη διάρθρωση της οικονομίας**, στην **κοινωνική συνοχή** και στο **περιβάλλον**. Παράλληλα παρακολουθούνται επιπλέον κάποιοι **βασικοί οικονομικοί δείκτες**, που αποδίδουν το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον, εντός του οποίου λαμβάνουν χώρα οι διαρθρωτικές αλλαγές που εφαρμόζονται σε κάθε χώρα - μέλος.

Κάθε ένας από τους δείκτες που παρουσιάζονται στη συνέχεια, αποδίδεται γραφικά για το σύνολο των 27 χωρών (όπου υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία), ενώ σε πινακοποιημένη μορφή δίνεται η επίδοση της Ελλάδας σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ε.Ε. των 27, της Ε.Ε. των 25, της Ε.Ε. των 15 και της Ευρωζώνης (τελευταία αναθεώρηση Eurostat, Αύγουστος 2007).

Ονοματολογία

EU27	Ευρωπαϊκή Ένωση (Τον Ιανουάριο 2007 εντάχθηκαν στη Ευρωπαϊκή Ένωση η Βουλγαρία και η Ρουμανία)
EU25	Ευρωπαϊκή Ένωση
EA13	Ευρωζώνη (Τον Ιανουάριο 2007 εντάχθηκε στη Ευρωζώνη η Σλοβενία)
BE	Βέλγιο
CZ	Τσεχία
DK	Δανία
DE	Γερμανία
EE	Εσθονία
EL	Ελλάδα
ES	Ισπανία
FR	Γαλλία
IE	Ιρλανδία
IT	Ιταλία
CY	Κύπρος
LV	Λετονία
LT	Λιθουανία
LU	Λουξεμβούργο
HU	Ουγγαρία
MT	Μάλτα
NL	Ολλανδία
AT	Αυστρία
PL	Πολωνία
PT	Πορτογαλία
SI	Σλοβενία
SK	Σλοβακία
FI	Φινλανδία
SE	Σουηδία
UK	Μ. Βρετανία

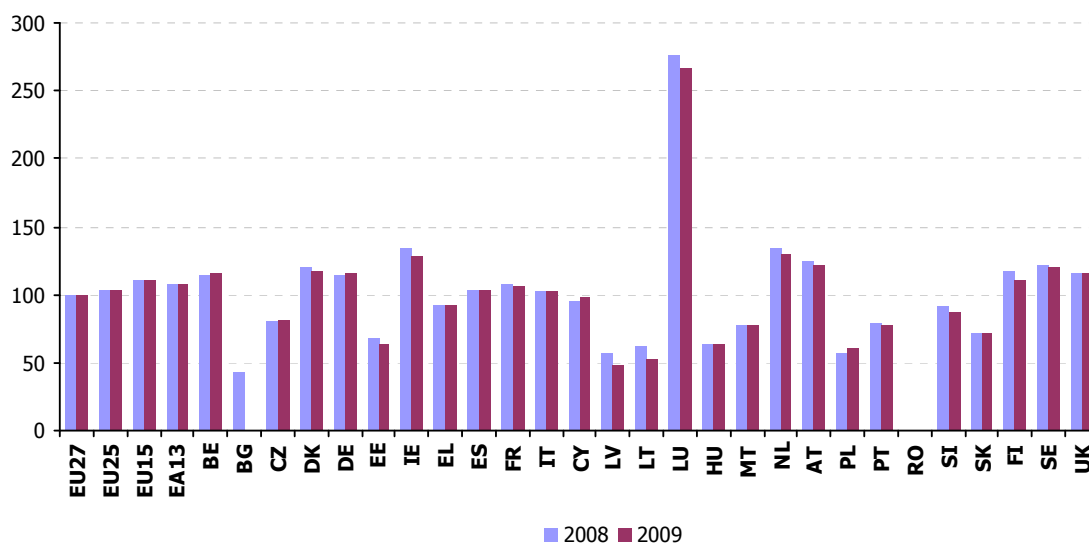
ΜΕΡΟΣ Α
(ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΛΙΣΤΑ ΔΙΑΦΘΡΩΤΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ)

I-A. ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

I-1α. Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ

(μονάδες αγοραστικής δύναμης, PPS, Ε.Ε-27=100)

Οι μονάδες αγοραστικής δύναμης (Purchasing Power Standards, PPS) είναι δείκτες της μέσης αναλογίας των τιμών μεταξύ διαφορετικών χωρών. Η χρήση τους κάνει εφικτή την σύγκρισή του όγκου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των χωρών.

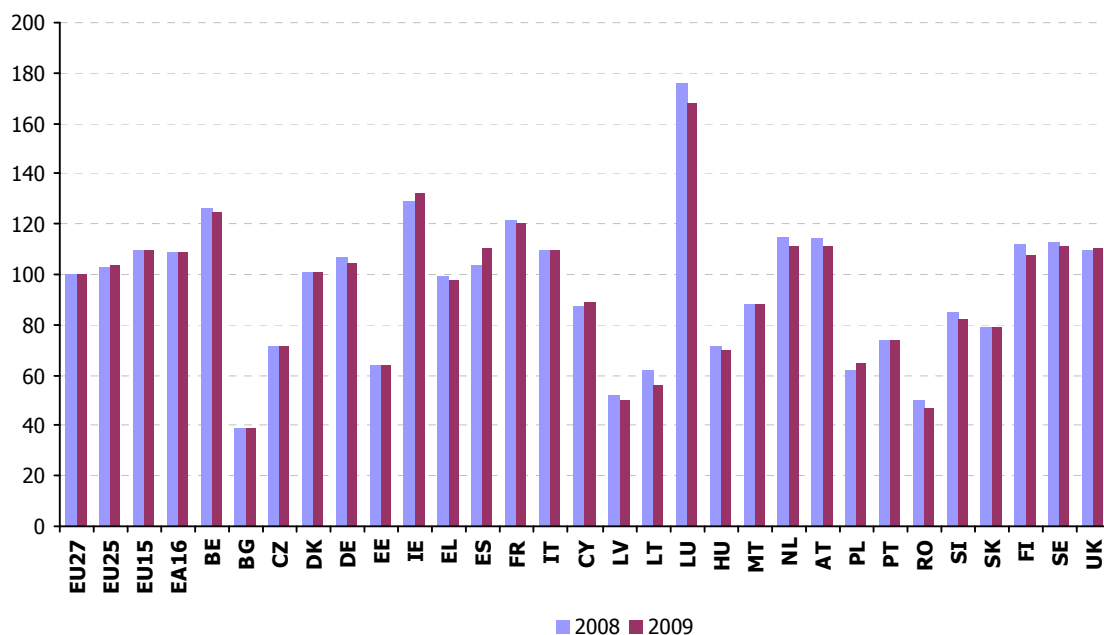
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	100	100	100	100	100	100	100	100	100
EU25	105	105	104	104	104	104	104	103	103
EU15	115	114	114	113	113	112	112	111	111
EA16	112	111	111	109	110	109	109	108	108
EL	86	90	93	94 ^P	91	93	92	93	93

Πηγή: Eurostat

I-2α. Παραγωγικότητα Εργασίας ανά Απασχολούμενο Άτομο

(ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης,(ΕΕ-27=100) PPS,/ αριθμό εργαζομένων)

Ο αριθμός των εργαζομένων περιλαμβάνει τους απασχολούμενους και τους αυτό-απασχολούμενους. Περιλαμβάνονται οι μισθωτοί, οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι στρατιωτικοί και οι ιδιοκτήτες επιχειρήσεων. Οι εποχικά απασχολούμενοι και αυτοί που απουσιάζουν από την εργασία τους λόγω ασθένειας, διακοπών, απεργίας και παρακολούθησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων κατά τη διάρκεια της έρευνας περιλαμβάνονται στους απασχολούμενους. Ο καθορισμός αυτός είναι σύμφωνος με το Διεθνή Οργανισμό Εργασίας (International Labor Organization, ILO)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EU25	104,6	104,5	104,4	104,2	104	103,9	103,7	103,3	103,4
EU15	112,7	112,1	111,6	111,1	110,9	110,7	110,3	109,8	109,8
EA16	112	110,9	110,5	109,5	109,7	109,6	109,6	109,2	109,1
EL	97,2	99,5	101,2	100,6 ^p	98,4 ^p	98,0 ^p	97,5 ^p	99,1 ^p	98,0 ^p

(p): προσωρινά στοιχεία

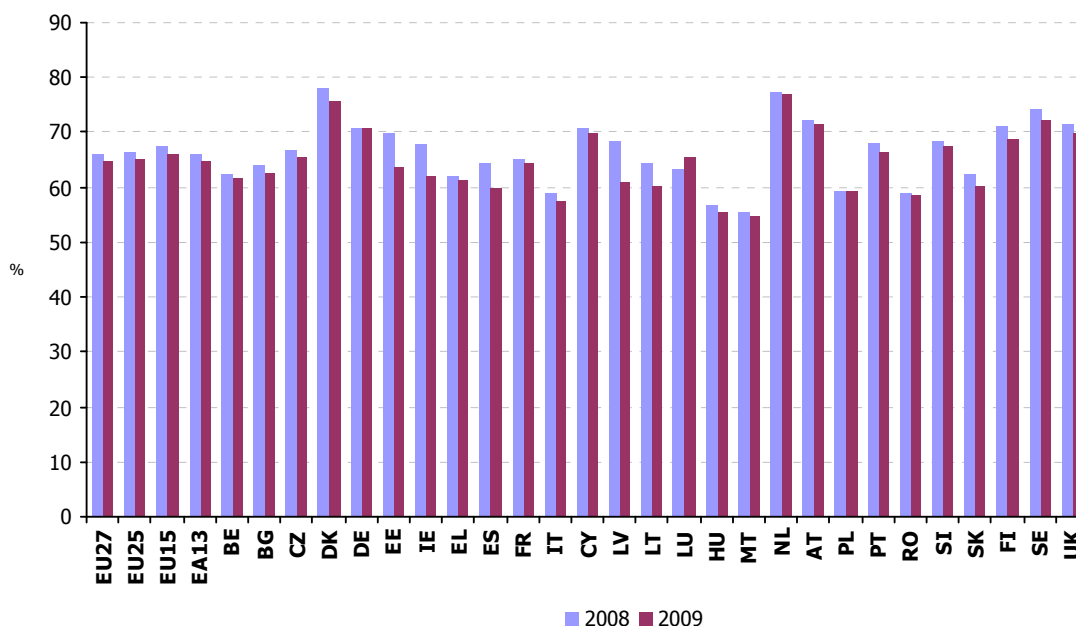
Πηγή: Eurostat

II-A. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

II-1α. Ποσοστό Απασχόλησης (% απασχολούμενων ατόμων ηλικίας 15-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού)

Τα εργατικό δυναμικό αποτελείται από άτομα τα οποία κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας εργάζονταν κάνοντας οποιαδήποτε εργασία επί πληρωμή για τουλάχιστον μια ώρα ή έχουν εργασία αλλά απουσίαζαν από αυτή κατά την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας. Η έρευνα αναφέρεται σε άτομα άνω των 15 ετών. Άτομα τα οποία κατοικούν σε συλλογικές κατοικίες (εστίες, θεραπευτήρια, εκκλησιαστικά ιδρύματα, εργατικές εστίες, ξενώνες κ.τ.λ) καθώς και άτομα που εκπληρώνουν υποχρεωτική στρατιωτική θητεία δεν περιλαμβάνονται στην έρευνα.

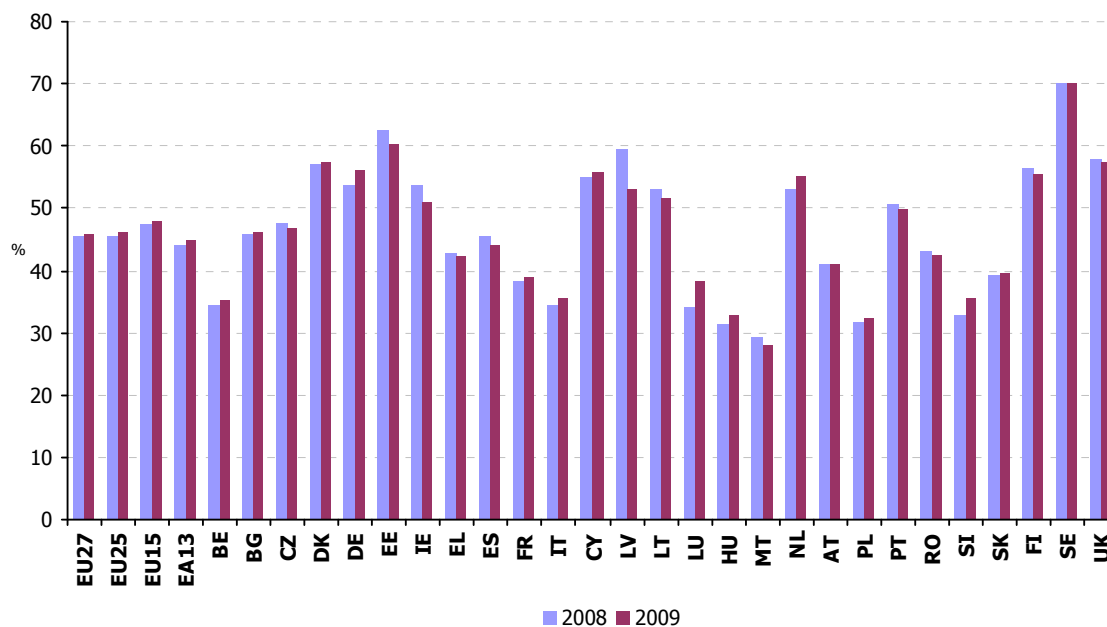

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	62,4	62,7	62,8	63,5	64,5	65,4	65,9	64,6
EU25	62,8	63,0	63,1	64,0	64,8	65,8	66,3	65,0
EU15	64,2	64,4	64,6	65,4	66,2	66,9	67,3	65,9
EA16	62,3	62,6	62,8	63,7	64,6	65,6	66,0	64,7
EL	57,7	58,9	59,6	60,1	61,0	61,4	61,9	61,2
Άντρες								
EU27	70,4	70,3	70,2	70,8	71,6	72,5	72,8	70,7
EU25	71,0	70,9	70,7	71,4	72,1	73,0	73,2	71,1
EU15	72,8	72,7	72,5	73,0	73,6	74,2	74,2	71,9
EA16	71,6	71,4	71,2	71,8	72,6	73,3	73,3	71,2
EL	72,5	73,5	74,0	74,2	74,6	74,9	75,0	73,5
Γυναίκες								
EU27	54,5	55,0	55,4	56,3	57,3	58,3	59,1	58,6
EU25	54,7	55,2	55,6	56,6	57,6	58,6	59,4	58,9
EU16	55,5	56,2	56,7	57,8	58,7	59,7	60,4	59,9
EA13	52,9	53,8	54,3	55,6	56,7	57,9	58,7	58,3
EL	43,1	44,5	45,5	46,1	47,4	47,9	48,7	48,9

Πηγή: Eurostat

II-2α. Ποσοστό Απασχόλησης Ατόμων Ηλικίας 55-64 ετών

(% απασχολούμενων ατόμων ηλικίας 55-64 ετών στο σύνολο του αντίστοιχου πληθυσμού)

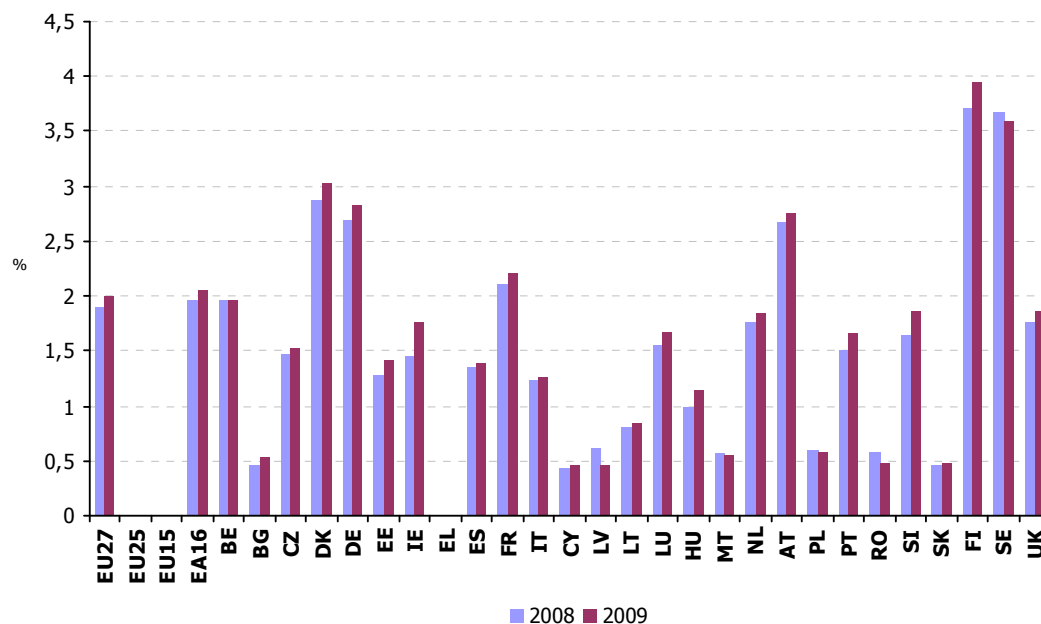

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	37,5	38,2	39,9	40,5	42,3	43,5	44,6	45,6	46,0
EU25	37,1	38,4	40,1	40,8	42,6	43,6	44,8	45,7	46,2
EU15	38,4	39,8	41,5	42,3	44,2	45,3	46,5	47,4	48,0
EA16	34,4	35,8	37,3	38,2	40,3	41,6	43,2	44,2	45,1
EL	38,2	38,9	41,0	39,4	41,6	42,3	42,4	42,8	42,2
Άντρες									
EU27	47,4	48,2	49,7	50,1	51,6	52,7	53,9	55,0	54,8
EU25	47,2	48,6	50,1	50,6	51,9	52,8	54,1	55,0	54,9
EU15	48,3	49,8	51,4	52,0	53,2	54,1	55,3	56,2	56,2
EA16	44,9	46,4	47,6	48,4	49,8	50,9	52,3	53,3	53,5
EL	54,9	55,3	58,3	56,4	58,8	59,2	59,1	59,1	57,7
Γυναίκες									
EU27	28,2	28,9	30,6	31,4	33,6	34,9	35,9	36,8	37,8
EU25	27,6	28,8	30,6	31,5	33,8	35,0	36,1	36,9	38,0
EU15	28,8	30,2	32,0	32,9	35,5	36,8	38,1	39,0	40,1
EA16	24,5	25,7	27,5	28,3	31,3	32,8	34,4	35,6	37,0
EL	23,1	24,2	25,3	24,0	25,8	26,6	26,9	27,5	27,7

Πηγή: Eurostat

III-A, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΈΡΕΥΝΑ

III-1α, Ακαθάριστη Εγχώρια Δαπάνη σε Έρευνα και Ανάπτυξη (R&D)
(% του ΑΕΠ)

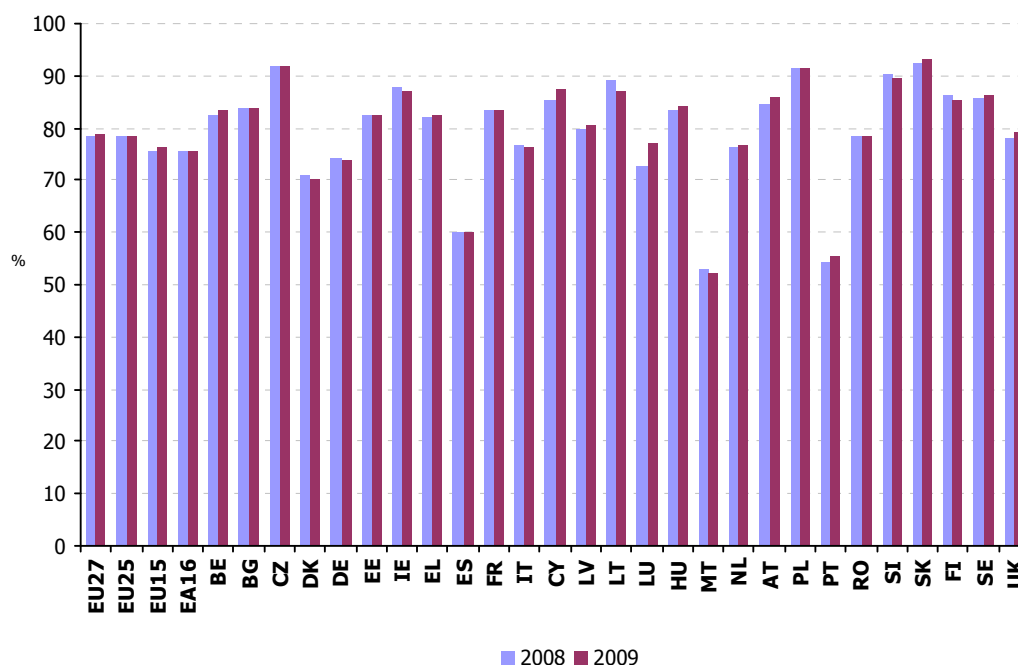
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	1,86 ^s	1,87 ^s	1,86 ^s	1,82 ^s	1,82 ^s	1,85 ^s	1,85 ^s	1,92 ^s	2,01 ^s
EU15	1,92 ^s	1,93 ^s	1,93	1,89 ^s	1,89 ^s	1,92 ^s	1,93 ^s	2,01 ^s	2,10 ^s
EA16	1,85 ^s	1,87 ^s	1,87 ^s	1,85 ^s	1,84 ^s	1,87 ^s	1,88 ^s	1,96 ^s	2,05 ^s
EL	0,58	:	0,57 ^e	0,55 ^e	0,59 ^e	0,58 ^e	0,58 ^e	:	:

(s): εκτίμηση Eurostat, (e): εκτίμηση

Πηγή: Eurostat

III-2α, Επίπεδο Μόρφωσης Ατόμων Ηλικίας 20-24 ετών

(% πληθυσμού 20-24 ετών που έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον την δευτεροβάθμια εκπαίδευση)

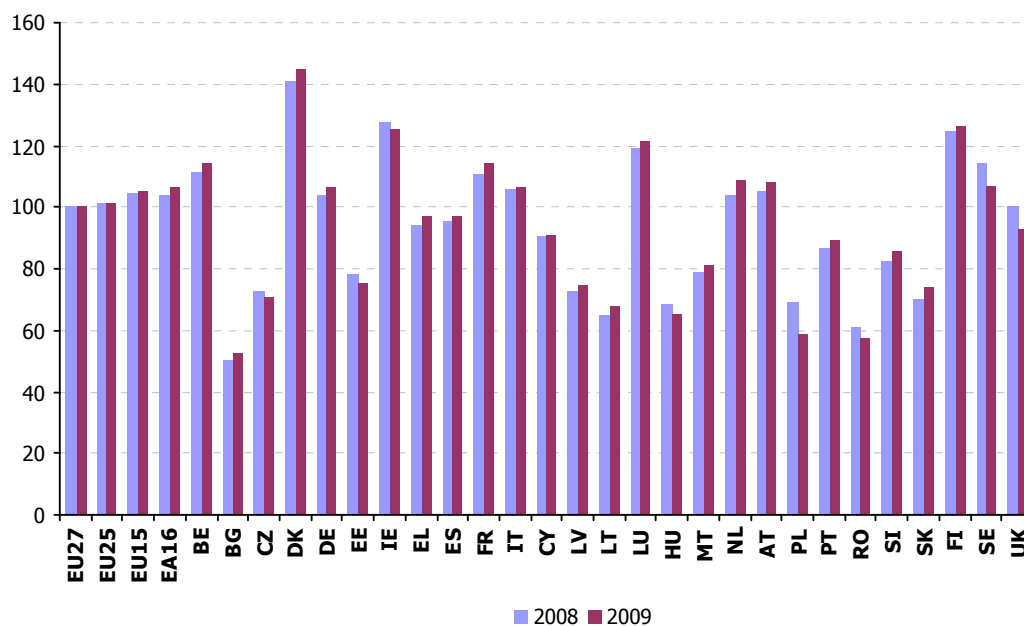
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	76,6	76,7	76,9	77,1	77,5	77,9	78,1	78,4	78,6
EU25	76,5	76,7	77	77,3	77,6	77,9	78	78,3	78,5
EU15	73,6	73,7	74,1	74,4	74,7	75	75,2	75,7	76,1
EA16	73,2	73,4	73,5	74	74,2	74,5	74,9	75,5	75,6
EL	80,2	81,1	81,7	83	84,1	81	82,1	82,1	82,2
Άντρες									
EU27	74,0	74,0	74,4	74,4	74,8	75,0	75,4	75,6	75,9
EU25	73,7	74,0	74,4	74,3	74,8	74,9	75,2	75,3	75,6
EU15	70,5	70,9	71,3	71,2	71,8	71,7	72,2	72,5	72,9
EA16	69,9	70,1	70,2	70,5	70,8	70,9	71,5	72,0	72,3
EL	75,3	76,1	76,6	79,2	79,7	75,5	77,5	78,0	77,8
Γυναίκες									
EU27	79,2	79,3	79,4	80,0	80,2	80,8	80,8	81,3	81,4
EU25	79,3	79,4	79,7	80,2	80,4	81,0	80,9	81,4	81,5
EU15	76,6	76,6	76,9	77,5	77,8	78,4	78,3	79,0	79,3
EA16	76,4	76,6	76,7	77,6	77,7	78,1	78,4	79,0	79,0
EL	84,8	86,0	86,8	86,8	88,5	86,6	87,0	86,6	86,9

Πηγή: Eurostat

IV-A, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ

IV-1α, Συγκριτικά Επίπεδα Τιμών

(ιδιωτική τελική κατανάλωση, συμπεριλαμβάνονται οι έμμεσοι φόροι ΕΕ-25=100)

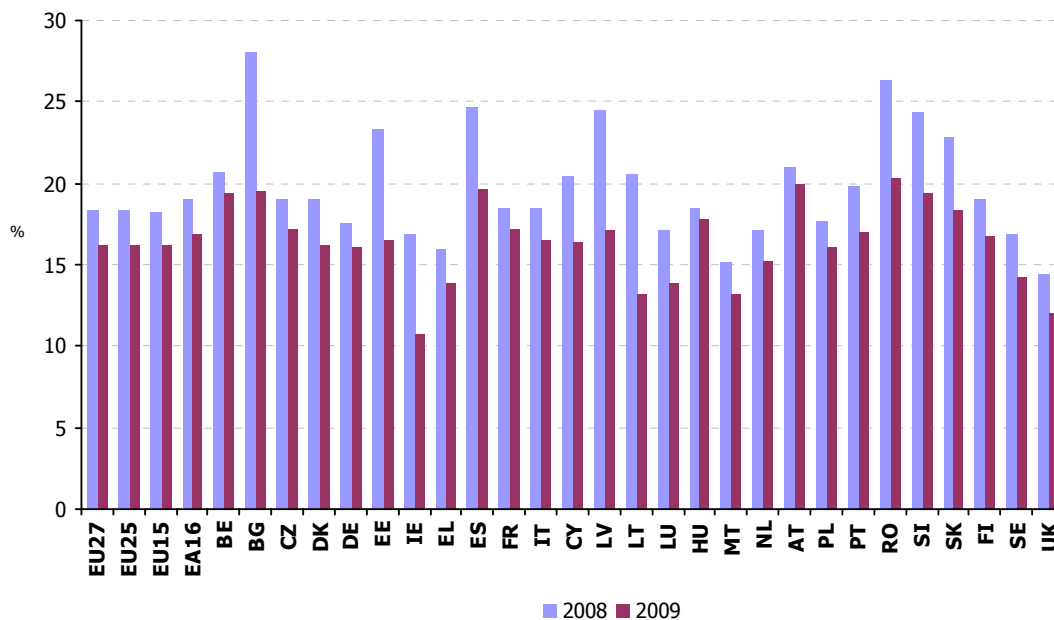

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	100	100	100	100	100	100	100	100	100
EU25	101,1	101,1	101,1	101,2	101,1	101,1	101	101,2	101,1
EU15	104,7	104,8	105,2	105,4	104,8	104,8	104,8	104,4	104,9
EA16	100,5	100,5	103	103,1	102,1	101,9	101,6	104,0	106,5
EL	82,3	80,2	85,9	87,6	88,2	89,0	90,7	94,0	97,4

Πηγή: Eurostat

IV-2α, Επιχειρηματικές Επενδύσεις

(ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου ιδιωτικών επιχειρήσεων ως % του ΑΕΠ)

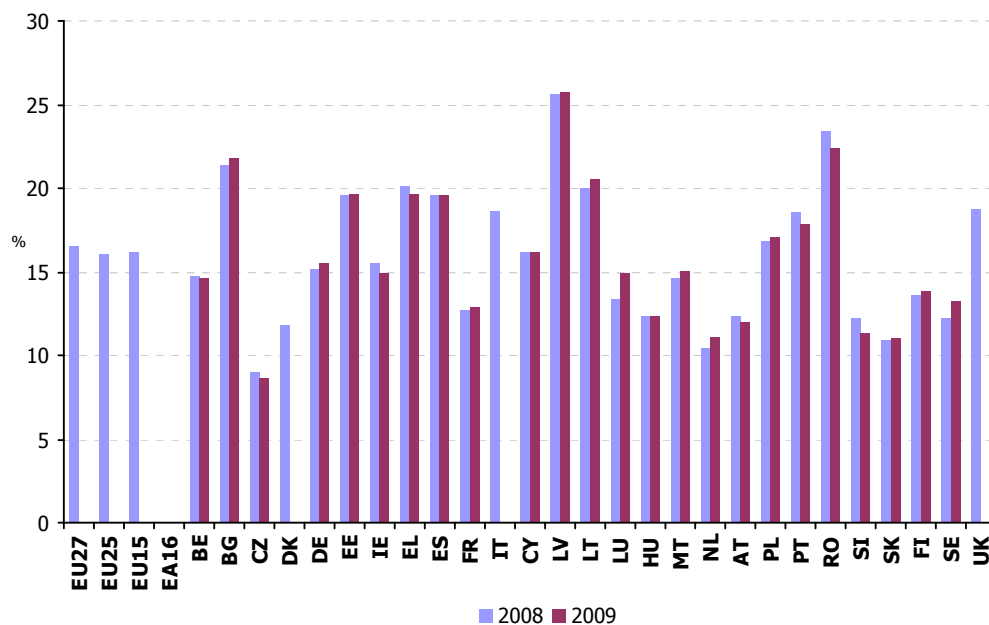
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	17,9	17,3	17,1	17,2	17,7	18,2	18,7	18,4	16,2
EU25	17,9	17,3	17,1	17,2	17,7	18,2	18,6	18,3	16,1
EU15	17,8	17,3	17	17,2	17,7	18,1	18,5	18,2	16,1
EA16	18,5	17,9	17,6	17,8	18,2	18,9	19,3	19	16,9
EL	18,1	19,1	19,8	18,5	17,1	17,7	17,6	15,9	13,8

Πηγή: Eurostat

V-A, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

V-1α, Ποσοστό Πληθυσμού στο Όριο της Φτώχειας

(% ατόμων με διαθέσιμο εισόδημα κάτω του 60% του εθνικού διάμεσου διαθέσιμου εισοδήματος)

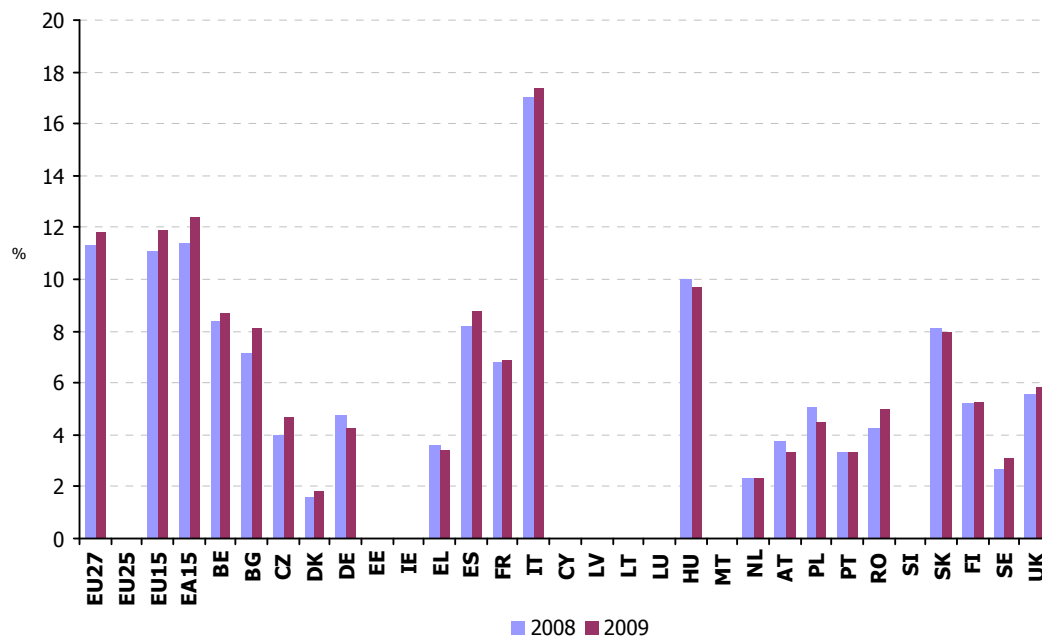

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	:	:	:	:	15,9	16,1	16,7	16,5	:
EU25	16	:	15	16	15,9	16,1	16,2	16,1	:
EU15	15	:	15	17	15,7	15,9	16,5	16,2	:
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	20	:	20,7	19,9	19,6	20,5	20,3	20,1	19,7
Άντρες									
EU27					15,2	15,3	15,9	15,5	:
EU25	15		14	15	15,2	15,3	15,4	15,1	:
EU15			14	15	14,8	15,0	15,5	15,2	:
EA16					14,2	14,5	15,1	14,8	:
EL	19,0	:	19,9	18,7	18,3	19,5	19,6	19,6	19,1
Γυναίκες									
EU27	:	:	:	:	16,5 ^s	16,9 ^s	17,5	17,4	:
EU25	17 ^s	:	16 ^s	17 ^s	16,6	16,8	17,1	17,0	:
EU15	:	:	17 ^s	18 ^s	16,5	16,9	17,4	17,3	:
EA16	:	:	:	:	16,2	16,4	17,1	16,8	:
EL	22	:	21,4	21,0	20,9	21,4	20,9	20,7	20,2

(s): εκτίμηση Eurostat

Πηγή: Eurostat

V-2α Διασπορά Ποσοτών Συνολικής Απασχόλησης ανά Περιφέρεια
(Συντελεστής διασποράς ποσοτών απασχόλησης μεταξύ περιφερειών της κάθε χώρας, NUTS 2)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	13,2	13,2	12,9	12,1	11,9	11,4	11,1	11,3	11,8
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU15	13,1	12,4	11,8	11	10,8	10,6	10,6	11,1	11,9
EA15*	12,7	12,1	11,5	10,5	10,5	10,6	10,8	11,4	12,4
EL	4,3	3,8	3,2	4,1	4,3	3,7	3,5	3,6	3,4

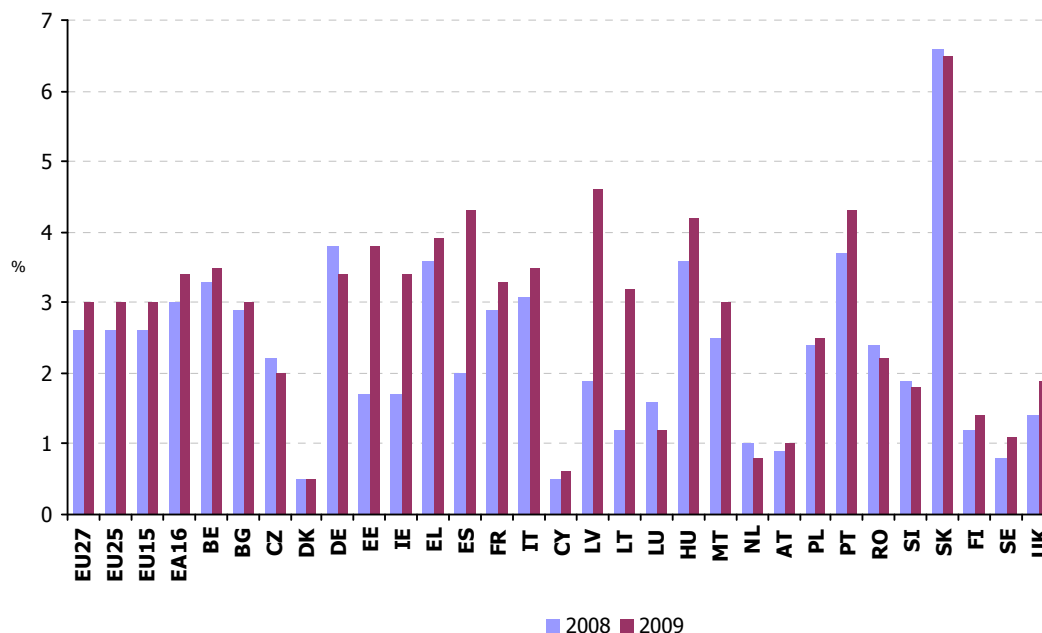
*Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την ευρωζώνη των 16

Πηγή: Eurostat

V-3α Ποσοστό Μακροχρόνιας Ανεργίας (% των ανέργων άνω των 12 μηνών στο σύνολο του οικονομικά ενεργού πληθυσμού)

Ως άνεργους θεωρούμε τα άτομα τουλάχιστον 15 ετών τα οποία δεν μένουν σε συλλογικές κατοικίες και δεν θα εργαστούν ή θα ξεκινήσουν να εργάζονται τις επόμενες δυο εβδομάδες καθώς ψάχνουν για εργασία, Η διάρκεια ανεργίας ορίζεται ως το χρονικό διάστημα: που ψάχνουν για εργασία (μεγαλύτερο των 12 μηνών)

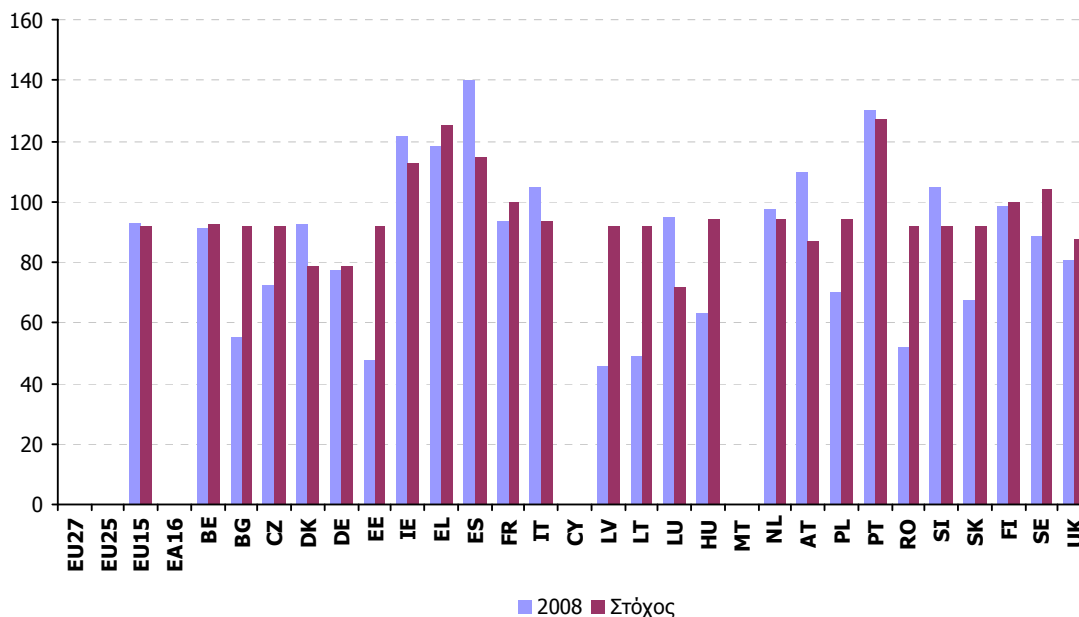
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
EU27	3,9	4	4,1	4,2	:	3,7	3,1	2,6	3,0
EU25	3,8	3,9	4	4,1	:	3,7	3	2,6	3,0
EU15	3,1	3,1	3,3	3,4	:	3,2	2,8	2,6	3,0
EA16	3,7	3,7	4	4,2	4,1	3,9	3,3	3	3,4
EL	5,5	5,3	5,3	5,6	5,1	4,8	4,1	3,6	3,9
Άντρες									
EU27	3,5	3,6	3,8	3,9	:	3,5	2,8	2,4	2,9
EU25	3,3	3,4	3,7	3,7	:	3,4	2,8	2,4	2,9
EU15	2,7	2,7	3,0	3,1	:	3,0	2,6	2,4	2,9
EA16	3,1	3,2	3,5	3,7	3,7	3,5	2,9	2,7	3,1
EL	3,2	3,1	3,0	3,0	2,6	2,6	2,2	2,1	2,4
Γυναίκες									
EU27	4,4	4,5	4,5	4,6	:	4,0	3,3	2,8	3,1
EU25	4,4	4,4	4,5	4,6	:	4,0	3,3	2,8	3,1
EU15	3,6	3,6	3,7	3,8	:	3,5	3,1	2,8	3,1
EA16	4,5	4,4	4,6	4,8	4,6	4,3	3,8	3,3	3,6
EL	9,0	8,6	8,9	9,4	8,9	8,1	7,0	6,0	6,0

Πηγή: Eurostat

VI-A, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

VI-1α, Εκπομπές Αερίων που σχετίζονται με το Φαινόμενο του Θερμοκηπίου

(ποσοστιαία μεταβολή από το έτος βάσης ως προς τους στόχους του Κιότο, σε ισοδύναμα CO₂)

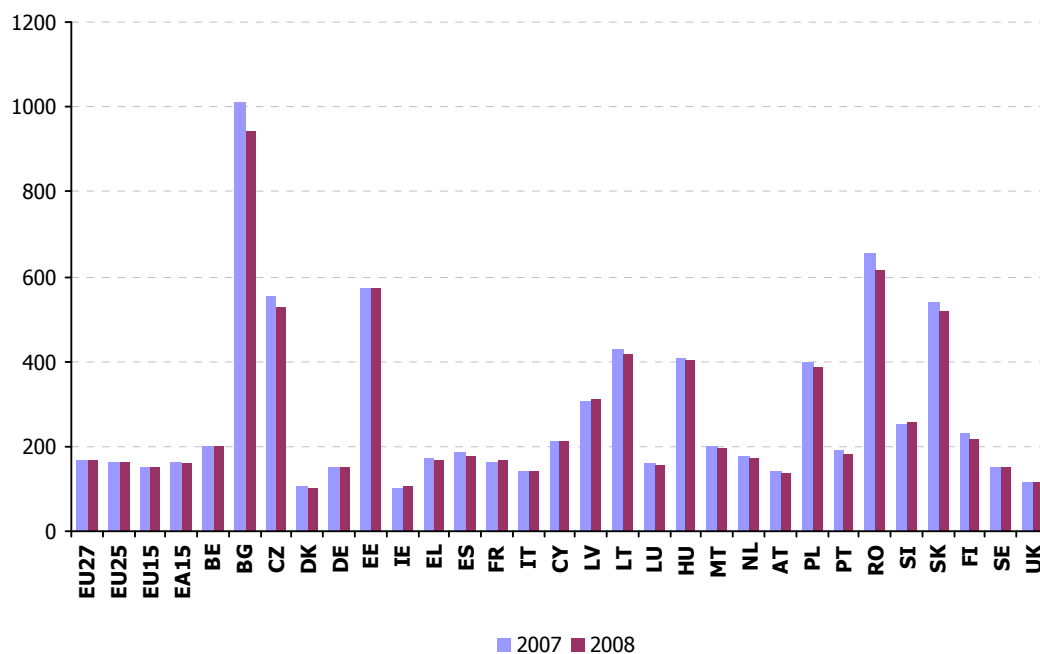

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Στόχος
EU27	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU15	97,5	96,8	98	97,9	97,2	96,3	94,9	93,1	92
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	125,2	121,8	121,4	121	123,8	122,8	121,7	121,3	113

Πηγή: Eurostat

VI-2α, Ενεργειακή Ένταση της Οικονομίας

(ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση ενέργειας ως προς ΑΕΠ (σταθερές τιμές 1995), kilogram ισοδύναμου πετρελαίου (kgoe) ανά 1000 €)

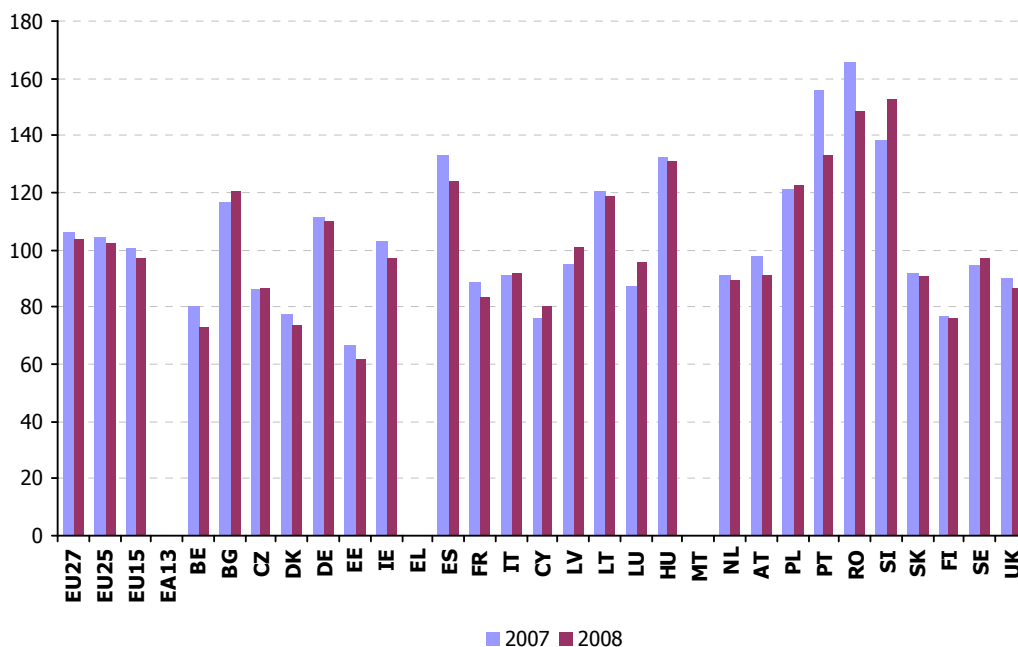

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	187,3	187,8	185,1	187,2	184,8	181,3	175,7	169,1	167,1
EU25	182,4	182,9	180,2	182,2	180,1	176,7	171,1	164,7	162,9
EU15	167,6	168,1	165,6	167,3	165,8	162,8	157,3	151,5	145,0
EA15	174,6	175,5	174,0	176,8	175,8	173,0	167,5	162,1	160,5
EL	204,6	202,2	200,8	192,4	186,8	186,1	179,0	171,4	170,0

Πηγή: Eurostat

VI-3α, Όγκος Μεταφερόμενων Εμπορευμάτων

(ως προς του ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές 2000, σε τόνους ανά χλμ, Δείκτης 2000=100)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU27	100	99,0	100,2	99,3	105,4	105,4	106,0	106,5	104,0
EU25	100	98,8	99,7	98,6	104,2	103,5	104,1	104,6	102,2
EU15	100	99,1	99,6	97,7	103,2	101,7	101,2	100,5	97,2
EA16	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EL	100	:	:	:	:	:	:	:	:

Πηγή: Eurostat